

ŽELEZAR

TEDNIK - GLASILO DELOVNEGA KOLEKTIVA SŽ ŽELEZARNE JESENICE

JESENICE, DNE 26. JULIJA 1979

ŠTEVILKA: 27 • LETO: XXVIII

Naš kovinar, svobodno glasilo delavcev KID, je kot predhodnik Železarja začel izhajati 26. januarja 1937. Železar izhaja od 1. decembra 1951 kot mesečna revija, od 15. aprila 1959 kot štirinajstrednik in od 1. januarja 1962 kot tednik. Glasilo je ob 25-letnici predsednik Tito odlikoval z redom zaslug za narod s srebrno zvezdo. Glavni in odgovorni urednik Joža Varl — Naslov: Uredništvo Železarja, SŽ — Železarna Jesenice. Številke internih telefonov: urednik 483, administracija 484 in 726. Tisk: TK Gorenjski tisk, Kranj. Oproščen prometnega davka po pristojnem mnenju štev.: 421/1-72.

ENERGIJA POSTAJA DRAGOCENA, TEKOCIH GORIV ŠE ZA DOBRIH 30 LET

Zvezni in republiški organi, komiteji za energetiko ter skupščine interesnih skupnosti pozivajo vse uporabnike, posameznike, ustanove in organizacije združenega dela da štedijo z vsemi vrstami energij. Močno je namreč omajana energetska bilanca SR Slovenije. Če še kolikor toliko uspevamo zadovoljiti potrebe po električni energiji, pa je pri oskrbi s tekočimi gorivi nastopila prava kriza.

V takem vzdušju je potekala zadnja seja skupščine za nafto in plin v SR Sloveniji, dne 16. julija.

Energetska bilanca SR Slovenije za leto 1979 predvideva porabo naftnih derivatov, upoštevajoč porabo zemeljskega plina okoli 554 milijonov kub. m (5,7 milij. kub. m poraba in 37 milij. kub. m izgube). S tem naj bi se poraba naftnih derivatov zlasti v industriji, v plinarah in v neenergetске namene (Lendava — primarni bencin in gazolin) občutno zmanjšala. To se žal ne bo uresničilo.

lo, saj poraba zemeljskega plina ne dosega bilančnih predvidevanj. Razlogi za to so delno zamude pri gradnji plinovodnega odcepa proti Gorenjski, še več pa zamude, oziroma nepripravljenost večjega števila prijavljenih porabnikov pri prevzemanju plina.

Do danes še vedno nimamo zagotovljenih 250.000 ton tekočih goriv, ki bi jih rabila Slovenija do konca leta.

Na Jesenice smo dobili plin 13. julija, v Železarno pa 16. julija. Da-

nes se z zemeljskim plinom v celoti kurijo globinske peči 1 in 2 in potisna peč v TOZD Valjarni bluming štel ter krožna in potisna peč v TOZD Valjarna debele pločevine.

Dnevna poraba plina dosega na teh pečeh pri normalnem delu nad 100.000 kub. m zemeljskega plina, kar nadomesti okrog 80 ton mazuta. Naj omenim, da to pomeni dve do tri tone manj žveplovega dioksida, spuščenega z dimnimi plini v okolico. Z intenzivnim prehodom na kurjenje z zemeljskim plinom bo Železarna kot eden največjih porabnikov v Sloveniji močno pomagala zmanjšati primanjkljaj tekočih goriv.

Skupščina ISNAP je podprla vse ukrepe zveznega izvršnega sveta za omejitev porabe tekočih goriv in podražitev predvsem iz dveh razlogov:

1. Energetska kriza ima svetovne razsežnosti. Pridelovalci in izvozniki surove nafte so od lani do letošnje zadnje podražitve povišali ceno za 50 %.

2. Več kot očitna je nesmotna in neracionalna poraba energij vseh porabnikov. Energijo v vsakdanjem življenju in v proizvodnih procesih naravnost razmetavamo.

Skupščina ISNAP predlaga še dodatne ukrepe za racionalizacijo in zmanjšanje porabe vseh vrst energij, in sicer:

Bela s stroški za vloženi material. Za 11,2 milij. dinarjev so zmanjšali svoje obveznosti do TOZD Jeklarna in za isti znesek tudi obveznosti do

(Nadaljevanje na 7. strani)

(Nadaljevanje na 4. strani)

POLLETNA DEJAVNOST KADROVSKEGA SEKTORJA

Želimo se čim bolj aktivno vključiti v razpravo o polletnem obračunu, obenem pa prikazati tudi svoje delo in probleme, s katerimi se najpogosteje srečujemo. Izognili se bomo raznim tabelam, preglednicam, grafikonom, saj je vse to navedeno v samem poročilu in v že prej izdelani analizi razvojnih možnosti z vidika kadrov. Poskušali bomo v poljudni obliki opisati dejavnost našega sektorja v polletnem obdobju.

Začeli bomo s problemom, ki zelo zadeva temeljne organizacije, to je s pomanjkanjem delavcev. Delovno razmerje je sklenilo 389, prekinilo pa 400 delavcev. Če te številke spremenimo v odstotke in poiščemo primerjavo z lanskim polletjem, vidimo, da je prišlo 16,4 % manj delav-

cev, 6,3 % manj pa jih je tudi odšlo. Povprečni stalež je za 1,9 % nižji od planiranega, za prav tolikšen odstotek pa tudi višji kot v polletju preteklega leta.

Redne odpovedi in disciplinske izključitve so se povečale, kar je

(Nadaljevanje na 2. strani)

PROIZVODNJA SLOVENSkih ŽELEZARN V JUNIJU IN PRVEM POLLETJU

V letošnjem gospodarskem načrtu so proizvodne naloge precej zahtevne, vendar sprejete po temeljitem preverjanju osnov in možnosti za izvršitev. Proizvodni načrti upoštevajo tudi vključevanje novih proizvodnih naprav in postopno dvigovanje proizvodnje v novih obratih in na novih napravah, ki so pričele z delom v letošnjem ali lanskem letu. Predno steče delo na novih napravah tako kot je treba, je običajno potrebno dosti časa in naporov, da se odpravijo vse pomanjkljivosti in da se posadka privadi delu, oziroma doseže ustrezen delovni ritem.

Dograditev novih objektov v načrtovanem roku je redkost. Upoštevana velika popravila proizvodnih naprav so večkrat krajša, kot je predvideval načrt, neredko se pa

zaradi nepredvidenih del zavlečejo. Pri načrtovanju proizvodnje upoštevamo normalno kakovost surovin in uporabljenih materialov. Nabav-

(Nadaljevanje na 3. strani)

JEKLARNA 2 JE RAZPISANA

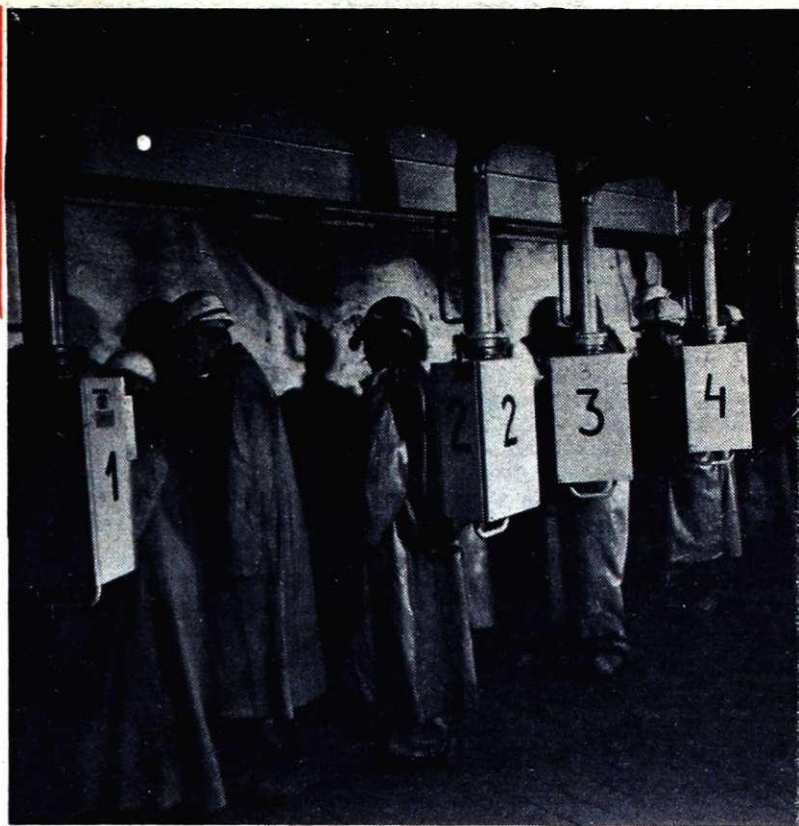
V mesecu juniju je odbor za gospodarstvo pri delavskem svetu železarne Jesenice imenoval komisijo za natečaj, zbiranje ponudb in izbiro najugodnejše ponudbe za nabavo opreme za elektrojeklarno. Poleg glavne komisije so bile za strokovno oceno ponudb imenovane tri podkomisije (tehnoška, tehnična in komercialno finančna).

Komisije so takoj pričele z delom. Pripravljeni so bili razpisni pogoji in tehnično tehnološke zahteve ter podatki za projekt »jeklarne 2«.

Sestega julija je bil razpis za javno zbiranje ponudb objavljen v

Uradnem listu SFRJ. V njem razpisujemo javno zbiranje ponudb za projekt kompletne jeklarne z elektro obločnimi pečmi za letno proizvodnjo 450.000 ton jekla v slabih v

(Nadaljevanje na 2. strani)

V konti livu

Ob prazniku občine Jesenice

1. avgustu

čestitamo vsem delavcem in občanom in jim želimo veliko delovnih uspehov in osebnega zadovoljstva

Samoupravni organi, družbenopolitične organizacije in poslovodni organi TOZD, delovnih skupnosti in Železarne

LETOŠNJI OBČINSKI PRAZNIK BOMO PROSLAVILI SREDI ŽIVAHNE AKTIVNOSTI

Letos 1. avgusta bo minilo 38 let od prve prave borbe jeseniške — Cankarjeve čete na Obranci na Mežakliji z enotami 181. nemške rezervnega policijskega bataljona. Nemške okupacijske enote so na našem območju prvič občutile, da niso nepremagljive in to v času, ko so imele podjarmljen velik del Evrope in ko so nemške enote napredovale na vseh frontah. Celo Nemci sami so to borbo na Obranci uvrstili v seznam pravih borb in je veljala toliko, kot borbe na vzhodnem bojišču ali na kateri koli drugi fronti. To je bila resnično velik dan, čeprav je zahteval prvi krvni davek jeseniških železarjev. Odmeval je v gorenjskem in slovenskem prostoru in napovedoval velik boj za svobodo in socialistično revolucijo. To pa je bila tudi velika šola nemškemu okupatorju, ki je spoznal, da ne gre za avanturizem posameznih zanesenjakov, temveč za organizirano vstajo in upor vseh jugoslovanskih narodov pod vodstvom Komunistične partije Jugoslavije.

Ta dejstva moramo še in še poudarjati, kajti preveč radi pozabljamo na to našo veliko zgodovino, na ta naš veliki boj za svobodo in pravičnejšo in humanejšo družbeno ureditev, v katerem so tudi jeseniški železarji in občani naše občine dali velikanski delež. Brez osvobodilnega boja in brez zmage socialistične revolucije ne bi imeli tega, kar danes imamo, kajti nemški okupator nas je obsodil na uničenje. Ta dejstva so takrat povezala z narodnoosvobodilnim bojem vse naše svobodoljubne ljudi, ki so bili mnogokrat pripravljeni dati zadnji kosček kruha ali zadnji krompir partizanom — borcev za svobodo in socialistično revolucijo. Danes pa, ko že v velikem obilju uživamo pridobitve tega boja in socialistične revolucije, človeka zaboli pri srcu, ko v počastitev tega in drugih velikih dni naše revolucionarne zgodovine, marsikje niti ne izobesimo državnih zastav.

Letošnji občinski praznik praznujemo sredi živahne družbenopolitične in delegatske aktivnosti, ki v bistvu pomeni nadaljni razvoj in krepitev političnega sistema socialističnega samoupravljanja. Smo sredi kritično-ustvarjalnega presojanja uresničevanja delegatskega sistema, zakona o združenem delu, oziroma dohodka in dohodkovnih odnosov, izvajanja tekočega srednjeročnega družbenega plana in oblikovanja smernic za pripravo družbenih planov z naslednje srednjeročno obdobje 1981-1985 in končno sredi srdite bitke za stabilizacijo našega gospodarstva.

Bitka na vseh teh področjih, prav tako kot pred 38 leti in kasneje, zahteva vztrajnih, brezkompromisnih borcev, revolucionarjev in ustvarjalcev, ki so puške, mitraljeze in bombe zamenjali s stroji, z znanjem, z inovacijsko ustvarjalnostjo, z revolucionarno-znanstveno mislijo in ideologijo, da bi kar najbolj uspešno uresničevali to etapo socialistične revolucije in ustvarjali svojo srečo.

OSEBNI DOHODEK V PRVEM POLLETJU V RELATIVNIH KAZALCIH

Po grobi oceni so osebni dohodki v prvem polletju letošnjega leta porasli v slovenskem gospodarstvu približno za 16 %. Med temeljnimi organizacijami Železarne je le ena, ki tolikšnega povečanja ni dosegla. V povprečju znaša preseganje gornje ocene več kot 3 %. To preseganje pa je deloma pogojeno z dinamiko osebnega dohodka v lanskem letu.

V prvem polletju leta 1978 je bila raven osebnega dohodka v temeljnih organizacijah in delovnih skupnostih Železarne sorazmerno nizka. To je bil eden glavnih vzrokov, da smo nekajkrat povečali osebne dohodke vsem delavcem v enakem odstotnem razmerju na lastni zaslužek. S tem je bila v drugem polletju

dosežena znatno višja raven osebnega dohodka, ki je ostalo tudi kot startna osnova za letošnje leto. Na povprečni osebni dohodek leta pa v enaki meri vplivata obe polletji, zato je bilo le-to v letu 1978 znatno izpod startne osnove leta 1979. Ravno zato je letošnji osebni dohodek v

(Nadaljevanje na 6. strani)

POTISNA PEČ USPEŠNO OBRATUJE NA PLIN

Po tem, ko je bil 18. julija uspešno zaključen redni remont potisne peči in predelava na kurjenje z zemeljskim plinom v TOZD Valjarna bluming-štel, je 22. julija pričela nova kampanja potisne peči, prek katere bodo predvidoma dnevno prevajali okrog 700 ton slabov v trakove. Ker bo kampanja trajala od deset do dvanajst dni, bodo prek peči prevajali od sedem do osem tisoč ton dodatnih slabov, ki jih imajo na zalogi, poleg seveda redne količine, ki jo bodo dobili iz TOZD Jeklarna.

S to kampanjo obratovanja potisne peči so prešli tudi od kurjenja z mazutom na kurjenje z zemeljskim plinom, ki smo ga v Železarno dobili pretekli ponedeljek, 16. julija. Čeprav prehod pomeni novo kvaliteto kurjenja, katere se bo potrebno še temeljito privaditi in dobro osvojiti regulacijo kurjenja, doslej niso imeli težav. Ob tem pa velja tudi poudariti, da je bila potisna peč velik porabnik mazuta, ki ga je sedaj zamenjal zemeljski plin, kar ima tudi ugodne posledice v našem ozračju, saj je v zraku neprimerno manj žveplovega dioksida.

POLLETNA DEJAVNOST KADROVSKEGA SEKTORJA

(Nadaljevanje s 1. strani)

predvsem posledica ukinitev prenehanja delovnega razmerja na izjavo. Motivi, ki vodijo delavce k prekinitvi, so podobni tistim, zaradi katerih delavci ne pridejo v Železarno. To pa so predvsem: osebni dohodek, sistem dela, zanimivejše delo, stanovanjski problem.

Odsotnost z dela je porasla. Dopust bo treba koristiti bolj planirano (izkoristili smo le 40 % letne kvote dopustov), skupaj s temeljnimi organizacijami si moramo prizadevati za znižanje neopravičenih izostankov in bolezenske odsotnosti. Posebej visoko odsotnost smo zabeležili v temeljnih organizacijah: Družbena prehrana, Profilarna, Valjarna žice, Elektrode, Valjarna debele pločevine in Žičarna.

Fluktuacija se je v primerjavi z lanskim polletjem znižala za 0,7 %. Največja fluktuacija je v temeljni organizaciji Jeklovlek, ki ji sledijo TOZD Valjarna bluming štekel, Hladna valjarna Bela, Valjarna žice in profilov, Žebeljarna in Žičarna, najnižja pa je v temeljni organizaciji Strojne delavnice, delovni skupnosti za komercialne in finančne zadeve in delovni skupnosti za kadrovske in splošne zadeve ter informiranje, temeljni organizaciji Elektrode, Valjarni debele pločevine itd.

Skupna disciplinska komisija je na 34 sejah obravnavala 251 primerov in se pri svojem delu srečevala z različnimi težavami. Tako je ugotovila, da ima premalo zunanjih članov, da odgovorni malomarno vračajo vabila in obvestila, da napačno informirajo delavce in pomanjkljivo izpolnjujejo zahteve, ki pogosto tudi zelo kasnijo za kršitvijo.

Delo na področju izobraževanja je potekalo v okviru plana. V različne izobraževalne akcije je bilo vključenih 1.045 delavcev, ob delu se izobražuje 162 delavcev, rednih stipendistov, skupaj z učenci poklicnih šol je 387.

Problemi, ki jih imamo pri izobraževanju in strokovnem usposabljanju naših delavcev, so predvsem: velik osip, oziroma odsotnost pri določenih tečajih in preizkusih znanja, premajhna udeležba pri družbenopolitičnem izobraževanju, prevelik interes za seminarje, ki jih organizirajo zunanje institucije, zahteve temeljnih organizacij po izobraževalnih akcijah, ki niso bile planirane, priprava programov za elektronsko učilnico in podobno.

Oddelek za industrijsko psihologijo je v okviru rednih delovnih nalog opravljal psihološke preglede za sprejem novih delavcev, premitve, tečaje, izbiro kadra za kontinuirano izobraževanje in izobraževanje ob delu, kandidate za invalidsko upokožitev (skupaj 1.664 testnih aplikacij).

Poleg tega je izdelal več analiz in študij, med katerimi je posebej vredno omeniti raziskavo o vprašanih delovne morale in psiho-socialne klime v TOZD Hladna valjarna Bela, analizo izrednega sprejemnega postopka, fluktuacijo delavcev za leto 1978 in projekcijo kadra do leta 1985 po IKB metodi za celotno Železarno.

Celotna bolezenska odsotnost se je na račun porodniških dopustov nekoliko znižala, sicer pa je odsotnost zaradi bolezni, nezgod in nege porasla. Zato so tudi stroški nadomestil osebnega dohodka porasli za 27 % (skupno izplačilo nadomestil osebnega dohodka znaša 14 milijonov 840.126,20 din).

Iz pregleda bolezenske odsotnosti po temeljnih organizacijah lahko izločimo nekaj temeljnih organizacij oz. delovnih skupnosti z najnižjo bolezensko odsotnostjo in sicer TOZD: Energetika 3,5 % in Vratni podboji 4,9 % ter delovna skupnost za ekonomiko, tehnično kontrolo in raziskave ter novogradnje 5,7 %, in najvišjo bolezensko odsotnostjo: TOZD Elektrode 13,3 %, Družbena prehrana 12,7 %, Valjarna žice in profilov 10,9 %, Profilarna 10,3 % in Jeklovlek 10,0 %.

Med obolenji, zaradi katerih so bili delavci največ odsotni, je na prvem mestu obolenje dihal (1.389 primerov ali 20 %).

Rešilne postaje so nudile prvo pomoč 2.701 delavcu, fizioterapijo je obiskalo 425 delavcev, na odseku za zdravstveno preventivo pa so pregledali 1.281 delavcev.

Invalidska komisija je ocenila 60 zavarovancev; od teh je pri sedmih ugotovila, da ni invalidnosti, pri sedmih delavcih zdravljenje še ni zaključeno, trem pa je omogočila poklicno rehabilitacijo.

Pri socialni dejavnosti bi posebej omenili le, da smo na zdravljenje poslali 27 alkoholikov in na ponovno zdravljenje devet.

S tem, ko se je v letošnjem polletju poškodovalo 320 delavcev (84 primerov več kot lani) in je zaradi tega odsotnost porasla za 5.468 delovnih dni (1.590 dni več kot lani), moramo ugotoviti, da je to že tretje leto, ko pogostost poškodb v Železarni narašča. V temeljni organizaciji

ciji Jeklarna se je en delavec smrtno ponesrečil in to je prva smrtna nesreča po letu 1976.

Iz pregleda poškodb po temeljnih organizacijah in delovnih skupnostih je razvidno, da je skoraj v vseh temeljnih organizacijah več poškodb kot v istem obdobju lani, največji porast pa je v TOZD Jeklarna, Valjarna debele pločevine, Hladna valjarna Bela, Hladna valjarna Jesenice, Žičarna, Jeklovlek itd. Pomembno se je zmanjšalo število poškodb na poti na delo in z dela.

Posebnih vzrokov za visok porast poškodb ne moremo ugotoviti, prav gotovo pa so pogosti vzroki za poškodbe: utrujenost, navlaka na delovnih in transportnih poteh, neustrezne delovne naprave in orodje, slaba organizacija dela. Najpogostejše se poškodujejo delavci s krajšo delovno dobo oz. z manjšimi delovnimi izkušnjami in pomanjkljivo strokovno usposobljenostjo.

Ce hočemo izboljšati sedanje zaokroženo stanje, moramo odpraviti vzroke. Bolj načrtno in odgovorno moramo usposabljamti delavce za pravilno in varno opravljanje delovnih nalog, vzdrževati predpisani red, delo bolje organizirati in povečati neposredni nadzor nad delom. To so primarne naloge neposrednih vodij dela, ki pa jih po našem mnenju zanemarjajo.

Na področju ekologije in varstva okolja so zaključene sistemske meritve ekoloških parametrov v temeljni organizaciji Elektrode, izvedenih je bilo več meritev ropota, zaprašnosti, hrupa, koncentracije solne kisline na izstopu v ozračje, redno se kontrolira iztok v Savo in njene pritoke, invazija je bila tudi splošna deratizacija in desinsekcija. Stanovanjska problematika se je reševala na že ustaljen način. Po objavljenem razpisu gradbenih posojil je bilo treba opraviti 115 pregledov gradenj ter izdelati pogodbe. Na osnovi prošnje je bil izdelan vrstni red 768 prosilcev, poleg teh pa še 72 delavcev prosi za različ-

ne zamenjave. Pri teh številkah velja pripomniti še to, da je v letošnjih prvih šestih mesecih na novo vložilo prošnje še 118 delavcev, ki bodo uvrščeni v vrstni red leta 1980.

Z rekreativno dejavnostjo smo zadovoljni, saj je bilo organiziranih več interesnih skupin, prvenstev, medkolektivnih tekmovanj, pohodov ipd. Izdelali smo program rekreativnih aktivnosti in plavalne šole v počitniških domovih in izbrali organizatorje rekreacije. Pospešiti bi morali rekreacijo samskih delavcev, za kar pa bi bilo treba urediti objekte in igrišča ob samskih domovih.

Na delo in z dela se vozi 1.991 delavec in to s posebnimi avtobusi, z rednimi avtobusi, vlaki in lastnimi vozili. Pozimi organiziran prevoz Sp. Gorje - Kočna - Jesenice teče normalno, ugodno pa potekajo tudi razgovori za uvedbo nove proge Javorniški rovt - Jesenice; to bi bila zadnja proga za delavce, ki se vozijo z lastnimi prevoznimi sredstvi ali pa še pešajo.

Organiziranih je bilo več eno in dvodnevnih izletov in izlet v Mosko. Planiranje in razporejanje dopustov je potekalo tako kot v prejšnjih letih, s tem da je bilo danih še 48 postelj v privatnem sektorju. Kapacitete v naših domovih med poletnimi šolskimi počitnicami, predvsem med 15. julijem in 15. avgustom, ko imajo svojci naših delavcev kolektivni dopust, bomo morali še povečati.

Najmanj je bilo narejenega na kulturno prosvetnem področju. Ta dejavnost je povsem neorganizirana in največkrat prepuščena naključni iniciativi posameznikov. Odkupili smo nekaj gledaliških in drugih predstav, organizirali nekaj obiskov kulturnih znamenitosti in dva obiska v ljubljanski operi. Po obisku teh prireditelj lahko sklepamo, da se delavci zanimajo za takšne prireditve in želijo, da bi jih bilo več, zato moramo njihove želje za kulturnim življenjem podpreti z organiziranim delom tudi na tem področju. B. D.

JUBILANTI 50-LETNIKI

V mesecu avgustu bodo praznovali petdeset let življenja naslednji naši sodelavci: Hilmiya BRDAR, jeklarna - 6. avgusta, Marjan RUSJAN, jeklarna - 9. avgusta, Jože POR, DS za kadr. in spl. zadeve ter informiranje - 11. avgusta, Ivica LAPAJNE, DS za kom. in fin. - 11. avgusta, Ludvik DRAGAN, valjarna bluming-štekel - 13. avgusta, Ludvik KNAFELJ, valjarna žice in profilov - 13. avgusta, Rafael TRAVNIK, transport - 15. avgusta, Marija TAVCAR, DS za kadr. in spl. zadeve ter informiranje - 19. avgusta, Ludvik JURMAN, jeklarna - 27. avgusta, Avgust KENDA, transport - 28. avgusta, Marija LIPOVEC, remontne delavnice - 30. avgusta in Teodor KIRN, DS za kadr. in spl. zadeve ter informiranje - 30. avgusta.

Vsem sodelavcem iskreno čestitamo!

JEKLARNA 2 JE RAZPISANA

(Nadaljevanje s 1. strani)

prvi fazi gradnje ter z upoštevanjem razširitve za nadaljnjih 300.000 ton z opremo in vso potrebno tehnično tehnološko dokumentacijo.

Osnovna oprema naj obsega: dve električni obločni peči po 100 ton kontinuirano odlihtih slabov na šarž s transformatorji in z napravami za zaščito proti prahu in hrupu, napravo za izvenpečno metalurgijo za predelavo silicijeve elektro pločevine, nerjavnih jekel, nizko ogljikovega elektro tehničnega jekla, jekla za globoki vlek in raznih ogljikovih kvalitet, napravo za prepihovanje jekla z argonom, naprave za kontinuirno vlivanje slabov, naprave za vlivanje jekla v kokele, naprave za čiščenje slabov, naprave za regulacijo kompenzacije reaktivne moči, procesni računalnik za vodenje metalurških procesov in energetike ter vso opremo za varovanje okolja vključno z napravami za uporabo ali odstranjevanje produktov čiščenja.

Poleg tega razpisujemo tudi potrebno pomožno opremo za skladiščenje in pripravo starega železa, gradlji, ferolegur, elektrod, dodatkov in predreduciranih pelet za

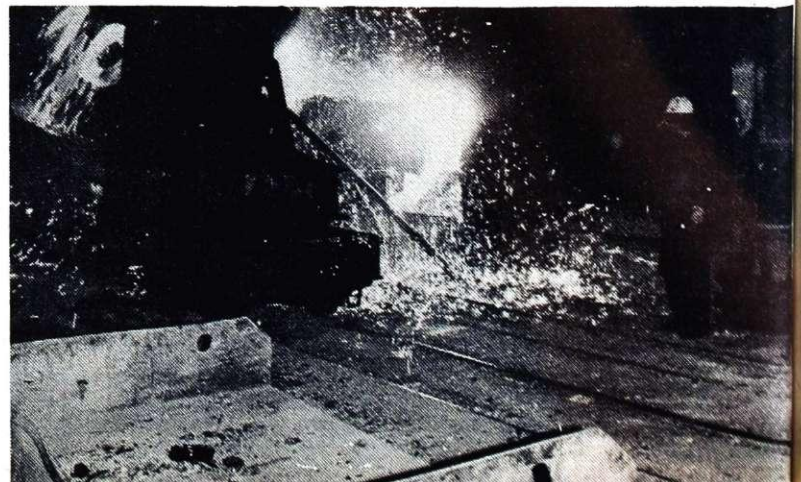
odvoz žlindre, za čiščenje slabov, za izvajanje remontov peči in opreme, za obzidavo livnih in vmesnih ponvic, za kemični in makrostrukturni laboratorij, za cestni odvoz slabov, za pripravo energetskih medijev, za gašenje požarov in ostalo razno dodatno opremo.

Ponudbe morajo obsegati dcabvo opreme jeklarnе z vso tehnično dokumentacijo, predlog tehnologije proizvodnje, vlivanje in čiščenje površin slabov ter upoštevati določila iz dokumenta Splošni pogoji za dobavo opreme in izvajanje investicijskih del v železarni Jesenice.

Na podlagi objavljenega razpisa so se že pričeli razgovori z zainteresiranimi dobavitelji. Pri vseh razgovorih je poudarjena predvsem kompletnost dobave opreme z vso tehnično dokumentacijo, čim večja možnost vključitve domačih izdelovalcev opreme, sodobne tehnične rešitve ter izpolnjevanje določil »splošnih pogojev«.

Rok za oddajo ponudb je 3. november 1979. Pričakujemo, da bo najugodnejši ponudnik znan v prvem tromesečju 1980.

Sektor novogradenj

Vlivanje gradlji v SM peč (I. K.)

»Učinkovito gospodarjenje — smotrnost, varčevanje, družbena disciplina in odgovornost, združevanje dela in sredstev morajo biti tako dnevna kakor dolgoročna idejnopolična in praktična aktivnost zveze komunistov — je tisto, na čemer se bomo vsi skupaj vrednotili.

Težave in problemi, o katerih govorimo, ne morejo in ne smejo biti izgovor za neaktivnost v graditvi novega. Nasprotno, probleme je mogoče učinkoviteje obvladovati tako, da širimo temelje naše revolucije, razvijamo samoupravljanje in združujemo delo.

Na podlagi današnje seje se morajo tako centralni komitei kakor vsa vodstva in organizacije zveze komunistov, zveze sindikatov, komunisti v socialistični zvezi, delegati v skupščinah, izvršni sveti, samoupravne interesne skupnosti in gospodarske zbornice bojevati za uresničevanje naših sklepov.

Centralni komite mora biti stalno povezan z vodstvi in organizacijami zveze komunistov v bazi ter prek svojih članov spodbujati in razvijati aktivnost za dograditev sistema za učinkovitejšo ekonomsko politiko, za učinkovitejšo samoupravno načrtovanje, dogovarjanje, sporazumevanje in uresničevanje dogovorjene politike.

Tako je dejal v svojih sklepnih mislih sekretar predstava centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije dr. Dušan Dragosavac na skupni seji centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije in predstava Zveze sindikatov Jugoslavije 28. junija letos, ko je govoril o aktualnih idejnopoličnih vprašanjih pridobivanja, razporejanja in delitve dohodka in sredstev za osebne dohodke. Na osnovi tega referata, obsežne analitične ocene in razprave so tudi na naslednji seji centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije 16. julija, prav tako ob prisotnosti predstava Zveze sindikatov Jugoslavije, sprejeli ustrezne sklepe, ki opredeljujejo aktualna idejnopolična vprašanja pridobivanja, razporejanja in delitve dohodka in sredstev za osebne dohodke ter naloge komunistov in drugih socialističnih samoupravnih sil na tem področju.

V današnjem razmišljanju se bomo predvsem zadržali pri nekaterih praktičnih vprašanjih učinkovitega gospodarjenja, to je pri smotrnosti, varčevanju, družbeni disciplini in odgovornosti, ne da bi to poskušali ločiti od kompleksnosti reševanja dohodkovnih odnosov, temveč da bi opozorili na naše, mnogokrat zelo neodgovorno gospodarjenje in nestabilizacijsko ponašanje.

Pri nobenem ukrepu človek ne sliši toliko negodovanja, kritike in nezadovoljstva kot pri različnih povečanih cen življenjskih in drugih artiklov. Hudujemo se na zavod za cene, na izvršni svet te ali druge skupščine, na skupščino, na »oblast« in podobno, ne da bi pomislili, kje so izvirni takih podražitev, čeprav vsak dan beremo ali slišimo v radijskih in televizijskih poročilih, da ta in ta organizacija združenega dela zaradi podražitev tega ali drugega artikla zahteva za svoje izdelke ali usluge višjo ceno. Ali smo kdaj pomislili, da smo v tej verigi tudi mi železarji, ki te različne podražitve čutimo tudi na naših povzanih stroških in da je to običajno tudi povod in vzrok za povišanje cen naših izdelkov. To se potem nadaljuje pri predelovalcih in to občutimo šele takrat, ko pridemo kot potrošniki v trgovino, da bi kupili tak ali drugačen izdelek za našo domačo porabo. Ta verižna reakcija različnih podražitev se potem raztegne na vsa različna področja in seveda jo občutimo najbolj takrat, kadar se sami pojavimo kot kupci, oziroma potrošniki.

ZA ODGOVORNO, SMOTRNO IN UČINKOVITO GOSPODARJENJE V VSEH SREDINAH

Vzemimo kot primer samo zadnjo podražitev domačega mazuta, pri čemer smo železarji zelo občutljivi. Mazut z nizkim žveplom, za katerega načrtujemo, da ga bomo v drugem polletju porabili 35.500 ton, se je pri toni podražil za 798 din. Mazut z nad enim odstotkom žvepla, ki ga bomo v drugem polletju rabili 5100 ton, se je pri toni podražil za 727 din. Skupaj nas je torej ta podražitev prizadela kar za 32 milijonov dinarjev, kar pomeni devetino v prvem polletju letos neto izplačanih osebnih dohodkov v Železarni. Seveda se bo to zelo poznalo na proizvodnih stroških, predvsem v temeljnih organizacijah, ki tega goriva največ porabijo, to je predvsem v martinarni pa tudi drugod. To pa bodo krepko občutile tudi vse tiste TOZD, ki predelujejo naše jeklo ali ki ga kupujejo od drugod.

Najenostavnejša rešitev bi seveda bila, da ustreznim organom predlagamo, oziroma da se samoupravno dogovorimo za višje cene naših železarskih izdelkov. Seveda bo takoj nastopila verižna reakcija pri predelovalcih naših izdelkov, posredno pa tudi drugje in znova se bomo čez nekaj tednov ali mesecev kot potrošniki hudovali, da so se taki ali drugačni kovinski pa tudi drugi izdelki podražili.

Ali ne bi kazalo pri takih verižnih reakcijah tako nam kot vsem drugim delavcem v materialni proizvodnji razmisliti in presekati ta gordijski voz. Kajti v končni fazi smo najbolj prizadeti sami, kadar nastopamo kot potrošniki, pa tudi sicer, če nam ne uspe »dvigniti« svojih cen. Presekati s tem, da bi resnično kot dobri gospodarji začeli bolj smotrno gospodariti z delovnim časom, z delovnimi napravami in s potrošnim materialom ter energetskimi mediji. Pri vsem tem ne gre za neko novo obremenitev delavcev, temveč za dosledno in odgovorno uresničevanje delovnih obveznosti v delovnem razmerju. Redno namreč ugotavljamo, skoraj na vseh sestankih samoupravnih delovnih skupin v temeljnih organizacijah združenega dela in delovnih skupnostih, da delovni čas slabo izkoriščamo, da stroji oziroma delovne naprave, predvsem visoko produktivne, niso dovolj izkoriščene, da zelo nevestno in nestabilizacijsko ravnamo z različnimi energetskimi mediji in podobno. Ali ne bi v tej situaciji, na primer ob podražitvi mazuta in nekaterih drugih medijev in surovin, kazalo v najbolj prizadetih temeljnih organizacijah spregovoriti, kako to podražitev omiliti z njihovo racionalnejšo uporabo, z boljšim izkoristkom delovnega časa, naprav in podobno. Kajti kot je že rečeno: ta podražitev se bo močno občutila v cenah naših proizvodov, oziroma v povišanih proizvodnih stroških in seveda, če tega ne bomo znali ali poskušali omiliti, tudi v naših osebnih dohodkih.

Seveda pa bomo vse to, kar bomo v pogledu stabilizacijskih prizadevanj, to je učinkovitega gospodarjenja, vestnosti, smotrnosti, varčevanja, delovne in tehnološke discipline, naredili pri sebi, v svoji temeljni organizaciji in delovni skupnosti, prek naših delegatov tudi zahtevali za vsa področja skupne in splošne porabe. S skupno akcijo, ki zahteva tudi zelo konkretne akcijske programe, kje in kako bomo prihranili in izboljšali naše delo, se bomo resnično ustvarjalno vključili v naša skupna stabilizacijske prizadevanja.

PROIZVODNJA SLOVENSKE ŽELEZARNE V JUNIJU IN PRVEM POLLETJU

(Nadaljevanje s 1. strani)

ne možnosti nas večkrat silijo na uporabo surovin in materialov, ki niso po kakovosti najboljši in povzročajo nižjo proizvodnjo in nepredvidena popravila. Seštevek vseh dejavnikov, ki lahko vplivajo na delo in rezultate dela na naposled rezultate, ki niso vedno neposreden odraz prizadevanj in vloženega truda. Vse to ni navedeno v opravičilo doseženih rezultatov dela v juniju, saj so dobri. Pri ocenjevanju polletnih uspehov je pa treba pravilno upoštevati tudi operativne možnosti, vendar pregled polletnih rezultatov dela, ki v primerjavi z linearnim načrtom izdatno zaostaja, ne kaže nobenega napredka v odnosu na večino podatkov iz prvega polletja v preteklem letu in to lahko smatramo za neuspeh.

Proizvodnja surovega železa je bila v juniju zopet nekaj nižja, kot pretekli mesec in ni bila dosežena povprečna, mesečna načrtovana količina. Plavži na Jesenicah so izdelali le 88 % načrtovane količine surovega železa. Slaba kakovost železove rude iz Ljubije ne samo da siromaši vsip, je povzročila tudi naslednje v peči in zastoj. Okvare na mlinih so vzrok, da ni bilo mogoče uporabiti dovolj kvalitetnejše, uvožene rude, ki je v zadnjem mesecu že prihajala. V prvih šestih mesecih letošnjega leta so v jeseniških plavžih proizvedli okoli 4.200 ton surovega železa manj, kot v enakem obdobju lani. Nižja proizvodnja, če je bila nižja vsebnost železa v vsipu je opravičljiva, drugo pa je vprašanje priprave vsipa in nihče ne dvomi, da imajo na Jesenicah dovolj zmogljivosti za ustrezno pripravo vsipa, seveda če vse potrebne naprave normalno obratujejo.

V Železarni Store so v juniju visoko presegli mesečno načrtovano količino proizvodnje surovega železa. Okoli 1.100 ton so izdelali nad mesečnim načrtom in za 34 % presegli plan, kar je lep uspeh. V zbirnem rezultatu so z uspehom v zadnjem mesecu popravili količino iz maja kar za 13 %. Kljub vsemu je proizvodnja surovega železa v prvih šestih mesecih 9 % nižja, kot je bila v enakem obdobju lani. Letošnji zastoj zaradi načrtovanega rednega popravila je bil daljši, kot lani. Zastoj zaradi okvare transformatorja in to je tudi opravičilo za letošnji nižji proizvodni uspeh po šestih mesecih.

Letošnja proizvodnja surovega železa je v SOZD SZ 6 % manjša, kot je bila lanskega leta v polletju in zaostanek za planom znaša 11 %. Pri normalnem obratovanju peči, ker je za drugo polletje z uvozom bogatejše rude zagotovljen tudi bogatejši vsip, so dani pogoji za doseg letošnjega načrta.

Proizvodnja surovega jekla je bila v juniju še slabša kot v maju, čeprav so bili dani pogoji za boljši rezultat. V jeseniški jeklarni so močno zaostali za linearnim načrtom, katerega so izvršili 86 %, pa tudi svoj operativni plan niso izpolnili. Okvare na žerjavih, nepredvideni zastoji, dolgi časi trajanja šarž, zgrešene kvalitete, pomanjkanje delavcev, vse to so vzroki za manjšo proizvodnjo od načrtovane in močne.

V ravenski jeklarni so mesečni plan proizvodnje surovega jekla izvršili in tudi v štorski jeklarni so delali dobro, čeprav so linearni načrt izvršili le 69 %. Kakšni so polletni rezultati dela pri proizvodnji surovega jekla? V primerjavi z lanskimi je povprečna ocena — zelo dobri, saj znaša izvršitev 98 % pri tem, da obratuje v Storah ena SM peč manj. Na prvi pogled je vse prav, vendar so v Storah letos v prvih šestih mesecih izdelali celo okoli 2 % ali približno 780 ton več jekla, kot v enakem obdobju lani. Takšno delo zasluži oceno odlično.

V jeseniški jeklarni so v prvih šestih mesecih letošnjega leta izdelali okoli 4.700 ton jekla manj, kot v istem času lani. Zaostanek v SM jeklarni znaša okoli 4 % in v elektro jeklarni 10 %. Tolikšna količina jekla bi pomenila zmanjšanje potrebe nakupa polizdelkov za več kot 4.000 ton in to ni malo, niti ne tako enostavno oskrbeti. V drugem polletju se bo stanje spremenilo toliko, da bo vključena v proizvodnjo nova električna obročna peč v železarni Store. Prej, ko bo, bolje bo, vendar bo obratovala manj časa, kot je predvideval gospodarski načrt. Ob polletju je količinski zaostanek za linearnim zbirnim načrtom proizvodnje jekla okoli 29.000 ton ali nekaj malega manj, kot je znašala polovica proizvodnje surovega jekla v juniju.

Izvršitev blagovne proizvodnje je bila v juniju dobra v železarnah in pri predelovalcih žice. Oboji so proizvedli več za tržišče kot v maju in oboji so dosegli in presegli mesečno načrtovano količino. Značilnost letošnje junijske blagovne proizvod-

nje je predvsem tudi v tem, da so prav v vseh delovnih organizacijah dosegli ali presegli mesečni načrt in tako znaša skupni rezultat 101 % kar tudi kaže, da nobena delovna organizacija ni bistveno izstopala. Polletni rezultati žal niso tako razveseljivi. V Železarni Jesenice so dosegli mesečni načrt, po šestih mesecih pa zaostajajo za okoli 4 % in so na ravni lanskega polletnega blagovne proizvodnje.

V Železarni Ravne so letos do polletja proizvedli 6 % več za prodajo, kot v enakem obdobju lani, mesečni načrt za junij so izvršili 101 % in tudi zbirni polletni načrt izvršujejo 101 %. V železarni Store so mesečni načrt izvršili 103 %, polletni načrt izvršujejo 94 % in 5 % zaostajajo za lanskoletno proizvodnjo v prvem polletju.

Skupni podatki blagovne proizvodnje za vse tri železarne so: polletna proizvodnja je na ravni lanskega leta, mesečni načrt je bil za 1 % presežene, za šestmesečnim načrtom pa znaša zaostanek okoli 12.000 ton.

Predelovalci žice so v zadnjih mesecih izboljšali in umirili proizvodnjo ter jo ne samo dosegajo, temveč presegajo toliko, da je letošnja polletna proizvodnja 7 % večja kot v enakem obdobju lani. Mesečni plan za junij so presegli za 8 % in zbirno so za nekaj deset ton presegli polletno načrtovano količino.

V izvrševanju polletnega načrta imajo manjši zaostanek in sicer 4 % za načrtom samo v Žični Celje, Plamenu Kropa so polletni plan presegli za 1 %, v Verigi Lesce za 19 % in v Tovilu Ljubljana za 9 %.

Skupen rezultat izvrševanja blagovne proizvodnje v Slovenskih železarnah je po polletju: pri mesečni izvršitvi 101 %, zbirna polletna izvršitev pa je 97 % kar je 1 % več, kot v prvem polletju lani.

Glavni vzroki, da je blagovna proizvodnja nižja kot je bila načrtovana je v velikih načrtovanih popravilih. Le-ta bodo tudi v drugem polletju in posebnih izstopanj ni pričakovati. Veliko popravila, ki pride na vrsto vsakih osem ali deset let je bilo le na elektrodrežnijski peči v železarni Store. Pomanjkanje vložka ali bolje rečeno, občasno pomanjkanje je gotovo motilo proizvodnjo. Pogosto je bilo v mesečni proizvodni problematiki navedeno pomanjkanje delavcev. Občasno so nastopale težave pri oskrbovanju s propan-butanom in kurilnimi olji. Vse to je res, vendar navedeni vzroki, ki so opravičljivi, niso edini dejavniki, ki so vplivali na polletne rezultate dela. Mogoče bomo dobili delne odgovore že s tem, če bomo pregledali pri katerih proizvodih nastopajo glavni zaostanki pri izvrševanju polletnega načrta.

Zakaj je prišlo na trg okoli 5.400 ton manj sivega surovega železa iz železarne Store smo že poročali. Proizvodnja tople valjanega jekla je bila 5 % pod načrtovano količino, kar znaša okoli 10.200 ton. Od te količine se nanaša okoli 3.000 ton na polizdelke, 2.200 ton na debelo pločevino za katero vemo, da je nižja, ker je bilo izvršeno glavno letno popravilo valjarne, cela preostala količina zaostanka pri vroče valjanih izdelkih pa se nanaša na srednjo in tanko pločevino. Tu je bil poglavitni vzrok nižje proizvodnje za prodajo, pomanjkanje vložka. Pri vseh valjarnah, ponekod več, drugje nekaj manj, pa je bilo vzdrževalnih zastojev več kot so jih načrtovali.

V nadaljnji predelavi je bilo nekaj zaostanka pri proizvodnji hladno oblikovanih profilov, predvsem zaradi pomanjkanja vložka. Kasnila je dobava toplovaljanih trakov iz MK Sisak. Količinski sicer izdatno manjši, po vrednosti pa močno pomembni zaostanki so pa nastali pri proizvodnji elektrod, strojev in strojnih delov, pnevmatskega orodja, rezilnega orodja, konfekcioniranih izdelkov in traktorjev. Razen pri elektrodah, kjer je samo nekaj

odstotkov zaostanka, so pri drugih naštetih izdelkih tudi zaostanki, ki presegajo četrtino polletno načrtovane proizvodnje. Nekateri teh proizvodov so tudi pod lani doseženimi količinami čeprav vemo, da so bili od lani vključeni v proizvodnjo nekateri novi stroji in naprave.

Takšna podoba proizvodnje v prvem polletju se zrcali tudi v realizaciji vrednosti prodaje in izvoza.

Vrednost prodaje je bila dosežena za SOZD SZ v juniju 106 %. V vseh treh železarnah so mesečni načrt eksterne realizacije presegli in tako nekaj popravili tudi polletne dosežke, kar pa še zdaleč ne zadošča za doseg polletnega načrta, kjer znaša zaostanek 4 %, torej več kot je količinski zaostanek. Da je letošnja realizacija vrednosti prodaje daleč nad lanskoletno ob koncu junija je bolj rezultat višjih cen, kot delovnih zaslug. Pri eksterne realizaciji zaostajajo vse tri železarne za načrtovano vrednostjo in sicer: železarna Jesenice 4 %, železarna Ravne 3 % in železarna Store 8 %.

Pri predelovalcih imata zaostanek za načrtovano vrednostjo prodaje Plamen in Veriga, v izpolnjevanju polletnega načrta pa samo Veriga 9 % pri tem, da so polletni količinski načrt proizvodnje celo visoko presegli. Pri drugih predelovalcih je stanje obratno, pri njih je izvršitev načrtovane vrednosti prodaje višja od količinske. Sezona snežnih verig se pa šele pričinja in prodaja drugih višje vrednih proizvodov bo tudi v Verigi popravila stanje.

V juniju je bila še ena, sicer zelo redka značilnost, načrtovana količina izdelkov, ki so bili odpravljeni za izvoz, je bila dosežena. Ob koncu junija je letošnji izvoz v železarnah 34 % višji, kot je bil ob polletju lani in pri predelovalcih žice za 1 %, skupno je letošnji izvoz 31 % večji od lanskega leta v enakem obdobju. Pohvalno je tudi to, da prednjači izvoz na konvertibilno področje, na klirinško področje je letos celo manjši, kot je bil po šestih mesecih lani. Seveda pa načrtovana raven izvoza še ni bila dosežena, ker je količinski zaostanek še vedno 9 %.

Rezultati pri vrednostih prodaje za izvoz so daleč slabši. Junijski mesečni načrt je bil dosežen 91 %. Polletni načrt vrednosti izvoza je bil dosežen 78 % kar pomeni, da je razlika med dosežkom količine izvoza in vrednosti izvoza celih 13 %. Tudi v primerjavi z lanskoletno strukturo izvoza, je letošnja slabša, ker je pri 31 % večji količini izvoza, letos vrednost izvoženih izdelkov le 20 % večja.

Polletje je za nami in v vseh TOZD so narejeni obračuni šestmesečnega dela in poslovanja. Delovni kolektivi so pričeli z analizami dosedanjega dela, da bi v drugem polletju delali bolje. Veliko je takih, ki ne izvršujejo načrta in bo treba podrobno pregledati in odstraniti vzroke. Prav povsod je pa treba pregledati, kako je s porabo energije, predvsem energetskih medijev, za katere je treba odšteti devize. Devize se da prihraniti tudi pri surovinah in drugih materialih tako z varčevanjem, kakor tudi z nadomestilom z domačimi. Čeprav so domači viri kvalitetno včasih nekaj slabši in običajno tudi dražji, jih bo treba uporabljati. Na ta nadomestila je treba pravočasno misliti in se pripraviti, ker se da tudi ob nekaj slabših pogojih ob primernih ukrepih in pazljivosti doseči dobre proizvodne rezultate. Nujnost varčevanja z devizami in drugi stabilizacijski ukrepi bodo prinesli s seboj tudi več težav pri oskrbovanju in delu. Rezultati prvega polletja v tem pogledu niso bili posebej ugodni, čeprav so bili pogoji dela verjetno boljši kot bodo v drugem polletju. Zato bo potrebno, da bo sleherni delavec dal svoj prispevek, da bi do konca leta izvršili letni gospodarski načrt ali vsaj izdatno popravili proizvodne in druge rezultate dela iz prvega polletja.

Milan Marolt

Gradnja novih strojnih delavnic na Javorniku (I. K.)

OBVESTILA KOLEKTIVU – OBVESTILA KOLEK

DEŽURNI ZA VZDRŽEVANJE V ŽELEZARNI

DATUM:	DNEVNI:	NOČNI:
PONEDELJEK – 30. 7.	ZIDAR JOŽE	KAVČIČ EDO
TOREK – 31. 7.	BURJA ANTON ST.	MARKEŽ VALENTIN
SREDA – 1. 8.	STARE BRANKO	PINTAR MARJAN
ČETRTEK – 2. 8.	BENEDIČIČ MITJA	KOSELJ ANTON
PETEK – 3. 8.	CUZAR ALOJZ	SEKLOČA PETER
SOBOTA – 4. 8.	NOVŠAK AVGUŠTIN	KOŠIR SAŠO
NEDELJA – 5. 8.	RAVNIK JOŽE	PRISTAVEC BOŽIDAR

Telefon dežurnega za vzdrževanje v Železarni je: vezni telefon je: 410

Na redne delovne dni dela dnevni dežurni od 14.00 do 18.00 ure
nočni pa od 18.00 do 6.00 ure

Na proste sobote, nedelje in praznike dela:
dnevni dežurni od 6.00 do 18.00 ure
nočni pa od 18.00 do 6.00 ure

Predaja poslov se izvede v sobi tajništva vzdrževanja št. 5 v upravni zgradbi TOZD Vzdrževanje.

SLUŽBA OBRATNE AMBULANTE

V dneh od 30. julija do 4. avgusta bodo delale naslednje obratne ambulante:

dopoldan: III. obratna ambulanta – dr. med. Želimir Cesarec in IV. obratna ambulanta – dr. med. Vesna Sitar,

popoldan: II. obratna ambulanta – dr. med. Vesna Furlan-Zidar.

V soboto, 4. avgusta samo dopoldan II. obratna ambulanta – dr. med. Vesna Furlan-Zidar.

Zobna ambulanta:
dopoldan: II. zobna ambulanta – dr. stom. Alojz Smolej.

V četrtek, 2. avgusta, za borce od 13. do 19. ure II. zobna ambulanta – dr. stom. Alojz Smolej.

V torek, 31. julija, dodatno za Železarno, od 13. do 19. ure II. zobna ambulanta – dr. stom. Alojz Smolej.

Ordinacijski čas dopoldan od 6.30 do 13. ure, popoldan od 13. do 19.30, v soboto samo dopoldan od 6.30 do 13. ure.

Na podlagi sklepa odbora za delovna razmerja in v skladu s pravilnikom o delovnih razmerjih TOZD Vzdrževanje dajemo

OBJAVO

za proste delovne naloge
žerjavovodja šifra 7756 D-3 7. ktg.

Pogoji za opravljanje delovnih nalog:
– uspešno dokončana osnovna šola in tečaj za žerjavovodje
– preizkus znanja iz varstva pri delu, požarno-varnostnih predpisov ter privezovanje in dviganje bremen.

Delo je v sistemu 4 + 1.
Kandidati naj pošljejo prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev v roku 15 dni po objavi na kadrovski sektor železarne Jesenice z oznako »za TOZD Vzdrževanje«.

Posebne prijavnice dobite pri kadroviku ali v sprejemni pisarni kadrovskega sektorja.

NA PODLAGI SKLEPA ODBORA ZA DELOVNA RAZMERJA, z dne 20. 7. 1979 in v skladu s pravilnikom o delovnih razmerjih TOZD REMONTNE DELAVNICE, dajemo

OBJAVO

za proste delovne naloge:
– STRUGAR SPECIALIST, šifra 8797, D-4, 10 ktg.

Pogoji za opravljanje delovnih nalog:
– poklicna šola – strugar
– 3 leta delovnih izkušenj kot 1. strugar
– izpit iz varstva pri delu ter privezovanja in dvigovanja bremen.

Posebne prijavnice z dokazili o izpolnjevanju pogojev pošljite v roku 15 dni po objavi na KADROVSKI SEKTOR Železarna Jesenice s pripisom »za TOZD RD«.

Posebne prijavnice dobite pri kadroviku ali v sprejemni pisarni kadrovskega sektorja.

JAVNA RAZPRAVA V SAMOUPRAVNIH DELOVNIH SKUPINAH

V današnji številki Železarja objavljamo kot prilogo osnutek statuta SOZD Slovenske železarne. Delavski svet SOZD Slovenske železarne ga je na seji 27. junija 1979 posredoval v šestdesetdnevno javno razpravo, sprejeli pa ga bomo z referendumom. Zato obveščamo vodje samoupravnih delovnih skupin, da do konca avgusta organizirajo sestanke samoupravnih delovnih skupin za razpravo o statutu SOZD Slovenske železarne.

V železarni Jesenice je osnutek statuta že obravnaval odbor za uresničevanje zakona o združenem delu pri delavskem svetu železarne, vendar ni imel nobenih pripomb. Pač pa so trije delavci iz naše železarne, ki so člani komisije za uresničevanje zakona o združenem delu na ravni SOZD Slovenske železarne že predhodno posredovali pripombe in predloge, ki jih je komisija upoštevala že pri oblikovanju osnutka statuta, ki ga je delavski svet SOZD Slovenske železarne posredoval v razpravo.

Razprava bo zaključena s sejo delavskega sveta SOZD Slovenske železarne, kjer bodo delegati uskladjili vse pripombe ter razpisali referendum o sprejemu statuta SOZD Slovenske železarne. V železarni Jesenice bomo o tem statutu odločali istočasno kot o statutu železarne Jesenice, o katerem je predhodna razprava potekala že od marca 1979 dalje. Datum za referendum pa bo določil delavski svet železarne Jesenice na seji, ki bo predvidoma 10. avgusta 1979 (referendum bo od 15. septembra do 10. oktobra 1979).

Center za proučevanje samoupravljanja in informiranje

ENERGIJA POSTAJA DRAGOCENA, TEKOČIH GORIV ŠE ZA DOBRIH 30 LET

(Nadaljevanje s 1. strani)

1. Pospešiti prehod na zemeljski plin. Porabnikom, ki ne bodo tehnično pripravljeni za odvzem zemeljskega plina, se nadomestno tekoče gorivo dobavlja le v intervencijskih količinah, ki so z dogovorom zelo omejene.

2. Porabniki, prijavljeni za prevzem zemeljskega plina, ki do 30. junija 1980. leta ne zagotovijo dogovorjene porabe, izgubijo pravico do dobave plina.

3. Predlaga se samoupravni dogovor, da vsi veliki porabniki v drugem polletju za 10 % zmanjšajo porabo tekočih goriv z racionalizacijo ali prehodom na drugo gorivo.

Strokovna služba za energetiko v SRS bo mesečno spremljala dejansko porabo po porabnikih.

4. Vse poslovne banke v republiki naj bi dajale za prehod na domača trda in druga goriva kredite pod ugodnejšimi pogoji.

Cepprav proizvodnja v Železarni v prvem polletju zaradi pomanjkanja energije še ni bila ovirana ali ogrožena, je glede na skromen poslovni rezultat ter stanje z energetiko ta čas najprimernejši, da se v vseh delih Železarne samoupravno in strokovno dogovorimo za racionalnejšo porabo vseh vrst energij.

Vrednost porabljenih energij znaša letno okrog 650 milijonov din. Odstopke znižanja pomeni prihranek v višini 6,5 milijonov din. Možnosti prihranka pa so znatno večje.

Nekaj konkretnih primerov nesmotne in neracionalne porabe energij v železarni naj pomaga pri izdelavi programa štednje:

— **Razsvetljava:** Luči gorijo podnevi. Dne 23. julija trije Rau stroji ob 17.30 niso obratovali, pa vendar so na vseh svetili reflektorji.

— Uporablja dnevno svetlobo, če je le mogoče. Umazana okna to preprečujejo. Temno obarvan prostor potrebuje dvakrat več svetlobnih teles za enako osvetljenost kot belo obarvani prostor.

— **Elektropogoni.** Predimenzionirani elektropogoni poslabšujejo izkoristek električne energije. Pogosto tečejo stroji v prostem teku, posebno v času malice. Velikokrat se to dogaja vzdrževalcem pri varilnih agregatih.

— **Sistemska** je treba nadomeščati proizvodnjo jalove električne energije. V TOZD Valjarna debele pločevine že več mesecev ne obratuje scherbius pogon za kompenzacijo jalove energije. To pomeni vsak obratovalni dan najmanj 5.000,00 dinarjev dodatnega stroška.

— Nepravilno konstruirana kurišča, slabo izogrevanje. Slaba atomizacija tekočih goriv. Rezultat

se odraža v prisotnosti CO v dimnih plinih ali v presežku kisika, ki odnaša toploto v dimnih plinih.

— Odpornost toplotnih sistemov. Hlajenje peči z odtokom tople vode v Savo.

Odpri kondenzni sistemi predvsem pri ogrevanju.

— Slabo stanje energetskih vodov, okvarjena izolacija, puščanje pri ventilih, posebno so znatne izgube pri komprimiranem zraku.

— Slep kurjenja ogrevnih peči. Posebno veliko goriva porabi potisna peč v TOZD Valjarna bluming-štekel, tudi do 38 ton mazuta dnevno. Diskontinuirani način dela je treba pri tako velikih porabnikih še posebej proučevati iz vidika ekonomske optimalne porabe goriva.

— Zadrževanje raztaljenega jekla v pečeh zaradi zastojev na napravah ali korekcij legiranja.

— Zelo slabo izkoriščamo odpadno toploto dimnih plinov iz vodo-hlajenih sistemov. Sistema glisažnih cevi v potisni peči v TOZD Valjarna debele pločevine in Valjarna bluming-štekel sta prava vročevodna kotla. Toplota ogrete vode se ne izkoristi.

— Znano je, da parni kotli, ki delajo z manj kot 80 % zmogljivosti, delajo neracionalno.

— Znano je, da je poraba goriva na tono prevoženega blaga nižja za prevoz po železnici kot za prevoz s cestnimi vozili.

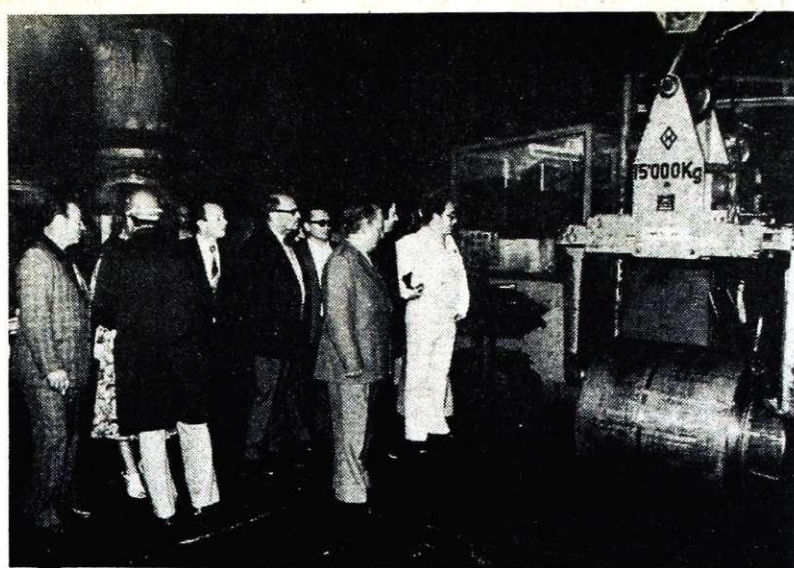
— Strokovno je dokazano, da je ogrevanje motorjev z notranjim izogrevanjem velikokrat nesmiselno.

— V Železarni porabimo na leto 1.000 ton maziv. Tehnično jih je mogoče 40 % zjeti in jih uporabiti za gorivo.

— Električni ogrevanci za toplo vodo v sanitarijah so običajno nastavljeni previsoko. Z dodajanjem hladne vode povečujemo toplotne izgube. Pri višjih temperaturah so tudi izgube skozi izolacije večje.

Z naštetim gotovo niso zajete vse tehnične možnosti na področju smotrne porabe energije. Mnogi primeri tudi niso rešljivi brez projektov in tehničnih sprememb na napravah. Naši ukrepi bodo morali biti naravnani v nakazanih smereh. Imamo dovolj statističnih podatkov, izmerjenih s precejšnjo natančnostjo. Imamo veliko možnosti, da z manjšo porabo energij izboljšamo poslovni uspeh našega dela.

Delegat v skupščini ISNAP
Miroslav Noč

Z zadnjega obiska delegacije francoske konfederacije dela v naši Železarni

SAMOUPRAVNI ORGANI V PRETEKLEM TEDNU

2. SEJA ODBORA ZA KADRE IN DRUŽBENI STANDARD PRI DS ŽELEZARNA

Predsednica odbora za kadre in družbeni standard pri delavskem svetu Železarne je v petek, 13. julija sklicala 2. redno sejo odbora in predlagala v obravnavo naslednje točke dnevnega reda: pregled sklepov prejšnje seje, vloge iz naslova družbenega standarda in vloge iz naslova izobraževanja kadrov.

Člani odbora so se nato reševali vloge iz naslova družbenega standarda, to je prošnje za denarno pomoč. Za vse so sprejeli ustrezne rešitve, o rešitvi pa bodo posamezniki in društva obveščeni pisмено.

Člani odbora so reševali tudi vloge iz naslova izobraževanja kadrov in na predlog službe odobrili študijske ugodnosti, podaljšali roke za zaključek študija in podobno.

Z. V.

TOZD Valjarna debele pločevine

3. SEJA ODBORA ZA DELOVNA RAZMERJA

V sredo, 18. julija, je bila tretja seja odbora za delovna razmerja pri delavskem svetu TOZD Valjarna debele pločevine, ki jo je sklical predsednik Radmilo Denić. Pri pregledu sklepov prejšnje seje so ugotovili, da so bili izvršeni, razen sklepa, ki zahteva obvezni preventivni zdravniški pregled žerjavovodij in je še v izvajanju.

Obravnavali so tudi odsotnost v mesecu juniju, ki je bila 989 dni ali 22,06 %. Bolezenske odsotnosti je bilo 426 dni (9,50 %), rednih dopustov pa 471 dni ali 10,50 %. Izvedeli so tudi, da so problematiko visoke bolezenske odsotnosti obravnavale na svojih sestankih tudi samoupravne delovne skupine.

Potrdili so sprejem enega novega delavca in štirih za počitniško delo.

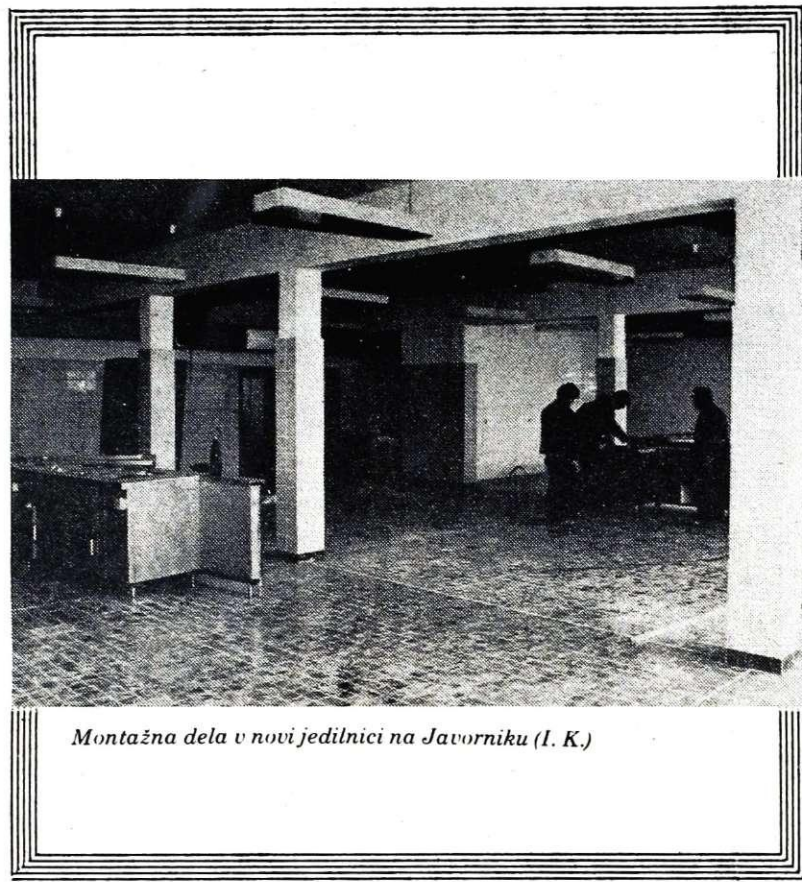
Člani odbora so ugodili prošnji Marije Pajser za premestitev iz TOZD Valjarna debele pločevine v delovno skupnost za kadrovske in

splošne zadeve in informiranje — splošna varnostna služba. Premestitev bo možna takrat, ko bo TOZD zanj dobila ustrezno nadomestilo.

Obravnavali so prošnjo Ivana Žvana za premestitev na njegovi izobrazbi primerna dela in opravila v TOZD Valjarna debele pločevine. Z glasovanjem so sprejeli sklep, da se ga razporedi na dela in opravila vodja OTOP.

Pregledali so tudi polletno poročilo o gibanju zaposlenih in odsotnosti z dela v TOZD Valjarna debele pločevine.

IS

Montažna dela v novi jedilnici na Javorniku (I. K.)

PREGLED SESTANKOV SDS

Minuli teden smo iz osemnajstih temeljnih organizacij ter treh delovnih skupnosti prejeli kar 97 zapisnikov s sestankov samoupravnih delovnih skupin. Osrednja točka na sestankih delovnih skupin je še vedno razprava o predlogu sprememb obračuna dodatkov na posebne časovne pogoje dela. Ponekod so delovne skupine spregovorile tudi o ocenjevanju delovne uspešnosti in o proizvodnih rezultatih v prvem polletju ter o izvajanju srednjeročnega plana 1976 — 1978, oziroma o usmeritvi v prihodnjem planskem obdobju. V določenih temeljnih organizacijah je bil na sestankih delovnih skupin viden poudarek dan tudi vprašanju kvalitetne problematike, discipline in bolezenske odsotnosti.

SDS vodstvo TOZD Plavž je na sestanku med drugim ugotovilo, da je kadrovska problematika v njihovi temeljni organizaciji vedno bolj zaskrbljujoča.

Na sestanku SDS SM peči 2 (TOZD Jeklarna) so se starejši delavci, v zvezi s pomanjkanjem delavcev v poletnem času, pritoževali, da so mojštri preveč popustljivi do tistih, ki izostajajo z dela in tistih, ki izsiljujejo dopust. SDS ponovno gospodarstvo o polletnih rezultatih meni, da bi le-ti lahko bili boljši. Boljše rezultate bi dosegli predvsem z boljšo organizacijo in zavestnejšim delom livne jame. Skupina meni, da do tako slabih rezultatov, kot so bili v juniju, ne bi smelo priti ter da se tako razvrednoti delo vseh tistih, ki se trudijo, da bi dosegli večjo produktivnost in izpolnili družbeni plan. Skupina se je zaradi zasedenosti 32-tonskega žerjava ter ročnega kopanja ponovno dogovorila za nočno delo. Skupina opozarja, da je ta žerjav že dotrajan, večkrat preobremenjen ter da obstaja bojazen, da pride do okvare. To pa bi ohromilo proizvodnjo v celotni jeklarni.

SDS valjarna žice 1 je v razpravi o polletnem obračunu ugotovila, da jim je v prvem polletju stalno primanjkovalo delavcev. Ta problem je bil za silo rešen, ko so dobili delavce iz valjarne profilov. Vendar pa je te delavce treba še pritičiti, tako da se bo dejansko izboljšanje pokazalo šele čez določen čas. SDS valjarna žice 2 ugotavlja, da je imela v juniju, poleg težav, ki so se pojavljale pri valjanju kontiliva, pogostih menjav dimenzij na starem delu proge, prehodov na valjanje na tretji žili ter slabega urejanja armatur, precej težav tudi zaradi vzdrževanja obrata. Zato predlaga, da bi ocenjevanje vzdrževalcev prepustili obratom, za katere so določeni. Od vodstva TOZD zahteva, da pri vodstvu vzdrževanja urgira, da se odstranijo napake na mazilnem sistemu Jumping ogrođja. Zaradi v bistvu majhne okvare, ugotavlja skupina, je bilo v juniju samo na eni izmeni porabljeno v petih dneh 1200 litrov olja. Podobne okvare pa so tudi na Vickersovi črpalki za Custodis peč. SDS meni, da je v takih primerih dejurni mazilni ključavničar dolžan obvestiti svoje predpostavljene in zahteva ukrepe. SDS valjarna žice 3 meni, da bo potrebno gospodarneje razpolagati z obratovalnim časom, kajti prepogosti prehodi iz ene dimenzije na

drugo negativno vplivajo na produktivnost dela. Na delovne rezultate pa kvarno vplivajo tudi naslednji problemi: izrabljeni elementi povezave med ogrođji, zatikanje izmetnih komadov pri navijanju v kanalih, nerazsvetljenost kanalov, slab sistem pritrjevanja dovodk na valjčno mizo in to, da navijalec ne dela. SDS adjustaža valjarne žice se sooča s precejšnjim pomanjkanjem delavcev. Skupini že tako manjka do normativa 5 delavcev, precejšnja pa je tudi odsotnost zaradi dopustov in boleznih. Skupina ugotavlja, da zato včasih tudi za 30 % odstopa od normativa.

V TOZD Valjarna debele pločevine so vse delovne skupine dokaj kritično spregovorile o bolezenski odsotnosti z dela. V letu 1976 je bilo v tej TOZD poprečno 3,6 odstotka delavcev, v letošnjem prvem polletju pa kar 10,1 odstotek. To pomeni, da je od 196 delavcev izostalo dnevno z dela okrog 20 delavcev. SDS proga 2400 — 2 opozarja, da je potrebno določiti primeren prostor za skladiščenje soli, ker je prejšnji zaseden. SDS adjustaža 2400 — 1 ugotavlja, da za opravljanje opravil in nalog adjusterja in pomožnega prebiralca zaradi slabega ovrednotenja ne morejo dobiti stalnih delavcev. SDS odprema 2400 meni, da dejurni asistent ob prostih sobotah in nedeljah ni potreben, če ne bo prisoten vseh osem ur, tako kot se to zahteva za ostale. Med drugim opozarja tudi, da imajo na dnini Kapus stalne probleme s premikali, ker ne menjajo vagonov pravočasno.

SDS vodstvo TOZD Hladne valjarne Bela meni, da bi v prvem polletju TOZD lahko dosegla še boljše rezultate, če bi imeli pravočasno na razpolago zadostno količino kvalitetnega vložka, predvsem pa vložka po ustreznem asortimanu. Na uspeh je negativno vplivala tudi fluktuacija delavcev, odsotnost z dela ter izplen. SDS priprava dela — odprema ugotavlja, da je TOZD izpolnila količinski plan 100,9-odstotno, medtem ko je po asortimanu močno pod planom. Pod planom je predvsem pri nerjavnih in delno pri dinamo jeklih. To se bo pokazalo tudi pri finančnem rezultatu, ki bo slabši kot so načrtovali. Skupina meni, da bi bilo do leta 1980 potrebno urediti dohodkovne odnose med temeljnimi organizacijami v železarni. Ugotavljajo tudi, da doslej niso imeli priložnosti izdelovati zadostnih količin nerjavnega jekla (ki se izvažajo na konvertibilno področje) zaradi pomanjkanja vložka. Prav pomanjkanje vložka je bistveni razlog, da še niso v celoti osvojili tehnologije nerjavnega jekla. SDS lužilnica 1 ter priprava vložka 1 zahtevata, da se zagotovi boljša preskrba z vagoni za odvoz rene ter da naj se ukrepa, da ne bi bilo toliko vzdrževalnih zastojev. SDS lužilnica 3 ter priprava vložka 2 ponovno opozarja na pomanjkanje tople vode v kopalnici (ob koncu dnin) ter na malomarno čiščenje garderobnih prostorov. Tudi SDS priprava vložka 4 se pritožuje, da zato, ker ni vagonov, večkrat prihaja do zastojev na liniji. Skupina meni, da je treba pozvati vzdrževalce, da okvare na liniji čimhitreje in čimbolje odpravijo, da ne bo prihajalo do večurnih zastojev. Tudi ta skupina opozarja na pomanjkanje tople vode ter na čistočo v garderobah. SDS valjarna 1 pa bi želela dobiti pojasnila na več vprašanj. Zanima jo, če je mogoče dobiti telefon na zvonaste peči, kdaj bo montirana klima naprava v pisarnah delovodij ZRM in CRNO, zakaj se na stropu v srednji hali ne zamenjajo pregorele žarnice, kje so signirni listki za

označevanje napak, kaj je z montažo odzračevalne naprave za lak pri sušilni peči CRNO, če je možna organizacija sindikalnih izletov za delavce, ki delajo v sistemu 4 + 1 ipd. Skupina predlaga, naj se v sobotah in nedeljah vpelje dejurno vzdrževanje ter da naj se do zime usposobijo kaloriferji na ZRM. SDS valjarna 2 vprašuje, kdo je kriv za pomanjkanje vložka od marca naprej ter kakšni so razlogi za visoko fluktuacijo. SDS valjarna 4 je imela pripombe na dejurne vzdrževalce, ki po njenem mnenju v nezadostni meri kontrolirajo delovne stroje in naprave. Skupina opozarja v zvezi z zastoji, da so prevelike razlike med izmenami. Po njenem mnenju se s tem povečujejo norme, omogoča pa tudi preseganje norm. Zato predlaga, da bi zastoj kontrolirali s tahometri za čas obratovanja. Na skupnem sestanku SDS strojna adjustaža 3 ter SDS adjustaža 3 so vozniki viličarjev postavili vprašanje, kaj je s 7-tonskim viličarjem, ki je že dalj časa v popravilu. Od vodstva TOZD družbena prehrana bi skupina rada zvedela, zakaj v njihovi kantini ne točijo mineralne vode ter zakaj ni moč dobiti prave kave. Vodstvu te TOZD tudi predlagajo, da bi razmislilo o ponovni uvedbi delitve hrane (kosilo in večerja) v samskih domovih. Opozarja tudi, da primanjkuje žerjavovodij in adjusterjev. Nezadovoljna pa je tudi s kategorizacijo delovnih mest v adjustaži.

SDS žičarna 1-3 bi želela vedeti, če je za umivanje rok mogoče nabaviti neko bolj učinkovito sredstvo kot je milo. Na sestanku SDS žičarna 11-2 so delavci z ESAB linij predlagali, da bi kmalu pripravili zavese, ker bodo poletni meseci kaj hitro minili. Predlagajo tudi popravilo oziroma zamenjavo odtoknih žlebov, ker ob vsakem manjšem deževju po obratu teče voda. SDS patentirnica 1 v zvezi s kvalitetno problematiko predlaga, da bi pred vhom v peč postavili napenjalce, pri izhodu iz peči pa poglobili utoke na osi. SDS votličarna meni, da ni prav, da se na Beli kopijočo zalogo, medtem ko zanje manjka vložka za normalni potek proizvodnje ter da bi zato kazalo dostavo valjanega materiala v njihove obrate resneje obravnavati.

Na skupnem sestanku SDS vodstvo TOZD profilarna, profilarna 1 ter predelava profilarne je bilo v zvezi s polletnim poslovanjem ugotovljeno, da so v proizvodni zaostali za planom za 3,1 %. Krivdo za to pripisujejo pomanjkanju vložka, slabi dobavi vložka iz tujih virov ter preveliki odsotnosti z dela. Na sestanku SDS profilarna 2 je bila izrečena kritika glede zadnjega remonta na stroju 3. Skupina opozarja, da se je zopet pojavil problem bočnih valjev na Rossi 1. Pritožuje se, da nekatere probleme po večkrat navajajo v zapisnike, se pa ne rešujejo (primer: sortiranje vložka). Razen tega zahteva, da se čimhitreje reši vprašanje higijskih prostorov v obratu.

SDS adjustaža 1 (TOZD Jeklovlek) ni bila zadovoljna s sklepi z druge seje odbora samoupravne delavske kontrole v njihovi TOZD, ki so bili objavljeni v Železarni. Skupina meni, da bi moral sklepe v bodoče prej pregledati predsednik odbora, da ne bi prihajalo do izkrivljanja informacij.

(Se nadaljuje)

Center za proučevanje samoupravljanja in informiranje — Božidar Lakota

PRIPRAVE ZA POHOD »PO POTEH KARAVANŠKIH GRANIČARJEV« DOBRO POTEKAJO

Kot smo že poročali, pripravlja konferenca ZSMS Jesenice drugi pohod »po poteh karavanskih graničarjev«, ki bo v soboto, 11. avgusta. Poleg osrednje proslave 15. avgusta — dneva graničarjev, ki bo letos na karavli Tromeja, bo to še ena velika manifestacija mladih, s katero bodo počastili dan zvestih čuvarjev naših meja.

V petek, 29. julija, je bila že druga seja posebnega pripravljalnega odbora za pohod, na kateri so zelo ugodno ocenili dosedanje priprave na pohod. Poleg predstavnikov občinske konference ZSMS Jesenice, so v pripravljalnem odboru še predstavniki vojne pošte Radovljica, občinskih konferenc ZSMS Tržič in Radovljica, Planinskega društva Jesenice, osnovne organizacije ZSMS in krajevnih konferenc SZDL Žirovnica, delavsko-prosvetnega društva Svoboda France Mencinger Javornik Koroška Bela, občinske konference ZRVS Jesenice in drugi.

Že na prvi seji so se člani dogovorili, da bodo na letošnji drugi pohod povabili mlade iz vseh gorenjskih občin in tudi iz drugih slovenskih krajev, med udeleženci pa bodo tudi člani sindikalnih organizacij, borci in drugi občani. Med mladimi udeleženci pa bodo mladi iz vseh sredin; iz osnovnih organizacij ZSMS iz temeljnih in drugih organizacij, šol in krajevnih skupnosti in družbenih organizacij in društev in seveda tudi mladi graničarji z naših obmejnih karavli.

Lanski prvi pohod »po poteh karavanskih graničarjev« je zelo lepo uspel. Pobudo zanj so dali mladi Jesenčan in starešine ter graničarji na karavli Matija Verdnik — Tomaž v Žirovnici. Pohod je bil izveden v znamenju 35-letnice zasedanja AVNOJ in bitke na Neretvi in v počastitev XI. kongresa Zveze komunistov Jugoslavije. Že takrat je bilo

skenjeno, da bo pohod posvečen graničarjem, ki so do konca izpolnili obljubo, če bo potrebno, da bodo dali tudi svoja življenja za ohranitev nedotakljivosti naših meja, hkrati pa bo pohod tudi pot spominov na vse tiste, ki so med narodnoosvobodilno borbo v Karavankah darovali svoja življenja za svobodo. Dogovorili so se tudi, da bo pohod postal tradicionalen. Na lanskem pohodu so tudi odkrili dve spominski obeležji graničarjem, ki so pri opravljanju odgovornih nalog žrtvovali svoje življenje. Na Vajnežu pod Stolom so odkrili ploščo Veljku Djureviću in Smaju Taranišu, na Zelenici pa Ostoju Plavšiću in Branislavu Todrovu.

Tudi letos bo pohod potekal v treh kolonah. Prva pohodna kolona bo krenila v soboto, 11. avgusta ob 6. uri izpred restavracije Turist na Javorniku in sicer v smeri karavle Karavanskih kurirjev, Medjega dolca, Vajneža, Stola, Okroglice v Završnico. Ta pohod bo precej zahteven, zato se ga bodo udeležili le dobro kondicijsko utrjeni planinci in drugi.

Druga kolona bo krenila ob 8. uri izpred osnovne šole Karavanskih kurirjev NOB na Koroški Beli v smeri Urbasa — Valvasorjev dom — Završnica.

Tretja kolona pa bo odšla ob 8. uri izpred karavle na Ljubelcu v smeri Zelenica — lovske kočje — Završnica.

Planinsko društvo Jesenice pa bo organiziralo poseben dvodnevni pohod. Prvi dan bodo udeleženci pre-

nočili v Prešernovi koči na Stolu, naslednji dan pa bodo mimo lovske kočje prišli v dolino Završnice. Na Rožici bodo tudi odkrili spominsko obeležje padlemu graničarju.

Po končanem pohodu bo v dolini Završnice pri spominskem obeležju prvega sekretarja SKOJ Dragoljuba Milovanovića proslava ob 15. avgustu — dnevu graničarjev s kulturnim programom. Vsem organizacijam, ki bodo na pohodu sodelovale z več kot 30 udeleženci, bodo podelili posebna priznanja. Vsi udeleženci pa bodo prejeli tudi spominsko značko in brošuro. Po kulturnem programu bo tovariško srečanje s plesom. Mladi in drugi udeleženci se bodo pomerili tudi v partizanskem mnogoboju in sicer v streljanju z zračno puško, metu bombe, skoku v daljino, teku na 60 metrov in plezanju po vrvi.

Rok prijave za pohod »po poteh karavanskih graničarjev« je 5. avgust, prijavnice pa so organizacijam in društvom že razposlale vse občinske konference ZSMS na Gorenjskem.

J. Rabič

Železarski globus

ŠVEDSKA

Določen trend k izboljšanju svetovne konjunktore v železarski industriji se kaže tudi pri letošnji prodaji in izvozu železove rude švedske rudarske družbe LKAB. Lanskoletna količina je dosegla 24,5 milij. ton, zato je družba imela izgubo. Z ozirom na situacijo v prvem polletju pričakuje predstavnik te družbe, da bo letošnja prodaja in v veliki meri tudi izvozna količina dosegla 27 milij. ton.

POHOD NA MEŽAKLJO

Kot smo že poročali, bo v soboto, 28. julija, pohod na Mežakljo v počastitev občinskega praznika 1. avgusta.

Mežaklja, prekrasna planota nad Jesenicami, je že ob pričetku okupacije nudila zavetje jeseniškim delavcem — prvoborcem. Zato ni slučaj, da sta v njenem osrčju že 1. avgusta 1941 padla jeseniška prvoborca Joža Koder in Ferdo Koren. Vse preveč smo Jeseničani pozabili na ta veliki dogodek na Obranci pred 38 leti. V osnovni organizaciji ZSMS krajevnih skupnosti Podmežaklja je že vse leto prisotna misel o organizaciji pohoda na Mežakljo, po poteh nekdanjih partizanov. Ko je krajevna organizacija ZB NOV zvedela za našo zamisel, je takoj predlagala, da se organizira spominski pohod, ki naj postane tradicionalen. Rezultat sodelovanja med borci in mladinci krajevnih skupnosti Podmežaklja pa bo sobotni pohod.

Pohod se bo pričel ob 7. uri, ko bodo od strelskega doma Matije Verdika-Tomaža udeleženci krenili po nekdanji zeli znani Sekardijevi poti do partizanske bolnišnice. Pot se bo nadaljevala proti Obranci, kjer bo nato krajša slovesnost, ki jo pripravljajo mladi iz KS Podmežaklja. Po počitku bodo udeleženci sestopili do spominskih obeležij na Poljanah.

Pohod ni zahteven, zato pričakujemo, da se ga bodo udeležili čim več mladih, borcev in ostalih občanov Jesenice.

Če bo deževalo, bo pohod na praznik občine — 1. avgusta, z enakim programom in željo, da se ga bodo udeležili čim več mladih, ki imajo počitnice pa tudi drugih občanov, ki ta dan nimajo delovne obveznosti.

B. r.

MLADI V TOZD JEKLOVLEK DELAJO SLABO

Pred dnevi so se sestali mladi v TOZD Jeklovlek. Pregledali so delo v zadnjih treh mesecih in ugotovili, da delo ni potekalo tako, kot so si zahtevali v programu, saj so od njega bistveno odstopali.

V osnovni organizaciji čutijo pasivnost in odgovornost članov osnovne organizacije mladih, pa tudi sodelovanje z ostalimi družbenopolitičnimi organizacijami šepa. Šepa tudi informiranje in zato naj bi se v temeljni organizaciji dogovorili o skupnem delu v prihodnje.

Rk

Pripravljenost je vedno boljša kakor golo pričakovanje ...

Tito

ZAŠČITA ŽIVALI V PRIMERU ABK NAPADA

Zaradi tega zahteva nameščanje obveze pri živalih veliko več izkušenj, kot smo jih navajeni, kadar pomagamo sebi ali drugim osebam. Velike izkušnje so potrebne, kadar nameščamo obveze na prednjem kolenu, na skočnem sklepu in na zgornji polovici okončin pri velikih živalih.

Glede na namen ločimo več vrst obvez.

ZAŠČITNA OBEVEZA varuje poškodovani del telesa pred zunanjimi škodljivimi vplivi. Uporabljamo jo pri ranah, opeklinah in vseh drugih odprtih poškodbah. Gaza in povoji morajo biti sterilni ali vsaj čisti, prekuhani v vreli vodi in dobro preliskani pred uporabo, da preprečimo dodatno okužbo rane s klicami, ki so v sredstvih za obvezovanje, če niso že prej sterilizirane. Zaščitna obveza poleg zaščite rane pred okužbo in poškodbami deluje koristno na rane. Vpija kri, gnoj in druge izločke iz rane, ustavlja manjše krvavitve in drži na rani uporabljena zdravila.

KOMPRESIVNA OBEVEZA. Z njo močnejše stisnemo določeno mesto ali del telesa, uporabljamo pa jo navadno za ustavljanje krvavitve. Posebej je treba poudariti, da takšne obveze ne smejo biti pretesne in da ne smejo ostati na okončini ali delu telesa predolgo, ker lahko pretirajo dotok krvi in povzročijo odmiranje tkiv ali cele okončine.

OBEVEZA ZA UTRJEVANJE uporabljamo z namenom, da preprečimo premikanje poškodovanih delov, ali strokovno povedano, da jih imobiliziramo. Imobilizacija poškodovanih delov je koristna ali nujno potrebna pri kostnih zlomih, izvinih, izpahih in pri vseh drugih poškodbah, pri katerih mora organ zaradi celjenja popolnoma mirovati več dni ali tednov. Za to obvezo poleg povojev, gaze in vate uporabljamo različna priročna sredstva, ki si jih pripravimo za vsak primer posebej.

VLAŽNO OBEVEZO ALI OVITEK uporabljamo na mrzel ali topel obkladek na določenem mestu. Poleg obvezilnih sredstev za te vrste obveze moramo imeti hladno ali toplo vodo, s katero poškodovano mesto ohlajujemo ali segrevamo. Če je koža na obolenem mestu poškodovana, namesto povojev, gaze in vate lahko uporabljamo priročna sredstva. Če so obkladki potrebni na spodnjih delih okončin (do kolena ali skočnega sklepa), potem nogo živali postavimo v vedro s hladno ali toplo vodo, kjer jo držimo 20 do 30 minut. Voda sme biti toliko topla, da v njej lahko držimo roko.

UCINEK HLADNEGA OVITKA. Tako obkladek odvzema toploto poškodovanemu delu telesa in zavira širjenje krvnih žil. Tako zmanjša dotok krvi na oboleni področje, kar zavira razvoj vnetja in otekline. Mrzli ovitki zmanjšujejo pritisk in bolečine v poškodovanem ali obolenem delu telesa. Zaradi tega je treba hladne ovitke uporabljati kot prvo pomoč pri vnetju kopita, parkljev, kit in njihovih ovojnic, sklepov, možganov, možganskih ovojnic itd. Ovitek je treba pogosteje menjavati ali zalivati s hladno vodo, da bi na obolenem mestu zadržali nižnjo temperaturo.

Z lanskoletnega pohoda »po poteh karavanskih graničarjev«. Na sliki ena izmed pohodnih enot pred ciljem v Završnici.

PRED ODHODOM BRIGADIRJEV V VALJEVO

Pred dnevi je bila na Jesenicah prva brigadna konferenca evidentiranih brigadirjev za akcijo Podrinje — Kolubara v pobrateni občini Valjevo. Evidentirali so mlade za vodstvo brigade, predloge pa bodo dokončno potrdili na naslednji brigadni konferenci.

Pogovorili so se tudi o delu brigadirjev pred odhodom brigade in pripravili program dela na akciji. Vse priprave bodo opravili doma, tako da bodo na akcijo odšli pripravljeni in bodo imeli več prostega časa tudi za sodelovanje z mladimi iz tovarne Krušik in ostalimi.

V soboto, 21. julija, so imeli brigadirji delovno akcijo na TROMEJI, ki se je udeležilo 23 brigadirjev. Izkopali so 800 m jarka, akcijo pa bodo zaključili to soboto.

Rk

TEHNIČNI FELJTON — TEHNIČNI FELJTON — TEHNIČNI FELJTON — TEHNIČNI FELJTON — TEHNIČNI

NOVA PROJEKTA SONČNIH ELEKTRARN

Danes je seveda situacija takšna, da je električni tok proizveden v poskusnih sončnih elektrarnah še posebno drag. Vendar je pri tem treba upoštevati, da se je razvojni proces na tem energetskega področja šele začel. Zato tudi znižanje proizvodnih stroškov, ki bi jih, na primer, omogočila velikoserijska proizvodnja heliostatov, danes še ni mogoče doseči.

ALI SO SONČNE ELEKTRARNE NEVARNE?

O nevarnostih, ki lahko nastanejo pri sončnih elektrarnah so izvedli že razne študije, ki bi naj pokazale stopnjo tveganja. Delno so bile te študije oprte na določene poskuse v Odeillo in Albuquerque. V splošnem lahko nastanemo nevarnosti za človeka, živali in materije pri gradnji, obratovanju in vzdrževanju naprav. Pri obratovanju sončne energije v Južni Spaniji sta bili v ospredju dve vrsti tveganj:

Visoka temperatura in obstoj ogretyh plinov pod pritiskom iz vročega, tekočega natrija. Vendar so to znane tehnologije, predvsem s področja jedrske energije.

Možnost visoke stopnje žarčenja, vendar je omejeno območje kjer je mogoče pričakovati visoko energetske gostote in ga je treba zaščititi pred dostopom. Podobna nevarnost lahko nastane tudi v primeru, če bi zaradi okvare izpadlo krmiljenje heliostatov.

Izkušnje pri obratovanju sončne elektrarne Odeillo kažejo, da se ptiči izogibljajo žarišču zrcal, zaradi močnega žarčenja, zračni promet, celo pri napačni legi heliostatov pa ni oviran.

ALI BODO V AVSTRALIJI GRADILI »JUMBO« ŽELEZARNO

Pred leti, ko še ni bilo tako močne recesije v svetovni železarski industriji, so avstralske železarske družbe priprav-

ljale projekt za gradnjo nove velike železarne ob obali Zahodne Avstralije. Ta projekt so imenovali tudi »Jumbo« železarno, v kateri naj bi letno izdelovali deset milijonov ton surovega jekla. Osnovna ideja je v tem, da bi iz kvalitetne železove rude in s pomočjo premoga za koksiranje, katerih zaloge so na področju Zahodne Avstralije velike, izdelovali preko velikih plavžev, jeklarn s kisikovimi konvektorji in naprav za kontinuirno vlivanje slabe in blume. Te bi potem kot polproizvode prodajali drugim železarnam po svetu. Na ta način bi del železove rude in premoga za koksiranje, ki ju izvažajo avstralski rudniki v velikih količinah, predelali v izdelke z višjo stopnjo predelave in jih v takšni obliki izvažali.

Poslabšanje svetovne konjunktore v železarski industriji je vplivalo na to, da so ta projekt odložili z upanjem, da bo kasneje ob drugačni situaciji morda le prišlo do njegove uresničitve. Kaže, da so danes možnosti za ta projekt spet nekoliko večje.

Dejstvo je, da je bila večina razvojnih projektov v deželah, ki so na vrhu svetovne železarske proizvodnje, opuščeni, zamrznjeni ali zmanjšani po obsegu. Podobno stanje je tudi v nekaterih državah tretjega sveta. Razpoložljivi denar za gradnjo so v ZDA, Zahodni Evropi in na Japonskem železarske družbe raje uporabljale za pospeševanje kvalitete kot za njeno povečanje, za nadomestitev konvencionalnega vlivanja blokov s kontinuirnim vlivanjem in podobno.

Možnost premajhne svetovne proizvodnje železarskih proizvodov v zadnjih letih ni spodbujala železarskih družb k novogradnjam. Danes pa že kažejo analize in tudi nekateri železarski strokovnjaki so mnenja, da se bo v prihodnjem desetletju precej povečalo povpraševanje po jeklu. Posebno velja to predvidevanje za obdobje po letu 1985.

Dosedanja previdnost največjih železarskih družb zahodne sveta pri novogradnji je bila pogojena z velikimi projekti, katerih realizacijo so predvidevale nekatere dežele v razvoju. Vendar se je situacija v zadnjem času pričela spreminjati zaradi težav s financiranjem in prodajo bodočih proizvodov. Največja sprememba je nastala zaradi znanih dogodkov v Iranu, kjer je bilo v izvajanju ali pripravi nekaj velikih železarskih projektov in je njihova bodočnost precej negotova.

Tudi v LR Kitajski se je veliko navdušenje za pospešeno gradnjo novih velikih železarn že po nekaj mesecih precej ohladilo. Izjema pri tem je Južna Koreja, ki je povečala izdelano količino surovega jekla s 500.000 ton v letu 1970 na 4,8 milij. ton lani in predvideva v prihodnjem desetletju povečanje na 12 milij. ton. Poleg nje so še resni projekti za gradnjo velikih železarn v Venezueli (Zulia), Braziliji (Tubarao) in Filipinih (Mindanao).

Ob takšni situaciji izgleda ideja o gradnji »Jumbo« železarne s proizvodnjo deset milijonov ton surovega jekla v Avstraliji, s proizvodnim programom polizdelkov, zanimiva in uresničljiva. Osnova za ta projekt je v spoznanju, da je v visoko razvitih državah izdelava surovega jekla in polproizvodov tisti del izdelavnega procesa, ki ima največje izdelavne stroške in najnižjo ceno. Zato je ta projekt ekonomsko zanimiv zaradi bližine potrebnih surovin, oziroma goriva. Tako izdelane polproizvode bi potem predelovale železarne v dražje končne izdelke.

Resnični motiv, ki bi morda ponovno pospešil oživitve »Jumbo« projekta je v tem, da obstaja že v bližnji prihodnosti možnost za povečanje prodaje železarskih izdelkov na svetovnem tržišču. Tudi ob sedanjih nizkih izkoristitvenosti proizvodnih zmogljivosti v japonskih in zahodnoevropskih železarnah, bi pomenila vsaka nadaljnja resna zamrznitev in ustavitev gradnje železarskih projektov v nerazvitih državah, ponovno oživitev izvozne dejavnosti.

Napovedi o velikem povečanju porabe železarskih izdelkov v državah tretjega sveta so lahko danes tudi preveč optimistične. Vendar kaže, da povpraševanje le narašča hitreje kot možnosti teh držav za domačo proizvodnjo. Vzporedno s tem pa izgleda, da nekateri projekti za gradnjo velikih integralnih železarn v nekaterih zahodnoevropskih državah, kot so italijanski Giola Tauro, španski Sagunto ali druga faza francoskega Solmerja, ne bodo nikoli uresničeni. Morda jih bodo nadomestili venezuelski Zulija, filipinski Mindanao, brazilski Tubarao ali pa celo avstralski »Jumbo«?

OSEBNI DOHODEK V PRVEM POLLETJU V RELATIVNIH KAZALCIH

(Nadaljevanje s 1. strani)

Železarni toliko višji od lanskega povprečja ob samo deset odstotnem povečanju osnov v februarju. Povprečni osebni dohodek prvega polletja je namreč le slabih devet odstotkov večji od izplačila za december 1978.

Iz diagrama gibanja osebnega dohodka v prvem polletju razberemo porast v februarju in marcu, sorazmerno majhen padec v aprilu, v maju isto višino kot v marcu in

znatno zmanjšanje v juniju. Opažamo enake značilnosti celotnega osebnega dohodka na zaposlenega in osebnega dohodka iz sredstev delovne organizacije. Delež osebnega dohodka iz sredstev drugih je v zadnjih štirih mesecih nekoliko večji kot v prvih dveh mesecih letošnjega leta, kar je sorazmerno z naraščanjem bolezenske odsotnosti nad 30 dni, medtem ko imajo ostale refundacije neznamenit vpliv. Višina kumulativnega osebnega dohodka na zaposlenega z nadomestilom za bolezensko odsotnost nad 30 dni je za 3,6 % iznad plana, brez nadomestila pa presega plan le za 0,8 % oz. 56 din na zaposlenega.

Gibanje osebnega dohodka po mesecih je samo deloma skladno z gibanjem produktivnosti. Najvišja produktivnost skupne proizvodnje je bila dosežena v marcu in ta mesec je bil dosežen tudi najvišji osebni dohodek na zaposlenega. V maju je bila produktivnost skupne proizvodnje sorazmerno nizka, vendar je bil zaradi vpliva praznika dosežen drugi najvišji osebni dohodek. Na sploh pa moramo ugotoviti, da večji osebni dohodek letošnjega leta ni utemeljen s povečano produktivnostjo skupne proizvodnje, saj je bilo v lanskem letu izdelano povprečno 131,1 kg skupne proizvodnje v eni efektivni uri, v letošnjem prvem polletju pa le 124,7 kg. Nekoliko boljše je situacija s produktivnostjo gotove proizvodnje, ki je letos za 0,1 kg na uro večja kot v lanskem letu. Ker je torej na časovno enoto izdelano nekoliko več proizvodov za prodajo, smo s tega vidika upravičeni tudi do višjega osebnega dohodka, vendar ne v tolikšni meri, kot je letošnji osebni dohodek realiziran. Ostali del povečanja pa je bil nujen zaradi kompenzacije rasti življenjskih stroškov. Le-ti so po oceni zavoda za statistiko SR Slovenije v letošnjem prvem polletju za 19,2 % večji od povprečja v preteklem letu. Naš osebni dohodek je porasel v istem obdobju za 0,2 % več, vendar je mesečni porast za lansko leto v juniju še manjši od mesečnega porasta življenjskih stroškov.

V razponu med prvo in dvajseto plačilno grupo je osebni dohodek v letošnjem prvem polletju dokaj enakomerno narasel, saj znaša največja razlika le 5,3 %. Osebni dohodek delavcev nad dvajseto kategorijo se je povečal manj kot pri nižjih kategorijah. Vzroke lahko iščemo v spremembi sistema nagrajevanja ob uveljavitvi novih pravilnikov v prvi polovici lanskega leta, deloma jih pa lahko pripišemo sorazmerno velikemu številu menjav delavcev na teh mestih. Razen tega je v prvi polovici leta pri večini visokih kategorij število plačanih ur na zaposlenega manjše kot v povprečju lanskega leta. Razmerje med izplačanim osebnim dohodkom za najvišjo kategorijo in najnižjo kategorijo se je zaradi teh vzrokov zmanjšalo z 1:5,78 na 1:5,49. Po merilih delitve osebnih dohodkov pa bi bilo to razmerje 1:4,58. Ker je v prvi kategoriji znatno več bolezenske odsotnosti, ki znižuje pripadajoči osebni dohodek po merilih za živo delo, pa tudi zaradi krajše delovne dobe delavcev prve kategorije, je dejansko razmerje iznad dogovorjenega, ki upošteva le normalne, povprečne veličine.

Podoben pojav kot pri primerjavi kategorij nastopa tudi v primerjavi osebnih dohodkov po kvalifikacijskih razredih. Delavcem, ki opravljajo dela, za katera se zahteva visokošolska izobrazba, se je osebni dohodek najmanj povečal. Indeksno razmerje med najvišjo in najnižjo kvalifikacijo se pa ni bistveno spremenilo, ker odstopanje ni izrazito. Indeks povečanja za Železarno je tako pri prikazu kategorij kot pri prikazu kvalifikacij nekoliko višji kot izhaja iz povečanja osebnega dohodka posameznih kategorij oz. kvalifikacij, ker se število izvajalcev del višjih kategorij in kvalifikacij večja, število izvajalcev del nižjih kategorij in kvalifikacij pa se manjša. Spremembe se pri posameznih kategorijah oz. kvalifikacijah ne občutijo, ker gre v bistvu za spremembe zasedenosti normativna posameznih delovnih mest, v povprečju pa se spremembe odražajo v višjem osebnem dohodku. Podatki kažejo, da so prehodi v višjo kvalifikacijo in kategorijo številnejši (tudi procentualno, ne le absolutno) pri proiz-

vodnih delavcih kot pri strokovnih in administrativnih delavcih.

Skupni izplačani neto osebni dohodek na zaposlenega je v prvih šestih mesecih v vseh temeljnih organizacijah in delovnih skupnostih presegel planirano višino. Izjema je le temeljna organizacija Elektrode, ki plana ni dosegla predvsem zaradi nesorazmerno velikega deleža bolezenske odsotnosti. V skupnem številu plačanih ur dosega bolezenska odsotnost v tej temeljni organizaciji celo do 15 % deleža, medtem ko se to doseganje na ravni Železarne vrti

okrog 8 %. Sorazmerno nizko je bilo tudi povprečno doseganje učinka, ki pa se je v zadnjih mesecih bistveno izboljšalo zaradi korekcije nekaterih norm, pri katerih iz objektivnih razlogov ni bilo možno doseči normalnega doseganja.

Temeljna organizacija Livarna je plani osebnega dohodka na zaposlenega najbolj presegla, kar je posledica velikega števila plačanih ur in nadur. Kljub temu, da je imela daleč najvišje postavljen plan števila ur na zaposlenega, ga je v prvem polletju presegla za 4,9 %, medtem

OSEBNI DOHODEK PO KATEGORIJAH ZA ŽELEZARNO

Kategorija	Izplačani OD			Štev. plač. ur			OD na uro		
	1978	1-VI 79	indeks	1978	1-VI 79	indeks	1978	1-VI 79	indeks
1	3.183	3.868	121,5	183,2	184,1	100,5	17,37	21,01	121,0
2	3.621	4.294	118,6	186,5	186,1	99,8	19,41	23,08	118,9
3	4.068	4.851	119,2	180,5	180,4	99,9	22,53	26,88	119,3
4	4.478	5.333	119,1	183,2	184,1	100,5	24,45	28,96	118,4
5	4.689	5.538	118,1	185,6	183,3	98,8	25,26	30,21	119,6
6	5.136	5.985	116,5	187,6	186,2	99,3	27,38	32,14	117,4
7	5.539	6.608	119,3	190,1	190,5	100,2	29,13	34,70	119,1
8	5.972	7.071	118,4	190,3	190,2	99,9	31,38	37,18	118,5
9	6.289	7.407	117,8	191,0	190,4	99,7	32,92	38,90	118,2
10	6.712	7.942	118,3	191,0	191,8	100,4	35,14	41,40	117,8
11	7.251	8.510	117,4	192,8	192,7	99,9	37,61	44,16	117,4
12	7.172	8.352	116,5	189,5	188,5	99,5	37,85	44,32	117,1
13	7.478	8.718	116,6	189,5	188,2	99,3	39,46	46,32	117,4
14	8.003	9.365	117,0	192,0	190,7	99,3	41,68	49,10	117,8
15	8.025	9.675	120,6	187,2	188,5	100,7	42,86	51,34	119,8
16	8.086	9.491	117,4	187,1	187,5	100,2	43,21	50,63	117,2
17	8.378	9.917	118,4	186,2	187,2	100,5	44,99	52,96	117,7
18	9.218	10.625	115,3	189,3	187,3	98,9	48,70	56,73	116,5
19	9.697	11.249	116,0	186,1	187,5	100,8	52,10	59,99	115,1
20	10.399	12.080	116,2	185,9	184,7	99,4	55,93	65,41	116,9
21	11.300	12.658	112,0	181,4	182,8	100,8	62,31	69,25	111,1
22	12.322	13.434	109,0	183,5	183,5	100,0	67,15	73,19	109,0
23	12.275	14.323	116,7	183,2	188,1	102,7	67,00	76,13	113,6
24	12.432	14.172	114,0	184,1	182,7	99,2	67,52	77,58	114,9
25	13.244	14.808	111,8	183,3	182,7	99,7	72,25	81,06	112,2
26	14.336	15.700	109,5	183,4	182,7	99,6	78,19	85,95	109,9
27	15.213	16.810	110,5	183,2	182,7	99,7	83,03	92,02	110,8
28	17.774	19.993	112,5	183,2	182,2	99,5	97,02	109,72	113,1
Povpr. 6.034	7.203	119,4	188,9	188,7	99,9	31,94	38,18	119,5	

OSEBNI DOHODEK IN PLAČANE URA NA ZAPOSLENEGA V TOZD IN DELOVNIH SKUPNOSTIH

Enota združenega dela	Plan OD 79 v din	Izplačani OD		Indeksi		Plačane ure		
		leto 1978	1-VI 1979	4:2	4:3	plan 1979	1-VI 1979	indeks 8:7
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Plavž	6.727	6.036	7.161	106,5	118,6	191	190,8	99,9
Jeklarna	6.795	6.144	7.341	108,0	119,5	187	188,6	100,9
Livarna	7.171	6.218	7.828	109,2	125,9	201	210,8	104,9
V. bl.-st.	6.706	5.820	6.904	103,0	118,6	188	185,7	98,8
V.ZP	6.610	5.857	7.072	107,0	120,7	186	183,3	98,5
V. deb. ploč.	6.593	5.820	6.704	101,7	115,2	192	189,9	98,9
HVB	6.967	6.052	7.149	102,6	118,1	193	188,0	97,4
HVJ	6.862	5.986	7.121	103,8	119,0	196	193,8	98,9
Žičarna	6.622	5.679	6.792	102,6	119,6	189	186,8	98,8
Profilarna	6.524	5.632	6.591	101,0	117,0	189	186,5	98,7
Vr. podboji	5.926	5.209	6.256	105,6	120,1	185	186,7	100,9
Jeklovlek	6.364	5.527	6.607	103,8	119,5	187	185,6	99,3
Elektrode	5.884	4.982	5.829	99,1	117,0	187	187,2	100,1
Želblarna	6.194	5.267	6.326	102,1	120,1	187	184,4	98,6
Kovinos.	7.365	—	7.767	105,5	—	190	194,0	102,1
Strojne d.	7.124	6.082	7.412	104,0	121,9	190	190,1	100,1
Remont. d.	7.484	6.323	7.595	101,5	120,1	195	194,9	99,9
Vzdržev.	7.865	6.797	8.103	103,0	119,2	194	193,4	99,7
Energetika	7.195	6.349	7.540	104,8	118,8	187	185,8	99,4
Transport	6.560	5.821	6.833	104,2	117,4	188	187,0	99,5
KO-Fl	7.653	6.477	7.831	102,3	120,9	185	185,7	100,4
KSI	6.483	5.624	6.765	104,3	120,3	187	187,8	100,4
ETKRN	7.938	6.905	8.101	102,1	117,3	186	184,5	99,2
Družb. pr.	5.537	4.737	5.562	100,5	117,4	185	182,2	98,5
Železarna	6.954	6.034	7.203	103,6	119,4	189	188,7	99,8

PRODUKTIVNOST SKUPNE IN GOTOVE PROIZVODNJE

Obdobje	Teža (t) skupne proizvodnje		Teža (t) gotove proizvodnje		Število efekt. ur	Produkt v kg/h 2:4	Produkt v kg/h 3:4
	2	3	4	5			
1	2	3	4	5	6		
januar	120.443,8	36.302,1	1.006.950	119,6	36,1		
februar	126.084,7	37.087,8	1.008.617	125,0	36,8		
marec	139.399,7	40.751,3	1.068.018	130,5	38,2		
april	125.376,0	34.421,7	1.006.216	124,6	34,2		
maj	122.986,3	37.066,6	994.711	123,6	37,3		
junij	123.873,5	38.827,0	995.871	124,4	39,0		
1-VI 79	758.164,0	224.456,5	6.080.383	124,7	36,9		
popr. 78	1.571.235,4	440.624,6	11.984.122	131,1	36,8		

OSEBNI DOHODEK PO KVALIFIKACIJAH ZA ŽELEZARNO

Kvalifikacija	OD na zaposlenega			Ur na zaposlenega			OD din na uro			Povpr. štev. zaposl.		
	leto 1978	1-VI 1979	indeks 3:2	leto 1978	1-VI 1979	indeks 6:5	leto 1978	1-VI 1979	indeks 9:8	leto 1978	1-VI 1979	indeks 12:11
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. D-1	3.633	4.272	117,6	186,7	186,6	99,9	19,45	22,88	117,6	204	204	100,0
2. D-2	4.576	5.416	118,4	183,1	182,5	99,7	24,99	29,67	118,7	720	694	96,4
3. D-3	5.593	6.636	118,6	188,5	188,9	99,7	29,51	35,13	119,0	2.681	2.658	99,1
4. D-4	6.635	7.879	118,7	192,2	192,3	100,1	34,51	40,97	118,7	1.487	1.559	104,8
5. D-5	8.220	9.731	118,4	193,1	191,9	99,4	42,56	50,69	119,1	253	261	103,2
6. Povpr. 1-5	5.975	6.902	115,5	189,5	189,1	99,8	30,58	36,48	119,3	5.345	5.376	100,6
7. U-2	4.639	5.666	122,1	186,2	187,1	100,5	24,92	30,27	121,5	157	152	96,8
8. U-3	6.111	7.278	119,1	186,0	185,6	99,8	32,85	39,21	119,4	532	554	104,1
9. U-4	7.783	9.338	120,0	187,0	188,2	100,6	41,61	49,61	119,2	262	280	106,9
10. U-5	9.233	10.843	117,4	186,2	186,1	99,9	49,57	58,25	117,5	311	332	106,8
11. Povpr. 7-10	7.045	8.429	119,6	186,3	186,5	100,1	37,81	45,20	119,5	1.262	1.318	104,4
12. Povpr. ZJ	6.034	7.203	119,4	188,8	188,6	99,9	31,94	38,18	119,5	6.607	6.694	101,3

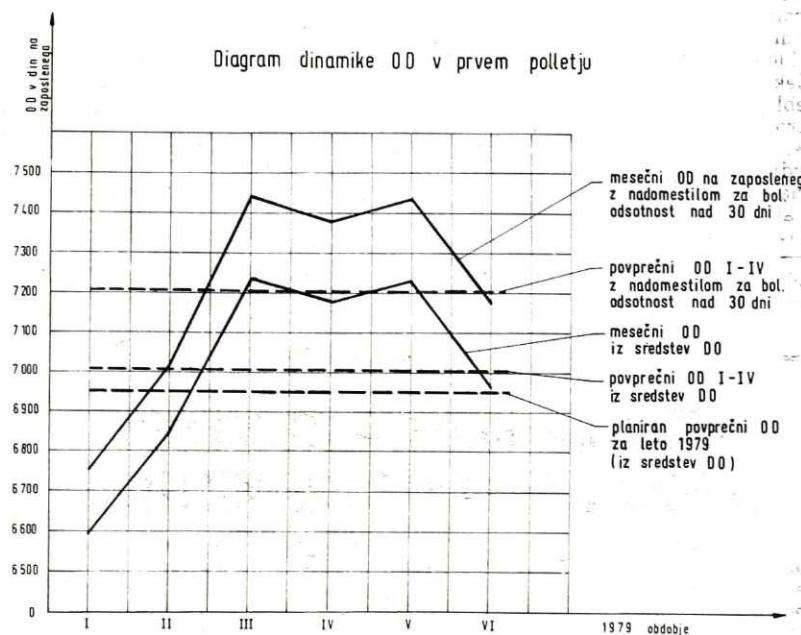
Sodelavec v strojnih delavnicah (I. K.)

ko v povprečju Železarne niti ni bil dosežen.

Osebni dohodek preteklega leta je bil po enotah združenega dela Železarne presežen od 15,2 % do 25,9 %. Razumljivo, da je največje presežanje pri Livarni iz že pojasnjene razloga. Preseganje le 15,2 % pa je dosegla TOZD Valjarna debele pločevine. Podobno kot v TOZD Elektrode je bilo tudi tu potrebno

spremeniti nekatere osnove za norme. Doseganje se je izboljšalo in v drugi polovici leta lahko pričakujemo povprečno preseganje osebnega dohodka lanskega leta. V tej temeljni organizaciji sorazmerno močno zaostajajo za planiranim številom plačanih ur na zaposlenega.

V vseh ostalih enotah združenega dela so odstopanja neizrazita tako z

vidika presežanja planiranega osebnega dohodka kot z vidika presežanja lanskega leta. Število plačanih ur, delež bolezenske odsotnosti in razlike v doseganju učinkovitosti so glavni vzroki odstopanj. V večini primerov so razlike pogojene tudi z boljšim doseganjem proizvodnih rezultatov. To je zlasti očitno pri temeljni organizaciji Vratni podboji, ki je z enakim številom zaposlenih kot lani v prvem polletju dosegla znatno večjo proizvodnjo ob le majhnem presežanju planiranega števila ur.

Zaključimo lahko, da v prvem polletju pri delitvi osebnega dohodka ni prihajalo do bistvenih anomalij. Odstopanja od povprečja so najbolj izrazita pri osebnem dohodku višjih kategorij. Za to pa smo se v prvem polletju lanske

STROŠKI V JUNIJU IN PRVEM POLLETJU NIŽJI OD PLANIRANIH

(Nadaljevanje s 1. strani)

TOZD Valjarna bluming-štel. Razen tega so del stroškov in sicer 2,6 milij. din. preverili še na raziskovalni oddelki, ker kvaliteta jekla ni ustrezala zahtevam.

Te prevratne stroškov nazaj po proizvodni verigi so na drugi strani povzročile visoko zvišanje stroškov v TOZD Jeklarna skoraj 19 milij. dinarjev. V SM jeklarni so se stroški dvignili za 6,7 milij. dinarjev nad načrtovano raven in to zaradi jeklarskih napak, ki bremenijo stroške vložka. Razen tega niso dosegli planirane proizvodnje in ne kvalitete asortimenta.

V elektro jeklarni so imeli prav tako zvišanje za 7,1 milij. dinarjev. Tudi tu so se dvignili stroški vložka zaradi slabše kvalitete jekla. Drug vzrok zvišanja je slabši izplen in nedoseganje količinskega plana proizvodnje.

V TOZD Valjarna bluming-štel so presegli planirane stroške za 5,4 milij. dinarjev. Povečali so se stroški vložka zaradi slabših izpilenov, preklasifikacij, manjših dobropisov za odpadke, obremenitev TOZD Hladna valjarna Bela in manjše proizvodnje.

Večina ostalih temeljnih organizacij je v juniju poslovala z nižjimi stroški. Večje znižanje so dosegli v TOZD Energetika zaradi nižje cene kupljene energije in v TOZD Jeklovleku zaradi boljšega izpilenov in zaradi visoke planske cene za profile iz valjarne profilov. Kot smo omenili že pretekli mesec, dobiva TOZD Jeklovleki sedaj vložek iz valjarne žice, ki je cenejši od vložka iz valjarne profilov, ki je zajet v strukturnicah. V TOZD Jeklovleku so tudi presegli mesečni količinski plan za 4,6 %.

Tudi v TOZD Valjarna debele pločevine so presegli planirano količino. Na znižanje stroškov je vplivala tudi razlika med planirano in dejansko ceno zunaj nabavljenih slabov. Nižje cene nabavljenega vložka zmanjšujejo tudi stroške v TOZD Hladna valjarna Jesenice in

TOZD Žičarna. V teh dveh temeljnih organizacijah so izboljšali tudi izpilenov.

Pri pregledu zbirnih podatkov za prvo polletje lahko ugotovimo, da so planirane stroške najbolj presegli v TOZD Valjarna bluming-štel. Vzroki zvišanih stroškov so bili v tej temeljni organizaciji iz meseca v mesec isti: nižji izplen, preklasifikacije, manjši dobropisi za odpadke, obremenitve drugih temeljnih organizacij za nekvalitetni vložek in nedoseganje količinskega plana.

Najboljše rezultate so v prvem polletju dosegli v TOZD Jeklovleku, Hladna valjarna Bela, Hladna valjarna Jesenice, Valjarna žice in profilov in Žičarna. Kot smo omenili že v mesečni analizi, gre v Jeklovleku znižanje stroškov precej na račun nižjih cen vložka iz valjarne žice. Poleg tega znižanja, ki ni rezultat boljšega dela te temeljne organizacije, jim je uspelo v povprečju za 0,6 % izboljšati izplen in za 3 % prekoračiti količinski plan proizvodnje.

Vzrok za znižanje stroškov v TOZD Hladna valjarna Bela je bila razbremenitev za del stroškov vložnega materiala, kot smo omenili že prej. V sami temeljni organizaciji pa so načrtovane stroške celo presegli za 11,4 milij. dinarjev. V prvih šestih mesecih so se povečali predelavni stroški, ker niso dosegli kvalitetnega asortimenta, porabili so več pomožnega materiala, večji so bili stroški raziskav obrata tehnične kontrole in raziskovalnega oddelka in stroški storitvenih temeljnih organizacij.

V TOZD Hladna valjarna Jesenice in TOZD Žičarna so imeli v vsem obdobju nižje stroške kot smo jih načrtovali. Na to je vplivala predvsem nižja cena nabavljenih travkov in žice ter boljši izplen. Boljši izplen in prekoračitev količinskega plana proizvodnje sta vplivala tudi na dober rezultat v TOZD Valjarna žice in profilov.

V ostalih temeljnih organizacijah so se dejanski stroški v glavnem gibali v začrtanih okvirih.

A. B.

ZVIŠANJE OZ. ZNIŽANJE STROŠKOV V JUNIJU IN PRVEM POLLETJU

TOZD	junij	jan. - junij	poprečno
Plavž	245.204	4.680.147	780.024
Jeklarna	17.921.717	5.363.485	893.914
Razlika v ceni kvalitete	1.058.564	868.311	144.718
S k u p a j	18.980.281	4.495.174	749.196
Livarna	526.756	1.342.639	223.773
Val. Bluming-Štel	5.437.787	67.345.548	11.224.258
Valj. žice in profilov	3.323.551	15.889.052	2.648.175
Valj. debele pločevine	2.300.924	3.843.258	640.543
Hlad. valj. Bela	36.871.913	26.959.739	4.493.290
Hlad. valj. Jesenice	3.685.256	26.562.808	4.427.134
Žičarna	583.924	8.544.031	1.424.005
Profilarna	300.669	934.278	155.713
Podbojarna	100.280	1.867.726	311.288
Jeklovleki	5.190.799	33.477.759	5.579.626
Elektrode	1.081.815	332.994	55.499
Željalna	105.840	2.403.922	400.654
Strojne delavnice	56.497	4.279.241	713.207
Remontne delavnice	8.830	2.338.650	389.775
Vzdrževanje	192.936	451.893	75.316
Energetika	6.010.593	4.956.157	826.026
Transport	863.932	5.107.049	851.175
Kovinoservis	489.334	2.221.503	370.251
SKUPAJ ŽELEZARNA	36.609.879	57.086.378	9.514.396

NEPOGOJNA KAZEN - TRI MESECE ZAPORA ZARADI NASILNE VSELITVE

Stanovanjski problem v naši družbi že dolgo ni več samo problem posameznika, družine, ampak postaja vedno bolj družbeni problem, katerega se je potrebno lotiti resno, odgovorno, dosledno. V jeseniški občini so postale v tem času resen problem nasilne vselitve in pred sodnikom se bo znašlo več kot 25 ljudi, ki so si sami poiskali pravico in se nasilno vselili v stanovanja, ki jim ne pripadajo.

Ena sodba pa je bila že izrečena in primer je poučen, zato si ga velja pogledati.

Šlo je za delavca jeseniške železarne, delovnega kolektiva, ki v občini namenja največ denarja za stanovanja svojih delavcev in ki ima ta vprašanja dovolj dobro urejena. Vsaj za večino, nekaj več kot 900 priselcev za stanovanja, kolikor jih je sedaj na listi v Železarni, so torej izgledi obetavni.

Železarna ima v lasti približno 54 odstotkov družbenih stanovanj v občini, zaposluje pa približno 45,6 odstotka vseh zaposlenih delavcev v občini. (Analizo o tem prav sedaj pripravljajo.) Trenutno ima v lasti približno 2500 stanovanj, letno pa rešijo od 120 do 140 prošelj. Ob tem velja upoštevati, da je Železarna ena izmed redkih, če ne edina delovna organizacija v občini, ki namenja sredstva za stanovanjsko izgradnjo tudi iz ostanka dohodka, medtem ko se drugi zadovoljujejo le z obveznim prispevkom. V železarni ugotavljajo,

da bi lahko rešili še veliko več prošelj, če bi tudi druge delovne organizacije, kjer je na primer zaposlen drugi kolektiv, prispevale polovico sredstev za nakup stanovanj.

V Železarni vsak mesec zaposlijo precej novih delavcev. Med njimi jih veliko ni od tukaj in vsem tem je ob sprejemu v Železarno zagotovljeno stanovanje v samskem domu. Pred sprejemom vsakega delavca tudi obvestijo, da ima zagotovljeno le samsko stanovanje, da pa lahko takoj vložijo prošnjo za večje stanovanje. Na stanovanje pa je seveda potrebno čakati, za dva ali trosobno približno tri do štiri leta, odvisno seveda od različnih faktorjev, ki jih določa pravilnik. Prav ti primeri nasilnih vselitev pa kažejo, da so si posamezni delavci, oziroma v večini primerov njihove žene, sami vzeli pravico in se nasilno vselili. V večini primerov gre za delavce, ki so v Železarni šele kratak čas, veliko se jih je v Železarni zaposlilo šele preteklo leto, prošnje pa so vložili

precej kasneje. Ob tem velja poudariti, da so jih opozorili, da bodo morali na stanovanje zase in za družino čakati nekaj let. Vse to je bilo potrebno povedati, preden si ogledamo primer nasilne vselitve in sodbe, ki je sledila, saj kaže, da bi popuščanje lahko prineslo še slabše rezultate.

Delavec je bil zaposlen v Železarni od januarja leta 1978, prošnjo za stanovanje je oddal avgusta lani, 26. avgusta lani pa se je nasilno vselil na Delavsko 8. (To stavbo sedaj nameravajo preurediti v enosobna stanovanja.) Za to dejanje je bil obsojen in kazni je bila: šest mesecev zaporne kazni, pogojno za dve leti, s posebnim pogojem, da se mora v roku enega meseca po pravno močnosti sodbe izseliti. Obdolženec se je pritožil in bivše okrožno sodišče v Kranju mu je kazni s šestih mesecev znižalo na štiri mesece zapora, pogojno za dve leti, s posebnim pogojem, da se mora v roku enega meseca izseliti.

Isti delavec pa se je 5. novembra 1978 spet nezakonito vselil, tokrat na Stražo. Pravzaprav se je vselila njegova nezaposlena žena z otrokom, on pa se je »formalno« prijavil v samskem domu na Koroški Beli, vendar tam sploh ni prebival, ampak je bil skupaj z družino na Straži. Železarna je te objekte nameravala posodobiti, zato so tudi odstranili okna in vrata ter odprtno zazidali, odklopili so vodo in elektriko ter porušili predelne stene. Toda delavčeva žena se je s pomočjo prijateljev nasilno vselila, porušili so zazidane odprline, vzdali okna, vrata, napeljali elektriko in vodo.

Sodba za to drugo nasilno vselitev se je glasila: pet mesecev zapora nepogojno. Obdolženec se je ponovno pritožil na višje sodišče v Ljubljani in le-to je kazni zmanjšalo na tri mesece nepogojno. Žena pa je bila obsojena na štiri mesece zapora, pogojno za tri leta in ta kazni se ne bo izvršila, če v preizkusni dobi treh let ne stori nobenega kaznivskega dejanja. Pogojna kazni, izrečena po prvi nasilni vselitvi, pa ostane v veljavi.

Ta delavec je bil tedaj na 519. mestu na listi priselcev za stanovanje v Železarni.

Izvršitev sodbe je neizpodbitna, vendar pa nastane problem, kam z družino, z dvema otrokoma. Rešitev bo potrebno najti; toda pri tem se je potrebno ozreti tudi naprej, kako v prihodnje reševati take probleme, oziroma si prizadevati, da do njih ne bi prišlo.

Rešitev je več, toda dejstvo je, da pri nasilnih vselitvah ne bi smeli popuščati, saj so dobile že tak obseg, da jim s samo preventivo in pogojnimi kaznimi že dolgo nismo več kos.

Prav tako bodo morali v železarni enkrat tudi v praksi začeti z intenzivnim zaposlovanjem, izkoriščati notranje rezerve v temeljnih organizacijah, racionalno zaposlovati delavce, uveljavljati ustrezno in stimulatno nagajevanje po delu in podobno. Rešitev prav gotovo ni le v »uvozu« delavcev, saj se bodo s tem problemi samo še kopčili.

Jeseniška občina nima »prostora« za gradnjo, ni prostora za toliko novih stanovanj, kot bi jih glede na tako zaposlovanje potrebovali. In ne nazadnje se morajo delavci tudi zavedati, da niso le pravice tiste, ki jim dajejo »moralno pravico« do nasilnih vselitev, ampak se je potrebno držati pravil, norm in dolžnosti, ki so jih delavci v železarni sprejeli. Kajti »toleriranje« takih pojavov je krivično tudi do vseh tistih, ki že leta bolj ali manj potrpežljivo čakajo na stanovanja.

Ob tem primeru pa velja še enkrat dodati, da to niso samo problemi Železarne, čeprav je večina delavcev, ki so se nasilno vselili, prav iz Železarne, ampak je to problem tudi tistih delovnih kolektivov, kjer je zaposlen zakonec.

Rk

Železarski globus

ITALIJA

Italijansko podjetje iz Vidma Danieli ponuja po sovjetski licenci nov postopek za vodoravno kontinuirno vlivanje nelegiranih in legiranih jekel. Mogoče je vlivati okrogle in kvadratne gredice dimenzij 80 x 80 do 200 x 200 mm. Pri hitrosti vlivanja 1-2,5 m/min je mogoče glede na presek doseči proizvodnjo 10-25 t/h na vsako žilo. Izplen na tekoče jeklo predvidevajo 98 %. Prednosti te vodoravne naprave so majhna višina, kompakten način gradnje, majhni stroški za temelje, enostavno vzdrževanje, enostaven postopek vlivanja in nizki investicijski ter obratovalni stroški. Kvaliteta jekla naj bi na tej napravi ustrezala tako po površini kakor tudi po strjevalni strukturi jeklu, odlitemu na danes običajnih napravah za kontinuirno vlivanje gredic.

SEDMA SKUPNA SEJA ZBOROV SKUPŠČINE ZDRAVSTVENE SKUPNOSTI SLOVENIJE

Kljub dopustniškim dnevom je bila 16. julija skupna in ločena seja obeh zborov skupščine Zdravstvene skupnosti Slovenije. Glavne točke dnevnega reda so bile namenjene razpravam o operativnem načrtu za uresničevanje nalog po sklepih 19. seje predsedstva CK ZKS z dne 12. marca letos.

Uvodoma je bilo poudarjeno, da se skrb zveze komunistov za zdravstveno varstvo najbolj vidi v resoluciji 8. kongresa ZKS, kjer je poudarjeno: »Krepitev zdravja vsega prebivalstva in ohranitev delovne sposobnosti aktivne generacije mora biti v središču samoupravnega dogovarjanja in odločanja delovnih ljudi o pravicah in obveznostih in v programih zdravstvenega varstva. Zdravstveni delavci bodo k temu prispevali s tem, da bodo spričo poznavanja obolenosti pospeševali zdravstveno vzgojo prebivalstva, predlagali prednostne naloge in ukrepe za izboljševanje zdravstvenega stanja prebivalstva ter načrtno in učinkovito izvajali celovito zdravstveno varstvo. To narekuje tudi smotrno delitev dela med zdravstvenimi organizacijami in njihovo združevanje v funkcionalno in dohodkovno povezan sistem, ki bo na podlagi medicinskih znanosti in tehnike ter razpoložljivih sredstev, zmogljivosti in kadrov omogočil učinkovito izvajanje zdravstvenega varstva. Zato bo pri razvoju zdravstvene dejavnosti moralo imeti prednost osnovno zdravstveno varstvo.«

V sklepih 19. seje centralnega komiteja ZKS pa je poudarjeno: »Zdravstvena skupnost Slovenije mora pravočasno in vsebinsko usklajevati interese, pravice in obveznosti vseh zavarovancev glede tistih oblik zdravstvenega varstva, ki terjajo zelo razvite tehnološke osnove in visoko specializirano timsko delo ter jih je zato smotno izvajati na enem samem mestu, to je v kliničnem centru kot vrhunski zdravstveni ustanovi, namenjeni vsem prebivalcem naše republike pa tudi bolnikom iz drugih republik. V zvezi s tem se mora zavzeti za dosledno izpeljavo zakona, ki opredeljuje funkcije in naloge kliničnega centra. Zato naj tudi izpelje postopek za sklenitev dogovora o delitvi dela v celotni zdravstveni dejavnosti, ki bo poudarila vlogo in naloge osnovne zdravstvene dejavnosti in upoštevala načela stopnjevanje diagnostike in zdravljenja - smotrno razdelila naloge splošnih bolnišnic in kliničnega centra.«

Iz teh vidikov je potekala razprava o predloženih osnutkih zakona o zdravstvenem varstvu in samoupravnega sporazuma o skupnih podlagah za delitev dela na področju zdravstva v SR Sloveniji.

Prvi predlog za izdajo zakona o zdravstvenem varstvu s težami za osnutek zakona je bil objavljen že 6. marca, v peti številki delegatskega Poročevalca. Že na osnovi dosedanjih razprav je bilo izrečenih veliko pripomb. Tako sedanji osnutek zakona, ki bo dan v javno razpravo, že upošteva nekatere pripombe, vendar je še vedno precej nedorečenih stvari in bomo morali v razpravi o osnutku angažirati čim širši krog ljudi, da bo novi zakon res rezultat temeljite razprave, v kateri se bodo še posebno morale angažirati družbenopolitične organizacije.

Osnutek samoupravnega sporazuma o delitvi dela je bil prav tako objavljen v delegatskem Poročevalcu in do sedaj ni bil deležen večje razprave po občinskih zdravstvenih skupnostih. Samoupravni sporazum o delitvi dela naj bi sklenili delavci in delovni ljudje, organizirani v zborih uporabnikov in delavci v zdravstvu, organizirani v zborih izvajalcev občinskih zdravstvenih skupnostih. S sklenitvijo tega sporazuma naj bi odpravili pomanjkljivosti in neskladja v razvoju zdravstvenih dejavnosti in s tem dosegli boljše strokovno povezanost, večjo učinkovitost in smotrnost. To bo mogoče uresničiti zlasti s pospeševanjem osnovne zdravstvene dejavnosti, ki jo bo potrebno tudi usposobiti za opravljanje storitev, ki sodijo v njeno področje. Sporazum zelo strogo, oziroma podrobno opredeljuje obseg in vrsto storitev, ki jih bo potrebno smotno opravljati. V osnovni, specialistični, bolnišnični in klinični dejavnosti. V sporazumu so tudi navedene zdravstvene storitve, ki se uporabnikom zagotavljajo v občini ali jih organizirajo za potrebe več občin ali celo za vso republiko. Med nalogami, ki so skupnega in splošnega pomena za vso republiko, je posebej poudarjena naloga klinik in institutov, da skrbijo za oblikovanje in uresničevanje enotne medicinske doktrine na Slovenskem.

Kot sem že omenil, so sestavljalci novega zakona o zdravstvenem varstvu vsaj delno upoštevali predloge sprememb, ki so bile predlagane v razpravah o predloženih tezah.

Kljub temu pa je bila na seji skupščine zelo temeljita razprava o posameznih členih zakona, ki niso, po mišljenju tako uporabnikov kot izvajalcev, docela razčlenjeni in so v nasprotju z načeli samoupravnega dogovarjanja. Razprava je bila zelo konkretna od člena do člena, lahko rečem, da so vsi, ki so razpravljali, imeli v glavnem zelo sorodna stališča. V kolikor bi o vsakem osnutku zakona tako temeljito razpravljali, potem bi brez dvoma lahko rekli, da so naši zakoni res plod zelo široke razprave v bazi. Na predložene teze so bile samo iz gorenjske regije k 46 členom tehtne pripombe, ali k vsakemu tretjemu členu. Del teh pripomb so tudi upoštevali.

Na predlog osnutka so poleg delegatov dale pripombe še naslednje institucije: izvršni odbor republiške skupščine zdravstvenega varstva je na seji skupščine predložil kar k 20 členom svoje pripombe, ali k vsakemu šestemu členu; zakonodajno-pravna komisija skupščine socialistične republike Slovenije, pa je imela pripombe k 17 členom, ali k vsakemu sedmemu členu; odbor za družbenoekonomske odnose republiškega zbora združenega dela, je predložil spremembe ali dopolnitve k 18 členom. Res je, da so bile dane pripombe zelo sorodne, toda to ne zmanjšuje občutka, da so sestavljalci te in predloga osnutka zakona svoje delo zelo slabo opravili, ali pa niso poznali specifičnosti samoupravnega delovanja vseh dejavnosti na področju zdravstvenega varstva.

Celotno gradivo bo brez dvoma zelo dobra osnova za razprave, ki bodo v organizacijah združenega dela in krajevnih skupnostih; potekale do oktobra. Skupščina je sprejela sklep, da bo moral sestavljalec predloga zakona dati podrobno razlago, v kolikor ne bi upošteval spremenjvalnih predlogov.

Nič manj konkretna razprava pa ni bila o osnutku samoupravnega sporazuma o skupnih podlagah za delitev dela na področju zdravstva v SR Sloveniji, samo z to razliko, da so v razpravi prevladovali delegati zbora izvajalcev. Ker so imeli razpravljalci svoje predloge napisane, sta se oba zbora sporazumela, da se vsi pisni predlogi in pripombe ne berejo, ampak predložijo sestavljen osnutek, ki morajo za vsak spremenjvalni predlog, v kolikor ne bo upoštevan, navesti utemeljitev.

Smotrna delitev dela, predvsem v bolnišnicah, mora prinesiti skladen razvoj in napredek zdravstvene dejavnosti glede zadovoljevanja potreb in zahtev uporabnikov zdravstvenega varstva. Med delegati, ki so predložili pisne razprave, je bil tudi delegat splošne bolnice Jesenice.

Kot sem že omenil so o osnutku razpravljali predvsem izvajalci zdravstvenih dejavnosti, čeprav tudi močno prizadene tudi uporabniki, ki bodo morali bolj aktivno poseči v javno razpravo, ki bo potekala do 20. oktobra. V razpravi bodo morali aktivno sodelovati zdravstveni delavci in razložiti svoja stališča in gledanja na predloženi osnutek.

Na ločenih zborih so govorili o osnutku predloga zakona o sistemu družbenega planiranja, o predlogu družbenega dogovora o stipendijski politiki in o osnutku sporazumevanja o skupnih osnovah kadrovske politike na področju zdravstvenega varstva v SR Sloveniji. Tudi o teh dokumentih je bila zelo konkretna razprava, predvsem o kadrovske politiki v zdravstvenem varstvu. Tudi ti dokumenti bodo v javni razpravi do 20. oktobra 1979.

Sedma seja obeh zborov skupščine je bila kljub temu, da smo že precej počitniško razpoloženi, tako po udeležbi, kakor po vsebini razprave, ena izmed najboljših. To pa je prav gotovo dobro jamstvo, da bodo tudi javne razprave, ki bodo potekale vse do oktobra, še bolj razčistile nejasna stališča in da bodo sprejeti dokumenti odražali zahteve baze. Zivahnost na seji republiške skupščine pa kaže tudi vedno večji obseg delovanja občinskih zdravstvenih skupnosti, ki naj bi predstavljale osnovne celice dogovarjanja in sporazumevanja, oziroma oblikovanja politike razvoja zdravstvenega varstva.

Delegat Stane Torkar

DOPISUJTE V ŽELEZARJA

ANALIZA RAZVOJNIH MOŽNOSTI ŽELEZARNE ZA OBDOBJE 1981/85

Analiza razvojnih možnosti predstavlja drugo fazo v procesu priprave in sprejemanja planskih dokumentov za naslednje srednjeročno obdobje 1981-85. Ta analiza je strokovna osnova, ki nam omogoča oblikovanje razvojnih usmeritev v obliki smernic za pripravo planov ter elementov za samoupravno dogovarjanje in sporazumevanje o temeljnih planov. Te smernice in elementi bodo v javni razpravi in odločitvah dobili končno obliko in bistvene postavke.

Analiza razvojnih možnosti se v svojih izhodiščih naslanja na analizo sedanjega stanja in pomeni njeno nadaljevanje. Medtem ko smo v analizi sedanjega stanja odgovorili na vprašanje, kje smo in kam gremo, želimo v analizi razvojnih možnosti odgovoriti na vprašanje, kaj želimo doseči in kateri ukrepi so za dosego teh ciljev potrebni.

Pri tem se moramo zavedati, da obstaja vrsta omejitvenih faktorjev zunanega in notranjega značaja, ki jih moramo pri postavljanju ciljev upoštevati. Pri izdelavi analize možnosti razvoja smo upoštevali tudi osnutek smernic razvoja SFRJ in SRS, ki določajo okvire in smeri razvoja v prihodnjih petih letih.

VSEBINA RAZVOJNIH MOŽNOSTI

Hitri tehnološki in ekonomski razvoj, ki temelji na novih znanstvenih dosežkih, bistveno vpliva tudi na pogoje gospodarjenja. Pojavljajo se nove tehnologije in proizvodi, potreba po računalniško krmiljeni proizvodnji, hitrih informacijah in novih računalniških obdelavah podatkov. Zato smo v analizi razvojnih možnosti obdelali vsa ključna področja, ki imajo bistven vpliv na poslovanje in razvoj temeljnih organizacij združenega dela in delovnih skupnosti v okviru železarne.

Ta področja so:

- razvoj samoupravljanja in informiranja
- dohodkovni odnosi
- organiziranost
- informacijski sistem
- planiranje
- kadrovske potrebe in možnosti
- razvoj prodajne dejavnosti
- možnosti preskrbe s surovinami in materiali
- finančne možnosti
- razvoj kvalitete in tehnologije
- razvoj storitvenih dejavnosti
- varstvo okolja
- ljudska obramba in družbena varnost

Analiza posameznih področij nam pokaže naše možnosti in omejitve razvoja v naslednjem petletnem obdobju. Možnosti so navedene opisno, svojo konkretizacijo bodo dobile šele preko samoupravnega dogovarjanja in odločanja v temeljnih planov in v samem srednjeročnem planu, ki ga bomo predvidoma sprejeli konec leta 1980. Kljub temu pa v analizi razvoja že želimo nakazati stopnjo rasti, ki jo bomo dosegli v letu 1985 v primeru, da se bodo naša predvidevanja izpolnila. Zato navajamo predvideno količino skupne in gotove proizvodnje, stopnjo rasti zaposlenosti, družbenega proizvoda, izvoza, uvoza ter predlagane investicije.

RAZVOJ SAMOUPRAVLJANJA IN INFORMIRANJA

V srednjeročnem obdobju 1981-1985 predstavlja nadaljni razvoj socialističnih samoupravnih odnosov eno od ključnih nalog. Zavedati se moramo, da je samoupravna preobrazba v okviru družbeno-ekonomskih odnosov in družbeno političnega življenja živ proces. Zato bomo morali nenehno delovati na področju dopolnjevanja, usklajevanja in prilagajanja samoupravnih aktov in organiziranosti, s ciljem utrjevanja skupnih interesov družbeno-ekonomskega razvoja, na osnovi demokratičnega odločanja in uveljavljanja samoupravnih pravic delavcev v temeljnih organizacijah združenega dela v okviru železarne Jesenice, kot tudi širše družbene skupnosti v skladu z ustavo in zakonom o združenem delu.

Informacijsko dejavnost je treba izpopolnjevati na sodobnih osnovah, tako da bo postala integralni del celotnega demokratičnega mehanizma dogovarjanja in usklajevanja interesov.

Omogočiti mora čim bolj kvalificirano samoupravno odločanje v združenem delu. Pri tem bo potrebno koristiti možnosti in kapacitete računalniškega načina obdelave

podatkov, telekomunikacij in časnikarstva.

Doseči moramo sistematične povezave v informacijskih tokovih med nivojem temeljnih organizacij in delovnimi skupnostmi ter nivojem delovne organizacije.

Izboljšati moramo učinkovitost delegatske povezave v okviru sestavljene organizacije združenega dela Slovenske železarne. Predpogoj za to je enoten informacijski sistem, ki bo omogočal boljše obveščeno in kvalitetnejše odločanje delavcev.

Glasilo Železar mora utrjevati svojo vlogo informatorja za delegatsko odločanje na vseh nivojih samoupravnega združevanja, kar pomeni vključevati tudi informacije družbeno-politične skupnosti in krajevnih skupnosti, kjer prebivajo naši delavci. Okrepiti bomo morali neposrednejše stike z delavci v vseh možnih oblikah, ki jih nudi glasilo organizacije združenega dela kot sredstvo javnega obveščanja.

Delegatski sistem bo postal učinkovita in masovna osnova samoupravne organiziranosti družbenega sistema, in demokratičnega odločanja delovnih ljudi o vseh važnih vprašanjih družbeno-ekonomskega in družbeno političnega življenja. Zato bomo morali celoviteje spremljati realizacijo dogovorjenih programov s samoupravnimi interesnimi skupnostmi in drugih družbenih dejavnosti.

Za dosego tega cilja bo potrebno nadaljnje izobraževanje delegatov ter poskrbeti za boljše informiranje za posamezna področja.

Nadalje bo potrebno razvijati še večjo demokratičnost družbeno političnih odnosov z uvajanjem kolektivnega vodstva.

V prihodnjem obdobju bo potrebno analizirati ustreznost samoupravne organiziranosti temeljnih organizacij in še posebej delovnih skupnosti ter z eventualno reorganizacijo doseči boljše povezavo in večjo učinkovitost pri delu.

Z nadaljnjim razvojem bomo samoupravnim delovnim skupinam zagotovili večjo samostojnost pri odločanju o stvareh, ki nimajo skupnega značaja in jih skušali oblikovati kot trdnejše enote, katerih rezultati bi bili neposredneje merljivi.

Cilj vseh aktivnosti samoupravnega družbenega sistema v naslednjem srednjeročnem obdobju bo v nadaljnjem utrjevanju položaja delavcev v temeljnih organizacijah in delovnih skupnostih, ki bodo z izboljšanjem tehnologije in povečani produktivnosti uspešneje gospodarili z rezultati živega in minulega dela.

DOHODKOVNI ODNOSI

Delavci v temeljnih organizacijah in delovnih skupnostih združeni v delovno organizacijo Železarna Jesenice smo postavili osnove za nove ekonomske odnose, ki izhajajo iz tehnoloških, finančnih in ekonomskih povezav, v sprejetem samoupravnem sporazumu o združevanju temeljnih organizacij v delovno organizacijo železarne Jesenice, natančneje pa smo jih opredelili s samoupravnimi sporazumi na referendumu 31. 1. 1978. pri tem smo pri opredelitvi skupnega prihodka izhajali iz skupnega proizvoda, ki je rezultat dela posameznih proizvodnih faz in iz sklopa povezanosti reproduktivnih verig.

Z namenom da še nadalje poglobljamo in dopolnjujemo naše odnose pri ustvarjanju in delitvi skupnega prihodka in dohodka, smo pristopili k projektu TOZD in uspešno gospodarjenje v sodelovanju z ITEO pri Gospodarski zbornici Slovenije.

V okviru naloge »Skupni prihodek v železarne Jesenice« bomo izdelali predlog pravilnika za ugotavljanje in razporejanje skupnega prihodka. Ta pravilnik bo predstavljal naslednjo fazo v dograjevanju naših dohodkovnih odnosov. Z njim bomo dopolnili naš samoupravni sporazum o medsebojnih razmerjih pri ustvarjanju skupnega prihodka in določanju internih cen z navodili za ugotavljanje in razporejanje skupnega prihodka oz. definirali pravila obnašanja.

V sodelovanju z ITEO bomo izdelali za uvajanje dohodkovnih odnosov v temeljnih organizacijah združenega dela in delovnih skupnostih naše železarne, ki smo jih in jih bomo s tem pravilnikom tudi še nadalje dopolnjevali, posredovali v razpravo tudi ostalim koristnikom, oz. članom Gospodarske zbornice. V panelni razpravi, ki bo predstavljala zaključek te naloge se bodo izoblikovala mnenja in stališča drugih temeljnih organizacij združenega dela, delovnih organizacij in organov zbornice do našega predloga oz. ureditve dohodkovnih odnosov v železarne Jesenice.

Izvajanje določil samoupravnega sporazuma smo pričeli s planom za

leto 1978, obračunom za leto 1978 in nadaljevali s planom za leto 1979. Pri tem smo s političnimi spoznanji dohodkovne odnose neprestano dograjevali, še vedno pa jih bomo morali dopolnjevati posebno na področju izpopolnjevanja navodil, kvalitete in podobno.

Posebno na področju ugotavljanja in razporejanja skupnega prihodka je potrebno upoštevati celo množico informacij, ki jih bomo šele s sodobno računalniško tehnologijo uspeli dobiti pravočasno.

Pri uvajanju določil samoupravnih sporazumov, ki urejajo dohodkovne odnose med temeljnimi organizacijami združenega dela, delovnimi skupnostmi in delovne organizacije, pa se moramo zavedati, da je nosilec kreiranja in vzpostavljanja dohodkovnih odnosov temeljna organizacija združenega dela, kot subjekt in nosilec celotnega razvoja, zato uvajanje novih dohodkovnih odnosov ne more ostati le v okviru planiranja in obračuna.

ORGANIZIRANOST

Pri analiziranju učinkovitosti organiziranja ugotavljamo, da je še vedno v preveliki meri prisoten hierarhični sistem, kar pogosto vodi v neučinkovitost. Na tem področju nas čaka še veliko dela, saj je organizacijo treba nenehno izpopolnjevati z novimi spoznanji.

Predvsem bo potrebno začeti bolj intenzivno uvajati sodobne oblike organizacije dela pri čemer mislimo na uvajanje matrično projektne organizacije in posluževanje horizontalnega organizacijskega povezovanja znotraj temeljnih organizacij in delovnih skupnosti, kakor tudi med temeljnimi organizacijami in delovnimi skupnostmi.

Pri tem bo predvsem potrebno izhajati iz dejstva, da mora organiziranost železarne izhajati iz poslovnega procesa. Zagotoviti bo potrebno tako organizacijo dela, ki bo tesno povezana s proizvodno dejavnostjo in ki bo fleksibilna in sposobna opravljanja posameznih poslovnih funkcij ter dejavnosti, ki so neposredno povezane s proizvodno dejavnostjo, organizacijsko vključiti v temeljne organizacije združenega dela.

Pri tem je treba bolj smelo uporabljati in uvajati v prakso sodobne metode organizacije dela, izdelati razvojno organizacijsko obliko in zagotoviti postopen prehod za njeno uveljavitev.

INFORMACIJSKI SISTEM

Z odločitvijo za nakup modernega računalnika velikih kapacitet z ustreznimi terminalsko mrežo nam bo omogočeno, da si bomo postavili tak integriran informacijski sistem, ki ga bomo lahko koristno uporabili pri vodenju proizvodnje in ostalih poslovnih procesov in ki bo s svojimi ažurnimi in kvalitetnimi informacijami v pomoč odločanju.

Celoten sistem informacij ima svoj izvor v obdelavi in področja spremljanja in krmiljenja proizvodnje v temeljnih organizacijah. Z nabavo mini računalnikov in procesnih računalnikov v nekaterih temeljnih organizacijah ter s postavitvijo terminalov v temeljnih organizacijah združenega dela in sektorjih pa bomo informacije približali uporabnikom in s tem omogočili, da bo odločanje in vodenje slonelo na podlagi kvalitetnih informacij.

Realizacija sistema nam bo omogočila učinkovito in ekonomično integrirano obdelavo podatkov, hitrejši in kvalitetne informacije, smotrnejše izkoriščanje proizvodnih kapacitet, zasledovanje vseh poslovnih dogodkov v delovni organizaciji in povezanost z zunanjimi organizacijami združenega dela. Kreiranje integriranega informacijskega sistema zahteva veliko strokovnega dela tako v temeljnih organizacijah združenega dela, sektorjih kot v ERC-u. Menimo, da ga bomo z nekaj dodatnimi sodelavci v ERC-u ter z ustreznimi organizirano ERK v sklopu celotne organizacije železarne predvsem pa s tesnim kreativnim sodelovanjem uporabnikov tudi uspeli postaviti.

Koncept informacijskega sistema železarne omogoča povezavo z zunanjimi delovnimi organizacijami tako v Slovenskih železarnah kot v regiji, kar obenem glede na izkušnje in možnosti postavlja železarno Jesenice kot nosilko razvoja obdelave podatkov v občinah Jesenice in Radovljica.

V prihodnjem srednjeročnem obdobju bodo rezultati morali upravičiti našo odločitev za zamenjavo obstoječega računalnika z novim.

INOVACIJSKA DEJAVNOST

Da bi na področju inovacij naredili korak naprej, bo potrebno združiti ves umski potencial v smeri pospeševanja množične inventivne dejavnosti, ki bi jo morali tesneje povezati s profesionalno razvojnim delom. Osnovni cilj množične inventivne dejavnosti mora biti uvedba čim večjega števila kvalitetnih inovacij v temeljnih organizacijah zdu-

ženega dela. Nosilec vseh inovacijskih prizadevanj v železarne naj bi bila dobro organizirana raziskovalno razvojna dejavnost.

S povezovalno množično inventivno dejavnostjo s poklicnim raziskovalno razvojnim delom bi dosegli usklajevanje inovacij s proizvodnimi programi, razvojnimi načrti in odprtimi tehničnimi in tehnološkimi problemi v temeljnih organizacijah. Ta povezava je nujna zaradi načrtovanja dela, usmerjanja aktivnosti novatorjev in doseganja enotnih razvojnih ciljev.

Na osnovi zbiranja odprtih tehničnih in tehnoloških problemov v temeljnih organizacijah bo potrebno oblikovati in dopolnjevati katalog, ki naj bo osnova za plan dela novatorjev v prihodnjem obdobju.

Z objektivnim nagrajevanjem inovacij in povezovalno dejavnostjo novatorjev z novim sistemom nagrajevanja bomo dosegli večjo aktivnost novatorjev in s tem večjo gospodarsko korist.

Letna gospodarska korist oz. čisti inovacijski dohodek naj bi se tako povečal od 30 milijonov din ob koncu leta 1980 na 40 milijonov din v letu 1985. Končni cilj naj bi bil, da bi v naslednjem srednjeročnem obdobju imeli dobro in učinkovito organizirano razvojno raziskovalno dejavnost.

PLANIRANJE

Da bi zagotovili dosledno uveljavitev novega sistema samoupravnega planiranja v skladu z zakonom o temeljnih sistema družbenega planiranja in o družbenem planu Jugoslavije, ki izhaja iz tega, da je plan temeljne organizacije izhodiščna točka in hkrati končni cilj skupnega planiranja v delovnih in drugih samoupravnih organizacijah in skupnostih ter v celotnem procesu družbene reprodukcije, bo v bodoče potrebno delavcem v združenem delu omogočiti še večjo vlogo kot nosilec planiranja in odločanja o dohodku in celotnem procesu reprodukcije.

Za zagotovitev tega mora plan temeljne organizacije vsebovati ne le njene razvojne cilje in naloge ampak tudi elemente plana delovne organizacije in planov vseh drugih samoupravnih organizacij in skupnosti, v katerih je ta delovno povezana v reprodukcijskem procesu. Temelji plana temeljnih organizacij pa morajo vsebovati vse bistvene elemente, ki jih bo vseboval plan, zlasti pa določila glede pridobivanja dohodka in njegove delitve, razvojne cilje in investicijsko politiko, združevanje dela in dohodka s temeljnimi in drugimi organizacijami združenega dela, s katerimi je temeljna organizacija povezana v reprodukcijskem procesu, obveznosti do širših organizacij združenega dela v odnosih svobodne menjave dela, obveznosti, ki jih usklajuje s samoupravnimi organizacijami in skupnostmi ter družbeno političnimi skupnostmi itd. Na tej podlagi bodo sprejele plane druge samoupravne organizacije in skupnosti. Proces priprave in sprejemanja planov mora v bodoče izstopiti iz okvira strokovnih služb in poslovnih organov. V iskanje možnosti razvoja in odločanje v prevzemanju obveznosti v naslednjem planskem obdobju se morajo vključiti vsi delavci. S tem se seveda ne zmanjšuje vloga in odgovornost strokovnih služb in poslovnih organov v zvezi s pripravo in sprejemanjem planov. Nasprotno, njihova vloga in odgovornost se bo povečala, ker bo nujno, da so plani strokovno in družbenoekonomsko realno zastavljeni. Strokovno spremljanje izpolnjevanja planskih ciljev ter poglobljena kvalitativna analiza razvojnih možnosti, ki jo bo strokovna služba opravila s pomočjo razvitih ekonomsko matematičnih metod, bo dala strokovnim službam planiranja nove dimenzije dela.

Ob analiziranju sedanjega stanja planiranja v železarne smo prišli do spoznanja, da se je v preteklih letih funkcija planiranja močno razmahnila in bi bilo zato v bodoče potrebno nekaj sistemskih sprememb. Predvsem bi morali opraviti boljše delitev strokovnega dela pri planiranju in se tesneje povezati z ostalimi, ki aktivno sodelujejo v njegovem procesu. Operativno planiranje bi bilo potrebno vključiti v izdelavo količinskega plana pri čemer nam bo nov računalniški podprt informacijski sistem dal velike možnosti, da naredimo korak naprej, kar bomo morali v celoti izkoristiti, saj nam izredno pester program proizvodnje in verižna povezanost proizvodnih temeljnih organizacij na sedanji stopnji opremljenosti in organiziranosti ne omogočata učinkovitejšega količinskega planiranja proizvodnje.

Ob takšni delitvi dela bi se plansko analitska služba lahko v večji meri posvetila izdelavi finančnega plana, katerega izvajanje je v svetu že zelo razvito.

Tak razvoj so omogočili računalniki velikih kapacitet in hitrosti, zato ni nobene ovire, da prednost, ki

Signiranje bravi v valjarni Bela (Foto S. Kokalj)

nam jih bo nudil nov računalnik, ne bi tudi na tem področju izkoristili.

Področje finančnega planiranja bi morali razširiti še na celotno področje bilancnih tokov. Poleg dosežanega planiranja bilance uspeha, ki predstavlja zaokroženo celoto vseh elementov prihodkov in porabe v določenem časovnem obdobju, ni bilo potrebno planirati tudi ustrezno dinamiko še preostalih bilancnih tokov, to je planiranje dotoka vseh oblik denarnih sredstev in njihovega odliva. S tem bi prešli že na področje planiranja celotne bilancne aktive in pasive, s čimer bi omogočili temeljni organizaciji vpogled v svoje finančne sposobnosti in možnosti.

Na drugi strani bo potrebno odpraviti slabosti, ki jih prinaša sedanji način finančnega planiranja v dveh fazah. Ti dve fazi bo v bodoče potrebno združiti, ne glede na to, na katero področje planiranja se nanaša.

Če hočemo zagotoviti kontinuiranost planiranja in izpolnjevanje zastavljenih planskih ciljev, moramo uspeti premagati miselnost, da se ob sprejemu planskih dokumentov konča proces družbenega planiranja. Šele realizacija planskih obveznosti omogoča temeljnemu organizacijam predvideno povečanje produktivnosti in rast dohodka.

V tehnološko povezani delovni organizaciji kot je železarna Jesenice je izpeljava operativnega plana proces, ki zahteva dosti usklajevanja in iskanja optimalnih možnosti, da dosežemo željeno uspešnost vseh produkcijskih verig skozi posamezne temeljne organizacije. Zastavljene rezultate bomo dosegli le, če bomo izpolnjevali planske obveznosti tako količinsko kot kvalitativno. S tem se spremeni vsebina dela centralne priprave dela, ki bo morala s pomočjo sistema na računalniku izdelati ne le mesečni ampak tudi tedenski operativni plan železarne. Na podlagi tržnih možnosti, kapacitet posameznih postrojenj v temeljnih organizacijah, bo izdelan tedenski plan za vsako temeljno organizacijo in to po skupaj izdelkov. Centralna priprava dela bo ob enem odgovorna, da bo vsaka temeljna organizacija preskrbljena z vložkom zadostnih količin in prave kvalitete. Šele po izdelanem programu za celotno železarno, bo vsaka temeljna organizacija v tem okviru izdelala svoj optimalni dnevni operativni plan. S povratnimi informacijami o stanju proizvodnje bo centralna priprava dela, s tem pa naš kupec, v vsakem trenutku vedela, v kateri fazi izdelave je naše naročilo.

Računalnik bo centralni pripravi dela kot tudi temeljnemu organizacijam v pomoč pri njihovih odločitvah ob postavljanju optimalnih operativnih planov. S tem bo temeljnemu organizacijam dana boljša osnova pri planiranju, centralni pripravi dela pa bo v pomoč pri usklajevanju količinskih planov posameznih temeljnih organizacij. In prav operativno planiranje, spremljanje naročil skozi vse faze proizvodnje do odpreme, zaključuje cikel prve faze planiranja, analiza tega kroga toka pa temeljnemu organizacijam omogoča analizirati njihovo delo in nakazuje smer bodoče usmeritve. S to drugo fazo planiranja je omogočena kontinuiranost plansko zastavljenih ciljev in s tem rast dohodka temeljne organizacije in družbe kot celote.

KADROVSKE POTREBE IN MOŽNOSTI

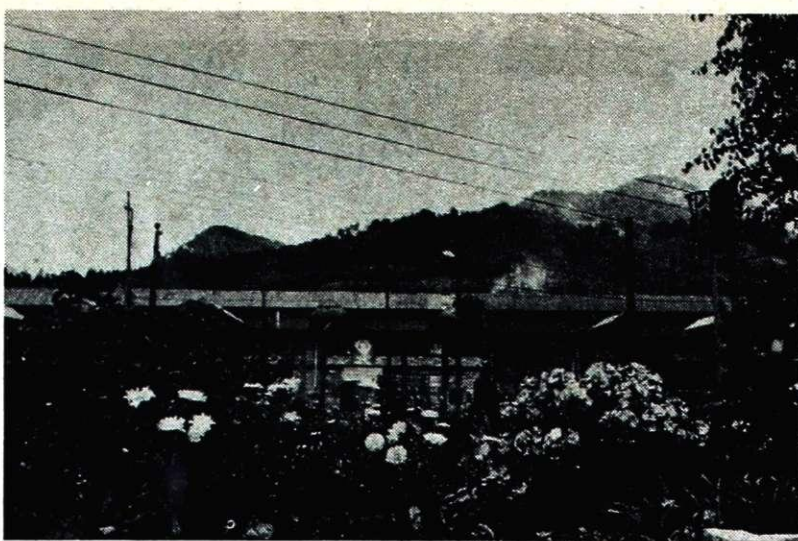
Zaposlovanje

Kadri bodo ena izmed osnovnih omejitev razvoja železarne v srednjeročnem obdobju 1981-1985. Zaradi majhnega naravnega prirastka prebivalstva, upadanja priseljavanja ter že do sedaj visoke stopnje aktivnosti v občini, bo morala biti stopnja zaposlovanja manjša kot v tem srednjeročnem obdobju in ne bi smela preseči 1 % letne stopnje rasti.

Orientirati se bomo morali predvsem na naravni prirast domačega prebivalstva (povprečna stopnja letna /naravnega prirasta je 0,9 %). Ker je v ostalih republikah stopnja rasti zaposlenosti 4 %, sočasno pa se zmanjšuje tudi naravni prirast, na priseljavanje delavcev iz teh republik ne moremo računati. Prav zato bomo morali v železarni načrtovati tako proizvodnjo, ki bo kapitalno intenzivna.

Izobraževanje

Rast družbenega proizvoda bomo morali dosegati z uvajanjem sodobne tehnologije, ki jo bo potrebno prilagoditi številčnemu in izobraževalnemu potencialu kadra. Precejšnje spremembe na področju kadrov pričakujemo tudi od zakona o usmerjenem izobraževanju. Z ustreznimi študijsko politiko ter omogočanjem izobraževanja ob delu se bo kvalifikacijska struktura zaposlenih do leta 1985 bistveno spremenila. Močno naj bi se povečalo število zaposlenih s poklicno šolo,

Del valjarn na Javorniku (I. K.)

delno pa tudi s srednjo, višjo in visoko šolo.

Prizadevati si moramo, da povečamo interes za študij na II. stopnji, ki je v preteklem obdobju upadal.

Stanovanjska problematika

Hkrati z zaposlovanjem novih delavcev bo potrebno reševati tudi njihovo stanovanjsko vprašanje. Ker bo v bodoče vsaka investicija morala zagotavljati sredstva za izgradnjo toliko stanovanj, kolikor se bo zaradi investicije povečalo število zaposlenih, bi bilo potrebno v srednjeročnem obdobju 1981-1985 zgraditi najmanj 140 stanovanj na leto, zato bi morali določiti novo osnovo in stopnjo za dodatno izločanje sredstev. Dodeljavati pa bomo morali tudi gradbeno posojila za individualno stanovanjsko gradnjo.

Družbena prehrana

V prihodnjem srednjeročnem obdobju bi bilo z združevanjem sredstev v delovni organizaciji potrebno posodobiti objekte družbene prehrane. Zagotoviti bi morali najmanj dva topla in en hladen obrok, poleg tega pa tudi obroke za diabetike in delavce z želodčnimi obolenji, uvesti samopostrežne linije ter zagotoviti zadostne količine čaja in osvežilnih pijač.

Rekreacija

Posebno pozornost bomo morali posvetiti tudi rekreacijski dejavnosti. Zaradi vedno večjega interesa do množičnih aktivnosti v interesnih skupinah bo potrebno pridobiti še najmanj tri profesionalne delavce. Povečali bi tudi število interesnih skupin, zagotovili pogoje za organiziranje dnevnih rekreativnih dejavnosti, razširili rekreacijske površine v počitniških domovih, izdelali program za aktivni odih ter poskrbeli za organizirano rekreacijo v samskih domovih.

Kultura

Ker je bila kultura do sedaj prepuščena zgolj naključni iniciativi nekaterih članov kolektiva ter posameznim animatorjem po sindikalnih odborih temeljnih organizacij in delovnih skupnosti, bo potrebno na tem področju narediti precejšen korak naprej. Potrebno bo izboljšati informiranje ob raznih prireditvah, organizirati kulturno dejavnost za delavce iz drugih republik, okupiti nekatere gledališke predstave, operne in kino predstave ter nastope ansamblov iz drugih republik, organizirati srečanja gledaliških skupin, pevskih zborov, pihalnih orkestrov ter likovnikov SOZD železarne. Organizirali naj bi tudi knjižnico in čitalnico v samskih domovih in sodelovali pri organizaciji razstav likovnega kluba DO-LIK.

Varstvo pri delu

Za ustvarjanje pogojev za boljše rezultate dela bo potrebno izboljšati varstvene razmere v posameznih temeljnih organizacijah. S pomočjo mehanizacije bo potrebno odpraviti težko in nevarno fizično delo, izboljšati delovne pogoje v tehnološko zastarelih obratih ter nove delovne naprave opremiti s sodobnimi varstvenimi napravami. Nepristano bomo morali kontrolirati stanje delovnih in varnostnih naprav ter odpravljati pomanjkljivosti. Bolj dosledno bi morali izvajati izobraževanje iz varstva pri delu ter v sodelovanju z vodstvi temeljnih organizacij izdelati tehnološko varnostna navodila. Opravili bomo kompletne ekološke meritve v temeljnih organizacijah in delovnih skupnostih ter dobljene rezultate koristili za razporejanje in premeščanje delavcev, iskanje ustreznih del za invalidne osebe ter določanje del za delovno dobo s povečanjem ter otežkočenega dodatka.

Nagrajevanje

Sistem nagrajevanja bo v nadaljnjem razvoju potrebno nenehno dopolnjevati in uvajati take oblike,

ki bodo motivirale večjo produktivnost in omogočale pogoje za ustvarjanje večjega dohodka.

Delitev osebnih dohodkov bi morali razvijati v dveh glavnih smereh. V prvi smeri bi dopolnjevali model delitve osebnih dohodkov, v drugi pa normative porabe časa, glavnih in pomožnih materialov.

V modelu delitve osebnih dohodkov naj bi prešli iz sumarnega vrednotenja na analitično vrednotenje delovnih nalog. V ta namen je že pripravljena metodologija izdelave razvoja delovnih nalog, pripraviti bo potrebno še model vrednotenja 25 karakteristik zahtevnosti delovnih nalog in analitična ocena delovnih nalog.

Nadalje bi morali v modelu dopolnjevati merila uspešnosti s tem, da bi vgrajevali v model merila, ki bi se v večji meri prilagajala osebne dohodke rezultatom dela. Pri tem mislimo na merila kot izkoristek obratovalnega časa, kvaliteto izdelkov, reklamacije, izpolnjevanje naročil (zaostanki), dohodek temeljnih organizacij, enakomernost odpreme itd.

V normativni porabi časa bi bilo potrebno razširiti normative na področje storitvenih temeljnih organizacij in v delovnih skupnostih. S tem bi bilo v večji meri omogočeno uvajanje modelov delitve, ki bi vrednotili neposredni prispevek delavcev, oddelkov in služb k skupnim rezultatom dela in postopno izločanje posrednih meril delitve OD iz modela.

PRODAJNA DEJAVNOST

Na področju prodajne dejavnosti smo tesno povezani s kovinsko predelovalno industrijo in njenim razvojem. Če upoštevamo sedanje stanje, ko ponudba izdelkov črne metalurgije ne more slediti povpraševanju in jih morajo predelovalci vračati, lahko sklepamo, da se bodo v naslednjem srednjeročnem obdobju potrebe vzporedno z rastjo predelovalne industrije še povečale.

Intenzivnost razvoja in s tem povpraševanja po izdelkih črne metalurgije bo predvidoma po posameznih grupacijah predelovalne industrije različna. Pri planiranju svojega razvoja pa bodo predelovalci morali upoštevati dolgoročne usmeritve železarn. Dokončne potrebe oz. možnosti razvoja bodo znane po uskladitvi v okviru skupnosti proizvajalcev in potrošnikov jekla. Ne glede na bodoče usmeritve predelovalne industrije pa so že sedaj prisotne velike potrebe po nekaterih kvalitativnih izdelkih, kot se nerjavna in dinamično pločevina, VAC in patentirana žica in drugi, ki imajo pomembno mesto v dolgoročnem razvoju železarne. Zato bo v naslednjem srednjeročnem obdobju treba še povečati proizvodnjo in prodajo teh izdelkov.

Kljub pomanjkanju proizvodov črne metalurgije na domačem trgu bi morala železarna tudi v naslednjem srednjeročnem obdobju izvoziti določeno količino svoje proizvodnje zaradi pridobivanja deviznih oz. uvoznih pravic. Izvoz naj bi bil usmerjen predvsem na konvertibilno področje in naj bi temeljil na dosedanjih poslovnih zvezah v inozemstvu, ki so usposobljene za plasma relativno širokega asortimana naših izdelkov. S strani družbe bi bilo potrebno urediti prožnejši sistem stimulacij za izvoz na konvertibilna področja, saj se že nekaj let niso spremenile, kljub ostrim zaščitnim meram pri prometu z izdelki črne metalurgije v mednarodni trgovini. Pretežni del izvoza naj bi predstavljal hladno valjani trakov in pločevina predvsem dinamno in nerjavna, po katerih je veliko povpraševanje in imajo na mednarodnem trgu tudi ugodnejše in stalnejše cene.

V primerjavi s sedanjim stanjem bi bilo možno povečati tudi izvoz oplaščenih elektrod, žice za avtomatsko varjenje, patentirane žice, pocinkane žice ter žice za izdelavo žičnikov in žičnih mrež in obdržati izvoz žičnikov na sedanjem nivoju.

Potencialna tržišča se kažejo za hladno valjane profile in valjano žico, za povečan plasman proizvodov jeklovleka bo potrebno pridobiti stalna tržišča in kupce.

Metalurška menjava z deželami SEV bi morala dobiti bolj stalen značaj glede na asortiman in dežele, s katerimi bi v bodoče poslovali. Cilj metalurške menjave naj bi še nadalje ostal izvoz končnih izdelkov in uvoz polizdelkov, ki so potrebni železarni za nemoteno proizvodnjo. Z menjava naj bi si zagotovili tudi uvoz določene količine starega železa, kar je pomembno ob predvideni povečani potrebi za izgradnjo nove jeklarne. Zato bo potrebno dosednji obseg menjave z SSSR ne samo ohraniti, temveč tudi povečati in poiskati možnosti v ostalih deželah, zlasti Bolgariji in Poljski.

V okviru kooperacijske pogodbe z Oerlikonom bo potrebno intenzivneje nadaljevati z izpolnjevanjem našega asortimana dodatnega materiala.

V naslednjem srednjeročnem obdobju bo potrebno podaljšati oz. ponovno skleniti samoupravne sporazume s potrošniki naših izdelkov in v njih upoštevati spremembe pri oblikovanju cen in druge spremembe v medsebojnih odnosih. Že v letošnjem letu bo sprejet zakon o osnovah sistema cen in družbeni kontroli cen, ki bo znatno zaostрил kriterije in pogoje oblikovanja cen in vnesel kvalitativne ekonomske pokazatelje, kot so produktivnost, ponudba in povpraševanje, itd. Predvideva se tudi zakon, ki bo reguliral odnose in sodelovanje s prometnimi organizacijami. Te in druge sistemske rešitve bodo pomembno vplivale tudi na naš dohodek, zato se moramo nanje pripraviti.

MOŽNOST PREKSREBE S SUROVINAMI IN MATERIALI

V srednjeročnem obdobju 1981-1985 bo na področju nabave v železarni Jesenice prišlo do velikih sprememb. V tem obdobju bo predvidoma zgrajena nova elektrojeklarna, s tem pa se bo povečala poraba oziroma nabava starega železa. Za proizvodnjo 570.000 ton surovega elektrojekla bomo potrebovali približno 470.000 ton jeklene odpadka. Z dosedanjimi pogodbami imamo zagotovljeno nabavo 350.000 ton odpadka.

Vse napore bo potrebno usmeriti v povečano preskrbo pri domačih dobaviteljih, manjkajočo količino pa bi si morali zagotoviti iz uvoza.

Ob problematiki zagotovitve starega železa bo ponovno zanimivo vprašanje skupne zbiralnice starega železa na nivoju SOZD slovenske železarne za potrebe slovenskih železarn.

Za nabavo surovin in polizdelkov so z večino dobaviteljev tako domačimi kot tujimi za srednjeročno obdobje 1981-1985 že sklenjene dolgoročne pogodbe. Z Jugometal-kombinatom je podpisana pogodba do leta 1985 o dolgoročnem sodelovanju in prodaji slabov in belega surovega železa. Po pogodbi imamo zagotovljenih letno 200.000 ton slabov in 60 - 80.000 ton BSŽ. Ker bo v MK Smederevo letos stekla topla valjarne trakov, bo v bodoče njihov interes prodajati TVT, ne pa slabe. Zaradi tega bo potrebno pogodbo verificirati, pogodba z madžarskim partnerjem Metalimpex nam v prvem letu srednjeročnega obdobja omogoča prevajanje 60-90.000 ton čeških slabov v TVT. V kolikor do leta 1981 ne bo dograjena v Košicah valjarne za debelo pločevino, bo pogodbo možno podaljšati še za eno leto. Do tedaj bo potrebno, ob polnem koriščenju kontiliva za gredice, zagotoviti TVT iz valjarne bluming-štekel.

Sklenjena je tudi meddržavna pogodba med ČSSR in SFRJ do leta 1990, po kateri bomo lahko dobivali letno 25-30.000 ton slabov in TVT iz Češke. Ta aranžma je pomemben zato, ker Hladni valjarni Bela TVT iz SZ, Bolgarije, Romunije in Poljske ne ustrežajo.

Do konca leta 1981 je podpisana tudi pogodba za dobavo Ni z INCO, Western Miningom in Nirefom, ki so največji proizvajalci Ni.

S firmo Ferrolegeringar Zürich imamo dolgoročno pogodbo za oskrbovanje FeMn affine v prahu za proizvodnjo elektrod. Na domačem trgu imamo dolgoročni samoupravni sporazum za oskrbo s FeMn, FeCr in FeSi. Plemenite Fe-legure: FeMo, FeV FeW pa bo potrebno še nadalje uvažati.

V zunanje trgovinske poslovanje bo prišlo do korenitih sprememb zaradi zahteve po pokrivanju uvoza z lastnim izvozom, zato bomo morali čim več uvoznih surovin zamenjati z domačimi.

Za prihodnje srednjeročno obdobje predvidevamo, da se bo trend porasta tako dinarskih kot valutnih cen nadaljeval. Cene surovin bodo ostale visoke, posebno draga bo energija kot najpomembnejši faktor svetovnega razvoja.

PRESKRBA Z ENERGIJO

V srednjeročnem obdobju 1981-1985 bomo vezani v glavnem le na dvoje energetskih medijev: zemeljski plin in električno energijo. Zemeljski plin bomo dobivali po plinovodu iz SZ, električna energija pa bo delno lastna, delno pa nabavljena na domačem trgu.

Preorientacija železarne na zemeljski plin je v sedanjem obdobju varčevanja z energijo zelo pomembna, saj ima plin boljše in čistejšo izogrevanje, kar je pozitivno tudi za varstvo okolja. S pravilnim vodenjem izogrevanja bomo prihranili tudi električno energijo, zato bo potrebno priučiti kadre in preskrbeti instrumente za merjenje. Večjo pozornost bomo morali usmeriti v lastne vire elektroenergije, ki jih bomo usposobili in avtomatizirali, predvsem zaradi konične porabe električne energije.

Električna energija bo tudi v bodoče pod posebno družbeno skrbjo in bo odvisna od skupnega razvoja v Sloveniji. V tem srednjeročnem obdobju se bomo v glavnem izognili porabi naftnih derivatov, s tem bomo manj pod udarom restriktivnih ukrepov pri uvozu surove nafte; manj bomo odvisni tudi od politike držav izvoznic nafte OPEC.

FINANČNA POLITIKA

Za novo srednjeročno obdobje načrtuje železarna Jesenice intenzivno investicijsko izgradnjo, financiranje osnovnih sredstev pa bo zagotovljeno z lastnimi sredstvi in krediti. Izkušnje iz prejšnjih let kažejo, da v letih, ko poteka »normalna« investicijska dejavnost, naša formirana kvaliteta sredstva zadostujejo za 70 % udeležbo pri financiranju investicij, pri velikih projektih, kot je bila izgradnja hladne valjarne Bela in kot bo v novem srednjeročnem obdobju nova jeklarna, pa udeležba lastnih sredstev močno pada.

Glede na obseg investicij, ki jih načrtujemo v letih od 1981 do 1985 se bo udeležba lastnih sredstev pri vlaganju v osnovna sredstva zmanjšala na približno 50 %. 25 % lastnih sredstev bo potrebno kriti iz ustvarjene amortizacije in prostih sredstev ob koncu srednjeročnega obdobja 1976-1980, 10 % pa bi predstavljala združena sredstva pri Interni banki Slovenskih železarn, 15 % pa združena sredstva delovnih organizacij.

S krediti bi krili preostalih 50 % potrebnih investicijskih sredstev. Delež domačih kreditov bi znašal 25 %, tujih 20 % in ostalih 5 %. Omenjena struktura financiranja je eden izmed pogojev, da bodo investicije nemoteno realizirane, obenem pa pomeni optimalno angažiranje akumulacije v novem in naslednjem srednjeročnem obdobju.

Pri financiranju obratnih sredstev bo v novem srednjeročnem obdobju zaradi intenzivnega vlaganja več težav, zato bo za nemoteno poslovanje potrebno posvetiti vso skrb racionalnemu poslovanju na področju zalog. Likvidnostni položaj v železarni se bo zaradi močnega investiranja zelo zaostрил, saj bodo sredstva akumulacije, ki jih sedaj koristimo za potrebe tekočega poslovanja, uporabljena predvsem za financiranje investicij. Na poslabšanje likvidnostne situacije v železarni bo vplivalo tudi splošno poslabšanje likvidnosti gospodarstva. Pričakujemo, da se bo povečal dotok vrednostnih papirjev s strani kupcev, zmanjšal pa odtok vrednostnih papirjev k našim dobaviteljem, kar bo vplivalo na potrebe po večjem finančnem eskontu. Kljub temu, da bomo še vedno koristili del akumulacije za obratne namene se bomo v naslednjem srednjeročnem obdobju srečevali z resnimi likvidnostnimi težavami.

Pri združevanju sredstev v okviru železarne, SOZD - Slovenske železarne, kakor tudi z delovnimi organizacijami s katerimi smo funkcionalno povezani, bomo v novem srednjeročnem obdobju prav gotovo še bolj aktivni.

KVALITETA IN RAZVOJ

V naslednjem srednjeročnem obdobju bi moralo biti težišče razvoja železarne na nadaljnjem izboljševanju strukture proizvodnje in prid kvaliteta asortimana in visoke stopnje predelave.

Razvijati bi se morali v železarno plemenitih jekel s širokim kvalitativnim in dimenzijskim asortimentom. Večji poudarek bi morali dati vrednosti kot količini.

V tako usmeritev nas vodijo objektivne okoliščine gospodarskega razvoja kot so: možnosti pridobivanja kadrov, dolgoročne usmeritve jugoslovanske črne metalurgije, lokacija železarne in podobno.

Z ozirom na nizek naravni prirastek in upadanje priliva delavcev ne moremo računati na povečanje števila zaposlenih. To pomeni, da ne smemo širiti proizvodnje, ki bi

(Nadaljevanje na 10. strani)

zahtevala dodatne delavce, ampak zagotoviti kapitalno intenzivna vlaganja. Nadaljnji razvoj naj bi si zagotovili z razpoložljivimi kadri ob izboljšanju strukture zaposlenih, organizacije dela in uvajanju sodobne tehnologije.

Vključiti se moramo tudi v razvoj jugoslovanske črne metalurgije. Naša usmeritev v kvalitetni asortiment in visoko stopnjo predelave je v skladu z dolgoročnim planom specializacije jugoslovanskih železarn.

Lokacija Železarne je dodaten faktor, ki govori v prid našemu razvoju. Oddaljenost surovinskih virov nam povečuje stroške proizvodnje, ki jih plemenita jekla laže krijejo zaradi relativno visoke stopnje akumulacije kot masovna jekla.

Predvideno smer razvoja bo moč govoriti le s spremembo tehnologije proizvodnje jekla, modernizacijo elektropeči in uvedbo vakuumsko ponovične metalurgije, ki je osnova za izdelavo kvalitetnih jekel. V naslednjih členih proizvodne verige bo prav tako potrebno zagotoviti take proizvodne naprave, na katerih bo možno predelati kvalitetni asortiment. Z uvedbo postopka kontinuirnega vlivanja gredic in slabov bi občutno izboljšali izplen v tej fazi proizvodnje in s tem pridobili na količini lastnega jekla.

Na področju vroče predelave jekla bi bilo potrebno osvojiti tehnologijo izdelave TVT višjih kvalitet. Osnovni proizvod valjarne štel je naj bi bili dinamo in nerjavni trakovi ter trakovi konstrukcijskih ogličin do visokolegiranih orodnih jekel. Tak razvoj pa je v znatni meri pogojen z nabavo dodatnega ogrinja med blumingom in štelom in drugih pomožnih naprav. Sedanje kapacitete valjarne žice ne bodo zadostovale za vse večje potrebe predelovalcev žice v okviru Železarne in izven nje, zato bi bilo potrebno investirati v novo valjarno žico. Naše TOZD, ki predelujejo valjano žico, naj bi se usmerile predvsem na večjo proizvodnjo kvalitetnih žic, predvsem VAC, nerjavne, pocinkane, patentirane žice in žice za vijake. To je povezano z večjimi investicijami v proizvodne in pomožne naprave, kot so vlečne linije, peči, naprave za luženje in patentiranje, naprave za proizvodnjo elektrod itd.

Na področju hladno valjanih trakov bi moralo biti težišče razvoja na povečanju proizvodnje dinamo in nerjavni TVT, po katerih so velike potrebe na tržišču. Rezultati ankete združena črna metalurgija kažejo, da bodo v naslednjem srednjeročnem obdobju naraščale potrebe po teh proizvodih na 12 % povprečno letno stopnjo rasti.

Vzporedno s tako začrtanim razvojem Železarne bo potrebno intenzivno in sistematično dopolnjevati znanje tehnologije na določenih področjih od teorije magnetizma, fizike kovin, do izdelkov jekla, vročega valjanja, varjenja, hladne predelave, razgledovanja, stancanja itd. Treba bi bilo izbrati team strokovnjakov, ki bi delali izključno na teh problemih in pridobili prostore ter laboratorijsko opremo za eksperimentalno delo. Težišče strokovnega dela v naslednjem srednjeročnem obdobju naj bi bilo torej usmerjeno v kvalitetno prestrukturiranje sedanjega proizvodnega asortimana v kvalitetnejše proizvode. Obdelana bi morala biti predvsem naslednja področja:

- priprava novih tehnologij v zvezi z izgradnjo nove jeklarne; izpopolnjevanje tehnologije vlivanja na kontilivu, uvajanje ponovične metalurgije, uporaba prašnatih dezoksidantov.

- modifikacija sedanjih tehnologij izdelave in predelave nerjavni jekel za normalizacijo proizvodnje nerjavni jekel v HVB

- osvajanje konstrukcijskih jekel z visoko mejo plastičnosti ter specialnih in konstrukcijskih jekel za povišanje vrednosti naših proizvodov.

RAZVOJ STORITVENIH DEJAVNOSTI

V naslednjem srednjeročnem razdobju bomo morali posebno pozornost nameniti krepitvi lastne vzdrževalne dejavnosti in dopolnjevanju dohodkovnih odnosov za storitvene TOZD (v dogovoru z ostalimi TOZD).

TOZD Strojne delavnice, Remontne delavnice in Vzdrževanje, ki opravljajo vzdrževalske storitve za druge TOZD in zase, bodo tudi v bodoče imele največ težav povezanih s kadrovsko problematiko in osnovnimi vprašanji: kako zagotoviti primerno število zaposlenih, kako razvijati strokovno usposobljenost, kako zmanjšati fluktuacijo zaposlenih in s kakšnimi ostalimi metodami večati storilnost zaposlenih. Največji porast storilnosti pričakujemo od izboljšanja tehnične opremljenosti, izboljšanja delovnih

pogojev in povečanja zalog kritičnih rezervnih delov.

Glede na razvoj ostalih TOZD se bo v vzdrževanje razvijalo v smeri izboljšanja učinkovitosti preventivnega vzdrževanja, izboljšanja načrtovanja storitev med planiranimi ustavitvami naprav ter pospešenim odpravljanjem okvar.

Remontne delavnice bodo pospešeno razvijale predvsem storilnost v specializiranih oddelkih hidravlike in pnevmatike, delavnice tehnic in dozirnih naprav, oddelku za vzdrževanje klimatskih naprav in elektrodelaavnici z namenom, da ponudijo svoje storitve tudi izven železarne v primeru, če bo to v interesu vseh TOZD in dovolj donosno. Z združitvijo in posodobitvijo elektrodelaavnice bodo nastali pogoji za nudenje servisa električnih strojev večjih razsežnosti.

Problem pomanjkanja rezervnih delov bomo omilili z dokončanjem strojnih delavnic na Javorniku, kjer bi težko strojno obdelavo še povečali s stroji za obdelavo povečane proizvodnje odlitkov livarne. Za obdelavo surovcev, ki zahtevajo veliko dela, bomo iskali možnosti dodelave izven Železarne, pri standardnih rezervnih delih in orodjih pa bi se usmerili v nakup na domačem trgu.

Razvoj energetike je odvisen predvsem od investicij v ostalih TOZD. Najpomembnejša investicija v naslednjem srednjeročnem obdobju, ki se ji bo TOZD Energetika morala prilagoditi, bo nova elektrojeklarna. Poleg tega, da bomo morali precej povečati količino nabavljene elektroenergije, bomo povečali tudi lastne zmogljivosti, predvsem termocentral.

Energetska kriza nam narekuje še nadaljnje preusmerjanje ogrevanja z mazuta in butana na zemeljski plin.

Prav tako bomo skušali tudi izboljšati delovne pogoje zaposlenih in dvigniti njihovo produktivnost z avtomatizacijo in daljinskim upravljanjem naprav.

Ce izhajamo iz dejstva, da je jeklarska industrija transportno močno orientirana, saj je transport večkrat skoraj že sestavni del tehnologije proizvodnje jekla, je neobhodno, da tok materiala sledi sodobnim proizvodnim procesom in da se vključuje moderne transportne rešitve. Predvsem pa v naslednjem srednjeročnem obdobju pričakujemo, da se bo prevoz materiala po železnici zmanjšal in povečal cestni prevoz. Prednosti železnice za večje količine na daljših razdaljah, vstevši dovoz surovin in polizdelkov v Železarno in odpremo gotovih izdelkov iz železarne, so sicer neizpodbitne, v samem medobratnem transportu pa je transport po cesti mnogo bolj tehnično in ekonomsko utemeljen. Moderna transportna tehnologija je naša metoda, ki s preiskanim načinom potrjujejo prednosti cestnega transporta. Konkretno gre za paletni sistem, pri katerem je vključeno cestno vozilo s hidrostatičnimi motorji. Prednost izhaja iz tega, da je vozilo za vse vrste tovorov isto, paleta pa se prilagaja različnim tovorom. Odpadli bodo tudi kritični čakalni časi.

VARSTVO OKOLJA

Varstvu okolja bo treba tudi v naslednjem srednjeročnem obdobju 1981-1985 posvetiti vso skrb. V vseh TOZD in posameznih oddelkih delovnih skupnosti bo potrebno analizirati delovne pogoje ter na osnovi dobljenih rezultatov izdelati sanacijske programe. Na vseh obstoječih virih onesnaževanja zraka, vode in zemlje bo treba izvršiti meritve in na podlagi rezultatov izdelati katalog virov onesnaževanja okolja in sanacijske programe. V tem obdobju bo treba tudi proučiti novejša tehnična dosežke za preprečevanje onesnaževanja delovnega in življenjskega okolja. Predvidena investicijska vlaganja v nove tehnološke procese in naprave pa bodo morala zagotoviti tako varstvo okolja, da bodo odpravljeni sedanjí izvori onesnaževanja ter da se z novimi investicijami ne bodo odpirali novi.

LJUDSKA OBRAMBA IN DRUŽBENA SAMOZAŠČITA

Tudi v sledečem srednjeročnem načrtu bomo še bolj skrbeli za nadaljni razvoj SLO in družbene samozaščite. Zavedati se moramo, da bomo le ob dobri organizaciji in visoki obrambni sposobnosti, lahko nemoteno uresničevali cilje našega razvoja. Zato bomo posvetili večjo pozornost podružbljanju obrambnih priprav splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite.

Usposobiti moramo še večje število delavcev za delovanje v različnih enotah SLO in družbene samozaščite, zato pa bo potrebno nabaviti tudi vso potrebno opremo za enote ter zagotoviti zaklonski prostor za usposabljanje.

Sodelavec v martinarni (I. K.)

SKUPNI CILJI IN NALOGE KI IZHAJAJO IZ ANALIZE RAZVOJNIH MOŽNOSTI ŽELEZARNE ZA OBDOBJE 1985-1985

1. Nadaljnji razvoj socialističnih samoupravnih odnosov, ki bo usmerjen v

- vsestransko razvijanje osebnosti delovnega človeka kot svobodnega družbenega proizvajalca in ustvarjalca,
- krepitev pravic in dolžnosti delavca, da odloča o ustvarjenem dohodku in njegovi porabi, o združevanju, o reprodukcijskem procesu v celoti ter kontrolira razpolaganje z dohodkom na vseh stopnjah in v vseh oblikah združevanja dela in sredstev,

- zagotovitev samoupravnim delovnim skupinam še večjo samostojnost pri odločanju,

- izvajanje določil zakona o združenem delu in ostalih zakonov,
- krepitev sistema samoupravnega družbenega planiranja kot osnove za usklajevanje odnosov v razvoju gospodarstva in materialnih odnosov v celotni družbeni reprodukciji in v njenih posameznih delih,

- razvoj raznovrstnih oblik povezovanja OZD na podlagi združevanja dela in sredstev,
- poglobljanje delegatskega sistema kot široke množične podlage samoupravne organiziranosti družbe in demokratičnega odločanja delovnih ljudi in občanov o vseh bistvenih vprašanih ekonomskega in družbenopolitičnega življenja,

- izboljšanje učinkovitosti delegatske povezave v okviru SZ,
- izpopolnitev sistema informiranja na sodobnih osnovah, tako da bo postal integralni del celotnega demokratičnega mehanizma usklajevanja interesov in bo omogočil čim bolj kvalificirano samoupravno odločanje delovnih ljudi in občanov,

- demokratizacijo družbenopolitičnih odnosov na osnovi kolektivnega dela in odgovornosti,
- dopolnjevanje že sprejetih samoupravnih aktov z novimi spoznanji in ugotovitvami.

2. Večanje dohodka z izboljšanjem strukture proizvodnje in prid kvaliteta asortimenta in visoke stopnje predelave, to je z:

- razvojem pločevinskega dela proizvodnje predvsem v večanje dinamo in nerjavni ter konstrukcijskih ogličin do visokolegiranih orodnih jekel,
- razvojem žičnega dela proizvodnje v finalizacijo plemenitih kvalitet (VAC, nerjavne, pocinkane, patentirane žice, dodajni materiali).

Tak razvoj je pogojen s:

- spremembo tehnologije proizvodnje jekla, to je z zamenjavo sedanjih talilniških agregatov z modernjšimi elektropeči in uvedbo vakuumsko ponovične metalurgije,

- investicijami v proizvodne naprave z nadaljnjo toplo in hladno predelavo jekla,

- dopolnjevanjem znanja tehnologije na vseh področjih izdelave in predelave jekla.

3. Večanje produktivnosti dela z boljšo organizacijo dela, inovacijami in ustreznimi investicijami.

4. Zagotovitev enotne investicijske politike in združevanja sredstev na principu skupnega dohodka, kar je pogojeno s tesno tehnološko povezanostjo.

Investiranje v tako proizvodnjo, ki bo omogočala povečanje produktivnosti in dohodka, zmanjšanje uvoza, izboljševanje delovnih pogojev in varstvo okolja.

5. Prilagoditev kadrovske politike in zaposlovanja realnim možnostim, kar pomeni,

- da v srednjeročnem obdobju 1981-85 povprečna letna stopnja rasti zaposlovanja ne preseže 1 %,
- da računamo na prirast domačega prebivalstva,

- da poiščemo notranje rezerve z uveljavljanjem racionalizacij, boljše organizacije dela in modernizacij s ciljem hitreje rasti produktivnosti,

- da načrtujemo kapitalno intenzivno proizvodnjo,
- da družbeni proizvod povečujemo z uvajanjem nove tehnologije, ki bo prilagojena izobrazbenemu profilu kadra.

6. Izboljševanje družbenega standarda zaposlenih z:

- ureditvijo objektov družbene standarda,

- gradnjo družbenih stanovanj in dodeljevanjem posojil za individualno stanovanjsko gradnjo,

- pospeševanjem množične re-kreative dejavnosti,

- pospeševanjem vseh oblik kulturne dejavnosti.

7. Nadaljnje povečanje življenjskega standarda delavcev ter ostalih pogojev življenja in dela z:

- oblikovanjem in doslednim uresničevanjem meril za delitev OD v skladu z obsegom, kvaliteto in ustvarjalnostjo pri delu ter učinkovitostjo pri gospodarjenju s sredstvi,

- prehodom s sumarnega vrednotenja na analitično vrednotenje osnovnih nalog,

- uvajanjem merljivih kriterijev na področju storitvenih TOZD in delovnih skupnosti, s tem bi omogočili uvajanje modelov delitve, ki bi vrednotili neposredni prispevek delavcev, oddelkov in služb s skupnim rezultatom dela,

- zagotavljanjem drugih pogojev za produktivnejše delo, predvsem izboljšanjem vodenja in organizacije dela ter delovne discipline, izboljšanjem varstva pri delu ter prilagoditvijo dejavnosti skupnega in splošnega pomena potrebam delavcev.

8. Nadaljnje poglobljanje in dopolnjevanje dohodkovnih odnosov z:

- doslednim izpolnjevanjem določil samoupravnih sporazumov s strani vseh zavezancev,
- razvijanjem dohodkovnih odnosov predvsem v temeljnih organizacijah kot nosilci celotnega razvoja,

- dograjevanjem takih odnosov med TOZD, ki bodo zagotavljali predvsem kvaliteto, asortimansko in rokovo izpolnjevanje planskih obveznosti,

- večjo odgovornostjo temeljnih organizacij in delovnih skupnosti pri uresničevanju delovnih nalog,
- izdelavo pravilnika za ugotavljanje in razporejanje skupnega prihodka.

9. Intenzivno uvajanje sodobnih oblik organizacije dela in njihovo izpolnjevanje z novimi dognanji:

- dejavnosti, ki so tesno povezane s proizvodno dejavnostjo tudi organizacijsko vključiti v TOZD,
- pri organiziranju Železarne izhajati iz poslovnega procesa.

10. Postavitev takega integriranega informacijskega sistema, ki ga bomo lahko koristno uporabili pri vodenju proizvodnje in ostalih poslovnih procesov in ki bo s svojimi ažurnimi in kvalitetnimi informacijami v pomoč pri odločanju.

11. Pospeševanje množične inventivne dejavnosti v smeri:

- povezave množične inventivne dejavnosti s poklicnim raziskovalno-razvojnimi delom z namenom usmerjanja aktivnosti inovatorjev in doseganja enotnih razvojnih ciljev,
- zbiranja odprtih tehničnih in tehnoloških problemov v temeljnih organizacijah in dopolnjevanje kataloga, ki naj bi bil osnova za planovatorjev v naslednjem obdobju.

Sodelavec v valjarni profilov (I. K.)

11

Na čelu smo hodili z mitraljezcem, ki ni bil preveč obtežen s strelivom. Zdalj zdaleč se bo odločilo, kajti bili smo že pri bunkerju... a spet smo brez strela prišli čez...

Rahlo se je začelo daniti, ko smo blizu smledniške cerkve zavili v Vogljsko gmajno. Tudi tu je bilo vse mirno. Mar je dobra kmetova hčerka tokrat širila paniko?

V odgovor na to je sredi gmajne zalego močno pokati. Takoj smo polegli. Pele so brzostrelke in drugo orožje. Kaj zdaj? Mi se ne smemo zaplesti v boj, da sovraženiku ne bi prišel v roke naš tovor! To bi se zlahka zgodilo, če bi nas z roba gozda potisnili na plano. Pa še žrtve bi imeli.

Več ur smo ležali prikovani k tlom, ko smo opoldne opazili nekega moškega v beli srajci, ki je tekel iz gozda in dalje po njivi proti Smledniškemu hribu. To je bil že starejši možak Janez Žebovec iz Gamelnj, ki je že februarja ušel aretaciji. Pozneje je bil naš kuhar, dober tovariš in odlični pevec. Žal je kasneje, 20. marca 1945 padel nad Tržičem. In to tik ob kotlu.

Med preiskovanjem bi nas Nemci prej ali slej odkrili. Zato smo okoli enih popoldne tvegali in ob njivi prešli na sosednji hrib. Tudi zdaj smo imeli srečo. Kmalu smo našli prav na naš bataljon, kjer je bil tudi politkomisar Peter Bratkovič-Zvonko. Takoj smo tovarišem oddali strelivo in orožje ter se nekoliko najedli. Popoldne pa smo se brez boja premaknili proti Storžiču...

Prav ta in naslednji dan - 27. in 28. avgusta 1944 - ko se je Bogatjeva transportna patrulja vrnila v svoj sestav - zdaj v novi kokrški odred - so bili partizani v rašiškem masivu hudo prizadeti. V nevarnem nemškem obroču se je znašlo 16 partizanov, kurirjev in terenskih delavcev. Tudi drugi bataljon je med vračanjem pod Storžičem zgubil dva borce. Eden je bil Jože Valjavec iz Zabelj, ki je 27. avgusta padel na Babnem vrtu.

Ker jih je v rašiškem masivu padlo kar devet, pogledimo, kaj o tem pravi udeleženec Ciril Weingerl-Pepe iz Šenturja:

»Bataljon se je 26. avgusta neopazno umaknil z rašiško-vodiškega območja, mi, politični delavci in kurirji pa smo zaradi terenskih nalog ostali dalje na tem terenu, ki je bil tako blizu Ljubljane.

Po pozneje zbranih podatkih so Nemci in domobranci hoteli ta bataljon razbiti. Opolnoči 27. avgusta so namreč začeli obkoljevati rašiško vasiševje. Streške vrste so z dnem začele česati hribovje, mi pa smo se, ne da bi takoj vedeli, znašli sredi njih... Zapele so strojnice... Na vsakem koraku Nemec. Taka množica proti šestnajstim, slabo oboroženim partizanom!... in poleg tega sem kmalu ostal sam...

Med tekom prek čistine sem zadel ob neko smrekovo vejo in trdo padel. Prav takrat mi je za hrbtom usekala bomba. Spet sem se pognal naprej. Znašel sem se pred drugo zasedo. Iz

oči v oči! Torej - konec! A tem, ki so čepeli tam, je verjetno že predsedalo Hitlerjevo nasilje - in nihče ni ustrelil proti meni. Nekaj časa sem mislil, da se z menoj samo igrajo, potem pa sem stekel naprej, ne da bi se mi kaj zgodilo.

To moje beganje se je potem raztegnilo na več ur, ne da bi bil na varnem, a tudi ranjen nisem bil... Nazadnje sem se splazil v gosto trnjevo grmovje, le kakih sto metrov od nemške zasede... Tam sem prečepel do konca hajke.

Med tem so - ne da bi vedel - v goščavi zajeli štiri tovariše in tovarišico Jeleno, Jernejčevu iz Primorskega. Vse so odpeljali v Šentvid. Živa je ostala samo Jelena, ostale štiri pa so postrelili.

Ujeli in potem zločinsko ubili so mladega 1927. leta rojenega Jožeta Bobnarja-Bolkovega in Andreja Pušavca-Umakarjevega, oba iz Vogelj ter Franca Nagliča-Daneta (1919) iz Prebačevega. Ta je bil komandir kurirske postaje. Kako so divjali nad njimi, je videl Rado, partizan in ljubljane, ki je tam blizu našel dobro skrivališče. Bal se je, da bodo zločinci še naprej stikali po grmovju, a po krvavem opravilu so odšli naprej.

Okoli treh popoldne se je nemška povodenj začela odtekati... Avtobusi in kamioni so prihajali in odhajali v različne smeri in šele tedaj sem lahko ugotavljal, kakšna sila je bila ta dan na hribu.

Potem sem se previdno začel plaziti proti goščavi...

Prišel sem na pot. Tu sem zaprašen naletel na razmesarjenega komandirja Daneta. Prepričan sem ga le po kosih obleke... Pretresen sem potem v najbližji hiši našel tudi preostale tovariše. Ostalo nas je le sedem, devet pa smo jih ta dan izgubili.

Nekateri so umrli mučeniške smrti, eden med njimi pa zelo junaške: sam si je vzel življenje. To je bil mladi Stanko Gregorčič-Pik, že star borec, mladinski funkcionar in izredno hraber fant (še iz prvega bataljona prvega kokrškega odreda iz leta 1942, rojen 1924. leta v Podborštu - Voglje - op. I. J.). Če je bilo še huje, nikoli ni okleval. Že proti koncu te hajke, ko so se preganjenci spuščali s hriba, so Pika potisnili do oblikovne črte. Znašel se je med dvema ognjema. Rešitve ni bilo nobene več. Pik pa ni čakal. Pred očmi preganjalcev se je vrgel med dve skali. Nemci so zdaj hoteli dobiti živega. Pik je bil oborožen le z nasekano kragujevo črko. Z njo je udaril ob kamen ter jo podržal ob glavi. Zagrmelo je in Pika je raztrgalo. Živega niso dobili... Ob neki priložnosti, ko ga je tovariš prosil, naj bi nasekano bombo zamenjal z njegovo italijansko paradajzerico, je kljub tovarištvu to odklonil. Dejal je, da jo bo uporabil, ko ne bo druge rešitve. Živega, da ne bodo dobili. In tega avgustovskega dne 1944. leta je Pik držal besedo.

Vendar nam ta izguba ni vzela poguma, čeprav smo vsako rano

teh borcev čutili enako, kot bi jo dobil sleherni izmed nas. Z mislijo na padle smo še bolj zagrizeno delali naprej...

Eden izmed prehodov čez Savo je bil tudi tik pod Radovljico. V prvih dneh septembra se je v Dragi, tako kot je bilo dogovorjeno, nabralo okoli 150 novincev, predvsem starejših ljudi, ki res niso bili sposobni za bojne pohode, pa raznih godrnjačev in takih, ki so bili zamenjani z raznih funkcij. Slednji so imeli orožje, ostali niso bili oboroženi. Komandant je vsem tem ljudem povedal, da bodo poslani na Primorsko, kjer bo zanje laže, ker je tam že precej osvobojenega ozemlja. Bili so precej nejevoljni. Toda morali so oditi.

Spremljala jih je četa, ki jo je vodil že preizkušeni komandir Avgust Cufar-Ferdo. Razen tega je poznal tudi teren, saj je bil nekaj časa komandir transportne čete.

Po odhodu teh ljudi so v odredu ostali predvsem mladi fantje.

Ker so predel na območju Kravca povsem nadzirali domobranci in v manjšem številu Nemci, je štab odreda poslal tja drugi bataljon, ki mu je tedaj poveljeval nov odločen komandant Stanislav Dobro-Karlo. Z njim je šel tudi odredni komandant.

Pod Kravcem so takoj ugotovili, da bi kak uspeh tu dosegla samo kaka močna brigada.

Zato je drugi bataljon dobil povelje, naj postavlja zasede, po možnosti v dolini mobilizira, zaradi varnosti pa naj se pogosto premika.

Delno obnovljeno vodstvo drugega bataljona je te napotke izpolnjevalo tako uspešno, da je že čez nekaj dni lahko poročalo o večji borbenosti. K temu in k čiščenju in utrjevanju kadra je bila v večji meri kot običajno pritegnjena tudi partijska organizacija.

Ta je skrbela za večjo udarnost. Sklepi partijske organizacije so bili: budno zavarovanje enote, boljša disciplina, dvig borbene morale in okrepljeno študijsko delo s kandidati za sprejem v komunistično partijo. To je bilo nujno potrebno zaradi prilagajanja razmeram, podobnim časom prvega partizanstva.

Tako delovanje je brž odkrilo, da so nekateri funkcionarji brezbržno opravljali naloge, zato je sledila zamenjava kadra. Ti ukrepi so takoj našli na odobravanje vsega bataljona.

Delovanje partijske organizacije in prihod novega komandanta Stanislava Dobro-Karla sta se zelo pozitivno odražala v bataljonu in očitno se je izboljšala disciplina, predvsem pa bojno razpoloženje.

To se je pokazalo v prostovoljnem prijavljanju za izvajanje raznih akcij, v čemer so prednjačili skovci. Bojno razpoloženje bi bilo še boljše, če bi bil bataljon tudi bolj oborožen.

Čiščenje in utrjevanje čet je bilo na dnevnem redu tudi v prvem bataljonu. Vendar tedaj v manjšem obsegu kot v drugem bataljonu, tretjega pa še ni bilo. Nadaljevanje

Mama mu bo oprostila. Vse mame so zmerom s sinovi, pa naj počno karkoli. Matere rodijo sinove, zato so bolj zvezane z njimi kot očetje. Kako bo trpela, če bi ranjenega vlačili po vasi, zasmehovali, mučili. Te bolečine ji bo prihranil. Dovolj bo trpela, če bo videla njegovo mrtvo telo ali če bo zvedela, da so ga pobili. Edino, če bo izgubil zavest ga lahko zgrabijo. To bi moral predvideti. Mora biti toliko prisbene, da bo to vnaprej zasluhl in se pokončal.

Kako bo to sprejel komandant, Ris? Že to bo hudo, ker se ne bo vrnil v brigado. Prijemali ga bodo zaradi naklonjenosti, ko mu je Ris dovolil, da obišče domače. Kako bo to opravičil? Bo sploh lahko? Komisar brigade, pomočnik, oba bosta Risu očitala, da tega ni smel napraviti. Nobenega vojaškega, ne političnega razloga ni bilo, da je dovolil dobremu komandirju tak obisk. Bil je le človeški prijateljski razlog, razumevanje za željo in prepričanje da se bo do jutra vrnil. Nekaj je bilo zanesljivo, do jutra se ne bo vrnil v brigado! Ampak vrniti se mora. Borec, mora poskušati vse, da se vrne. Borci so bežali iz ječ, ubežali so stražarjem, da so se vrnil v boj. Ne sme premišljati o smrti, se vdati, ker je imel smolo. Boriti se mora, poskušati, da se vrne v boj.

Prvo, poglavitno, vojake mora spraviti iz vasi. Nekako jih mora zapeljati, da bodo verjeli, kako mu je uspelo, da se je izmuznil. Je sploh mogoče? Vse tri partizanske hiše so zastražene, on je negiben. Kdo bi potlej lahko to napravil? O, če bi bil še kak fant, ki je spoznal, da sodelovanje z belimi, z Italijani ni dobro. Ali bi mu želel brez velikega premišljanja, kaj je prav, preprosto pomagati. Kot so si fantje zmerom pomagali pred žandarji. Naj so se še tako hudo stegli, pred žandarji, na sodiščih se niso ovajali. Veljalo je, kot tih dogovor, nenapisan zakon. Z zoprnikom obračunaj sam! Če ne upaš, požri, nikar pa ne išči pomoči pri sodnji ali žandarjih. Zakone so napisali gospodje oni so postavili žandarje, sodišča, da jih ščitijo. Zakaj bi pri njih iskal pomoči?

VINKO TRINKAUS 5 IZDAJA

Bilo je nekaj fantov, s katerimi so se v mladosti kar dobro razumeli. Res pa je tudi, da jih je sedem let, odkar je odšel iz vasi in se poredko vračal, odtujilo. Posebej zadnja štiri leta. Vseeno, lahko bi.

Na stopnicah je zaslišal tihe, nagle stopinje. Breda je pomislil. Vseeno eno je uperil brzostrelko proti vratom. Ko je Breda prižgala luč, je nekaj hipov osupla strela v brzostrelko, kot bi to še povečalo žalost v njenih svetlo modrih očeh.

»Se me bojiš?« je užaljena zatrepetala. »Ne vem, kdo lahko pride za tabo? Lahko te prisilijo, če bi posumili, da ne skrivaš. Ti naprej, potlej... mene živega ne smejo dobiti! Ti ne slutiš, kaj bi počeli z mano.«

Nekaj trenutkov je napeto premišljal.

»Vedo, da si pribežal v vas. Govorijo, da si partizanski komandant.«

»Le komandir čete.« »Pravijo - komandant in ljudje verjamejo. Prav čudno je. Pričakujejo, da te bodo prijeli, hkrati pa ne skrivajo ponosa, da je eden iz naše vasi - komandant. Čeprav pri partizanih. Vaše in še nekatere stražijo. Ne smejo iz hiše.«

»Tri družine, ne?« Breda je pokimala. Čakal je, da mu bo postregla z novicami, a je molčala. Se kesa, je pomislil. Morda se je šele zdaj zavedala možnih posledic.

»Uro, dve bi še počakal,« je naglo rekel Matic in se trudil, da bi vstal. Potlačil je željo. »Okrog polnoči pozornost popusti, takrat bi najlaže.«

Kako žalostno ga je pogledala. Je zasluhlila smrt, je trpela vnaprej? Spodnja ustnica ji je zadrhtela.

»Žan je prišel. Ne vem, kdo mu je sporočil, a nenadoma se je pojavil v vasi. Zelo je razburjen, močno si prizadeva, da bi te odkril,« je z drhtečim glasom, ki se je lomil v bolečini, povedala Breda.

Matic je sedel na kavč. Pripravljal se je, da vstane. Zbiral je pogum, da bo zmogel najhujšo, prvo bolečino, ko bo stopil na nogo.

»Lahko bi prišel k tebi, v sobo?« je vprašal Matic in pogledal proti oknu. »Pojdi in poglej, če niso na dvorišču vojaki! Takoj bom odšel.«

Ko je znova pogledal Bredo, je osupnil. Tako bridkega, žalostnega obraza še ni videl. Ni jokala, ni kazala užaljenosti, le trpela je.

»V to sobo Žan ne bo stopil,« je z ubitim glasom odvrnila Breda. »Nikoli še ni bil pri meni. Lahko pa pride z vojak, če bi posumil, koga skrivam. Zelo sem zbegana. Divje sovraštvo, ki sem ga zasluhlila v Znanem pogovoru z očetom, me je prestrašilo. V hipu sem se ovedla, da je sposoben najhujših stvari. Prej govorim o hudem mučenju nisem verjela. To, da zaprtega pretepejo, grozijo z ustrelitvijo, se mi je zdelo hudo. Vendar, vojna je, partizani se upirajo, streljajo, pobijajo vojake. Zdalj verjamem tudi v najhujša mučenja. Najbolj me je strah, da Žan ne bo odnehal. Če bi že Italijani hoteli oditi, Žan jih bo zadržal z obljubo, da bodo našli tvoje skrivališče.«

(SE NADALJUJE)

SLOVENC V KANALSKI DOLINI

5

Razmerje med posameznimi skupinami poklicev pokaže, da so se Žabnice že močno izvile iz kmetijstva in se po poklicni sestavi prebivalstva približale strukturi, ki je v mestih.

Ukve doživljajo prvo fazo preobrazbe iz preživelega kmečkega življenja v življenje, kot ga zahteva sodobni čas. Kmetov je še veliko in so večinoma starejši. Kvalificiranih delavcev (prebivalcev s poklici) je še malo. Sorazmerno velik delež uslužbencev gre na račun doseljenega neslovenskega prebivalstva, zaposlenega v državnih službah.

Ovčja vas stoji na stopnji med Žabnicami in Ukvami. Kmetov je zelo malo, precej pa je še nekvalificiranih delavcev. Vzrok za majhen delež uslužbencev je v tem, da vas nima takih delovnih mest.

Gospodarski pomen Trbiža za okoliška naselja je velik, kar je razvidno iz števila zaposlenih, ki se vsak dan tja vozijo na delo. Od vseh zaposlenih, ki se vozijo na delo izven domače vasi, hodi v Trbiž iz Žabnic 75 %, iz Ovčje vasi 60 %, in iz Ukeve 43 %.

Starostna sestava prebivalstva odraža razvoj socialnih in gospodarskih razmer. Najbolj ugodna je v Ukvah, kar je razumljivo. Vas je bila pred kratkim praktično povsem zaprta in je živela le od lastne kmetijske proizvodnje. V Ovčji vasi in Žabnicah je več starega prebivalstva in zelo malo otrok; v Ovčji vasi se je precej prebivalstva zamenjalo, medtem ko so se Žabnice močno odprle svetu. Veliko slovenskih otrok iz Žabnic je študiralo v slovenskih šolah, vrnilo pa se jih je le malo, saj zanje tu ni bilo delovnih mest.

MIGRACIJA PREBIVALSTVA

Velik del prebivalstva v vseh treh vaseh se je doselil. V Ukvah je doseljenega prebivalstva najmanj, za četrtno vsega prebivalstva, medtem ko ga je v Žabnicah in v Ovčji vasi kar po 40 %. Če k temu dodamo podatek, da se število prebivalstva

v vseh treh vaseh zmanjšuje, vsaj približno lahko zaslutimo usodo dobrih dela domačega slovenskega prebivalstva, ki se mora izseliti.

Glede na čas doselitve je vsem trem vaseh skupno, da se je do druge svetovne vojne doselilo relativno malo ljudi, od 10 do 17 %. V začetku druge svetovne vojne je doživela močan doseliten val Ovčja vas, ko so se na domove optantov doselili predvsem Italijani in Furlani. Ne dosti manjši val doseljencev (tretjina doseljenih) je iz povojnega obdobja. Med njimi močno prevladujejo Italijani pred Furlani. Od leta 1951 do 1976 se je v Ovčjo vas doselil en sam Slovenec. Po letu 1970 se je doseljevanje umirilo.

Pred vojno se je v Žabnico doselilo največ slovenskega prebivalstva in to s porokami. Sledijo jim Italijani. Podobno kot v Ovčji vasi se je tudi v Žabnicah na mesto sicer maloštevilnih optantov doselilo furlansko prebivalstvo. V desetletju 1950 do 1960 je bilo zmerno doseljevanje (največ Furlani, nato Italijani, noben Slovenec), zato pa je v naslednjem desetletju trikrat več doseljenecv, v veliki večini Furlanov, nato Italijanov. Močno doseljevanje se je nadaljevalo tudi po letu 1970. Med doseljenim prebivalstvom prevladujejo Italijani pred Furlani.

Ukve doživljajo zmerno doseljevanje vse do leta 1970. Od tega leta dalje se začne zelo močno doseljevanje in to predvsem Italijanov, deloma Furlanov. Od doseljenega prebivalstva je v Žabnicah in Ovčji vasi po 21 % Slovencev, v Ukvah pa samo 15 %. Ta podatek se potrjuje dejstvo, da gospodarske in družbene prilike onemogočajo domačemu prebivalstvu, da bi normalno zaživel v svojem okolju. Da obstaja skoraj kolonizatorski odnos med domačim slovenskim prebivalstvom in doseljenim italijanskim in furlanskim, dokazuje to, da je daleč najpomembnejši motiv za doseljevanje delo, ki so ga našli v teh vaseh. Pol manj doselitev gre na račun porok, čeprav vemo, da se v pretežno kmečkih krajih doseljuje prebivalstvo skoraj izključno s porokami.

POLOŽAJ V VLOGA SLOVENŠČINE V TREH VASEH

Na narodnostno mešanih območjih je opredeljevanje prebivalstva po narodnosti izredno težka zadeva, zato moramo biti pri tem kar se da previdni in strpni, nadaljuje s pisanjem Marjo Gorjup. Pravi, da je v tem primeru ta naloga še posebno zapletena. Pri tem namreč ne gre za »odkrivanje« vedno novih Slovencev, ampak za objektivni prikaz pogojev razvoja, ki ga je

doživljalo domače prebivalstvo v zadnjih desetletjih in za prikaz sedanjega stanja. S tem naj bi se omogočila trezna presoja narodnostnih razmer v Ukvah, Ovčji vasi in Žabnicah, ki mora v vsakem primeru pokazati ne na številke kot pri volitvah, temveč na naloge, ki jih je treba izpolniti, da bi se domače prebivalstvo moglo v polni meri osvestiti v jezikovnem, nacionalnem, kulturnem in gospodarskem pogledu. Narodnostna zavest je namreč zaradi številnih oblik pritiska prikrita, večkrat pa tudi skrita ali celo popačena, izraža pa se v stalnih akcijah (pošiljanje otrok v slovenske šole in v tečaj slovenskega jezika, vključevanje v pevske zборе, naročanje na slovenske časopise in revije, uporaba slovenskega jezika pri bogoslužju itd.) ali pa se pokaže pri občasnih dejanjih (zahteve po duhovniku, ki obvlada slovenščino, odpor proti prepovedi uporabe slovenskega jezika v cerkvi; vključitev v odporniško gibanje med drugo svetovno vojno itd.).

Kljub vsemu torej obstaja obilica kazalcev, ki govorijo o veliki notranji moči za kulturno življenje, ki je svojstveno slovenski narodnosti. Če celo uradni viri govorijo o Slovincih, pravi Marjo Gorjup, ni vzroka, da se sami ne bi imenovali z enakim imenom. Če se zdi nekaterim njihov narodnostni izraz neprijeten, oziroma celo italijanski ali nemški, to ni krivda domačega prebivalstva, ampak gospodarjev, ki so zatirali vse oblike izražanja slovenske narodnostne zavesti.

Šola kot osnovni dejavnik izobraževanja in razvijanja kulture je bila v vsem razdobju usmerjena izrazito protislovensko. Raziskava je pokazala, da je kljub temu slovenski jezik živ v pogovoru v hiši in zunaj nje, da imajo slovenske časopise in revije ter da prebivalstvo sledi slovenskim radijskim in televizijskim oddajam.

SLOVENC V KANALSKI DOLINI

V Ukvah uporablja slovenski jezik kot obveščevalni jezik kar 70 % prebivalstva. Od prebivalcev, ki ne govorijo slovenskega jezika, je najmočnejša skupina, ki govori italijansko (13 %) ter furlansko in italijansko (10 %). Prebivalcev, ki znajo samo furlansko ali nemško, je zelo malo (1 %). Ostalih 6 % prebivalstva se pogovarja v italijanskem in nemškem ter deloma še v furlanskem jeziku. Pri prebivalstvu, ki uporablja kot obveščevalni jezik slovenščino, opazimo svojstveno kvaliteto, to je obvladovanje več jezikov. Tri četrtnine tega prebivalstva se lahko pogovarja v treh jezikih: slovenskem, italijanskem in nemškem ali furlanskem: 8 % tega prebivalstva pa pri pogovoru lahko uporablja vse štiri jezike.

(Se nadaljuje)

NOVICE IZ RADOVLJIŠKE OBČINE

V petek, 20. julija, je bila 1. razširjena seja novoizvoljenega predsedstva OK SZDL Radovljica, ki je sprejelo okvirni program svojega dela za letošnje in jesensko obdobje. Na seji so obravnavali osnutek smernic družbenega plana občine Radovljica in stališča koordinacijskega odbora za planiranje pri OK SZDL. Beseda pa je tekla tudi o osnutku samoupravnega sporazuma o prehodu na ekonomsko stanarino, ki bo veljal najpogostejše do 1985. leta. Na dnevnem redu je bila tudi obravnava predloga sofinanciranja izgradnje pomembnejših objektov širšega družbenega pomena v občini in obravnava programa dejavnosti na mladinski delovni akciji Pokljuka 79, ki se je bo v avgustu udeležilo 43 brigadirjev.

Na 19. seji občinskega komiteja ZKS Radovljica 17. julija so ocenili uresničevanje programskih nalog v 1. polletju 1979 in sprejeli program za obdobje julij–december 1979. Obravnavali so tudi gradivo o izvajanju zakona o združenem delu, poročilo o poteku priprav za oblikovanje srednjeročnega družbenega plana in smernic za naslednje plansko obdobje v občini ter nekatera aktualna družbenopolitična vprašanja o delu osnovnih organizacij ZK in njenih članov.

Po oceni občinskega sveta Zveze sindikatov Slovenija – Radovljica, sprejeti na zadnji julijski seji, je v uresničevanju planskih obveznosti na področju usklajevanja interne zakonodaje z zakonom o združenem delu, v akciji zaključni računi, v izvajanju načel delitve po delu in v akciji Nič nas ne sme presejati, svoje naloge opravilo dobro dve tretjini od vseh 125 osnovnih organizacij sindikata. Zaradi obsežnih nalog in velike obremenjenosti osnovnih organizacij s tekočimi nalogami, je občinski svet ZSS kot novo stalno metodo dela oblikoval, v sodelovanju z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami, strokovne politične skupine. Te bodo nudile pomoč in spodbujale sindikalna vodstva k večji in bolj učinkoviti dejavnosti. Za jesen pripravljajo tudi ustanovitev svetov predvsem za delitev po delu in socialno politiko. Vso pozornost pa bodo posvetili povezovanju osnovnih organizacij sindikatov v dejavnost SZDL v krajevnih skupnostih.

Po sklepu vseh treh zborov občinske skupščine Radovljica, ki so ga sprejeli na sedmi seji 25. julija bodo letošnja občinska priznanja dodeljena na slavnostni seji skupščine ob občinskem prazniku, 3. avgusta na Brezjah, petim zaslužnim občanom, Delavski univerzi Radovljica in Gasilskemu društvu Rečica. Za izredne zasluge pa bo občinska skupščina podelila posebno priznanje in denarno nagrado 10.000 din udeležencem jugoslovanske odprave na Mont Everest Marjanu Manfredu iz Bohinjske Bele in Zvonetu Andrejčiču iz Studenčic pri Lescah.

V spomin na množično napisno akcijo 17. julija 1941. leta, ki so jo izvedli blejski mladinci proti nemškemu okupatorju, slavijo v krajevni skupnosti ta dan krajevni praznik. Kulturne in druge prireditve so se pričele že 15., sklenjene pa bodo 25. julija. Slavnostna seja skupščine KS je bila v ponedeljek, 16. julija, v hotelu Jelovica.

Prejšnji teden je bil na štiridnevem oddihu na Bledu znani zahodnonemški politik in predsednik nemške socialno demokratske stranke Willi Brandt, ki je bil pred tem v gosteh pri predsedniku Titu na Brionih. Visoki gost si je razen blejskih zanimivosti z veliko pozornostjo ogledal tudi Bohinj in Gornjesavsko dolino.

V preteklem šolskem letu 1978/79 se je na poklicnih in tehniških srednjih šolah izobraževalo 1424 učencev iz radovljiske občine. Od teh se je v oddelkih šolskega centra v Radovljici in na Bledu šolalo 286 učencev, kar je le 20 % vseh učencev. Vsi drugi so se vozili v šole v Kranj, Jesenice, Skofjo Loko in druge kraje v Sloveniji. Če bo sprejeta zasnova nove šolske mreže v usmerjenem izobraževanju na Gorenjskem, bo v prihodnje še več učencev iz radovljiske občine vezano na prevoze in šolanje v drugih občinah.

Čeprav je v radovljiski občini konstituiranje temeljnih organizacij združenega dela praktično že izpeljano, so možnosti za ustanavljanje novih TOZD še vedno odprte. Gre za poslovno enoto Merkur, kjer pa so se delavci z referendumom izrekli proti, v izobraževalnem centru IBM Radovljica in za TOZD Tomaž Godec v Bohinjski Bistrici. O tem je tekla razprava tudi na zadnji seji občinskega sveta ZSS Radovljica, ko so razčlenjevali uresničevanje zakona o združenem delu v vseh 125 osnovnih organizacijah sindikata v občini.

Za 1979. leto je bilo z občinskim proračunom v radovljiski občini načrtovano 1.452.300 din za družbeno pomoč, priznani enoto in kopalisko zdraviljenje udeležencem NOB in drugih vojn ter njihovim družinskim članom. Ker se je med letom število upravičencev do te pomoči povečalo, hkrati pa so se povišali tudi zneski stalnih priznavalnin, bodo planirana sredstva za 1979. leto porabljena že v avgustu. Za kritje vseh potreb družbene pomoči je potrebno zagotoviti naknadno še 1.285.000 din. Zato bo po sklepu sveta sprejet ustrezní rebalans občinskega proračuna.

V spomin na ustanovitev legendarnega Cankarjevega bataljona, 5. avgusta 1941 na Jelovici, ko praznujejo v Radovljici občinski praznik, bosta tudi letos 4. avgusta OK ZSMS in občinski odbor ZZZ NOV organizirala spominski pohod iz Kamne gorice in Kroke na Vodice. Razen borcev in mladine iz ZSMS, taborniških in planinskih organizacij bodo na pohodu sodelovali tudi rezervne starešine, teritorialne enote in pripadniki JLA.

Podobno kot v drugih gorenjskih občinah tudi v radovljiski doslej ni bilo dovolj pripravljenosti in razumevanja kadrovskih služb iz delovnih organizacij in drugih delovnih skupnosti za prijave kandidatov za Titove štipendije. V šolskem letu 1978/79 so prejeli štipendijo iz Titovega sklada le štirje študenti. Zato je bila sprožena širša družbena akcija SZDL, s katero bi spodbudili OZD k večjemu številu prijav svojih kandidatov za Titove štipendiste v šolskem letu 1979/80.

Na Bledu je bilo v juniju 52.154 nočitev, kar je za dobre tri odstotke več kot lanskega junija. Tuji gostje so prenočili 32.360 krat, domači pa 20.154 krat. Prejšnja leta so prevladovali Nemci in Nizozemci, letos pa gostje iz Velike Britanije.

Na junjski konferenci, ki jo Elan Begunje vsako leto organizira s svojimi kupci, so udeležencem predstavili predlog novih proizvodnih načrtov svojih izdelkov za sezono 1980/81. Osrednja točka dnevnega reda je bila namenjena analizi stanja na svetovnem tržišču smučí, ki kaže, da je ponudba že presegla povpraševanje. Posledica tega je močan konkurenčni boj, posebno med tistimi proizvajalci, ki imajo že drugo leto nerazprodane zaloge smučí.

Na Rečici pri Bledu so delavci gradbenega podjetja Gradis že junija začeli graditi novo skladiščno lopo za LIP Bled – TOZD Rečica. V novem objektu z okoli 900 m² koristne površine bodo prostori za skladiščenje suhega žaganega lesa za izdelavo oblog. Skladišče bodo po načrtu zgradili že do letošnjega septembra.

V začetku julija so delavci SGP Gorenje Radovljica in obrtniki povsem obnovili in sodobno opremlili lekarno v pritličju zdravstvenega doma na Bledu. Preurejeni lekarniški lokal na Bledu sodi sedaj med najboljše opremljene na Gorenjskem.

Po dolgoletnih prizadevanjih je tudi kolektivu Almiré Radovljica uspelo letos odkupiti stavbo na polotoku Oštro pri Kraljčevici, kjer bo odslej počitniški dom za vse njihove delavce. Ker objekt terja še precej obnovitvenih del, je letos na voljo dopustnikom le spodnji del stavbe s kuhinjo in pokrito teraso, sobe pa so zagotovili pri zasebnikih. Dopustniki na Oštrém s prostovoljnimi delom urejajo parkirni prostor in kamnito obalo.

Za direktorja Šolskega centra Radovljica je v soglasju s svetom šolskega centra, izobraževalno skupnostjo in zavodom za šolstvo SRS občinska skupščina Radovljice ponovno imenovala ing. Draga Šiftarja, ki bo opravljal naloge v naslednjem mandatnem obdobju.

Poprečni osebni dohodek v 1978. letu v radovljiski občini za delavce v gospodarstvu je znašal 5.486, v negospodarstvu 6.689, v družbenopolitičnih organizacijah in skupnostih 6.958 in v delovnih skupnostih občinskih SIS 6.902 din mesečno. Poprečje OD v občini je bilo okoli 5 % nižje od republiškega poprečja.

V tekočem srednjeročnem obdobju od 1976 do 1979 so z večjimi ali manjšimi obnovitvenimi in gradbenimi deli s finančno sodelitvijo Kulturne skupnosti Radovljica usposobljene dvorane za kulturne prireditve na Bohinjski Beli, na Lancovem, v Mošnjah, v Podnartu, v Ribnem in Zasipu. Novi dvorani pa sta zgrajeni v Bohinjski Bistrici in na Brezjah. V tem času so se povečale zmogljivosti s 3.114 v 1976. letu, na 3725 sedežev v 1979. letu.

Po oceni izvajanja srednjeročnega načrta razvoja knjižničarstva v radovljiski občini za obdobje 1976–1980 je razvidno, da je bilo namesto predvidenih 6.100 bralcev (šteti enkrat) v prvih dveh letih v poprečju le 4.400. Od planiranih 42.000 obiskov je bilo v knjižnicah doseženo od 1976. do 1978. leta 36.000 obiskov. Od 92.400 načrtovanih, je bilo v dveh letih poprečno sposojeno 82.300 knjig. Namesto tri izposojene knjige na občana je bil dosežen popreček 2,7 knjige na občana. Glavni vzrok nedoseganja planskih predvidevanj je v manjšem nakupu novih knjig. Medtem, ko je bila v prvih dveh letih poprečna cena knjige 98 din, je lani porasla že na 149 din. Sredtev za nakup pa je bilo, objektivno vzeto, skoraj v enakem znesku kot v začetku plana, če se upoštevajo podražitve in inflacijska stopnja.

Program kulturne akcije za delovne kolektive v radovljiski občini, ki ga vzajemno izvajajo Kulturna skupnost, občinski svet ZSS in Zveza kulturnih organizacij Radovljica, so v 1. polletju v celoti uresnili, na nekaterih področjih pa celo presegli. V tem času so pripravili 40 kulturnih prireditev ali 65,5 % celotnega programa, po katerem bodo letos organizirali skupaj 61 prireditev. Letošnje prireditve si je ogledalo nad 12.400 obiskovalcev ali v poprečju 310 na eno prireditev.

Delavska univerza Radovljica, ki slavi letos 20-letnico ustanovitve, je v tem času usposabljala v 3.412 seminarjih, tečajih, šolah in drugih izobraževalnih oblikah nad 245.000 odraslih. Samo na področju družbenopolitičnega izobraževanja, ki sodi med prednostne naloge te ustanove, se je izobraževalo 157.587 slušateljev. Ta podatek nazorno pokaže velik pomen in delež, ki ga je v dveh desetletjih imela delavska univerza pri usposabljanju odraslih ob delu za potrebe gospodarstva in družbenih dejavnosti, posebno pa za samoupravljalce, delegate in kadre na področju obrambe in zaščite.

Po programu galerijske dejavnosti Kulturne skupnosti Radovljica je likovna sekcija KUD Bled odprla 13. julija v avli festivalne dvorane na Bledu letos že tretjo razstavo. Tokrat se s svojimi kiparskimi deli predstavlja akademska kiparka Sonja Tavčar iz Ljubljane. Razstava bo na ogled do konca julija.

Gasilsko društvo Bohinjska Bela je v nedeljo, 22. julija popoldne, pripravilo gasilsko slavo ob prevzemu novega gasilskega avtomobila. Prireditve je bila na prostoru pred kulturnim domom. Po slovesnostih je bila veselica, na kateri je igral ansambel Nika Kraigherja.

ZANIMIVE PRIREDITVE NA LINHARTOVEM TRGU V RADOVLJICI

Že v marcu so se začele priprave na sejem izdelkov prebivalcev partizanskih krajev in razstave del partizanskih slikarjev. Priprave so stekle, toda pripravljalni odbor, v katerem je ob koncu priprav ostala delavna le peščica, je naletel na kopico težav. Toda kljub temu so sejem odprli in ves ta teden se na Linhartovem trgu v Radovljici odvijajo številne zanimivosti in prireditve.

Tako sta bili ob koncu preteklega tedna že brezplačni filmski predstavi Ne joči, Peter in Dolina miru, nastopila je folklorna skupina pionirjev in odraslih iz bohinjske Srednje vasi, s partizanskimi pesmimi se je predstavil moški zbor kulturno prosvetnega društva Zasip. V petek, 27. julija ob 19. uri in 30 minut se bodo predstavili učenci glasbene šole Radovljica, v soboto, 28. julija ob 17. uri pa bo parada narodnih noš po ulicah Radovljice in zato vabijo vse tiste, ki imajo narodne noše, da se sprevoda udeležijo.

V Šivčevi hiši je odprta razstava slikarskih del partizanskih slikarjev Breganta, Polajnjarja, Korbarja, Plemplja in drugih. S svojimi izdelki se predstavlja tudi medaljer Stane Dremelj.

Namen sejma izdelkov prebivalcev nekdanjih partizanskih krajev je pokazati, da je partizanska generacija še vedno pripravljena veliko prispevati k oživitvi obrobni vasi, ki so v naši preteklosti nudile toplo zavetje partizanom.

Na sejmu so napredaj zanimivi izdelki: grablje, brezove metlice, lese-ne cikle, vozički, miniaturni nahrbtniki, prti, pleti, rokavice, nogavice in torbice, prodajajo pa tudi zelišča.

Pri pripravi tega so marljivim organizatorjem priskočile na pomoč delovne organizacije: Almirá Radovljica, Induplati Jarše, Galant

Ljubljana, Veznine Bled, Tekstilindus Kranj, Gozdno gospodarstvo in LIP Bled, Bombažna predilnica in tkalnica Tržič, Murka, Specerija in še nekateri drugi.

Pri izdelavi izdelkov je sodelovalo približno 200 ljudi iz Ribnega, Gorjuša, Globokega, Srednje vasi, Oviš, Koprivnika in Brd pri Lancovem.

Del dohodka, ki ga bodo dobili s prodajo, bodo namenili za cesto Koprivnik-Goreljek, za cesto, po kateri je zadnjikrat odšel Prešernov bataljon s Pokljuke.

V nedeljo je organizatorjem, med katerimi velja še posebej omeniti neutrudljivo Heleno Černe, malo pónagajalo vreme, toda vseeno upajo, da bo prireditev, ki letos pomeni še bolj iskanje najboljše vsebine in oblike, v prihodnje prerasla v nekaj več. V načrtu imajo še mnogo stvari in prepričani smo, da bodo s svojimi idejami, predvsem pa voljo, uspeli.

Rk

V LESCAH BODO PRAZNOVALI

V krajevni skupnosti Lesce se pripravljajo na praznovanje krajevnega praznika. Vsako leto se 28. julija spominjajo tega dne leta 1941, ko je 14 krajanov, med njimi tudi narodni heroj Tonček Dežman, odšlo v partizane.

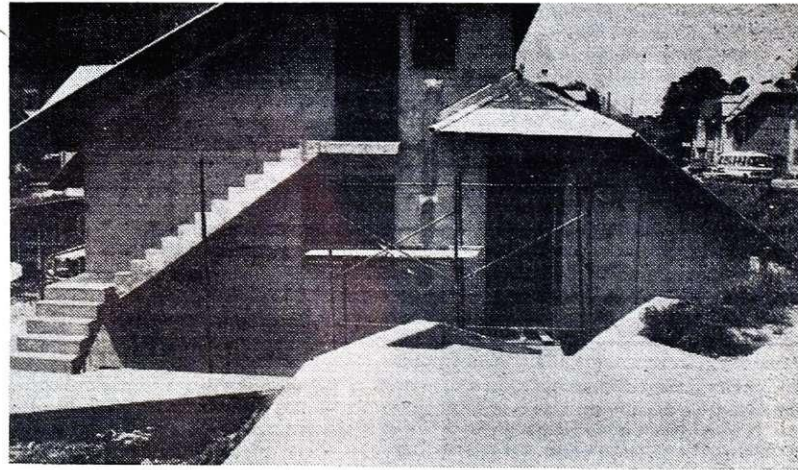
Lesce so se v 34 letih po vojni razvile iz male vasi, ki je najprej z okoliškimi vasi Hlebce, Hraše in Studenčice štela le 650 prebivalcev. Danes pa šteje krajevna skupnost Lesce več kot 3.200 prebivalcev, med njimi je več kot 1.200 zaposlenih, predvsem v industriji.

Posebno v zadnji letih se krajevna skupnost hitro širi in napreduje. Urejajo komunalne naprave, pločnike, javno razsvetljavo in še bi lahko naštevali. V organih krajevné skupnosti, v družbenopolitičnih organizacijah in društvi aktivno deluje nad 300 prebivalcev. V krajevni skupnosti deluje 20 družbenopolitičnih, kulturnih in športnih organizacij, v katere so množično vključeni številni občani. Vse organizacije so zelo aktivne, še posebno godba na pihala delavskega prosvetnega društva Svoboda, radioamaterji, šahisti, nogometaši in drugi.

Praznik krajevné skupnosti pa sovпада tudi s praznikom občine Radovljica, ki ga praznujejo 5. avgusta. Ta dan bodo v Lescah predvidoma dobili tudi prepotrebne vrtec, ki bo že prvo leto polno zaseden.

V petek, 27. julija, bo ob 17. uri pred družbenim centrom v Lescah promenadni koncert domače godbe na pihala, ob 18. uri pa bo slavnostna seja skupščine krajevné skupnosti, družbenopolitičnih organizacij in društev. Naslednji dan, v soboto, pa bo ob 10. uri šahovski turnir, ki se ga bodo udeležili tudi zamejski Slovenci.

J. R.

Novi prostori AMD Jesenice (I. K.)

Zastavonoše krajevnih odborov zveze borcev NOV in občinskega odbora ZZZB NOV se redno udeležujejo številnih praznovanj in svečanosti krajevnega, občinskega in medobčinskega pomena. (Tekst in foto B. Blenkuš)

TALCI V MOSTAH IN PONAVLJAJOČA NAPAKA

Sredi junija je Železar objavil ulemeljitev za imenovanje osnovne šole v Žirovnici po Gorenjskem odredu. V obrazložitvi predloga je med drugim zapisano:

»Najpomembnejša akcija prvega bataljona je vsekakor požig cestnega in železniškega mostu v Mostah pri Žirovnici v noči med 29. in 30. junijem 1942. Sovražnik je besnel, kajti uspela akcija je za tri tedne pretrgala njihovo najpomembnejšo zvezo z Jugoslavijo, Balkanom in še z Italijo. Prvega julija je okupator iz begunjskih zaporov pripeljal 30 ujetnikov in jih ustrelil kot talce. Enemu izmed njih — Karlu Perdihu — Žaru pa je uspelo pobegniti z morišča...«

Predlog je sestavila delovna skupnost osnovne šole in zato lahko domnevamo, da prosvetni delavci te šole napačno učijo učence o tem dogodku. Med njimi so tudi taki, ki na šoli poučujejo že več kot deset let in si ne bi smeli privoščiti takšne površnosti.

V citiranem odstavku sta dve bistveni napaki. Ker sem obširnejšo obrazložitev poslal uredništvu TV-15, bom tu le na kratko razložil, za kakšni ponavljajoči se napaki gre. Ponavljajoči zato, ker se napaki ponavljata v raznih časopisih iz leta v leto.

Akcijo v Mostah je opravil 1. bataljon 1. grupe odredov v noči od 26. na 27. junij 1942. leta in ne v noči od 29. na 30. junij. Tisto noč sem spal doma na Selu, zjutraj pa sem si takoj ogledal učinek in uspeh diverzantske akcije. Od obeh mostov je ostalo le še nekaj ožganin in še vedno tlečih tramov. Dopoldne pa so me nemški orožniki skupaj z drugimi vaščani že gnali v Moste. Ker smo vsi morali s seboj vzeti kramp in lopato, smo menili, da nas bodo postrelili ali pa bomo morali tam nekje pokopati druge, ki jih bodo tam postrelili iz masčevanja. No, nič takega se ni zgodilo. Morali smo le razširiti kolovozno pot, ki vodi k potoku Završnica v smeri Matuhovega mlina in na drugi strani po pobočju navzgor na cesto. Menda je bila tod stara pot. Že tretji dan so po tej poti vozili tovornjaki in v teh treh dneh niso streljali talcev.

Takoj na dan ustrelitve talcev, 1. julija, pa so že nalepili letake z imeni talcev. Na tem letaku, ki ga lahko vsak vidi v Muzeju talcev v Begunjah, fotokopijo pa v moji knjigi Beg z morišča na strani 15, je v uvodu zapisano:

»V noči od 26. na 27. junij 1942 so komunistični banditi z ognjem uničili železniški in cestni most pri Mostah, Kreis Radmannsdorf. V zadostženje so bili dne 1. julija 1942 naslednji komunistični nasilni zločinci na mestu zločina usmrčeni (sledijo imena)...«

Glede datuma akcije se Nemci niso zmotili. V pismu štabu 2. bataljona 1. grupe odredov pa jo omenjata tudi komandant 1. grupe odredov Jože Gorenjc (Jože Gregorčič) in komisar Požar Gregor (Lojze Kebe). Pismo sta napisala 30. junija 1942. leta, torej četrty dan po akciji.

Prvi bataljon 1. grupe odredov je bolj znan kot Cankarjev bataljon, zato ni napak, če kdo zapiše, da je akcijo opravil Cankarjev bataljon.

Druga napaka je glede števila talcev. Nemci niso pripeljali iz Begunj 30 talcev, temveč 29 in toliko imen je tudi zapisano na letaku. Pobegli talec Karel Perdih — Žar je zapisan

pod redno številko 15. Naj ponovim: pripeljali so jih na morišče 29, ustrelili pa 28. Streljali so jih po skupinah po pet in pet. Vsi talci so imeli zvezane roke na hrbtu; ni točno, da sta bila zvezana po dva in dva. Žar se je vezi rešil že v kamionu v Begunjah, med vožnjo pa je še enemu talcu odvezal vrvi, vendar sta še naprej držala roke na hrbtu, kot da bi bila zvezana. Tistega soseda je Žar lahko neopazno odvezal zato, ker sta sedela tik za kabino, policisti-stražarji pa na koncu tovornjaka. Pobegniti so skušali trije; vsi so bili iz tretje skupine (dvakrat po pet so jih že

RAZDEJANJE OB VRTCU NA PLAVŽU

Večkrat smo že poročali o stanju igrišč pri vzgojnovarstvenih enotah jeseniške občine, posebno igrišča ob enoti Angelce Očepek na Plavžu. Opozoril je bilo že zadosti, vzgojnovarstvena organizacija pa je prosila tudi že hišne svete v okolici vrtca Angelce Očepek na Plavžu za sodelovanje, vendar uspeha skorajda ni bilo.

Zato je pravo razdejanje na igrišču ob vrtcu na Plavžu, ki je postalo dejansko igrišče za vse. Na tem igrišču se ne igrajo le predšolski otroci, ampak že kar odrasli šolarji pa tudi čisto odrasli. Slednji pa se tam ne igrajo. Če bi se le igrali, bi še šlo, čeprav je igrišče namenjeno predvsem otrokom iz vrtca in je na vratih napis, da prehod preko igrišča ni dovoljen. Tako pa je stanje iz dneva v dan slabše in morali so poklicati celo sanitarno inšpekcijo, saj je bilo stanje iz zdravstvenega in higienskega vidika nevarno. Polomljene so bile klopi in ograja na hodniku, na igrišču so bile razbite steklenice, odpadkov pa je bilo izredno veliko. Poleg tega so na tem igrišču na Plavžu ugotovili tudi potrgano električno napeljavo, odnesli so deske, polomili lesena igrala, kolena na žlebovih in opeko na strehi.

ustrelili). Skočili niso čez zid tam, kjer so streljali talce in kjer je danes spominsko obeležje, temveč nasproti Oravove hiše. Pri preskoku čez zid je prvi padel, ker je imel zvezane roke. Njega so takoj prijeli in vodili naprej na streljanje. Drugi si je pri preskoku čez skalo pri dnu grape zlomil nogo in se skril, a so ga kmalu dobili in prinesli nazaj na morišče, potem pa metali v zrak, da je padal na cesto. Le Žaru je uspelo beg. Skril se je pod rake Skutnikove žage, zvečer pa je zlezal ven in nato sedem dni iskal partizane, dokler ga v pobočju Jelovice v Bohinju nista slučajno našla kurirja Franc Jerovšek — Vasja in Stane Stare — Petko in odpeljala na Pokljuko.

Sicer pa sem o streljanju talcev in Žarovem begu podrobno pisal v knjigi Beg z morišča.

Jože Vidic

Pa ne samo to. Igrišče je tudi pravo javno stranišče in smetišče.

Lani so s pomočjo krajevne skupnosti Plavž popravili ograjo, namestili vrata in napise, da zadrževanje na igrišču v popoldanskem času ni dovoljeno, vendar rezultatov ni bilo. Vrata, ki so jih v večernem času zaklepali, so našli sneta, ograjo pa polomljeno.

Ze dolgo problem igrišča ob vrtcu na Plavžu ni le problem samega vrtca, ampak družbeni problem. Vendar se tega očitno zavedajo le v vrtcu, ne pa vsi tisti krajan, ki stanujejo okrog vrtca in le opazujejo pravo razdejanje na igrišču okrog vrtca. V popoldanskih in večernih urah postane igrišče včasih pravo shajališče in zabavišče.

In krivici? Prav gotovo vsi tisti odrasli, ki onesnažujejo igrišče, namenjeno otrokom, pa starši otrok, ki svoje otroke brez nadzorstva pustijo igrati na tem igrišču, čeprav tudi v okolici ne manjka prostora in igral zanje in ne nazadnje tudi prebivalci v okoliških blokih, ki nemo opazujejo vse to in ne store ničesar. Verjetno ne bi bili tako brezbržni, če bi se to dogajalo pred njihovimi vrati.

Rk

PRVA SEJA PODOBORA VEZISTOV ZA GORENJSKO

Pred kratkim se je sestel novi pododbor vezistov NOV za Gorenjsko. Za predsednika so zaradi dosedanjega prizadevanja dela ponovno izbrali Franca Gracarja, za podpredsednika Branka Blenkuš, za tajnika Gabrijela Divjaka, za blagajnika pa Vinka Berceta. Drugi člani so sprejeli zadožitve za delovanje po posameznih občinah, tako da je pokrito celotno področje Gorenjske. Za povezavo z odborom jeseniško-bohinjskega odreda bo skrbel Edo Zavodnik iz Ljubljane, ki bo tudi delegat pri odboru vezistov NOV Slovenije. V odboru kokrškega odreda bo deloval Janez Zupan iz Žirovnice. Za povezavo z radioklubom Jesenice bo skrbel Ivan Jauh, z radioklubom v Lescah pa Franc Krek.

Na seji so se dogovorili tudi o nekaterih nalogah, ki jih bo potrebno opraviti v prihodnjem, približno enoletnem obdobju. Predvsem naj bi anketirali vse veziste NOV na Gorenjskem. To je potrebno zato, da bo z delom lahko nadaljevala komisija za odlikovanja in priznanja, da bodo z zbranimi podatki dopolnili monografijo vezistov Jugoslavije in da bi na ta način dobili opise pomembnih dogodkov iz časa NOV, pri katerih so sodelovali vezisti. Pospešili bodo akcijo samopomoči za postavitev obeležja na Prtovcu. Ob odkritju le-tega, predvidoma v letu 1980, bo tu prvo srečanje vezistov NOV Gorenjske. Ker je v Bohinju mnogo tovarišev, ki bi radi dali prispevke za postavitev obeležja, so za izvedbo akcije na tem področju zadolžili Miloša Ravhekarja. Pokrovitelja PTT Kranj bodo obvestili o delovanju in ga zaprosili za nadaljnje dobro sodelovanje.

B.

PRIREDITVE OB PRAZNIKU KS HRUŠICA

Na Hrušici se že od sredine julija vrstijo različne prireditve v počastitev krajevnega praznika. Vsako leto se v juliju krajanje spominjajo tragičnega dogodka 27. julija 1942, ko je okupator na Belem polju ustrelil 45 talcev, med njimi največ domačinov.

Prejšnji teden so se v program praznovanja vključili tudi člani Gasilskega društva Hrušica. Izvedli so vajo v trodelnem napadu med desetina pioniirjev in mladincev. Uspešnejši so bili mladinci, vendar so tudi pionirji pokazali, da se resno in prizadevno učijo gasilskih veščin.

V soboto so izvedli nogometni turnir za pokal krajevne skupnosti. Nastopile so tri ekipe, pokal pa je osvojila ekipa telesno-vzgojnega društva Partizan Hrušica. Druga je bila ekipa Gradisa Jesenice, tretja pa ekipa krajevne skupnosti Hrušica.

V nedeljo so imeli orientacijski pohod na Planino. Kljub izredno neugodnemu vremenu se je pohoda udeležilo 25 domačinov, predvsem mladine.

S praznovanjem krajevnega praznika pa bodo zaključili v petek, 27. julija, ko se bodo zbrali na žalni komemoraciji na grobovih talcev v Begunjah, kjer so pokopani ustreljeni domačini.

J. R.

PRIREDITVE ZA OBČINSKI PRAZNIK

Ob 1. avgustu, prazniku občine Jesenice, čestitamo vsem delovnim ljudem in občanom občine Jesenice ter vas vabimo na naslednje prireditve:

PETEK, 27. julija:
ob 16. uri 24 urni štafetni maraton v plavanju na kopališču Ukova z zaključkom 27. julija ob isti uri.
SOBOTA, 28. julija:
ob 9. uri medklubska prvenstvo v slalomu pod Prisankom,
ob 9. uri šahovski četverboj v šahovskem domu — Valjevo, Trbovlje, Lesce in Jesenice,
ob 18. uri otvoritev kolektivne razstave likovnih del članov DOLIK in razstave znamk članov Filatelističnega društva Jesenice v Delavskem domu na Jesenicah,
ob 20. uri živi šah v športni dvorani v Podmežaklju.

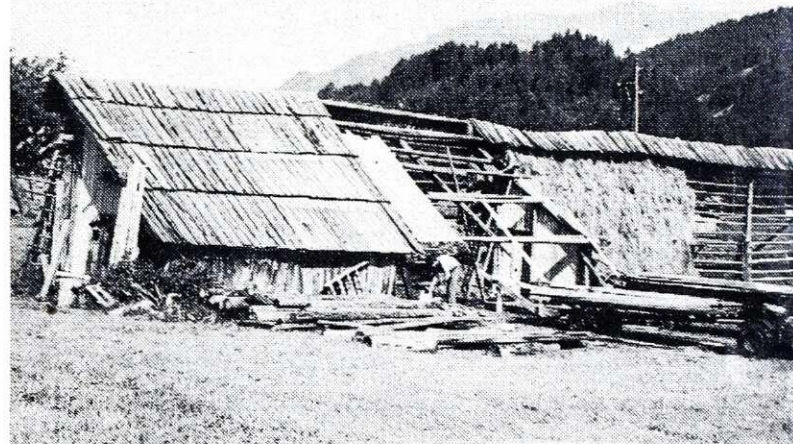
NEDELJA, 29. julija:
ob 8. uri medklubska balinarski turnir z mednarodno udeležbo na balinišči v Logu Ivana Krivca (v Bazi).

TOREK, 31. julija:
ob 18. uri promenade koncert pihalnega orkestra Jeseniških železarjev v spominskem parku na Plavžu.

SREDA, 1. avgusta:
ob 17. uri slavnostna seja vseh zborov skupščine občine Jesenice.

SOBOTA, 4. avgusta:
ob 9.30 in 17. uri člansko prvenstvo SR Slovenije v plavanju v kopališču Ukova in za pokal mesta Jesenic,
ob 16. uri otvoritev planinske razstave Planinskega društva Dovje Mojstrana v avli osnovne šole 16. december Mojstrana.

NEDELJA, 5. avgusta:
ob 9.30 in 17. uri nadaljevanje prvenstva v plavanju.
**SKUPŠČINA OBČINE JESENICE in
DRUŽBENOPOLITIČNE ORGANIZACIJE OBČINE
JESENICE**

Stegnjeni kozolec je zato, ker ga najdemo samo v naši Dolini, lahko tudi turistična zanimivost. Take kozolce s podstreškom za shranjevanje orodja imamo od Gozda do Rateč, zelo podobni pa so še tudi na Belškem polju. Na sliki vidimo kako popravljajo takšen Sivcov kozolec v Kranjski gori. (Tekst in foto B. Blenkuš)

OCENJEVANJE UREJENOSTI OKOLICE NASELIJ NA GORENJSKEM

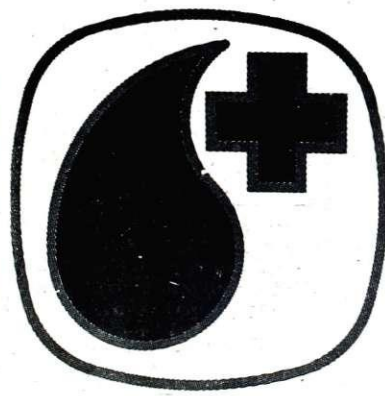
Prejšnji teden v sredo si je ogledala kraje v Gornjesavski dolini komisija za ocenjevanje okolja, ki deluje pri gorenjski turistični zvezi. O svojem obhodu je obvestila vsa štiri turistična društva, kolikor jih ta čas deluje v jeseniški občini. Pri pregledu Jesenic in okolice je bil navzoč Ciril Čop, predsednik te komisije pri turističnem društvu Jesenice. Povedal je, da so si med drugim posebej ogledali Tomšičovo cesto in spominski park na Plavžu. Člani komisije so pri tem izjavili da se vidi napredek, presenečeni so bili nad

lepo urejenostjo parka in številnimi rožami po balkonih, oknih in vrtovih, seveda pa so našli tudi nekaj pomanjkljivosti.

Ob sicer lepo urejeni okolici hiš, ob omenjeni cesti, raste povsod rumena nepokošena trava in plevel, kar bo vsekakor negativno vplivalo na oceno v okviru tekmovanja za »lepo okolje«. Kakšna bo uvrstitev Jesenic in drugih krajev občine, sedaj še ne moremo reči, ker se bo to vedelo šele, ko bo komisija pregledala vse kraje. Ko bodo znani rezultati, bomo o tem še poročali.

B.

DARUJTE KRI TUDI VI

V dneh 14., 15., 16., 17., 20. in 21. avgusta bo na Jesenicah redna vsakoletna krvodajalska akcija, ki bo prav gotovo tako kot vsa leta doslej izpolnila pričakovanja. Naši železarji in občani se dobro zavedajo, da v številnih primerih neresne in boleznijo edino kri rešuje življenje. Mnogi naši sodelavci in občani bi lahko to na svojem primeru dokazali. Zato organizator, občinski odbor Rdečega križa s svojimi aktivisti pričakuje kljub počitniškemu obdobju enak odziv kot vsa pretekla leta.

Prostovoljni krvodajalci naj svojo udeležbo prijavijo v svojih TOZD oziroma delovnih skupnostih in pri pooverjenikih Rdečega križa v krajevnih organizacijah. Tudi letos bo odvzem krvi v prostorih Delavskega doma na Jesenicah.

Ob spominski plošči Jožu Kodru na Stolu (Foto F. Sluga)

MIHU KLINARJU NAGRADA VSTAJE SLOVENSKEGA NARODA

Pred dnevom vstaje slovenskega naroda so v petek, 20. julija na slavnostni seji republiškega odbora ZZZB NOV Slovenije v Ljubljani podelili letošnje nagrade vstaje slovenskega naroda. Med nagradenci, ki jih je izbrala posebna žirija, ki jo je vodil književnik Matej Bor, je bil tudi jeseniški književnik in publicist MIHA KLINAR, ki je nagrado prejel za svojo partizansko liriko. Ob tej priliki so podelili tudi 70 plaket zveznega odbora ZZZB NOV Jugoslavije za zasluge pri negovanju in razvijanju tradicije narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije, ki jo je prejel PIHALNI ORKESTER JESENŠKIH ŽELEZARJEV.

Predsednik žirije Matej Bor je med drugim, ko je utemeljeval in obrazlagal odločitev žirije, za Miha Klinarja med drugim dejal:

Pesnik Miha Klinar je svojo partizansko liriko ustvarjal med vojno, kot partizan na Gorenjskem in Koroškem. Še več pesmi s partizansko tematiko pa je napisal po vojni. Toda svoje pesmi, enako kakor svoja prozna dela, je večinoma objavljaj

v manj vidnih revijah ali pa zunaj našega kulturnega središča. Od treh njegovih pesniških zbirk nobena ni izšla v Ljubljani. Zgodilo se je celo to, da so Miha Klinarja, zaslužnega partizanskega poeta, drug za drugim prezrli celo sestavljalci raznih antologij naše partizanske poezije. To pa je žalostno in krivično. Klinar kot pesnik zasluži vse naše spoštovanje in priznanje! Napisal je izredno veliko pesmi s partizansko tematiko in mnoge od njih v ničemer ne zaostajajo za najboljšimi stvaritvami naših znanih in priznanih partizanskih pesnikov. Marsikatera njegova pesem je pravi biser. Dostojen izbor iz Klinarjeve partizanske poezije bo izšel prihodnje leto pri založbi Borrec. To pa vendar ne pomeni, da je naša žirija Miha Klinarju prisodila nagrado eno leto prezgodaj. Nasprotno: zaslužil jo je že davno.

Miha Klinar, ki se je rodil 13. julija 1922 na Jesenicah, je bralcem našega Železarja dobro znan, saj njegovo ime lahko zelo redno sledijo že čez dvajset let v našem glasilu. Znan je so nam njegove številne novele in romani, ki jih je pisatelj namenil prav delavstvu in delovnemu človeku, da bi spoznal korenine, iz katerih raste njegova sedanost in prihodnost in da bi se teh korenin tudi zavedal. V našem glasilu smo poleg številnih črtic in novel, objavljali romane Roparji, Čas na brezcestju, Sivo mesto in mladinsko povest Ti-grovec Zef. V drugih revijah in glasilih pa je objavljaj novele in romane: Tončkov prvi plašč, Sredi noči, Mesto je rdeče, Beg, Mati, Kazen, Zora s pepelom, tetralogijo Mesta, ceste in razcestja z romani Žena, Tri dolga leta dolga pot, Domovina in Razcestja, nadalje povest Jankov 1. maj, Češnje onstran ceste in še druge krajše novele.

Seveda pa ga poznamo tudi kot zgodovinskega raziskovalca in publicista in njegove zapise smo objavljali tako v našem Železarju kakor v kulturno umetniški prilogi LISTI, precej njegovih zgodovinskih zapisov je izšlo tudi v zborniku Jeklo in

ljudje pa tudi drugje. Preveč bi bilo naštevati vsa področja, ki jih je predelal v svojih zgodovinskih spisih, ki zajemajo tako zgodovino revolucionarnega delavskega gibanja kakor zgodovino narodnoosvobodilne borbe in socialistične revolucije. Ravno ta čas v LISTIH v nadaljevanjih objavljamo njegov zgodovinski zapis Začetek organiziranega komunističnega gibanja na Jesenicah.

Prve pesmi je Miha Klinar začel objavljati v študentskih glasilih že pred vojno. Vojna pa je Klinarja izoblikovala v pesnika našega upora in partizanstva. Njegove pesmi so doslej izšle v treh zbirkah, in sicer Mrtvi bataljon, Zeleni torzo in Na mrtvi straži, ki jo je kot šesto knjižico Male Cufarjeve knjižnice izdal kulturni klub pri DPD Svoboda Tone Cufar Jesenice. Njegove pesmi lahko redno prebiramo v naši prilogi LISTI, objavljaj pa jih je tudi v številnih drugih publikacijah širom Slovenije pa tudi v prevodih v ostalih republikah Jugoslavije.

Najbolj njegovo literarno in še posebej pesniško usmeritev izpričujejo njegovi lastni verzi, ki smo si jih izbrali tudi kot moto kulturno umetniške priloge LISTI:

*Kdo iz mene poje:
ljudje, ljudje, ljudje...*

Iz vseh njegovih literarnih del izstopajo ljudje — delavci — revolucionarji, partizani, talci, zaporniki... preproste, vendar velike žene, uporniki... Vsa njegova dela izražajo odpor proti zatiranju in izkoriščanju, proti grozodejstvom okupatorja in obenem budijo odporišni zavest, revolucionarni boj in napovedujejo srečnejšo in svetlejšo prihodnost. Resnično veliko pesem pa je v svojih delih zapel partizansko boju, žrtvovanju in velikim žrtvam, ki jih je terjala svoboda in lepša prihodnost.

Naj v tem kratkem zapisu omenimo, da je Miha Klinar letos prejel za svojo partizansko liriko že Kajuhovo nagrado, pred leti pa gorenjsko Prešernovo nagrado in plaketo Toneta Cufarja kot priznanje občine Jesenice.

Resnično smo veseli vseh teh njegovih priznanj, ki jih je prejel za svoje literarno ustvarjanje, najbolj

pa seveda njegovega zadnjega priznanja NAGRADE VSTAJE SLOVENSKEGA NARODA. Veseli še toliko bolj, ker je bil s svojimi literarnimi deli več kot dve desetletji zvest tudi našemu Železarju — glasilu in delavcu.

V imenu vseh naših delavcev in bralcev književniku in rojaku Miha Klinarju iskreno čestitamo k velikemu priznanju in mu želimo še veliko ustvarjalnega dela.

TUDI LETOS »SAMORASTNIKI« V PODJUNI

Slovenska prosvetna zveza v Celovcu bo tudi letos uprizorila v Podjuni Mikelovo dramatisacijo Prežihove novele Samorastniki. Ta novela šteje danes k najboljšim stvaritvam slovenske literature in je po številnih prevodih v druge jezike tudi znana širši svetovni publiki.

Kot je trpljenje naše Miklove Zale že pred stoletji bil opis tragike in zatiranja koroških Slovencev in je zato Miklova Zala postala simbol trpljenja koroških Slovencev, tako so Samorastniki od svojega nastanka naprej postali simbol nenehne in upravičene borbe koroških Slovencev za svoje narodnostne, posebno pa še za svoje socialne pravice.

V svojem delu opisuje Prežih v razumljivem in realističnem slogu vse socialne krivice tistega časa, brutalnosti in krutosti še v fevdalističnem mišljenju zajetih veleposestnikov, trpljenje in zatiranje kmečkega prebivalstva in končno njihovo moč in zmogljivost, da bodo premagali kapitalistični sistem in si zgradili novo družbo brez izkoriščanja in suženjstva pretežne večine prebivalstva. Samorastniki so umetniški opis propadajočega sveta — zato pa so aktualni in živi še danes, ko je še vedno treba združenje samorastnikov, da si priborijo nov pravičnejši svet.

V tej kratki noveli je Prežihu uspelo zajeti in drobno analizirati značaje popolnoma različnih ljudi, ki prihajajo iz absolutno in objektivno si nasprotujočih socialnih taborov. Troje oseb in značaje stoji v ospredju tega dela: stari Karničnik, njegov sin Ožbej in Meta; vsaka oseba ima svojo zgodovino, prihodnost

pa ima samo Meta in njeni otroci — samorastniki.

Stari Karničnik, veleposestnik, rojen še v času fevdalizma, ki se še ima za popolnega gospodarja ne samo svoje živine, marveč tudi svojih podložnikov, katerega čas pa je že minil. Sicer si še lasti pravico pravosodja nad podložniki, ko kaznuje Meto; ki se vede kot patriarh, ko odloča o sreči in nesreči svojih otrok: še je gospodarsko močan, vendar star in brez ideološkega ozadja. Njegova smrt pomeni hkrati propad starega sveta in dokončno zrušitev fevdalnega posvetstva.

Njegov potomec Ožbej pa ni sposoben nadaljevati izročnega dela. Vzgojen v fevdalno-patriarhalnem duhu, videč zgodovinski propad tega sistema, ni zmožen, da bi se prilagodil novim razmeram. Ujet v svoji razredni pripadnosti ni v stanju, da bi se dokončno ločil tako politično (kot tudi človeško) od svojega očeta in Karnic. To pa bi bila edina možnost, da bi si zagotovil vsaj osebno srečo z Meto. Ožbej je lutka v času prerodenja sveta, s svojim alkoholizmom pa predstavlja dekadenco propadajočega razreda.

Meta in njeni otroci pa so moč in sila novega sveta: samorastniki, ki si bodo skupno priborili vso lepoto in bogastvo sveta, ki ga obdelujejo. Edino njihova je bodočnost, kajti oni so dihi in stoki stoterih in tisočih Hudabivnikov, molitev in kletev, prisega in bojna napoved, oni so pripadniki »zavrženega, prekletega rodu«, ki ravnokar začne spoznavati samega sebe in svojo moč, ki se pripravlja na zadnji, sveti boj.

Pred tem bojem pa stoji še danes avstrijski delavski razred in ravno zato je tudi uprizoritev Samorastnikov živo aktualna in bo obisk te uprizoritve gotovo doživljati, ki bo pripomoglo k spoznavanju potrebne zavesti in boju za vse naše politične, socialne in narodne pravice!

Mikelovo dramatisacijo Prežihove novele SAMORASTNIKI bodo koroški gledališki delavci uprizorili v soboto 4. in v soboto 11. avgusta obakrat ob 19.30 na prostem (v bližini Vazarja) v Spodnjih Vinah pri Šentprimozu v Podjuni na avstrijskem Koroškem. V primeru slabega vremena bosta predstavi naslednji dan 5. oziroma 12. avgusta ob isti uri.

JEZIK NAŠ VSAKDANJI

Sobota je. Začenja se daniti. Slonim na pisalni mizi, vlečem nepogrešljivo jutranjo cigareto, poslušam nočno radijsko oddajo. O jutrišnjem dnevu, ko bo slovensko ljudstvo praznovalo svoj dan vstaje proti okupatorjem, še nič besed.

Vrsté se koračnice in popevke, vmes pa Tonja Rahonc mehko sporoča, kdo vse sestavlja moštvo, v katerega imenu nam voščiti prijetno dobro jutro pa lep, sončen in uspešen dan.

Spoštovane poslušalke, dragi poslušalci, naš čas se bo zdaj zdaj iztek. Prêden pa se bo to zgodilo, se moram popraviti. Komaj bi se moglo še zgoditi, da bi doživeli lep in sončen dan. Vremenoslouci napovedujejo dopoldne sončno s spremenljivo oblačnostjo, v zahodni Sloveniji morete vmes pričakovati plôhe, neurja in nevihte. Popoldne se bo kje izza oblakov pokazalo sonce, toda brez gremenja in dežja ne bo minilo. Dnevna temperatura se bo na Primorskem dvignila do šestindvajset stopinj Celzija, drugod po naši domovini je bo za nekaj stopinj manj. Pozor: Na Kredarici je v tem trenutku pet nad ničlo!

Takoj zatem:

Soča voda je šumela,

meseč je na nebu s'jal...

»Gledam na uro. Ne morem se ji načuditi, kako záme počasi, za vas pa, ki ste se šele vzdignili iz postelje, najbrž neverjetno hitro teče. Točen čas:

Petnajst minut je minilo od četrte ure. Ura je četr čez štiri. Čez četr ure bo pol petih. Kdor mora začeti delati ob petih, ima samo še tri četr ure časa.

Vrtnimo se k bistri Soči!

In spet:

... ti pri ôknu si slonêla,

ko sem jaz za oglom stal.

Inačico te pesmi najbrž vsi poznate. Precëj prostaška je, vendar kaže, da imamo Slovenci še smisel za vse tisto, o čemer so se ljudje razgovorili v zadnji številki Teleksa (20. julija 1979, letnik 35, štev. 29, din 15,00):

Profesor doktor inženir France Avčin o Idrjici in Soči ter o cëp-cih, ki na tñh vodàh načrtujejo tri elektrarne, ki bi rádi uničili vse lépo, kar zdaj še lahko pokažemo otrokom.

»Krasná si, bistra hči planin!

Brdká v prirodni si lepoti,

ko ti prozornih globočin

nevihte tëmne srd ne móti.

Krasná si, hči planin!

Nihčë izmed mojih osem tisoč učencev, kolikor se jih je v življenju zvrstilo pred menoj, me ni nikdar videl Gregorčičevo Soči brati.

(Pesmi, ki sem hotel, da bi se jih učenci na pamet naučili, nikoli nisem bral. Vse sem znal na pamet. Kako naj bi učitelj od učenca zahteval nekaj, česar sam ne zna? Žena, hčerka, sin — vsi so morali doma po desetkrat poslušati, ali bom v šoli dobro oddeklamiral pesniško umetnino.)

Ko sem prišel do konca, je moje mlade poslušalce spreletel srh. Skušal sem z glasom izraziti vse tisto, kar je občutil pesnik ob pisanju teh vrstic.

Takrat se spomni, bistra Soča,

kar gôrko ti srcé naroča:

Kar bode shranjenih vodá

v oblakih tvojega neba,

kar vode v tvojih bo planinah,

kar bode v cvetnih je ravninah,

tačas pridvi vse na dan,

narasti, vzkipi v tok strašán!

Ne stiskaj v meje se bregov!

Srdita čez branove stopi

ter tujce, zemlje lačne, utôpi

na dno razpenjenih valov!

Na izléte sem jih vodil čez Vršič v Trento. K izviru Soče, v Mlinarico, mimo plošče Kugyjevim trentarskim vodnikom, v alpinum Juliana, h Králjevim freskam v cerkvi, na zapuščeno pokopališče vojnih ujetnikov, v trentarski muzej na Logu. Prespali smo v Zlatorogu, drugi dan pa smo se skozi Zadnjico čez Luknjo po zadnjicah pridrsali po snegu v enega od naših alpskih biserov:

V dolino Vrata.

Cel dan smo se napajali ob Soči. Zvečer sem na tratici pred Zlatorogom vprašal:

»Kdo bi znal občuteno povedati Gregorčičevo SOČI!«

Eden je začel. Drugi so počasi pritegnili. Ko je pesem iz tridesetih mladih grl nazadnje mogočno izzvenela v trentarski mrak, sem ob kraju mojih šolarjev zagledal oskrbnika koč, strežnika, kuharico. Hlipali so. Brez sramu so si brisali solzé.

Pridne Slovence, delovni Slovenci, ki ste že odprli svoje radijske sprejemnike, najlepša hvala za pozornost! Ponočnjaki ob mikrofoni se poslavljamo od vas. Če ste slučajno vstali z levo nogo, se nam sicer smilite, vendar vas lepo prosimo, da krivde za vašo slabo voljo ne zurnete na nas. Stori! smo vse, kar smo mogli, da bi bil začetek vašega delovnega dneva prijeten in sproščen.

Za slovo samo še kratka napoved časa:

Samo še nekaj sekund manjka do pol petih. Bôre malo sekund mora še preteči, pa bo čez pol ure budilka zazvonila: p e t ! Trideset minut se je že izteklo, kar se je kazalec na naši uri premaknil na četrto.

Na vrsti je ljubljanska kukavica. Vsem, ki ste nas poslušali, lep pozdrav!

Ku — ku, ku — ku, ku — ku ... Ku — ku, ku — ku, ku — ku ...

Slovenci kremeniti, le stopimo na plan ...

Jutranjega prebujanja bi ljubljanska radijska hiša nikoli ne smela zamenjati. Pa tudi tistega malo čez šesto uro ne:

Oj Triglav, moj dom ...

»Dobro jutro, dragi rojaki na tujem!«

... kako si krasan,

kako me izvabljaš

iz nizkih ravan.

Spet imam pet minut časa, da se posvetim Avčinovemu pismu v Teleksu. Dalj ko ga berem, bolj se mi zdi od Jureta Apiha grdó, da je takšno pisanje uvrstil med Odmeve. Kaj res ničesar ne ve o Avčinu? Mu ni nikoli prišla v róke knjiga Kjer tišina šepeta? Ni še nikdar odprl nobenega Planinskega vestnika? Odločitev o tñm, da takó tehtna razprava o varstvu našega Posočja obstane med Odmevi, se mi zdi božji rôp, kot je ob koncu svojih znanstvenih razlag zapisal avtor.

Spoštovane bralke, dragi bralci:

Kdor Avčinovega pisma v Teleksu še ni prebral, naj to takoj stori! Pa skup stopimo in ga podprimo, da ne bo ostal osamljen v boju za vse lepote, kar jih še hrani naša domovina! Bomo res zaradi inženirskih rév, ki sta jim šla mimo ušes Prešernov Krst pri Savici in Gregorčičeva Soči, zajezili naše najlepše reke, zazidali najlepše travnike in polja? Naj neham, ker bom sicer kaj hudega zapisal.

Mordá se bo komú zazdelo, da sem ravnal napak, ker tokrat nisem udaril po napakah v našem vsakdanjem j e z i k u . Zapiskov o tñm, kako ga v jeziku našem vsakdanjem vsak dan lomimo, na moji pisalni mizi kar mrgoli. Preveč jih je. Od svojega stolpca se bom poskusil prej ali slej posloviti.

Danes sem skušal le povedati, da so med nami še ljudje, ki znajo lepo, prijetno, blagovžno, brez napak kramljati z nami.

Kadar se oglásé Menči Klančarjeva, Tonja Rahoncëva, Rado Časl, Borut Mencinger in drugi iz plejade radijskih napovedovalk in napovedovalcev, mi ob njihovem jeziku srcé začne hitreje bítí.

S kakšnimi pesniškimi stavki nas znajo pripraviti na

Polje, kdo bo tebe ljubil,

polje, kdo bo tebe ljubil ...

Njim je posvečen tale stavek.

Pa ljudem, kakršen je univerzitetni profesor doktor inženir France Avčin. Strokovnjak, ki ga priznava svet. Zaljubljen v Prešerna, v vse, kar je lepega v naši prečudoviti domovini. Človek, ki jezik naš vsakdanji spoštuje kot svetinjo.

Janez Svoljšak

DOLIKOVCI IN FILATELISTI ZA OBČINSKI PRAZNIK

V soboto, 28. julija, bodo ob 18. uri v čitalnici Delavskega doma na Jesenicah v počastitev 1. avgusta — občinskega praznika skupaj odprli kolektivno razstavo likovnih del članov likovnega kluba DOLIK pri DPD Svoboda Tone Cufar Jesenice in razstavo znamk članov Filatelističnega društva Jesenice. Prvi bodo svoje izdelke razstavili v mali dvorani in čitalnici, filatelisti pa v veliki dvorani Delavskega doma.

Likovna dela bodo razstavili naslednji člani DOLIK: Janez AMBROŽIČ (2), Rudolf ARH (2), Danica dr. BEM-GALA (3), Branko ČUŠIN (2), Nika HAFNER (2), Janko KOROŠEC (3), Zdravko KOTNIK (2), Janez KOZAMERNIK (1), France KREUZER (3), Pavel LUŽNIK (5), Tine MARKEŽ (3), Rudi REICHMAN (2), Tone TOMAZIN (4), Cveto VELIKAJNE (1) in Cvetko ZUPAN (3). Skupaj petnajst avtorjev z 38 deli.

Obe razstavi bosta odprti do vključno 8. avgusta, vsak dan od 10. do 12. ure in od 16. ure do 19.30.

Dopisujte v Železarja

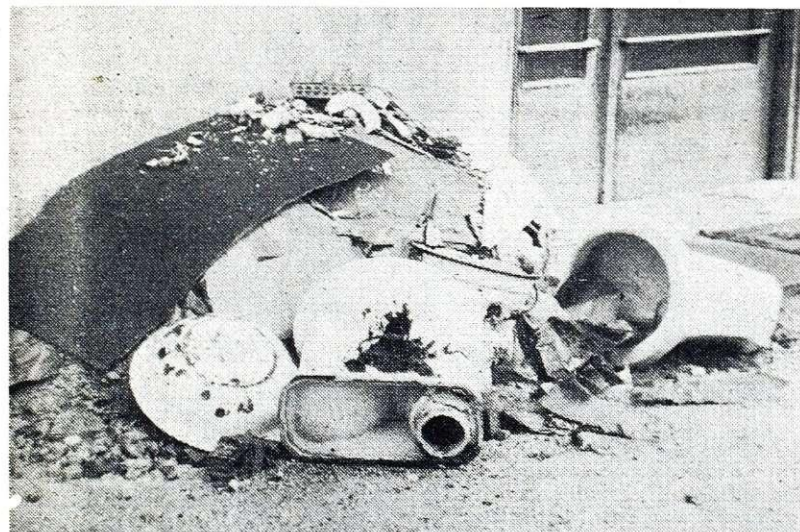
podvomili o avtentičnosti mojega NLP-ja. Zgodilo pa se je takole:

Bližam se (z vso naglico) Kristusovim letom in zelo kadim. Sklenil sem, da bom znova začel s kakšnim športom. Morda me bo rešilo, kdo ve? Potem sem razmišljal o raznih športih. Tek mi ne ustreza. Tek je šport za garače, za trme. Spomnil sem se diska, ki sem ga lučal nekoč, spomnil sem se Herkula, olimpijca... V tovarni sem naredil petkilogramski disk in že sem bil za mojo Savo, pod milim nebom ter preizkušal moči. Zakaj pa ne? Al Oerter je »dosa« pri 43. letu! Disk zaluča 66 metrov!... Moj disk pa ni letel daleč (dvajset metrov). Nekaj je bilo narobe. Klet sem Trefalte, ki nikdar ne povedo nič, ampak čisto nič o atletskih orodjih, atletika pa naj bi bila — mimogrede — kraljica športov. Koliko je težak disk, sem spraševal in gnjavil uboge ljudi, ki so komaj kaj slišali o tem, čeprav so se aktivno ukvarjali s športom. Torej — nihče ni imel pojma o disku, jaz pa sem vedel, da je moj disk pretežak. Začela me je tlačiti mora. Šel sem v Slovenijašport. Neka mlada trgovka je skomignila z rameni in po hudem razmišljanju izdala: »a je to tist ta okrogli?« Kar odneslo me je na cesto in skozi podvoz do športnega društva. Podmežakli. Tam tudi niso nič vedeli o atletiki. Na Jesenicah ni atletike. Rekli so mi, da imajo dve zarjavli »kugli« in da se pretežno ukvarjajo s hokejem in da je stadion namenjen žogobrcem in da tam diska ne smem metati, kr bi jim baje uničil teren. To je pa že od sile. V Kranj bom šel, tam imajo sigurno diske. Spomnil sem se Satterja, disk sva metala na Poljanah, bilo je lepo... Še nekaj dni sem treniral s petkilskim diskom. V martinarni sem na lastno presojo naredil tri in pol kilogramski disk. Vsaj malo sem se potolažil. Potem sem dobil informacijo — disk je težak dva kilograma! V Startu piše vse! Hvalabogu, vsaj eno dobro revijo imamo... Naslednji dan sem telefoniral v Globus — ni diskov!

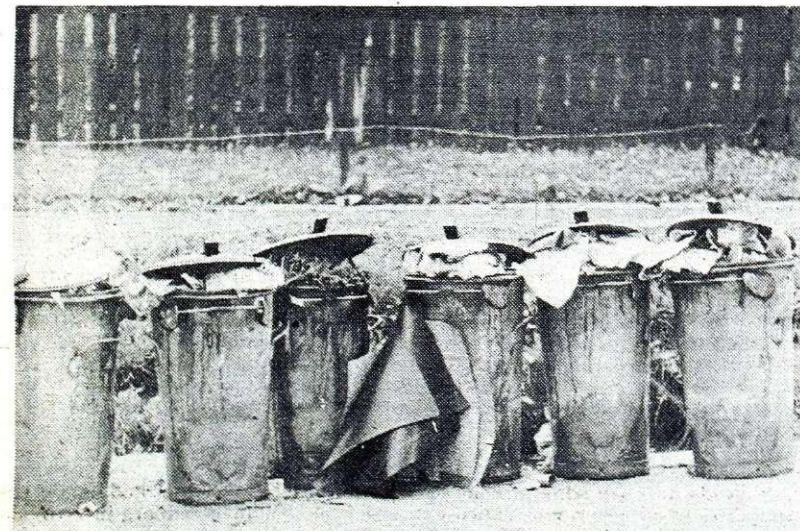
Preostala mi je samo še Ljubljana, hvalabogu, da imamo Ljubljano, hvalabogu, da imamo Ljubljano! Prišel je težko pričakovani dan, ko v »fabriki« delijo denar. Nič nisem še na kosilo. V Ljubljani sem zdrvel mimo Hrama in hop! v Slovenijašport. NI DISKA! me je lopnilo po lobanjici. Naj grem v veleblagovnice... Taval sem po Nami, po Supermarketih, poslali so me na Stari trg,

Četrty NLP sva fotografirala s prijateljem Slavkom (primka ne smem izdati, a ga skrbno čuvam v arhivu!) za Savo.

Priznajte dragi bralci, prav zlahka bi vas povlekel za nos. Prepričan sem, da bi mi »peljali«. Le Krmelj bi postal slike in že bi bila zadeva v Nedeljskem. Celo njegovi »kolegi«, znanstveniki, tam čez lužo, bi ne

Pred mesecem dni so v bloku Viktorja Kežarja 17 na Koroški Beli zamenjali straniščne školjke in popravljali ter zamenjali druge dotrajane dele instalacij in naprav. Pri tem je bilo obljubljeno, da bodo dotrajane, pred poslopjem odložene dele, odpeljali. Žal se to ni zgodilo, niti na večkratno intervencijo predsednika hišnega sveta.

Med tem delavci Kovinarja niso redno prazni niti smetnjakov. Stanovalec ni prostalo drugega, kot so do pričeli odlagati smeti na kup dotrajanih in zamenjanih delov. S takim ravnanjem se ne kvari samo okolje, pač pa izpostavlja stanovalce nevarnosti, da zbole za kakšno boleznijo, saj se tod pasejo muhe, rede miši in podgane ter širi neznosen smrad.

kjer je Trefaltov Trim (za lenuhe in snobe). Nič, nič! Neki trgovec pa mi je le prinesel disk — za AVTO! Bogajim, ogledoval sem trenerke, adidaske, PINK-PONK žogice, vse vrste žog in trkov in to je nacionalni šport! Kupiš trenerko, tečeš sto metrov, pa Trefaltove finte za hujšanje, pa v bife na pivo... Besen sem šel mimo mladeničev, ki komaj stoji na krivih nogah, šel sem na prvi avtoBUS in sklenil, da vam napišem tole: Za Slovence je disk NLP. Če mi kdo »zrihta« NLP, mu plačam dvojno ceno. Upam, da Al

Oerterji ne bodo zvedeli za našo malo sramoto, pa saj smo skoraj Balkanci, ne? Pa še to, še malo hčca. Kdo bo šel na olimpiado, če ne bom redno treniral? Kdo, če ne jaz (naredil sem sam dvakilogramski disk)? Izumil sem novo tehniko, nov obrat, genialna zadeva, povem vam — genialna! S tem člankom pa si bom prislužil denar za lep, nov, pravi disk.

Z martinarskim pozdravom, dne tega in tega.

Jože Košir-Plantan

SUŠCA — VIHARNIKA NI VEČ

Slaba, strma gozdna pot, ki se je v dolgih serpentinah vila skozi gosto bukovje, se je zgoraj v pečeh pod Brinjevo glavo izgubila v brezpotje. Na vrhu Brinjeve glave, na čudovitem razgledališču sta počivala in si oženo privoščila požirek sladke, osvobodilne pijače. Čas je bil, da sta se utrjena pogledala po nadaljni poti, ki sta jo bolj slutila kot sledila v strmalni Mecesnovci. Tu je bilo med mecesni-viharniki edinstveno bogato rastišče petelinov, ruševcev. Mecesnovec je bil redko poraščen stožec tesno priložen k skalni steni, ki se je iznad Stare planine neizprosno poganjala skozi robe, žlebove in tokave do nazobčane grebene, ki se je dotikal svinčeno sivih megla in se izgubljal v oblakih, ki so grozeče viseli nad Staro planino.

... je star mecesen, sušec, viharinik, samotar, rastel kot visoka sveča tik ob strehastih previsih...

Matjaž in Boštjan sta v zadnjih letih že večkrat prehodila vijugasto pot iz Kala do Brinjeve glave in čez Mecesnovec do osamelih melišč Stare planine, kjer so se v drobirju in grmadah osamljenih snežnih izgubljale stečine tropov drobnice in druge divjadi.

Tod so bila bogata lovišča zapreženih in divjih lovcov s sončne in senčne strani gore. Med njimi so vladala nenapisana pravila, ki so dajala pravico vsakomur. Lovci iz obeh strani gore niso potrebovali priče in gonjačev, plen so si lastili po svojem znanju, drznosti in neustrašnosti. Prihajali so iz Kala skozi Brinje in Mecesnovec. Nekateri so poznali tudi prehode in stečine iz Dnine ali skozi Klome in Zlefe, ki so zahtevale posebno znanje in pogum.

OBVESTILO INVALIDOM ZELEZARNE JESENICE

Izvršni odbor aktiva invalidov Zelezarne Jesenice je s pomočjo balinarske sekcije KRES tudi letos rezerviral balinarsko stezo za svoje člane. Vsi invalidi Zelezarne lahko uporabljajo to stezo vsako sredo od 16. do 21. ure.

Ker je precej invalidov zaposlenih in javorniških obratnih in na Beli, imajo pa tu tudi svoja stanovanja, menimo, da je ta rekreacija namenjena prav njim. Seveda lahko stezo uporabljajo tudi ostali člani aktiva invalidov Zelezarne.

Vabi IO aktiva invalidov ZJ

BALINARSKI KLUB JESENICE VABI VSE LJUBITELJE BALINANJA NA OGLED

17. TRADICIONALNEGA MEDNARODNEGA BALINARSKEGA TURNIRJA.

ki ga prireja v okviru praznovanja občinskega praznika 29. julija ob 8. uri na baliniščih v Bazi na Plavžu. Na turnirju bo poleg domačih ekip nastopilo še osem ekip drugih klubov iz Slovenije in dve ekipi iz Italije.

Vabi IO BK Jesenice

EKIPNO TEKMOVANJE V STRELJANJU

Občinska konferenca ZRVS Jesenice bo v soboto, 28. julija ob 9. uri na strelišču v Podmežakliji organizirala ekipno strelsko tekmovanje z malokalibrsko puško v počastitev občinskega praznika — 1. avgusta.

Na tekmovanje so vabljene ekipe naslednjih organizacij: krajevne organizacije ZRVS Jesenice, postaja milice Jesenice, enota JLA, družbenopolitične organizacije občine, odbori za LO in družbeno samozastito v krajevni skupnosti, strelske družine Javornik, Jesenice, Mojskruna, teritorialna obramba občine, občinska uprava, radio zveze in center OJOA.

eto se tekmuje že drugo leto za prehodni pokal, ki ga je prvo leto osvojila ekipa postaje milice Jesenice.

Za oceno bo potrebnih pet strelcev na razdalji 50 m v stoječem položaju z naslonom.

OK ZRVS Jesenice

Stari, vegasti stan, ki je pred davnimi leti v Stari planini služil Brdarju, ko je tod pasel ovce, je že zdavnaj doslužil. Temelji so strohneli, ceplice in tramovi pa so služili redkim prisilekom, ki so tu v osamljenih gorah iskali blagodejnih in lepoto. Tu je bilo vsakemu resnično lepo in prijetno. Sprehajal se je lahko ure in ure po preprogih redkega in opojno dišavega planinskega cvetja. V pečeh Srednjice so v prvi pomladi cveteli zlati avrikliji, spodaj na Stari planini pa so krasile redke pašnike, katere je vztrajno zasipal dobir, modri svišči in drugo planinsko cvetje. Ko je pohodnik ob žuboretem studencu sedel na ostanke stanu ali na štor porušene viharinike in se ozrl po bližnjih in oddaljenih stenah in vrhovih, so mu misli in želje splovale k nepozabnim doživljenjem. Obiskal je police, okrajke, kamine in grebene nasproti Srednjice in bilo mu je prijetno. Nad grapami Srednjice se je spreletel orel in zaokrožil nad Staro planino. S stene Dnine so se pripasli tropi z in brez zvoncev.

Boštjan in Matjaž sta danes dolgo sedela na Brinjevi glavi in predla svoje misli. Vsi skalni vršci in stene so se nizko zavili v zlovščke koprene in oblake megla. Bilo je popolnoma mirno, brez vetra. Kmalu je zasumelo od prvih težkih deževnih kapelj. Sarila sta po spominih in doživljenjih. Obiskala sta vse lepe, sončne in praznične dni. Pozdravljala sta lepa doživljanja v Rdeči zajedi, Hudičevem steburu, v polih nad prepadi Špika ali pod strehami Travnika in Sit. Kljub temu, da so vedno bolj in bolj zugalne in grozile megle in oblaki in je vedno bolj grozilo, da se bodo vsak čas odprle vse zapornice neba, sta Matjaž in Boštjan razpredala misli dalje in dalje. Poleg vseh lepih in nepozabnih doživljenj sta povabila bliže k svojemu srcu in možganom tudi reševanje v Koglu, ko so v hudi, viharini uri prihajali slabotni klici na pomoč iz Siroke peči, Triglava, Planjave in Kočne, ko je bilo treba pozabiti na svoje lastno udobje in hiteti skozi viharje in snežne meteže. Ko je bilo za ceno lastne varnosti in udobja potrebno napovedati neizprosno boj času in celo smrti.

Pod napuščem Brinjeve glave sta Matjaž in Boštjan dolgo povasovala tudi pri lastni veliki uganki, ki je že dolga leta kot črv glodala po njunih možganih. Prehod skozi Srednjico iz Stare planine, iz sončne strani preko Podrte gore na senčno stran, je bil Boštjanu in Matjažu vedno večja uganka, ki je nista znala razjasniti.

Pred davnimi leti so stari pastirji in lovci v vaseh Spodnjega in Gorenjega Kala pripovedovali, da so divji lovci skozi Srednjico iz Stare planine mojskrsko nosili plen na senčno stran gore. Ta pripoved je dolga leta burila in vzbujala izredno zanimanje med vsemi, ki so hoteli poznati zgodovino gora nad Staro planino. Nihče ni znal ugovoriti resnice o tem prehodu ali smeri pravih, drznih plezalcev. Kako se s težkim bremenom povzpeli iz Stare planine čez gore na drugo stran, je bila neresljiva uganka ne samo za domačine, temveč tudi za plezalce in alpiniste.

Zato sta Boštjan in Matjaž že tolikokrat hitela iz Kalov skozi Bukovje in Mecesnovec proti Stari planini. Hotela sta biti vedno bližje, čisto blizu Srednjici, svojemu življenjskemu cilju.

Po lovski in pastirski poti sta znala priti na vrh Brinjeve glave v najtemnejši in viharini noči. Tudi stečin skozi Mecesnovec do Stare planine ne bi mogla zgrešiti v globoko zasneženi zimi. Dalje proti Srednjici so se človeške stopinje in stečine drobnice in divjadi izgubile v drobirju melišč in snegov. Pod stenami je bilo opaziti udarce in izstrelke padajočega kamenja. Obilni snežni plazovi so zabrisali vse sledove. Nad Staro planino do sten Srednjice ni bilo sledi, povsod je vladalo brezpotje.

Srednjica se je slabo ali neznatno razčlenjena poganjala neumljeno navzgor. Boštjana in Matjaža je zabolelo v tliniku, ko sta z očmi sledila neznatnim krušljivim razčlenbam navzgor proti srednji veliki, nič kaj vabeče steni. »Do tu«, je stena glasno govorila, »ne dalje«. Od leve preko Srednjice in dalje na desno se je stena okrasila z neprehodnim pasom, ki je žugal in pretel, če sta ga gledala in opazovala od koderkoli. Ta stena ni dajala upanja na

uspeh in prehod. Od spodaj, iz Stare planine bi se se nekako prebila in pregoljufala do previsnih in prehodnih mest, a dalje?

Vse pitle, neznatne možnosti, vse bogate in dolgoletne izkušnje, tudi pogum in srčnost so tu odpovedali. Tudi vsi možgani so dobni tehnični pripomočki, klini in svedrovki, lestvice in tehnični manevri preč niso dajali upanja na kakršenkoli, čeprav minimalni uspeh. Na vrhu pilnih razčlen, ki so vodile in prepeljevali ob melišču do stene, je bila stena okrašena s sumljivimi, rdečimi prepereli lopami, ki so iz vertikalne neznatne nakazovalne možnosti umika vodoravno proti levi in desni.

Kakor sta bila Boštjan in Matjaž neprestano na Stari planini, tako sta tudi že desetkrat in večkrat premagala in ukrotila spodnji del Srednjice do lope.

»Do tu in ne dalje«, je vedno glasilje kričala stena. Že do tu sta morala uporabiti vse svoje spretnosti, pogum in znanje. Stena je v previsnih krušljivih počeh zahtevala vse njune moči. Utrujena sta počivala v lopah in premišljala o svoji nemoči in neznanju. Premagana sta se znova in znova ob klinih in vrveh spuščala na Staro planino, kjer sta vedno znova, obljubljala, da prideta še in še, z novim znanjem in neuklonljivo trmo. Mišice so od utrujenosti trepetale v silovitih krčih.

V lopah pred neuklonljivo bariero nista nista mogla najti najmanjše možnosti za vzpon. Preveč na levo ali desno po slabih, neznatnih labilnih in preperelih razčlenbah nad praznino se nista hotela oddaljiti. Njun cilj je bil neomajen; Srednjico sta hotela preplezati in premagati, kolikor je moglo po direktni, idealni smeri...

V lopah nikoli ni bilo dovolj časa, da bi natančneje pregledala vse možnosti, ki jih nudi stena. Ni bilo časa, da bi vsaj bežno pomislila in prisluhnila starih govoricam, da so skozi Srednjico tovorili drzni divji lovci najbogatejši plen na drugo stran gore.

Zadovoljna in utrujena sta bila, če sta premagala spodnji, prevesni del stene, ki se je grezil v praznino Stare planine. Nad lopami pa se je strmo, previsno pognal izven vertikale v nebo gornji del Srednjice, ki se je skopo risalo pod oblaki. Vse navdušenje in velika želja zmagati tudi tam, kjer je to tesnično težko in nevarno, na robu same smrti, ni dalo dosti upanja, da bi zmagala in ukrotila Srednjico. Vedno znova in znova sta se iz lop pod vertikalo umikala poražena. Prav tako pa sta znova nepotešena prihajala po zmago.

V poznem poletju, ko je hrepenenje prekipelo do vrha, sta se odločila, da poizkusita svoje srečo še enkrat, poslednjič...

Iz Stare planine sta tovorila skozi zajede in počli po že dobro znanih stopih in prijemih in številnih zabitih klinih zajetne navrtinice. V lopah sta se odločila preživeti več dni in noči, vse dotlej, dokler ne bosta ugotovila in spoznala vseh, tudi najbolj neznatnih in skrajnih tveganjih možnosti za vzpon. Za sesto je še vedno čas in možnost.

Boštjan je bil to pot trdno odločen, da poizkusi in tvega vse, Matjaž ne več tako. Dovolj mu je bilo že vseh teh neprestanih pohodov na Staro planino in vzponov ter spustov na pot pot Srednjice. Zlezel si je še drugih smeri v domačih in tujih gorah.

Boštjan pa je v sebi skrival veliko skrivnost, ki ga je vodila k rešitvi uganke. Spodaj na Stari planini je že pred leti na sesutinah plazov in melišč opazil porušeni suhi mecesen-viharnik. To odkritje mu ni dalo miru...

V večji lopi sta si uredila ležišče. Premalo je bilo prostora za oba, posebno v nočeh, ko sta spala nemiren sen...

Boštjan je nenehoma silil po polici proti levi, kjer so se nadaljevale vedno manjše in neznatne lope in lopice pod nerazčlenjenimi previsi. Upanje je rastle in nagradilo njegovo trmoglavost. Ne daleč od direktnih smeri proti levi je drugi ali tretji dan nenehnega iskanja zasledil v poklini stan, rjav lovski ali gonjaški klin, ki je kazal smer in pot k rešitvi velike uganke. Vrv je zataknil za klin in zaklical Matjažu. »Drži, drži«, je odmevalo po Srednjici in se gubilo preko Stare planine. Matjaž je obnemel. Kaj se dogaja z Boštjanom...

Drži, spusti, pusti se je oglasilo izza roba. Boštjan je vodoravno prečil nad praznino pod previsi, ki so s vso težo grozili, da se vsak čas sprožijo in spuste v silnem skoku na melišča in snegove v Stari planini. Se in še je Boštjan tvegano prečil proti levi. Prelisil se je na novo, večjo lopo, kjer je bilo končno dovolj prostora za oba. Pod streho lope sta opazila stan, preperel štor... panj — ostanek nekdanjega samotnega viharinika, mecesna sušca.

Pravljica in uganka Srednjice je bila v zadnji lopi ob preperlem štoru rešena. Star, okleščeni sušec, viharinik, ki so ga pred leti zrušili plazovi ali ga je užgala ognjena strela, sedaj leži na meliščih pod Srednjico na Stari planini.

V davnih letih, ko je se pasel na Stari planini številno drobnico Brdar in so pod Srednjico Toni in Jozi plenili najlepše game, ruševce in orle, je star mecesen sušec-viharnik rastel kot visoka sveča iz zadnje leve lope tik ob strehastih previsih, preko katerega so plezali po komarčah Srednjice divji lovci na drugo stran Srednjice. Sedaj ga ni več, pot je prekinjena, potrebni bodo novi, mladi plezalci, ekstremisti, ki bodo s klini plezalčki in svedrovki opremili in prebili gladko prevesno bariero v Srednjici.

Uroš

V nedeljo, 15. julija, je imela druga delovna skupina vzdrževanja Bela svoj prvi piknik skupaj s svojci. K dobremu razpoloženju je poleg legega vremena prispevala rekreacijsko tekmovanje. Pomerili smo se v streljanju z račno puško, metanju krogle, v nogometu in nazadnje še v pikadu za svinjsko glavo. Zadovoljni po rekreacijski sprostosti na svežem zraku in soncu se je prilagila dobra malica in v vselem vdušju je lepa nedelja kar prehitro minila. Pečen prasiček na ražnju ni smel manjkati na spominskem posnetku večine udeležencev piknika na Poljanah. (Tekst in foto: S. Ovsenek)

8. sprejema letni program dela in finančni načrt enote skupnosti;
9. opravlja druge naloge iz pristojnosti enote skupnosti, za katere v tem pravilniku oziroma v drugem splošnem aktu ni izrecno določena pristojnost kakšnega drugega organa enote.

15. člen

Izvršilna organa zbora delegatov enote skupnosti sta:
— izvršilni odbor in
— komisija za reševanje stanovanjskih potreb upokoencev.
Zbor delegatov glede na potrebe in izraženo problematiko lahko s svojim sklepom ustanovi še druge izvršilne organe.
Zbor delegatov lahko ustanovi tudi začasne komisije ali druga delovna telesa za rešitev konkretnih vprašanj.

16. člen

Izvršilni odbor ima 7 članov.
Komisija za reševanje stanovanjskih potreb upokoencev ima 7 članov.
Člane izvršilnih organov izvoli zbor delegatov enote skupnosti izmed delegatov delegacij za štiri leta, lahko pa jih razreši še pred potekom dobe, za katero so izvoljeni. Pri izvolitvi članov izvršilnih organov upošteva zbor delegatov tudi razmerje med številom upokoencev in zavarovancev. Člane komisije za reševanje stanovanjskih potreb upokoencev izvoli zbor delegatov v sodelovanju z društvi upokoencev v občini.

17. člen

Izvršilni odbor zbora delegatov skupnosti:
1. skrbi za izvrševanje samoupravnih splošnih aktov zbora enote skupnosti;
2. predlaga, izvršuje in spremlja dogovore oziroma sporazume o programih in ukrepih o preveciji invalidnosti, zmanjšanja invalidnosti in invalidskega upokojevanja;
3. zasleduje organizirano in učinkovitost strokovne službe skupnosti, ki je odgovorna za delo enote skupnosti;
4. skrbi za povezavo zbora delegatov enote skupnosti z zbori delegatov ostalih enot skupnosti, s skupščino skupnosti in njenimi organi;
5. imenuje delegate oziroma predstavnike enote skupnosti v ustrezne delegacije oziroma v druga telesa v občini;
6. predlaga razporeditev sredstev sklada za reševanje stanovanjskih potreb upokoencev;
7. odobrava in kontrolira finančna sredstva, s katerimi se zagotavlja delovanje samoupravnih organov enote skupnosti, komisije za reševanje stanovanjskih potreb upokoencev in skupnosti socialnega varstva;
8. pripravlja predloge in stališča za zbor delegatov enote skupnosti;
9. opravlja tudi druge zadeve, za katere ga pooblasti zbor delegatov enote skupnosti.

18. člen

Predsednik izvršilnega odbora oziroma njegov namestnik, kadar je predsednik zadržan, pripravlja, sklicuje in vodi seje izvršilnega odbora in skrbi, da se sprejeti sklepi izvajajo.

19. člen

Komisija za reševanje stanovanjskih potreb upokoencev:
1. vodi evidenco družbenih stanovanj, ki so zgrajena iz sredstev sklada za reševanje stanovanjskih potreb upokoencev in so namenjena za trajno rabo upokoencem v občini;
2. ugotavlja stanovanjske potrebe upokoencev in sestavlja prioriteten seznam upravičencev in ga posreduje Samoupravni stanovanjski skupnosti;
3. sodeluje z drugimi dejavniki s področja stanovanjske graditve v občini, posebej s samoupravno stanovanjsko skupnostjo, SIS za socialno varstvo, društvu upokoencev in organizacijami združenega dela;

Zbor delegatov enote skupnosti sestavlja 36 delegatov, ki jih delegirajo delegacije v temeljnih samoupravnih organizacijah in skupnostih in njihove konference iz vrst zavarovancev in upokoencev.
Način oblikovanja zbora delegatov, način povezovanja delegatov v konference delegacij in druga vprašanja v zvezi z delegiranjem delegatov bo zbor delegatov določil s sklepom.

13. člen

Zavarovanci in upokoenci neposredno nadzorujejo delo zbora delegatov in izvršilnih organov enote skupnosti.
Pri uresničevanju te pravice zavarovanci in upokoenci pravico in dolžnost, da so seznanjeni z vsemi dogajanji v skupnosti kot celoti in v enoti, sklepi zbora delegatov ter z delom strokovne službe skupnosti.
Zavarovanci in upokoenci se z zadevami iz prejšnjega odstavka seznanijo preko delegatov, glasila skupnosti in drugih sredstev javnega obveščanja in preko strokovne službe.
Zavarovanci in upokoenci dajejo neposredno in prek delegatov pripombe in predloge, naslavljajo posamezna vprašanja zboru delegatov, izvršilnim organom in strokovni službi.

12. člen

Zavarovanci in upokoenci neposredno nadzorujejo delo zbora delegatov in izvršilnih organov enote skupnosti.
Pri uresničevanju te pravice zavarovanci in upokoenci pravico in dolžnost, da so seznanjeni z vsemi dogajanji v skupnosti kot celoti in v enoti, sklepi zbora delegatov ter z delom strokovne službe skupnosti.
Zavarovanci in upokoenci se z zadevami iz prejšnjega odstavka seznanijo preko delegatov, glasila skupnosti in drugih sredstev javnega obveščanja in preko strokovne službe.
Zavarovanci in upokoenci dajejo neposredno in prek delegatov pripombe in predloge, naslavljajo posamezna vprašanja zboru delegatov, izvršilnim organom in strokovni službi.

11. člen

Delegati v samoupravnih organih enote skupnosti so za svoje delo odgovorni delovnim ljudem in občanom, ki so jih izvolili, in delegacijam, ki so jih izvolili.
Predsednik zbora delegatov in njegov namestnik ter člani izvršilnega in drugih organov zbora delegatov so za svoje delo odgovorni zboru delegatov, ki jih je izvolil.
Zbor delegatov enote skupnosti ima predsednika in njegovega namestnika.
Predsednik zbora predstavlja enoto skupnosti, sklicuje in vodi seje zbora delegatov ter podpisuje samoupravne splošne in druge akte, ki jih sprejema. Kadar je predsednik zbora delegatov odsoten ali zadrtan, ga nadomestja njegov namestnik z vsemi pravicami in dolžnostmi, ki jih ima predsednik zbora delegatov.

10. člen

Zbor delegatov enote skupnosti ima predsednika in njegovega namestnika.
Predsednik zbora predstavlja enoto skupnosti, sklicuje in vodi seje zbora delegatov ter podpisuje samoupravne splošne in druge akte, ki jih sprejema. Kadar je predsednik zbora delegatov odsoten ali zadrtan, ga nadomestja njegov namestnik z vsemi pravicami in dolžnostmi, ki jih ima predsednik zbora delegatov.

14. člen
Zbor delegatov enote skupnosti skrbi za uresničevanje pravic in nalog iz 3. in 4. člena tega pravilnika in v ta namen:
1. sprejema pravilnik enote skupnosti, njegove spremembe in dopolnitve ter druge splošne akte;
2. razpravlja, zavzema in usklajuje stališča o vprašanjih, o katerih odloča skupščina zavarovancev in upokoencev in o temeljnih vprašanjih sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja o obveznostih zavarovancev in organizacij za zagotovitev pravic ter o vprašanjih organizacije skupnosti in jih posreduje skupščini skupnosti;
3. samostojno ali v sodelovanju z drugimi skupnostmi na ravni občine sprejema programe in ukrepe o preveciji invalidnosti, rehabilitaciji in zapošljevanju invalidov;
4. voli in razrešuje predsednika zbora delegatov in izvršilne organe zbora delegatov enote ter delegate za organe skupnosti;
5. odloča o razporeditvi sredstev za reševanje stanovanjskih potreb upokoencev in invalidov na območju občine;
6. sodeluje s skupnostjo socialnega varstva, samoupravnim stanovanjsko skupnostjo in drugimi skupnostmi, organizacijami in društvi na območju občine, ki obravnavajo skupna vprašanja;
7. sodeluje z enotami skupnosti na mestni oziroma regijski ravni;

PRAVILNIK O ORGANIZIRANOSTI IN NALOGAH ENOTE SKUPNOSTI POKOJNINSKEGA IN INVALIDSKEGA ZAVAROVANJA V OBČINI JESENICE

I. TEMELJNE DOLOČBE

1. člen

V skladu s samoupravnim sporazumom o samoupravni organiziranosti in nalogah je skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji (v nadaljnjem besedilu: skupnost) samoupravna interesna skupnost delavcev, oseb, ki opravljajo samostojno poklicno dejavnost, in drugih oseb, ki so na območju SR Slovenije pokojninsko in invalidsko zavarovane (v nadaljnjem besedilu: zavarovanci), ter upokojenece, v kateri si zagotavljajo pokojninsko in invalidsko zavarovanje. V njej v ta namen združujejo sredstva in na podlagi rezultatov minulega dela in po načelih vzajemnosti in solidarnosti zagotavljajo sebi in svojim družinskim članom pravice v primeru starosti, zmanjšanja ali izgube delovne zmožnosti, telesne okvare oziroma smrti ter uresničujejo druge skupne in posamične pravice in dolžnosti.

Da se v skupnosti zagotovi načelo sporazumevanja in dogovarjanja in vpliv zavarovancev in upokojenecev na delovanje skupnosti ter da se omogoči neposrednejše odločanje na vseh tistih področjih, ki se ustrezneje rešujejo na ožjem območju, je oblikovana v občini enota skupnosti, ki ima v skladu z dogovorjeno enotno politiko na ravni skupnosti opredeljeno delovno področje in pristojnosti.

2. člen

Enota skupnosti sestavljajo:

1. Zavarovanci, in sicer:
 - delovni ljudje v temeljnih organizacijah združenega dela in delovnih skupnostih na območju občine;
 - delovni ljudje, ki opravljajo samostojno delo s sredstvi v lasti občanov na območju občine in so na tej osnovi pokojninsko in invalidsko zavarovani;
 - drugi delovni ljudje, ki združujejo svoje delo na območju občine in so po zakonu obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovani.
2. Upokojeni s stalnim bivališčem na območju občine.

3. člen

Zaradi zagotovitve učinkovitega uveljavljanja pravic in smotrne uporabe sredstev zavarovanci in upokojeni v enoti skupnosti:

- zbirajo delegate in so lahko izbrani v organe skupnosti ali enote;
- razpravljajo, zavzemajo in usklajujejo svoja stališča o vprašanjih, o katerih odločajo v skupnosti, zlasti pa o temeljnih vprašanjih sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja, kot so: obseg in pogoji za priznanje pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, usklajevanje pokojnin in drugih pravic, o obveznostih zavarovancev in organizacij za zagotovitev pravic, ki so odvisne od samoupravno določenih prispevnih stopenj ter o vprašanjih organizacije skupnosti;
- postavljajo vprašanja in dajejo predloge organom skupnosti.

Organi skupnosti so dolžni obravnavati vprašanja in predloge, ki jim jih dajejo zavarovanci in upokojeni. S sklepi in stališči o danih vprašanjih in predlogih mora biti seznanjen tisti, ki je dal predlog oziroma vprašanje.

V. PREHODNE IN KONČNE DOLOČBE

23. člen

Ta pravilnik se objavi v glasilu občine (na krajevno običajen način).

24. člen

Spremembe in dopolnitve tega pravilnika se sprejemajo na enak način, kot je bil sprejet pravilnik in pričnejo veljati po sprejemu na zboru delegatov.

Predsednik zbora delegatov
Zdravko Pogacnik, l.r.

IV. OPRAVLJANJE STROKOVNIH, FINANČNIH IN ADMINISTRATIVNIH DEL ZA ENOTO SKUPNOSTI

21. člen

Strokovna, finančna, administrativno-tehnična in tem podobna opravila za enoto skupnosti opravlja strokovna služba skupnosti. Temelj organizacije, delovno področje, pravice, dolžnosti in odgovornosti strokovne službe določa jo statut skupnosti, sklep o ustanovitvi strokovne službe in samoupravni sporazum o medsebojnih pravicah, dolžnostih in odgovornostih med skupnostjo in strokovno službo.

Strokovna služba skupnosti mora najmanj enkrat letno zboru delegatov podati poročilo o svojem delu za zavarovance in upokojenece z območja enote. Za enoto skupnosti v občini Jesenice opravlja vsa dela, navedena v prejšnjem odstavku tega člena, območna delovna enota Kranj, izpostava na Jesenicah.

22. člen

V posameznih primerih, ko bi bilo to racionalno, lahko strokovna služba skupnosti v sodelovanju z enoto skupnosti poveri izvrševanje nekaterih opravil skupnim strokovnim službam za SIS v občini Jesenice ali drugim strokovnim organizacijam oziroma posameznikom.

Stroški, ki bi s tem nastali, gredo v breme strokovne službe skupnosti.

20. člen

Materijska sredstva za samoupravo delovanje enote skupnosti zagotavlja skupnost. Višina potrebnih sredstev se določi z letnim finančnim načrtom skupnosti na podlagi ovrednotenega letnega programa dela enote skupnosti.

III. SREDSTVA ZA DELOVANJE ENOTE SKUPNOSTI

7. člen

4. daje izvršilnemu odboru zbora delegatov oziroma zboru delegatov predloge za razporeditev sredstev za reševanje stanovanjskih potreb upokojenecev;

5. sodeluje s stanovanjskimi komisijami drugih enot skupnosti in z upravnim odborom sklada za reševanje stanovanjskih potreb upokojenecev;

6. hrani dokumentacijo o stanovanjskih vprašanjih upokojenecev;

7. opravlja druge naloge, ki ji jih poveri zbor delegatov enote ali upravni odbor sklada.

4. člen

Zavarovanci in upokojeni v enoti skupnosti samoupravno in samostojno v mejah enotno dogovorjene politike na ravni skupnosti:

- uresničujejo pravico do rehabilitacije in zaposlovanja invalidov v skladu s pravicami in dolžnostmi skupnosti;
- se dogovarjajo in sporazumevajo z drugimi zainteresiranimi dejavniki o preprečitvi invalidnosti in sprejemajo ter uresničujejo ukrepe za zmanjšanje invalidnosti in invalidskega upokojevanja;
- urejajo in spremljajo uveljavljanje pravic zavarovancev in upokojenecev na svojem območju ter predlagajo potrebne ukrepe;
- v okviru programa stanovanjske skupnosti v občini rešujejo stanovanjsko problematiko upokojenecev in invalidov ter razporejajo sredstva stanovanjskega sklada.

5. člen

Za uresničevanje svojih nalog in za razvijanje samoupravnih družbenih odnosov enota skupnosti sodeluje z družbeno-političnimi skupnostmi, strokovnimi organizacijami in njihovimi združenji, s socialistično zvezo delovnega ljudstva, s sindikati in organizacijami ter društvi, katerih namen je varstvo delavcev, upokojenecev ter invalidov ter samoupravnimi interesnimi skupnostmi s sorodnim področjem dela, na območju občine, in to zlasti:

- pri prizadevanjih za izboljševanje delovnih in življenjskih razmer delavcev;
- pri usklajevanju skupnih interesov po načelih družbenega dogovarjanja in samoupravnega sporazumevanja;
- pri izbiri delegatov in zagotavljanju njihove dejavnosti;
- na področju rehabilitacije in zaposlovanja invalidov in invalidskega varstva, zlasti preventivne dejavnosti in pri ukrepih za preprečevanje in zmanjšanje invalidizacije;
- pri reševanju stanovanjskih vprašanj upokojenecev in delovnih invalidov;
- na drugih področjih v skupnem interesu.

6. člen

Enota skupnosti deluje na podlagi ustave, zakona, samoupravnega sporazuma o organiziranosti in nalogah skupnosti, statuta in drugih splošnih aktov in programov skupnosti ter svojega pravilnika in drugih splošnih aktov. Splošni akti enote skupnosti morajo biti v skladu s splošnimi akti skupnosti.

7. člen

Sedež enote skupnosti je na Jesenicah, Titova 73. Enota skupnosti ima pečat, ki ima obliko kroga s premerom 30 mm. Pečat ima naokrog izpisan napis: »Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji«, v sredini pa »enota skupnosti v občini Jesenice«.

II. SAMOUPRAVNA ORGANIZIRANOST ENOTE SKUPNOSTI

8. člen

Organ upravljanja enote skupnosti je zbor delegatov, organiziran po delegatskem načelu.

Zbor delegatov enote zaupa določene izvršilne funkcije svojim izvršilnim organom, ki so mu odgovorni za svoje delo. Izvršilni organi in njihove pristojnosti so določeni v tem pravilniku ali v drugem splošnem aktu enote skupnosti.

9. člen

V enoti se sprejemajo odločitve s samoupravnim dogovarjanjem in sporazumevanjem ali z odločitvijo večine glasov delegatov v zboru delegatov oziroma v izvršilnih organih.

Postopek dogovarjanja in usklajevanja ter odločanja se določi v poslovniku, ki ga sprejme zbor delegatov enote skupnosti.

VII. SREČANJE ŽELEZARJEV — BORCEV NOV V ŠTORAH — SVETINA

Po sklepu koordinacijskega odbora železarjev — borcev NOV, bo v soboto, 25. avgusta, VII. srečanje železarjev borcev NOV v ŠTORAH — SVETINA.

Srečanja se lahko udeležijo aktivni delavci Železarne (s svojim) nekdanji borci in aktivisti NOV.

Na srečanje bodo posebej povabljeni borci nosilci spomenice 1941, španski borci, delegati iz krajevnih organizacij ZB NOV in društev upokojencev, mladinci železarji in predstavniki družbenopolitičnih organizacij in samoupravnih skupnosti.

Prosimo vse tiste, ki se bodo tega srečanja udeležili, da pošljejo natančno izpolnjeno prijavnico pisarni splošnega sektorja najkasneje do 15. AVGUSTA. Kasnejši prijavi ne bomo mogli upoštevati.

Odhod avtobusov bo ob 6.45 iz parkirnega prostora Železarne (vmesnih postankov ne bo). Povratak iz Štor — Svetine bo ob 18.30 predvideni prihod na Jesenice bo najkasneje do 21.30. Srečanje železarjev — borcev NOV bo ob vsakem vremenu.

(odreži, čitljivo izpolni in pošlji pisarni sploš. sektorja Železarne)

PRIJAVNICA

za udeležence VII. srečanja železarjev borcev NOV 25. avgusta 1979 v Štorah — Svetina

Priimek in ime

Leto rojstva

TOZD — delovna skupnost

Stalno prebivališče

Prijavljam še svojca

Priimek in ime

Leto rojstva

Stalno prebivališče

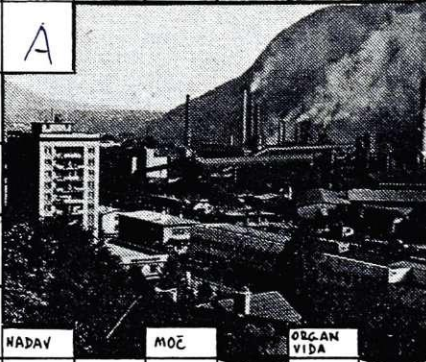
NAGRADNA KRIŽANKA

Današnja križanka je nagradna. Za reševalce s pravilnimi rešitvami so pripravljene naslednje nagrade:

- 1 (ena) nagrada 150,00 din
- 2 (dve) nagradi po 100,00 din
- 3 (tri) nagrade po 75,00 din
- 4 (štiri) nagrade po 50,00 din

Vsak lahko sodeluje pri žrebanju z eno rešitvijo, ki naj jo pošlje v ovojnici, na kateri poleg naslova uredništva Železarja napiše še »nagrada križanka«.

Rešitev vpišite v izrezan lik križanke s tiskanimi črkami in čitljivo ter jo pošljite do vključno 1. avgusta do 12. ure.

1. AVGUST	OKRAŠNI GRM	GRŠKI KATOLIKI	KAMNINA VULKAN-SKEGA TEVORA	PEVEC REDDING	KUHINJSKA ZAČIMBA	TRAVNATE STEPE V JUŽNI AMERIKI	AVT. OZN. AVSTRIJE	AVT. OZN. VIŠKOVI-TICE	TROJA (origin.)	TUJA DOLŽIN. MERA	MOŠTVO	1.8.1979	RIMSKA 1000	OLEG PROTOD-POV	PRIPRAVA ZA LOMIJE-NJE	KENGU-RUJI		
BALKAN-SKA DRŽAVA	J	U	G	O	S	L	A	V	I	J	A	MOLČA-NJE	M	O	L	K		
LJADOV	A	N	A	T	O	L	PRITISK	T	L	A	K	TUJE Ž. IME	TEČAJ VIC	P	O	L		
VEDEŽEVAL-NA PRI STARIH GRŠKIH	S				V	A	BORIŠČE	REKA V ARIZI KDO JE V VARNOSTI	I	R	T	I	Š	KEM. ZNAK ZA MOLIBDEN		M	O	
VEČI PLANET	M	A	R	S	NAPOTKI PRISLOV		N	A	V	O	D	P	L	A	IVANA KOBILICA POSEDUJE	I	K	
HORO-BUMI	I	T	O	MUSLIM. SF. KNJIGA 100 CM		K	O	R	A	N	OPOROKE	✓	O	L	I	L	A	
KEM. ZNAK ZA NIRELY	N	I	KDOOR. MASILA RUSKA REKA		M	A	S	E	R	APARAT ZA VALJENJE	VASKA SLIKA	NAKANA KEM. ZNAK ZA KALČI	N	A	M	E	N	
REŠAVIL ŠIMIC	UPORABA	ŠUNAN POD TRAKOVI ALFRED NOBEL		M	E	R	VEST DREVORED	N	O	V	I	C	A	BERTON-CELY	A	C	I	
VEČANJE	R	A	S	T	OBČIČA VEČ ROT NIG		N	A	V	A	D	A						
DEL TV NARAJA-VE	A	N	T	E	N	A	RANER	A	R	I								
AVT. OZN. BELGIJE	B	GRŠKI DOG VOJNE TOV.	A	R	E	S	AFRIKA REKA	AVT. OZN. MAROKA	N	I	L							
ARABSKI ŠREBEC	A	T	RIMSKA 500	VELBLOD ITALIJ. REKA	K	A	M	E	L	A								
PODJETJE ZA ZBIRANJE ODPAD-KOV	O	D	P	A	D		CENE NOVAK	C	N		ČASOPISNI POROČE-VALEC	NADAV	MOČ		ORGAN VIDA			
TELEVI-EIJA	T	V	VERLIK KILUBŠKI PRIPOMOČEK		O	J	STANE SEVER	PICASSO	RIM. BOGI-ŽA JEZE MIRANDA	I	R	A	STIK	S	P	O	J	
IGRALKA EVA	R	A	S	STARD-RIMSKI POZDRAV	TV NARO-VEDJOVALEC BELE BESED		S	P	I	K	E	R	PREBIVAL-KE EVROP. OTOČNE DRŽAVE	I	R	K	E	
DRŽAVA V EDA	A	R	K	A	N	S	A	S	AVT. OZN. PANČEVA	P	A		DRŽAVA V INDOČINI AVT. OZN. LUKSEMBURGA	L	A	O	S	
ITALIJAN-SKA REKA	P	I	A	V	E	KEM. ZNAK ZA OBAŽI	B	A	KEM. ZNAK ZA KISIK IZVORI	O	OTREBNIEN SVET DOMAČE Ž. IME		L	A	Z	AVT. OZN. ŠPANIJE CANKAR	E	
DEL VITEZOVE OPREME	Š	L	E	M		RIMSKA 50 OBIENT. PRA SEL ZA LAŠE	L	ČASTEN NE LAČEN	V	R	L	ŽGODEN	MESTEČE PRI ZADRU	N	I	N		
TUJE MOŠTVO IME	I	P			KAŽALNI ŽAIMEK	CIN							NAPOVEDO-VALLA KOROŠEC	I	V	I		
TOPILO ZA LAKE	A	C	E	T	O	N	ŽENSKO IME	I	R	E	N	A	CELOVSKI KLUB SAMOGL.	K	A	C		
PRISTANIŠČE V ŠPANII	M	A	L	A	G	A	GLAVNO MESTO BALKAN.	T	I	R	A	N	A	NIKALNI-CA	N	E		

DEŽURNA TRGOVINA

V soboto, 28. julija, bo na Jesenicah od 15. do 19. ure odprta trgovina
SPECERIJA BLED — SUPERMARKET UNION,
Titova 22.

NAJDNA ZLATA VERIŽICA

Naš sodelavec je v soboto, 21. julija našel v okolici jezera na Stari Savi zlato verižico z obeskom. Naslov najditelja dobite na uredništvu Železarja — telefon int. 726.

REŠITEV KRIŽANKA IZ 26. STEVILKE ŽELEZARJA

AVTOMOBILIST, PRI-MOŽ TRUBAR, ATRIJ, ANINA, RO, SKOF, AKI, AGA, OMET, OTO, METLA, VOSI, SESTAVA, AGAR, AG, AR, TAIROV, RONA, VE, CIANOZA, TOREK, IND, IST, KAIRO, PO-MONA, CA, ICEK, ARKA, KA, ANAM, AAR, KANAL, OO, MATI, IR, TRIKO, LEON, POLIVINIL, KONO, TEKAČ, BALINAR, US, AVAR, ENARE, STENAR, SD.

PEVEC ZABAVNE GLASBE OLIVER DRAGOJEVIČ V PETEK, 27. JULIJA, NA JESENICAH

V organizaciji koncertne poslovalnice Koper gostuje v petek, 27. julija, na Jesenicah popularni pevec zabavne glasbe Oliver Dragojevič z gosti.

Prireditev bo ob 20. uri v športno-kulturni dvorani športnega parka v Podmežakli.

Prodaja vstopnic bo v petek, 27. julija od 16. ure naprej pri blagajni v športnem parku.

Kaj bomo gledali v kinu

Kino RADIO

28.—29. julija ameriški barvni pustolovski film SIVI OREL, režija Charles B. Pierce, v gl. vlogi: Ben Jonson, ob 17. in 19. uri.

30.—31. julija ameriški barvni pustolovski film BRODOLOMCI IZ BOEINGA 747, režija Jerry Jameson, v gl. vlogi: Jack Lemmon, ob 17. in 19. uri.

1. avgusta italijanski barvni akcijski film PREISKAVA POD STRAHOM, režija Domiano Damiani, v gl. vlogi: Gian Maria Volante, ob 17. in 19. uri.

2. avgusta — zaprto
3. avgusta ameriški barvni pustolovski film 6.000 KM STRAHU, SAFARI RALLY, režija Albert Tomas, v gl. vlogi: Marsel Bazufi, ob 17. in 19. uri.

4.—5. avgusta ameriški barvni akcijski film NAPAD NA POLICIJSKO POSTAJO, režija John Carpenter, v gl. vlogi: Austin Stoker, ob 17. in 19. uri.

Kino PLAVŽ

28.—29. julija ameriški barvni pustolovski film BRODOLOMCI IZ BOEINGA 747, ob 18. in 20. uri.

30.—31. julija ameriški barvni pustolovski film SIVI OREL, ob 18. in 20. uri.

1. avgusta zaprto

2. avgusta ameriški barvni pustolovski film 6.000 KM STRAHU, SAFARI RALLY, ob 18. in 20. uri.

3. avgusta italijanski barvni akcijski film PREISKAVA POD STRAHOM, ob 18. in 20. uri.

4.—5. avgusta barvni vojni film (drama) OKUPACIJA V 26 SLIKAH, ob 18. in 20. uri.

Kino KRANJSKA GORA

28. julija ameriški barvni kriminalni film NA MUHI BRZOSTRELKE, ob 20. uri.

1. avgusta ameriški barvni pustolovski film BRODOLOMCI IZ BOEINGA 747, ob 20. uri.

4. avgusta ameriški barvni film SIVI OREL, ob 20. uri.

8. avgusta ameriški barvni film (drama) OKUPACIJA V 26 SLIKAH, ob 20. uri.

Kino DOVJE

28. julija ameriški barvni grozljivi film STANOVALEC, ob 19.30.

29. julija ameriški kriminalni film NA MUHI BRZOSTRELKE, ob 19.30.

4. avgusta ameriški barvni pustolovski film BRODOLOMCI IZ BOEINGA 747, ob 19.30.

5. avgusta ameriški barvni pustolovski film SIVI OREL, ob 19.30.

TELESNOKULTURNA SKUPNOST JESENICE

RAZPISUJE

eno štipendijo za študij na VISOKI SOLI ZA TELESNO VZGOJO v šolskem letu 1979/80.

Kandidati morajo izpolnjevati naslednje pogoje:

- da imajo končano srednjo šolo,
- da se bodo usmerili v študij plavanja,
- da so aktivni športniki ali da delujejo na vzgojnem področju športnikov.

Prijave morajo kandidati poslati najkasneje do 10. septembra 1979 na TELESNOKULTURNO SKUPNOST JESENICE, TITOVA 65.

SVET DELOVNE SKUPNOSTI TOZD OSNOVNE ŠOLE PREŽIHOV VORANC JESENICE

objavlja prosta dela in naloge:

- štirih (4) čistilk za čiščenje šolskih prostorov,
- hišnika — kurjača — pogoj KV instalater z izpitom za op-ravljalce centralnih kurjav.

Prosta dela in naloge so objavljene za nedoločen čas s polnim delovnim časom. Pričetek dela 1. septembra 1979.

Za vsa dela in naloge velja poskusno delo 30 dni.

Kandidati naj vložijo pisne ponudbe na naslov: TOZD Osnovna šola Prežihov Voranc Jesenice, Tomšičeva 5.

Objava velja 15 dni od objave v Železarju.

Za hišnika je zagotovljeno stanovanje v šoli.

PORAVNAJTE NAJEMNINO VRTOV

Komisija za gospodarska in komunalna vprašanja pri svetu KS Javornik — Koroška Bela prosi vse prebivalce, ki imajo v najemu vrtove pri železniški postaji, na Cesti Toneta Tomšiča, ob delavskem domu Julke in Albina Pibernik ter pri železniškem nadvozu na Koroški Beli, da poravnajo najemnino za leto 1979.

Najemnino lahko poravnate vsak dan med uradnimi urami od 7. do 12. ure in od 16. do 19. ure v pisarni krajevnne skupnosti — 1. nadstropje delavskega doma. S seboj prinesite potrdilo o zadnjem vplačnem znesku.

ZAHVALA

ZAHVALA

Ob smrti našega očeta in moža

JANEZA ŠIMNICA ✓

se zahvaljujemo delavcem plinske in vodne energije Železarne, ki so z vencem in spremstvom na zadnji poti počastili njegov spomin.

Žalujoča žena in otroci z družinami

ZAHVALA

Ob boleči izgubi našega dragega moža in očeta

FRANCA ŽNIDARŠIČA ✓
upokojenca Železarne

se iskreno zahvaljujemo sorodnikom, sosedom, prijateljem in vsem, ki so ga pospremili na njegovi zadnji poti, mu poklonili cvetje, sočustvovali z nami ter izrazili ustno ali pisno sožalje.

Zahvaljujemo se sosedom in prijateljem za denarno pomoč. Iskrena hvala tudi pevcem za žalostinke.

Vsem še enkrat hvala.
Žalujoča: žena in sin

ZAHVALA

Ob odhodu v pokoj se vsem sodelavcem in sodelavkam vlečne in prometne službe iskreno zahvaljujem za lepo spominsko darilo in tov. Kalanu za nepozabni govor.

Leopold Lavtar

ZAHVALA

Članom odbora Društva upokojencev Javornik — Koroška Bela se najlepše zahvalim za čestitko ob mojem osebnem prazniku.

Jakob Končnik

ZAHVALA

Osnovni organizaciji sindikata TOZD Valjarna debele pločevine se najlepše zahvaljujem za denarno pomoč, ki mi je v času moje dolgotrajne bolezni zelo dobrodošla.

Mirko Kunšič

IVO ŠIMENC, DRŽAVNI PRVAK V JADRALNEM LETENJU

Na letališču v Subotici je bilo od 7. do 21. julija 24. državno prvenstvo v jadralnem letenju. Po več letih je bilo spet v dveh razredih, standardnem in odprtem. V standardnem razredu smejo nastopati letala z največ 15 metrov razpetine kril, v odprtem pa te omejitve ni. Najštevilnejši je bil standardni razred z 29 tekmovalci, od teh 13 iz Slovenije, v odprtem je bilo samo šest tekmovalcev. Vsi najboljši so se prijavili v standardni razred. Najboljše mesto je imela Slovenija. Med temi žal ni bilo Janeza Pintarja, letošnjega prvaka Slovenije in lanskega letnega državnega prvaka Franca Struklja, ker nista dobila dopusta v delovni organizaciji INEKS-ADRIA. Zaradi tega sta Beograščan Gatolin in Zrenjaninčan Franc še resno upala, da bo prvi eden od njiju. Oba sta namreč v preteklih letih že osvojila najvišji naslov.

Leščani smo imeli številčno skromno zastopstvo, samo dva tekmovalca. Ivo Šimenc, drugi z republiškega prvenstva, je tekmoval na Elanovem prvencu DG-100-ELAN, Miha Thaler pa na standard cirrusu. Oba sta se odlično držala. Šimenc je postal novi državni prvak, Thaler pa je zasedel še vedno odlično četrto mesto in s tem uvrstitev v državno reprezentanco za balkansko prvenstvo. Zmaga Šimenc je bila za vse, ki slovenskega letalskega športa ne poznajo dovolj, veliko presenečenje. Leščani smo to na tihem pričakovali, le govoriti o tem nismo upali.

Novi prvak je že četrti iz Alpskega letalskega centra. Pred njim so prvenstvo osvojili Janez Pintar, Miha Thaler in Franc Strukelj dvakrat. Ivo Šimenc je star 25 let in je letos diplomiral na elektrotehnični fakulteti. Zaposlen je v kranjski ISKRI, z jadralnim letavstvom pa se ukvarja osem let. Je učitelj jadralnega letenja in državni rekord v dveh disciplinah. Njegov zadnji rekord, postavljen letos spomladi, je prelet v trikotniku v skupni dolžini 605 kilometrov. Še nekaj zanimivosti s tekmovalnja v Subotici.

Štirinajstredno tekmovalje je bilo nekoliko predolgo, še posebno, ker vreme ni bilo naklonjeno tekmovalcem, podobno kot kmetovalcem pri žetvi na vojvodinskih poljih. Organizatorjem je uspelo izpeljati samo šest veljavnih tekmovalnih dni, z dokaj kratkimi disciplinami. Dež in košava sta vsem udeležencem prvenstva precej skrhala živce, zato je nekoliko popustila tudi obvezna tekmovalna napetost. Leščani sta se v takem okolju kar dobro znašla in presenečala svoje tekmece z lepimi dnevnimi uvrstitvami.

Prva disciplina, hitrostni prelet v trikotniku 215,6 km, je prinesla prvi uspeh Vojvodincem, ki so se na svojem terenu dobro znašli. Med osimimi, ki so prileteli na cilj, je bil tudi Šimenc, Thaler pa je bil 12. z zaostankom 250 točk, ker je dvanajst kilometrov pred ciljem pristal na njivi. Zato pa sta Leščana pokazala svojo vrednost v drugi disciplini, v preletu trikotnika v dolžini 140 km. Zmagal je Šimenc, drugi pa je bil Thaler.

V tretji disciplini je uspelo prileteti do cilja 25 tekmovalcem. Naloga je bila hitrostni prelet cilja-povratak v razdalji 195,6 km. Zmagal je Celjan Peperko, Thaler je bil peti, Šimenc pa deseti. V četrti disciplini, trikotnik 232,8 km, se je vreme močno poslabšalo in prisililo tekmovalce na pristanke izven letališča. Do cilja je priletel samo Thaler, Šimenc pa si je s tretjim mestom priboril tudi vodilno mesto v skupni uvrstitvi s prednostjo 64 točk pred Beograščanom Gatolinom.

Ker se je vreme nekoliko izboljšalo, so dobili tekmovalci najtežjo nalogo na prvenstvu: hitrostni prelet v trikotniku skupne dolžine 303,8 km. Naloga je v celoti opravilo samo devet tekmovalcev. Zmagal je Peperko, Šimenc je bil spet odlični četrty, osvojil 977 točk in povečal svojo prednost pred drugouvrščenim Gatolinom na 102 točki. To je bila solidna prednost pred zadnjim tekmovalnim dnem. Thaler v tej disciplini ni priletel do cilja. Bil je le nekaj kilometrov prekrake in si je s tem že zapravil možnosti za osvojitev tretjega ali celo drugega mesta.

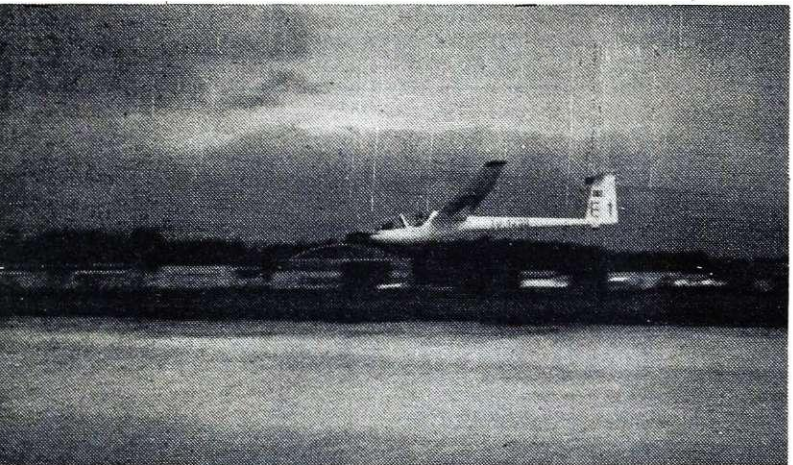
Za zadnji dan tekmovalja so organizatorji določili kratko disciplino: hitrostni prelet cilj - povratak v razdalji samo 143,8 km. Med desetimi, ki so opravili predpisano nalogo sta bila tudi oboje Leščana. Thaler se je držal odlično in je bil drugi z zaostankom samo ene točke za zmagovalcem Celjanom Milošem Peščem. Gatolin je bil tretji, Šimenc pa deseti. Osvojil je 921 točk in si s mirnim letom brez velikih tveganj priboril prvo mesto v končni razvrstitvi s 36 točkami prednosti pred Gatolinom, Thaler pa je na četrtem mestu zaostal za Peperkom že za 240 točk.

Udeleženci iz Slovenije so večino letal pustili v Subotici še za mesec dni. Večje število letalcev bo poskušalo doseči kar največ preletov za zlate in diamantne značke. Nad Vojvodino so v letnem času odlični pogoji za doseganje kvalitativnih preletov, kar nad Slovenijo praktično ni več možno. Leščani bodo gostovali s tremi letali in s petnajstim letalci.

KONČNI REZULTATI:

Standardni razred: 1. Ivo Šimenc (ALC) 5622 točk, 2. Miodrag Gatolin (BGD) 5586, 3. Franc Peperko (CE) 5498, 4. Miha Thaler (ALC) 5259, 5. Miloš Pešec (CE) 5213, 6. Janez Stariha (LJ) 4757, 10. Albin Luin (LJ) 4732, 12. Stanislav Petrovič (PTJ) 4444, 15. Maks Bertič (LJ).

Odprti razred: 1. Jože Keršič (NM) 6239, 2. Djordje Stepanov (N. Sad) 5955, 3. Bogdan Lilića (CE) 5410. ML

Krstni let Elanovega jadralnega letala DG-100-ELAN smo slovenski letalci radostno dočakali 3. februarja letos na brniškem letališču. Takrat smo bili veseli dejstva, da bomo lahko leteli na domačih letališčih, da ne bo treba več uvažati iz tujine, kar znamo enako dobro napraviti doma. Elanovci so držali tudi obljubo, da bodo izdelovali po dve letali na mesec. Na leškem letališču je 17. julija poletelo že deseto letalo. Prvo letalo s številko EL so obdržali v Elanu za propagandne namene, enajsto pa bo prvo za domače tržišče. Odkupil ga bo ALC Lesce. Na sliki krstni let letala. (Foto: L. Mesarič)

Ko si je leški pilot Ivo Šimenc ogledoval Elanovo letalo na Brniku, prav gotovo ni pomislil, da bo že po šestih mesecih z njim dosegel svoj največji športni uspeh. Osvojitev državnega prvenstva, ki je bilo zaključeno 21. julija v Subotici, je večkratna zmaga. Osebo za Šimenca, za Alpski letalski center in za begunjsko tovarno Elan. Na sliki: leški letalci občudujejo Elanov izdelek, z desne - Janez Brodnik, Ivo Šimenc, Milan Jukič in Franci Resman. (Foto: L. Mesarič)

VABILO NA SMUČARSKO TEKMOVANJE POD PRISOJNIKOM

Občinska zveza smučarskih organizacij v občini Jesenice organizira v počastitev občinskega praznika smučarsko tekmovalje na plazu pod Prisojnikom. Na tekmovalje, ki bo v soboto, 28. julija ob 10. uri, vabimo vse ljubitelje smučanja, ki želijo s svojim nastopom ali z ogledom tega tekmovalja počastiti občinski praznik. Tekmovalci bomo v naslednjih starostnih kategorijah:

REKREATIVCI: otroci do 10 let; ženske do 30 let; ženske nad 30 let; moški do 30 let in moški nad 30 let.

KATEGORIZIRANI TEKMOVALCI OBČINSKIH KLUBOV: celičani; pionirji in mladinci.

Prijave sprejemamo v pisarni športnega društva Jesenice (tudi po telefonu 81 - 579) do petka, 27. julija do 12. ure in »na plazu«, vsaj eno uro pred pričetkom tekmovalja.

Takoj po končanem tekmovalju bo pri zavetišču Mira Ogrina »na plazu« svečana razglasitev rezultatov. Najboljši iz vsake kategorije bodo prejeli priznanja temeljene telesnokulturne skupnosti Jesenice.

Nasvidenje v soboto pod Prisojnikom.

Organizator: Smučarski klub Jesenice

Gorenjski šahovski turnir

NA POLOVICI GORENJSKEGA ŠAHOVSKEGA TURNIRJA

V nedeljo, 22. julija zvečer se je končala prva polovica jeseniškega dela GORENJSKEGA ŠAHOVSKEGA TURNIRJA. Šestnajst šahistov iz vse Gorenjske in trije gostje iz Srbije so odigrali osem partij, do konca pa je ostalo še sedem kol. Oba Jeseničana, Železnik in Kosmač, se dobro držita, saj je Železnik med vodilnimi, Kosmač pa v sredini razpredelnice.

REZULTATI:

3. KOLO: Osterman : Mali 1:0, Jovčič : Roblek 1:0, Rakovec : Hin 1/2:1/2, Bumbar : Kosmač 1:0, Matjašič : Krek 1:0, Jokovič : Bavdek 1:0, Vujičić : Mencinger 1/2:1/2, Praznik : Železnik 1:0.

4. KOLO: Mali : Železnik 0:1, Mencinger : Praznik 1/2:1/2, Bavdek : Vujičić 0:1, Krek : Jokovič 1/2:1/2, Kosmač : Matjašič 1:0, Hin : Bumbar 0:1, Roblek : Rakovec 1:0, Osterman : Jovčič 1/2:1/2.

5. KOLO: Jovčič : Mali 1:0, Rakovec : Osterman 1/2:1/2, Bumbar : Roblek 0:1, Matjašič : Hin 1:0, Jokovič : Kosmač 0:1, Vujičić : Krek 1:0, Praznik : Bavdek 1:0, Železnik : Mencinger 1:0.

6. KOLO: Mali : Mencinger 0:1, Bavdek : Železnik 1:0, Krek : Praznik 0:1, Kosmač : Vujičić 1/2:1/2, Hin : Jokovič 1/2:1/2, Roblek : Matjašič 1/2:1/2, Osterman : Bumbar 0:1, Jovčič : Rakovec 1:0.

7. KOLO: Rakovec : Mali 1/2:1/2, Bumbar : Jovčič 1/2:1/2, Matjašič : Osterman 1/2:1/2, Jokovič : Roblek 1:0, Vujičić : Hin 1/2:1/2, Praznik : Kosmač 1:0, Železnik : Krek 1:0, Mencinger : Bavdek 1/2:1/2.

8. KOLO: Rakovec : Bumbar 0:1, Jovčič : Matjašič 1/2:1/2, Osterman : Jokovič 1:0, Roblek : Vujičić 1:0, Krek : Mencinger 0:1, Kosmač : Železnik 0:1, Hin : Praznik 1/2:1/2, Mali : Bavdek 0:1.

Vrstni red po 8. kolu: 1. Praznik (Les) 6,5, 2. Jovčič (Kosjerič) 6, 3.-4. Železnik (JGS) in Mencinger (Les) 5,5, 5. Bumbar (Kr) 5, 6.-8. Roblek (Les), Osterman (Les) in Bavdek (Kr) 4,5, 9.-11. Matjašič (Les), Jokovič (Kr) in Vujičić (Zemun) 3,5, 12.-13. Kosmač (Les) in Hin (Osijek) 3, 14. Rakovec (Kr) 2,5, 15.-16. Krek (Kr) in Mali (Les) 1,5 točk.

Jesenjskega dela tega trenutno najmočnejšega tekmovalja na Gorenjskem je s tem konec. Deveto kolo pa so igralci odigrali v torek, 24. julija v Kranju, kjer se turnir 1. avgusta končuje.

Jesenjsko šahovsko društvo je organiziralo prvenstvo odlično, velik del priznanja pa zaslužijo vsi tisti, ki so kakorkoli pomagali organizatorju, predvsem pa pokrovitelj železarna Jesenice.

BALINANJE NA KRESU

Aktiv invalidov Železarne je v nedeljo, 22. julija, priredil balinarski turnir na Kresu v počastitev dneva vstaje slovenskega naroda. Tekmovala naj bi vsa društva invalidov Gorenjske in na novo ustanovljena aktivna invalidov v Verigi Lesce in Plamen Kropa. Zaradi slabega vremena pa sta se tekmovalja udeležili, poleg štirih domačih ekip, le ekipi aktivna invalidov Veriga Lesce in ekipa društva invalidov Škofja Loka. Vreme tekmovalcem ni bilo naklonjeno, vendar je tekmovalni duh tudi tokrat zmagal.

Organizacijo tekmovalja je prevzela balinarska sekcija KRES, ki je izvrstno pripravila tekmovalne steze. Tu moram omeniti nekulturno vedenje nekaterih vandalov, ki so v noči pred tekmovaljem razorali steze in potrgali vrvice, ki označujejo balinišče. Domačini pravijo, da to ni bilo prvič in se zgražajo nad takimi objestnimi, ki uničujejo to, kar so nekateri s prostovoljnim delom ustvarili, da bi tako čimboljše preživljali svoj prosti čas.

REZULTATI: 1. Balinarska sekcija KRES pri TVD Partizan Javornik-Koroška Bela, 2. Društvo invalidov Jesenice, 3. Aktiv invalidov Veriga Lesce, 4. Društvo upokojencev Javornik-Kor. Bela, 5. Društvo invalidov Škofja Loka, 6. Aktiv invalidov železarne Jesenice.

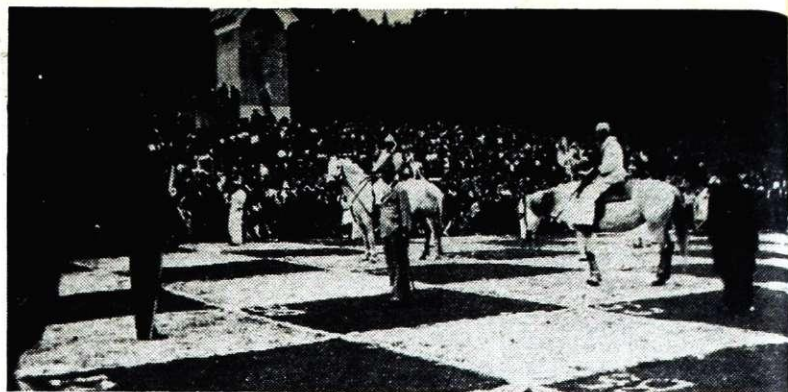
Prve tri uvrščene ekipe so dobile lepe pokale, diplome pa vse ekipe. Vsa udeležena pa še skromno darilce v spomin na srečanje.

Nastopajoči so izrekli željo, da bi takšna srečanja ob različnih praznovanjih in ob drugih prilikah se organizirali, ker to zbližuje ljudi in invalide osebe vključuje v normalno življenje.

S. Sušanj

Uspeh skok Anite Kos s 3 m deske (Foto F. Črv)

»Živi šah« na Poljanah leta 1952

»Živi šah« v športni hali v Podmežaklju

»ŽIVI ŠAH« V HALI V PODMEŽAKLJI

V soboto, 28. julija, bo v športni hali v Podmežaklju velika kulturno športna prireditev »Živi šah«. Prireditev je namenjena prazniku jeseniške občine, 1. avgustu, pripravili pa so jo člani jeseniškega šahovskega društva, igralci amaterskega gledališča Tone Cufar in učenci jeseniške glasbene šole pod vodstvom režiserja Bojana Maroševića. Partijo bo komentiral znani športni novinar in šahovski mojster IVO BAJEČ, popestri pa jo bo dramski igralec ljubljanske Drame.

Letošnja prireditev je že šesta tovrstna prireditev po vojni, saj so bile prireditve že leta 1946, 1947, 1952, 1961 in leta 1975. Prireditev je bila prvič organizirana 2. septembra 1946 na nogometnem igrišču v Podmežaklju, pripravila pa jo je takratna šahovska sekcija pri fizikurnem društvu Jožeta Gregorčiča. Partija je bila zanimiva zaradi tega, ker so se soočili partizani in kraljeva vojska, celotno prireditev pa je spremljala pihalna godba.

Ze naslednje leto so se zvrstile nove prireditve, enkrat pa je celotna ekipa gostovala celo na Reki.

Leta 1952 se je na prvomajski proslavi na Poljanah zbralo kar 15.000 ljudi, šahisti pa so takratno praznovanje izkoristili in pripravili partijo »živega šaha«. Na zeleno belih poljih sta se soočili kraljevi vojski (s pravimi črnimi in belimi konji) v eni najbolj zanimivih šahovskih partij vse časov, (imenovani tudi »nesmrtni«) med starima mojstrima iz 19. stoletja ANDERSENOM in KIESERITZKYM. (Mojsira sta »n esmrtno« partijo odigrala leta 1851 v Londonu, Andersen pa je nasprotniku matiral v 23. potezi potem, ko je nasprotniku žrtvoval

vse najmočnejše figure in na koncu še damo.) Klovna sta ob spremljavi godbe z nosili morala odnašati »padlec«, kar je prireditev dajalo še posebno mikavnost.

(ANDERSEN : KIESERITZKY London 1851. Kraljevi gambit: 1. e4 e5, 2. f4 e4, 3. Lc4 Dh4+, 4. Kf3 b5, 5. Lb5 Sf8, 6. Sf3 Dh6, 7. d3 Dh5, 8. Sh5 Dg5, 9. Sf5 c6, 10. g4 Sf8, 11. Tgl cb5, 12. h4 Dg6, 13. h5 Dg5, 14. Df3 Sg8, 15. Lf4 Df8, 16. Sc3 Lc5, 17. Sd5 Db2, 18. Ld6 Lg1, 19. e5 Da1+, 20. Ke2 Sa6, 21. Sg7+ Kd8, 22. Df6+ Sf6, 23. Le7+ mat.)

Znova je jeseniško šahovsko društvo organiziralo prireditev leta 1961 na Poljanah. Četrtega julija se je ob dnevu borca zbralo 30.000 ljudi na osrednji proslavi. Ena izmed prireditev je bila tudi tokrat »Živi šah«, samo da je bila tokrat odigrana partija med bivšima svetovnim prvakoma Aleksandrom Aljehinom in Razlom Capablankom. Obe vojski sta bili takrat v izredno bogatih kostumih, slo pa ni seveda brez živih črnih in belih konj.

Kljub izrednim uspehom jeseniškega šahovskega društva v šestdesetih letih pa po letu 1961 ni bilo prireditve »Živi šah« vse do leta 1975, ko je bila prireditev prvič v športni hali v Podmežaklju. Prikazana je bila zopet stara »nesmrtna lepotica« med Andersenom in Kieseritzkyem. Prireditev je spremljala polna dvorana, partijo pa je komentiral šahovski mojster Ivo Bajec, ki je sprejel vabilo tudi na letošnjo prireditev.

Letošnja prireditev je nekoliko drugačna od vseh prejšnjih, gotovo pa bo zanimiva tudi za otroke. Začetek prireditve bo ob 20. uri, trajala pa bo eno uro. Pokrovitelj letošnje prireditve je skupščina občine Jesenice.

Tone Konobelj

LEP USPEH JESENIŠKIH MLADINCEV NA DRŽAVNEM PRVENSTVU V SKOKIH V VODO

Letošnjega mladinskega državnega prvenstva v skokih v vodo, ki je bilo v Beogradu 21. in 22. julija, sta se udeležila dva mladince plavalnega kluba Jesenice - sekcije za skoke v vodo.

Kljub veliki konkurenci, saj so se tekmovalja udeležili tudi tekmovalci in tekmovalke, ki že nekaj let zastopajo našo državo na mednarodnih prireditvah in uspešno tekmujejo že na članskih prvenstvih, sta jeseniška tekmovalca dosegla lep uspeh.

Robert Babič je bil v skokih s trimetrške deske zelo soliden enajsti, Anita Kos pa je z osvojitvijo četrtega mesta v skokih s trimetrške deske presegla vsa pričakovanja. Le 20 točk ji je manjkalo za osvojitev bronaste medalje, ki jo je osvojila ena najboljših jugoslovanskih skalk v vodo Lazarevičeva.

Letošnje mladinsko državno prvenstvo si je ogledalo vsak dan okrog 5000 gledalcev. Organizacija tekmovalja je bila dobra, le sodniki iz Beograda so precej oškodovali slovenske tekmovalce.

Uspeh jeseniških mladincev je lepa spodbuda za vse članse sekcije za skoke v vodo pri plavalnem klubu Jesenice, ki jih je 32. Z marljivim delom lahko v bodoče pričakujemo še boljše uspehe. Anita Kos in Robert Babič pa lahko z marljivim delom že drugo leto postaneta člana jugoslovanske državne reprezentance.

Bera

Robert Babič - skok s 3 m deske (Foto F. Črv)

Člani PK Jesenice, sekcije za skoke v vodo s svojim trenerjem Benom Ramušem (Foto F. Črv)

KAKO SE JE OSEL NAUČIL BRATI

V neki vasi, ne ve se natanko kje, v Butalah ali Zaplankah, so dolgo odlasali, naposled pa le odprli šolo. Izbrali so si tudi mladega učitelja, ki je bil vaščanom silno po godu, le Pavliha je nejevoljno zmajal z glavo. Učitelj se mu je zdel preveč imeniten, tako imeniten, da niti njemu, Pavlihi, ni priznal zasluženosti veljavo. Ko je bilo Pavlihi tega dovolj, se je pritožil in potožil samemu županu:

»Pameten človek si, župan, le z učiteljem nisi imel sreče. Ze mesec dni poučuje, otroci pa še ne znajo brati. Moj sin še vedno drži knjigo narobe in če ga kaj vprašam, molči kakor tele. Tvoj učitelj ni torej pravi učitelj; slabši je od mene, ki si upam prej naučiti brati svojega osla.«

Butalski župan je bil predloga silno vesel; dejal je: »Za učitelja Pavliha, te ne morem imenovati, pač pa dobiš mernik zlata, če naučiš brati svojega osla. Mernik zlata dobiš v nasprotnem primeru pa te vržem v najtemnejšo ječo.«

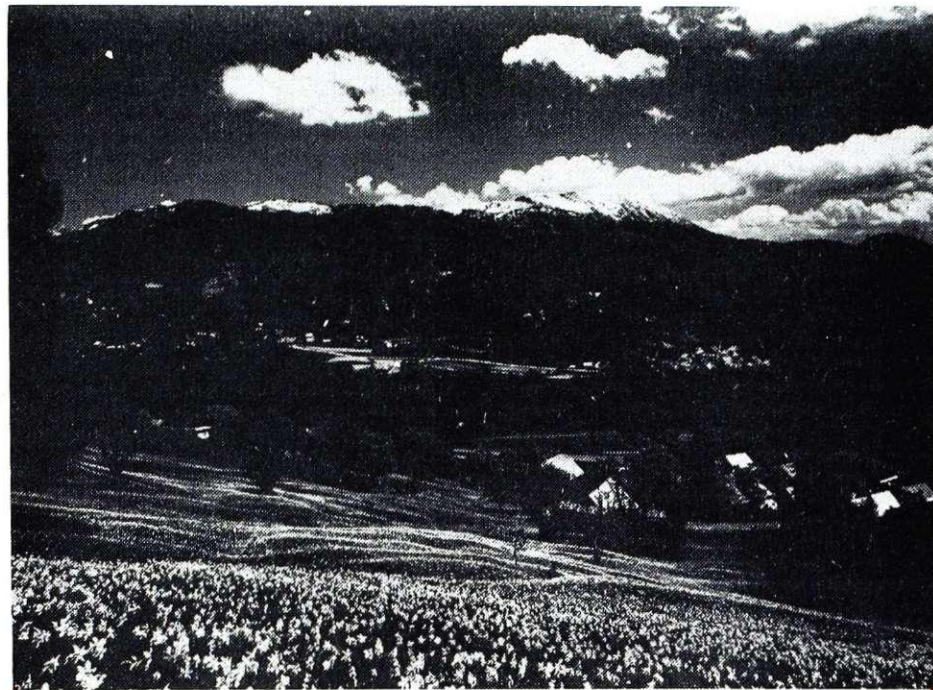
Pavliha se je prve obljube močno vzradostil, druge pa zelo prestrašil. Niso zajče solze priti v najtemnejšo ječo! Sedel je, se globoko zamislil in iztuhtal najbolj reformirano šolo in najsodobnejši pouk. Iz stare skrinje je vzel staro zaprašeno knjigo, nasul med liste ovsu ter jo postavil pred osla. Le-ta je zvedavo buljil v knjigo, lakomno vohljajal za ovsom in seveda obračal liste, če je hotel priti do ovsu. Po tednu dni učenja je bil osel že spreten bralec.

Radovednost butalskega župana ni pustila pri miru. Oglasil se je pri Pavlihi, da bi se o oslovem napredovanju v šoli prepričal na lastne oči. Temu, kar je videl, se je zares čudil. Osel je brumilo z gobcem listal po knjigi in ker to pot med listi ni našel ovsu, je začel brati na ves glas: »I-a, i-a, i-a!«

Župan od presenečenja ni imel primerne besede pohvale. Pavliha pa je dejal: »Vidiš, župan, v kratkem tednu sem naučil osla odpirati knjigo ter brati črki i in a, medtem ko je tvoj učitelj v mesecu dni naučil otroke komaj črko i. Ali ni to za osla več kot dovolj?«

Župan ni mogel oporekati in Pavliha je dobil zaslužen in obljubljen mernik zlata.

Priredil Črt Šinkovec

Franci Sluga: Pomlad v Plavškem rovtu

KAKO JE POSTAL OSEL KRALJ

Nekoč so živali sklenile, da si izvolijo kralja. Bilo je mnogo predvolilnega hrupa, naposled pa so izvolile leva, ki je bil med vsemi najmočnejši in najmočnejši. Živali so se mu vdano poklonile, le osli, ki niso gozdna divjad, so se trmasto upirali temu, da naj bi bil lev tudi njim kralj. »Mi smo miroljubna domača žival,« so dejali, »zato naj bo naš kralj naše krvi in dlake.«

Tako so rekli osli in se odpravili iz gozda. Kmalu so dospeli na zeleni travnik, se ustavili in dejali:

»Zdaj si bomo izvolili kralja. Kralj naj bo največji osel med osli.«

Osli so najprej sestavili kandidatno komisijo iz samih spoštovanih oslov, le-ta pa je predlagala po starem običaju tri kandidate. Volilci so v znamenje protirjevanja in soglasja veselo zarigali, kandidati pa so, kot se spodobi, na oslovskem predvolilnem zborovanju, prebrali svoj življenjepis, poln plemenitih dejanj in vrlin.

Na oder se je povzpел prvi kandidat in dejal:

»Vse življenje sem za svoje garanje sprejemal plačilo z bičem, vse življenje sem mirno prenašal mrz in vročino, glad in žejo.«

Iz množice oslov se je zaslislalo rahlo ploskanje.

Na odru se je pojavil drugi kandidat:

»Odkar živim, trpim in stradam. Ljudem sem bil vselej hvaležen, kadar so me obremenjevali s pretežkimi butarami in vrečami, kadar so me brcali in topli do krvi, kadar...«

Zbor volilcev se je zganil; iz ploskanja so se zaslislali medkllici: »Živel kralj!«

Predsednik kandidatne komisije je bil primoran opozoriti volilce na tretjega kandidata. Le-ta se je odru nizko priklonil in iz svojega življenjepisa prebral le odlomek iz plemenitega in junaškega življenja:

»Podpisani sem bil vsak dan od ljudi tako strašno bičan, tako strašno sestradan, tako strašno žejan, da ne vem, če sem sploh še osel. Da pa sem osel in obdarovan še s posebnimi vrlinami, sem prepričan, ker se proti gospodarju nisem nikoli trmasto obnašal, pač pa sem mu bil od srca hvaležen za bič in batine.«

Ko so volilci-osli to slišali, so padli na kolena in zarigali:

»Ta osel je največji osel med osli, zato naj nam bo kralj!«

Priredil
Črt Šinkovec

LISTI izhajajo kot priloga tednika Železar – glasila delovnega kolektiva SOZD SZ ŽELEZARNA JESENICE. Ureja kulturno umetniški klub pri DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice, glavni in odgovorni urednik Joža Varl.

KDO IZ MENE POJE:

LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE...

LISTI

Uredil kulturno-umetniški klub TONE ČUFAR

Štev.: 42/IX

Jesenice, 26. julija 1979

Bratko Kreft

PREŠEREN IN NAŠ ČAS

Govor

ob 40-letnici obnovitve
Prešernove rojstne hiše
v Vrbi 20. maja 1979

Vsa pota naše ljudske in človeške zavesti, duh našega narodnega žitja in bitja, izhajajo iz Prešerna in se še zmeraj tudi vračajo k njemu nazaj. Čeprav je po številu pesmi v literarno estetskem smislu predvsem ljubezenski pesnik, je kljub temu celo v glavno svojo ljubezensko pesnitev Sonetni venec nevsiljovo vpletel svojo slovensko zavest in svojo neločljivost od ljudstva, iz katerega je izšel. Trubar je ustvaril temelje našemu knjižnemu jeziku, Linhart je s svojima komedijama ustvaril slovenski komedijsko dramatski dialog, Prešeren pa je, izhajajoč iz svojega rodne gorenjskega narečja ustvaril v svojih poezijah slovenski pesniški jezik na ravni takratne evropske poezije. S tem nas je dokončno tudi nacionalno utemeljil in utrdil, čeprav mu mestna srenja, v kateri je moral kot pravnik in pesnik živeti, ni mogla slediti, ker je bila njena povprečna intelektualna raven dokaj nižja, saj se je v tistem času bolj oklepala patetike Koseškega. Po stilu in vsebinsko je bila to patetika takratne jare gospode, ki se je sicer po Bleiweisu rada sklicevala na slovensko ljudstvo, mislila pa pri tem predvsem na sebe, družabno pa se med seboj bolj pogovarjala v jeziku tujca, ki je že več stoletij skušal slovensko ljudstvo raznaroditi, kar dela še danes na Koroškem onstran naše državne meje, v tržaškem Primorju v Italiji, pa tudi še Porabju na Madžarskem kljub nekaterim popustom. Do zavor pa prihaja zdaj bolj zdaj manj zaradi naše budnosti in odpornosti našega tamošnjega življa, čeprav je naša dolžnost, da ga sproti

podpiramo in se kolikor mogoče zavzemamo zanj.

Tudi Prešeren je moral v takratnih ljubljanskih razmerah marsikdaj uporabljati nemščino, predvsem seveda kot pravnik na različnih uradnih mestih, kjer je

bodisi posredoval bodi neposredno zastopal stranke, ali odvetniško pisarno, v kateri si je moral služiti vsakdanji kruh, dokler ni dobil in to šele po šesti prošnji samostojnega odvetništva v Kranju, ker ga je imela oblast in odločujoči del družbe za Ljubljano prenevarnega, saj svojega prepričanja ni skrival. Čeprav je elegija »Slovo od mladosti«, ki jo je objavil leta 1830 v prvem zvezku drobnega almanaha »Čbelica«, osebna intimna izpoved in tožba o »temni zarji« preživete mladosti in njenih bridkih spoznanjih, vendarle preveč spregledujemo, da je vmes tudi moralno-socialno ostro obsodil družbo, v kateri je preživel drugi del svoje mladosti in v kateri je moral živeti do smrti. Spoznal je, da v tej družbi, kakor pravi v pesmi, »človek (le) toliko velja, kar plača«, da »le petica da ime sloveče« in da veter sreče v tej družbi le tistemu nasproti vleče.

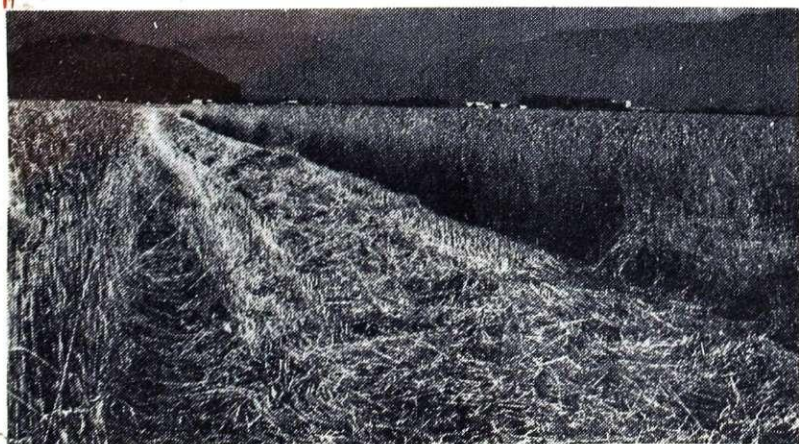
»kogar v zibel vidla je berača«
ker »le petica da ime sloveče.«

Takšna je Prešernova moralna kritika in socialna oznaka družbe, v kateri je kapital s svojo brezobzirno moraljo, ki bi jo mogli imenovati tudi nemoraljo, dobival vedno večjo moč potem, ko je meščanski razred izdal nekoč sveta in nekaj časa gromovito zvoneča načela iz gesla »Liberté Egalité Fraternité!« — svoboda, enakost in bratstvo. Navedeni Prešernovi stihii jasno in udarno dokazujejo, da je odkril in tudi na samem sebi doživel meščanski kapitalistični in birokratski sistem družbe, v kateri je denar vse, moč in oblast. V pesmi pa ne razkrinkuje le materialnega sistema družbe, marveč tudi iz njega izhajajočo moralno oziroma nemoralno, kajti v tej družbi tudi čista »vest in dobro dejanje« nimata nobene veljave, saj ju celo zaničujejo, kakor ugotavlja v drugi kitici. Čeprav že vse do-

(Nadaljevanje na 2. strani)

Prešernova rojstna hiša v Vrbi danes

Žetev (Foto F. Sluga)

sedanje, s čimer je Prešeren označil takratno družbo, dovolj ugotavlja njeno negativno bistvo in podobo v socialnem in moralnem smislu, še v tretji kitici stopnjuje svojo kritiko, ko k vsemu že izrečenemu dostavi, da ta družba čisla le tisto,

»kar um slepi z goljufijami, ležami.«

Goljufija in laž, čaščenje in veljava denarja, da ostanejo celo »neveste brez dotamice«, vladata brezvestnost in celo zaničevanje dobrega dejanja. Tako označuje tridesetletni Prešeren takratno vladajočo družbo. S tem je že v prvi številki »Čbelice« v elegiji »Slovo od mladosti« vrgel s takšno oznako družbi rokavico, oznako, ki je tako ostra, kakor je dotlej pri nas v pesniški obliki še in izrekel nihče pred njim. Z njo se je priključil kritiki družbe, ki jo je izrekel pred njim v komedijski obliki njegov bližnji rojak iz Radovljice Linhart najprej v »Županovi Micki«, še ostreje pa v Matičkovem samogovoru. Razloček pa je, da je Prešeren govoril pesniško in neposredno iz sebe ter naravnost v svojem imenu. Tej moralni in socialni njegovi kritiki še zmeraj premalo prisluhnemo, nekateri pa so jo v preteklosti tudi hoté spregledovali ter zato poudarjali, da je Prešeren le pesnik svoje nesrečne ljubezni, čeprav je tudi njegova ljubezenska pesem zbuja za njegovega življenja pri konservativcih in nazadnjakih ne samo zgražanje, marveč celo ogorčenje in odpor. Teh pa v resnici ni izzval le zaradi erotike v svojih pesmih, marveč tudi s svojim etično-socialno kritiko družbe. Ostre zvoke njegove kritike pa sliši pozorno uho s tenkim posluhom tudi v nekaterih drugih stikih njegovih pesmi v mojstrski pesniški in jezikovni muzikalni instrumentaciji.

Tudi v svoji največji ljubezenski pesnitvi »Sonetnem vencu« je potožil kako ga skeli, ker

»Slovenec mile
ne ljubi matere, vanj upajoče...«

V skrbah je, da bodo z njo, ki ji je posvečen Sonetni venec, tudi zale Slovenke, ki rade nemško govore
»morebiti zaničevale« njegove pesmi, ker so pisane v jeziku slovenskega ljudstva:

»ker s Parnaso so očetne
dežele
in ker
»le tukaj so častile Kranjcev množice.«

V sedmem sonetu Sonetnega venca se obrača v stiski, v kateri je sam in vse njegovo od tujcev zapostavljeno in preganja. No ljudstvo in njegov jezik, ki ga celo domače meščanstvo omalovažuje, s pronojo k višjim silam, da bi poslale slovenskemu ljudstvu pevca, kakor je bil legendarni starogrški pesnik Orfej. Ta naj vse ljudstvo obudi k zavesti:

Da bi nebena milost nam skazale!
Otajaj Krajna našega sinove
njih in Slovencev vseh okrog rodove,
z domačimi pesmami Orfeja poslane.
Da bi nam srca vnel za čast dežele
med nami potolažil razprtje
in spet zedinil rod Slovenščine cele!
Da b' od sladkote njega poezije
potihnil ves prepir, bile sesule
viharjev jezicnih mrzle domačije
Ta Orfej pa ni bil nihče drug kot Prešeren sam s svojimi »Poezijami«.

Tudi njegova pesem naj budi in spodbuja, naj posredno in neposredno dokazuje, da je jezik ljudstva, iz katerega je Prešeren izšel in v katerega jeziku je pisana njegova pesem, enakovreden z jeziki drugih narodov. V »Elegiji svojim rojakom« se obrača naravnost k množici svojega naroda, naj se vendar ozre okrog sebe pa bo videl, kakšne darove ji nudi domača zemlja, domači svet. Kakor je v elegiji »Slovo od mladosti« obtožil družbo sploh, tako očita v »Elegiji svojim rojakom« tudi njim, da jih žene le lakomnost:

Kranjci, ti le dobiteka tesa,
bratov tvojih ni ti mar,
kar ti bereš, kar ti pišeš,
mora dati gotov d-nar.

Ze ti navedki iz Prešerovih pesmi dovolj zgovorno pričajo, da Prešeren ni bil le etično-socialni kritik družbe, marveč tudi kritik slovenskih razmer, zlasti takratne slovenske meščanske družbe, ki ji jezik slovenskega ljudstva ni bil enakovreden s tujim, kar je za Prešerna dokaz, da se je ta družba v oboževanju njega in njegove civilizacije odtrgala od svojega ljudstva. Med glavnimi dokazi takšnega stanja je bil ravno odnos, kakršnega so imeli takratna vladajoča družba tudi do Prešerna in njegove pesmi. Kljub težkim razmeram, v katerih je živel, je pod njihovim pritiskom včasih tudi omahoval pod pezo svoje usode, toda vero v svoje ljudstvo si je ohranil zmeraj. Zato je tudi v »Sonetnem vencu« vzkliknil:

»Vremena bodo Kranjcem se zjasnile,
jim mišči zvezde kakor zdaj sijale.

Iz te svoje globoke vere je v uvodu h »Krstu pri Savici« po Crtomiru celo mogočno povzdignil glas za vse slovanske narode:

»Največ sveta otrokom sliši Slave,
tja bomo našli pot, kjer nje sinovi
si prosti voljo vero in postave.«

Takšni spodbudni in samozavestni glasovi v Prešerovi pesmi so globoko odmevali tudi v našem Osvobodilnem boju, v srch naših partizanov, katerih vrste so sproti množili tudi Prešerovi najožji rojaki z Gorenjske in tako z vsem slovenskim ljudstvom dokazovali, da je Prešerova ljudska in narodna zavest tudi njihova zavest.

Svojo neusahljivo narodno in ljudsko zavest je poleg duha svoje poezije dokazal Prešeren tudi s svojo ljubeznijo do slovenske ljudske pesmi, ki je bila v tistih časih še posebno velika narodna dragotina, saj se je v njej ohranjal skozi stoletja v različnih narečnih oblikah slovenski jezik, ki pa mu je ravno Prešeren prvi dal najvišjo pesniško in umetniško pesem v najvišje vrhove svetovne lirike. Nekaj ljudskih pesmi, kakor na primer pesem o Lepi Vidi, je sam rahlo prepešnil, pa so že nastale velike umetnine. To velja zlasti za pesem o Lepi Vidi, ki ni nič manjša umetnina, kakor je srbohrvaška ljudska pesem »Hasanaginica«, ki je očarala velikega nemškega pesnika Goetheja, da jo je prepešnil v svoj jezik. Če bi bil spoznal tudi slovensko pesem v Prešerovi priredbi, bi prav gotovo prevedel tudi ta biser iz pesmi slovenskega ljudstva.

Prešeren je v nekem pismu Vrazu, ko ni bilo več upanja, da bi almanah »Čbelica« šel izšel, ker se je v razmerah, kakršne so bile, zadušila, skromno zapisal, da je »tendenco njenih pesmi in druge njihove literarne delavnosti samo ta, da bi kultivirali naš materin jezik«. Izjava je na prvi pogled skromna, če pa pomislimo globlje, je v njej več, kakor pove beseda, kajti za njo se skriva odločnost in zavest čbeličarjev, da bi povzdignili slovenski ljudski jezik na raven umetniškega knjižnega jezika. To pa je storil ravno in predvsem Prešeren z genialno močjo svojega stvariteljstva že takrat za vse čase. To veliko in neminljivo Prešerovo dejanje ni bilo le sad njegove genialne pesniške darovitosti in navdiha, marveč v isti meri njegove slovenske zavesti, ki je bila zakoreninjena v ljudstvu, izšla iz njega, živela iz njega in hkrati živela zanj.

Ce pozorno in večkrat zbrano prebiramo drobno knjižico Prešerovih »Poezij« ter se poglobimo v njo, nam ne bo težko ugotoviti, da sega ona Prešerova kritična misel tudi v naš čas. Ali ne sega Prešerova kritika različnih slabosti v družbi in narodu, v ljudeh in človeku v marsičem tudi v naš čas, ko strupijo včasih prevelika zagledanost v tuje in modno, različni in napli včasih tudi nekateri slavilci takne

kratizmi že tako zmanjšane etične in duhovne človeške vrednote, ker marsikje vsiljivo prevladuje zgolj vnanja civilizacija nad resnično kulturo? Človek leta v vsemirje in stopa na luno, hkrati pa si razne oblastne sile groze z atomskimi bombami, ki lahko v nekaj minutah usmrtijo na stotisoče ljudi — smrtonosno orožje, kakršnega je znašel v novejšem času človek, ki mu bo v lastno pogubo, če ne bosta v njem in v človeštvu prevladala tisti človečanski čut in miselnost, ki živita in svarita tudi v Prešerovi poeziji, kakor v delih vseh velikih duhov sveta.

Najpreprosteje je izpovedal Prešeren svojo narodno in človeško zavest, svoje slovenstvo in svetovljanstvo v pesmi »Zdravljica«. Po plemenitosti, v kateri združuje oboje v sebi in po preprosti pesniški obliki ter umetniški dovršenosti, hkrati pa po njeni neposrednosti in pristnosti ji ni mogoče najti enake v vsej evropski književnosti. Ne pravimo ji zaman »slovenska marseljeza«. Prešerova »Zdravljica« je prva slovenska revolucionarna politična pesem, ki v duhu najplemenitejših idej velike francoske revolucije združuje v sebi narodno in mednarodno, ljudsko in človeško. Njena misel in njen pristni zanos jo sproti spreminja iz prigodnice v visoko pesem Prešerove neusahljive ljubezni do svojega ljudstva in do narodnega bratstva vseh ljudi. v tem je tudi posredno slovenska predhodnica francoske pesmi revolucionarnih delavskih množic »Internationale«. Zato ni danes nič manj živa, kakor je bila takrat, ko jo je ustvaril Prešeren. Ni je ustvaril le zgolj iz sebe in za svojo prijateljsko družino. Na dan mu je privrela iz biti njegove ukoreninjenosti v ljudstvu, saj je genij slovenstva izšel iz preproste kmečke hiše, iz te gorenjske zemlje, ki jo je nosil v umu in srcu seboj vse življenje, kamorkoli ga je zanesla pot. Njegove pesmi dokazujejo, da se nikoli ni pomeščanil v razrednem smislu, čeprav je živel drugo polovico svojega življenja med meščani v Ljubljani in Kranju in bil oblečen po meščansko.

Cankar je za sebe in svoj čas zapisal v knjigi »Bela krizantema«, da je umetnik prolet v meščanski suknji. Takšen ljudski človek v meščanski obleki je bil pred njim tudi že pesnik in odvetnik Prešeren, ki mu niso zaman rekli, da je dohtar pravice, kakor so mu zapisali v mrtvaški list, čeprav so mislili pri tem le na njegovo odvetništvo, ker se niso zavedali, da je bil v resnici več kot le navaden odvetnik, saj ravno »Poezije« dokazujejo, da je bil v resnici zagovornik in dohtar pravice slovenskega naroda, po »Zdravljici« pa tudi vseh narodov in ljudstev. »Poezije« so njegova življenjska izpoved in oporoka za vse rodove s pozivom in opominom, da moramo biti s svojim ljudstvom zmeraj tako povezani, kakor je bil sam, da moramo živeti iz ljudstva in zanj, kakor je delal in živel zanj Prešeren, ker ni nikoli pozabil, da se je rodil v preprosti kmečki hiši in da je z njo, z ljudstvom in rodno zemljo krvno in duhovno nedeljivo povezan. Dokler bomo zvesti temu velikemu Prešerovemu izročilu, ne bomo samo zvesti njemu in veliki pesmi njegovih »Poezij«, marveč tudi svojemu slovenskemu ljudstvu, njegovemu jeziku in zavesti.

Trubar nas je jezikovno-knjižno utemeljil, Prešeren pa nas je utemeljil v narod, preden smo se mogli narodno osvoboditi in družbeno preroditi. Ko pa se je z osvobodilnim bojem in revolucijo zgodilo tudi to, smo postali tudi enakopraven državni narod v zvezi enakopravnih narodov in narodnosti v samoupravni socialistični federaciji Jugoslaviji. V tem skoraj stoletnem boju od Prešerovih časov dalje pa nas je zmeraj znova spodbujala in vodila tudi Prešerova pesem s svojo napredno narodno, ljudsko in humanistično miselnostjo.

Dolžnost nas vseh, vsega slovenskega delovnega in zavednega ljudstva, združuje

Crtomir Šinkovec

MATJAŽ IN ČOKOLADA

Pod Sladko goro ob Medenem potoku je živel Matjažek. In Matjažek, ki je nadvse rad jedel čokolado, je neprestano prosil babico:

»Babica, daj mi čokolado!«

»Kje naj jo le vzamem,« je odgovorila babica. Nekoč pa se je domislila: »Mačku, tistemu, ki ima lep, rožnat nosek in žametne tačke, bom rekla, naj prinese Matjažku čokolado.«

Maček se je brž s tačkama umil, si navihal brke ter se urno odpravil iz hiše. Ni se dolgo mudil, vrnil se je in zamjavkal:

»Mjav — mjav, tu imaš, Matjažek, čokolodao!«

Matjažek je pogledal izpod čela, se hudo razjezil na mačka in zacepetal:

»Beži proč, grdun! Miška še nikoli ni bila čokolada!«

Maček je zbežal pred Matjažkovo jezo, skrčil se je pod posteljo in čakal, kaj bo.

Babica se je spet globoko zamislila in dejala: »No, petelinčka bom poslala po čokolado.«

In ga je poklicala:

»Petelinček, petelinček! Ti, ki imaš tako lepo perjanico, prinesi Matjažku čokolado.«

Petelinček je ubogljivo zakikirikal in nemudoma sfrfotal na njivo. Tam je našel črva in ga prinesel Matjažku.

»Kikiriki! Tu imaš, Matjažek, čokolado!«

Matjažek se je nakremžil, že na jok mu je šlo.

»Babica, odpodite tega nesramnega petelinčka!«

Petelinček se je nemalo začudil. Užaljen je s povešeno glavico odšel k svojim kokoškam in se jim bridko potožil.

Tudi babici je bilo hudo. Kje naj najde čokolado za trmastega Matjaž-

ka? Mislila je in se domislila: »Poklicala bom Čuvaja. Kuža ima dober nos, vse izvoha in izsledi, pa bo našel tudi čokolado!«

Kužek je bil zaupanja močno vesel. »Hov — hov!« je dejal, odhitel v kuhinjo in tam poprosil za veliko kost.

Potem se je veselo mahaje z repom vrnil k Matjažku:

»Hov — hov, Matjažek, tu imaš imenitno kost. Še meni se cedijo sline po njej, tako je dobra.«

Matjažek pa je planil v jok:

»Kost ni čokolada, kost ni čokolada!«

Babica je Čuvaja potrepljala in rekla:

»Priden si Čuvaj, priden, zato kar sam pohrustaj to imenitno kost.«

Babica zdaj ni več vedela, koga naj pošlje po čokolado. Takrat je na dvorišču zameketala koza in babica je poizkusila srečo:

»Koza, prinesi no Matjažku čokolado!«

Koza je prikimala, da se ji je potresla kosmata brada, in urno odstopicala do grmovja. Odtrgala je javorov listič in ga prinesla Matjažku:

»Me-ke-ke! Matjažek, na javorov list; ni je bolj sladke stvari. Mmm, kako je sladak!«

Matjažek je obrnil kozi hrbet, se kremžil in hlupal:

»Čokolade, čokolade!«

Tedaj je v sobo priletela čbelica. Babica je veselo vzkliknila:

»Čbelica, čbelica, ti boš prinesla Matjažku še vse kaj slajšega, kakor je čokolada!«

»Zum-zum-zum!« je zabrenčala čbelica. »Tako j mu bom prinesla cvetličnega medu.«

Čbelica je odletela naravnost v svoj panj, vzela košček satovja in ga prinesla Matjažku:

»Zum-zum, Matjažek, prinesla sem ti medu. No, zdaj pa le jej!«

Matjažek je zavriskal ter poskusil med.

»Mmm, kako je dober!« se ga je veselil.

»Zum-zum, Matjažek, ko boš tega pojedel, ti bom prinesla drugega.« je obljubila čbelica.

»Jejnata, kje ga boš pa vzela?« se je obližoval Matjažek.

»I, kje neki! Cvetlice mi ga bodo dale še sto lončkov.«

Čbelica je pozdravila babico in Matjažka ter odhitela na polje nabirati nov med.

NEZVESTI PRIJATELJ

Spoznala sta se šakal in kamela in postala sta prijatelja. Lepega dne reče šakal kameli:

»Na onem bregu reke raste sladkor. ni trs. Preplavajva tja! Ti se boš najedla trsa, jaz pa bom nalovil rib.«

Kamela je bila takoj zadovoljna. »Sedi mi na grbo,« je rekla, »in preplavalava bova reko.«

Nedaleč proč se je bohotala velika njiva sladkornega trsa. To je bila za kamelo obljubljena dežela in brž je hlastnila po trsu, šakal pa je pri reki lovil ribe. Kmalu je sit do grla pritekel h kameli, začel je veselo skakati okoli nje in na vse grlo lajati.

Ko so ljudje v bližnjem naselju zaslišali šakalov lajež, so pograbili palice in pritekli na njivo. Zagledali so kamelo, ki je hrustala sladkorni trs, ter jo začeli pretepati. Komaj jim je ušla. Na pol mrtva je pribežala k reki.

Šakal je zajezdil kamelo in ta je zaplavala v reko. Kamela ga je med plavanjem vprašala:

»Po i mi, zakaj si tako glasno lajal?«

»N n,« je brezbrizno dejal šakal. »Imar tako navado, da po dobrem kosilu o lajam.«

»Če imaš tako navado, potem pač nisi kriv, da so me pretepli,« je dejala kamela.

Na sredi reke, kjer je bila voda najbolj globoka, pa je kamela nenadoma rekla:

»Šakal, okopajva se, zdi se mi, da si umazan.«

»Nikar,« je zajavkal šakal, »nikar, saj vendar ne znam plavati!«

Kamela pa je rekla: »Veš, tako navado imam, da se rada okopljem, posebno še, kadar me ljudje natepejo.«

Komaj je to izgovorila, že se je potopila. Ko se je spet dvignila nad gladino, šakal ni več sedel na njeni grbi.

In za šakalom nihče ni žaloval, nihče ga ni pogrešal. Tako se zgodi z nezvestimi prijatelji!

Franci Slupar: Cvetlična krajina

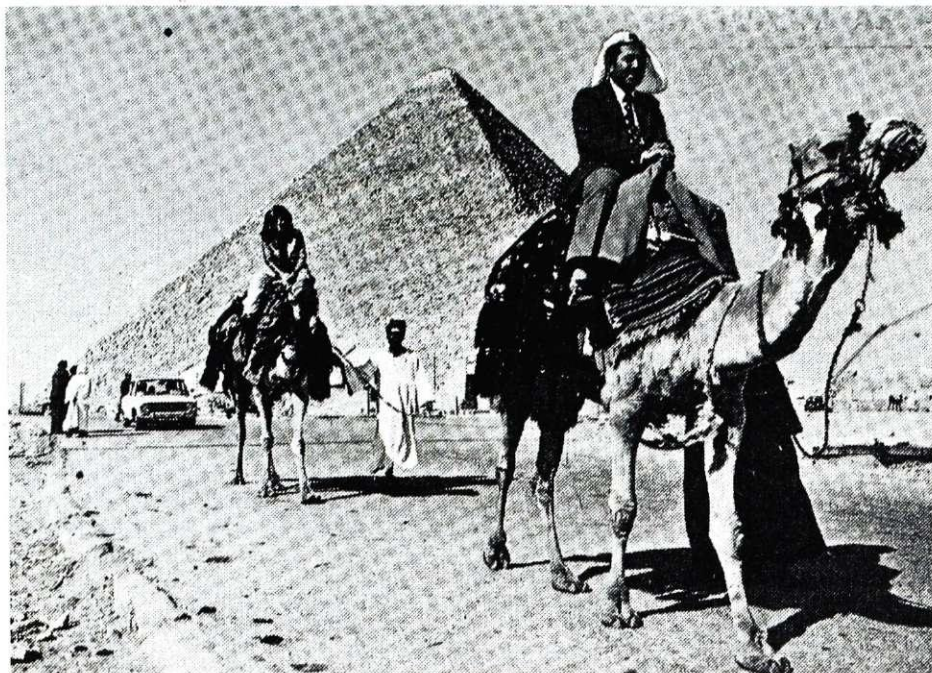
od severovzhodnega. Umetno ravnino so določili s pomočjo vodne gladine v jarkih in merilne vrvice. Seveda so morali vodo nositi v glinastih vrčih. Keopsovo ter bližnji Kefrenova in Mikerinova so tri najlepše piramide, ki jih obišče reka turistov iz vsega sveta.

Nefretete žena faraona Ehnatona. Beseda »nefretete« pomeni »Lepotica je prišla«. O njeni lepoti nas prepiča tudi pričujoča fotografija kiparske podobe. Pri Abu Simbelu je leta 1964 rešil njen tempelj Unesco.

Jesenčanka Paula Ravnikar, stara nad 80 let, že 50 let živi v Kairu. Po prvi svetovni vojni je kot mnoge mlade Slovenke odšla za kruhom po svetu. Kot vzgojiteljica je bila zaposlena pri neki egiptovski družini. Na podoben način so v tistih časih odhajale v svet zlasti primorska dekleta. V pogovoru se je spomnila svoje mladosti v železnarskih Jesenicah in naročila nekaj pozdravov. V pogovoru, kakor tudi v pisavi, nisme imel občutka, da že nad pol stoletja živi na drugi zemlji.

Keopsova piramida je najvišja gradnja antične dobe, ki se je ohranila do danes, eno izmed »preživelih« sedmih čudes starega veka. Človeška zgodovina pozna le malo temu podobnega.

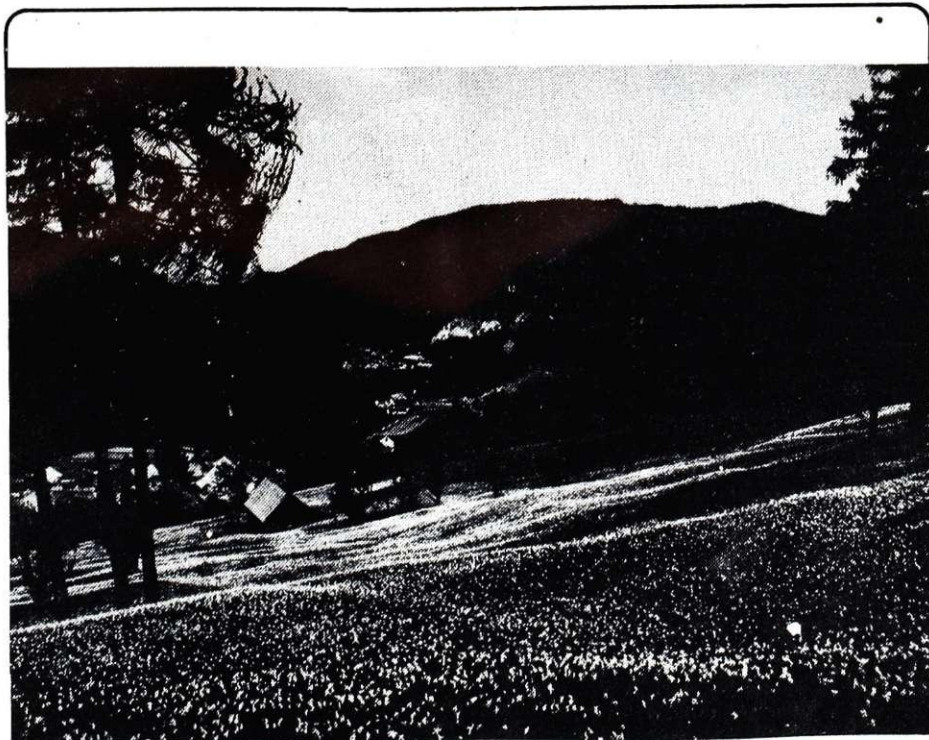
Stopim v piramido. Dolgi hodniki in številne stopnice vodijo do sarkofaga. Skoraj 47 stoletij je minilo od Keopsovega pogreba, ko so delavci vlekli na mrtvaški ladji mumijo in jo namestili v piramidi, od koder je začela svoje potovanje proti nebu, kakor to pripoveduje stara himna.

Sfingo — levom s kraljevo glavo (verjetno faraona Kefrena) nisem imel več časa videti. Zmenil sem se za obisk pri Jeseničanki, ki že več kot 50 let živi v Kairu. Ostal sem pri njej nekaj ur po večerji in izvedel še marsikaj zanimivega. Nekaj let tega sem opisal že med tekstom. Sicer pa spanja ni bilo več. Okoli polnoči se odpeljemo do groba velikega revolucionarja Naserja (pokojni Naser je bil velik prijatelj tov. Tita in eden izmed tvorcev neuvrščenosti). Pred skromnim sarkofagom v džamiji je častna straža egiptovske vojske.

Ko se odlepimo od afriških tal, znova letimo nad piramidami in lučmi Aleksandrije. Čudovitega sončnega vzhoda nad Atenami ne bom pozabil nikoli in pa polotok Halkidike s sveto goro Athosom; verjetno sem edini v letalu razložil tri dolge polotoke z markantno silhueto slovitega samostana.

Pot v Egipt je že dalja časa za menoj. Vtisi pa so ostali. Še več, začel sem prebirati literaturo in zapise. Tako mi vedno znova vstajajo podobe davne preteklosti, kjer sem resnično občutil, kako je moderni človek majhen v primerjavi z bogato preteklostjo ali kakor pravi napis iz neke tebanske grobnice: »Odšli so ne kakor mrtvi, ampak kakor živci«.

KONEC

Franci Sluga: Med Mežakljo in Mirco

nega v tovarniški povezanosti delavcev, kmečkega ljudstva in narodne inteligence je, da sproti obujamo v sebi duh Prešernove narodne zavesti in ljubezen slovenskega jezika, da Prešernovo izročilo in izročilo vseh žrtev osvobodilnega boja ne samo čuvamo in sproti v sebi obujamo in utrjujemo v svoji zavesti in jeziku, marveč da ga smotno nadaljujemo, razvijamo in sproti uveljavljamo. Za vse to in za vsak veliki cilj pa je treba tudi marsikaj pretrpeti, potrpeti in žrtvovati in ne nepremišljeno podlegati vsaki, na prvi pogled mikavni in zapeljivi puhlici, ki jo veter civilizacije pripiha od koder koli. Dokler bomo čutili in mislili z ljudstvom in zanj kakor Prešeren, bo tudi ljudstvo z nami. Ostati zvest velikemu Prešernovemu narodnemu, ljudskemu in človeškemu izročilu z odgovornostjo in kristalnim čutom etičnosti, poštenosti, svobodoljubnosti in pravičnosti pa ni naloga in dolžnost le sedanjega rodu, marveč vseh narodov, ki prihajajo in bodo prišli za nami. Le tako bomo uresničili tudi tisto nič manj pomembno in veliko misel med njegovimi mislimi, ki jo je Prešeren zapustil v spomin prijatelju in pregnanemu poljskemu revolucionarju, pesniku in zbiralcu slovenskih ljudskih pesmi Emilu Korytku, misel, ki pa velja prav tako za storitve pri svojem narodu, ker je vsak narod tudi del človeškega občestva:

*Človeka smrt požanje,
človeštva ne: naprej
z njim, kar je storil zanje,
živelo bo vselej.*

MIHA KLINAR

2

DESETI ZBOR JSDS

Tajnik izvršilnega odbora JSDS Josip Petejan v svojem poročilu ni mogel mimo »nerazumljivega« obnašanja najmočnejših in vodilnih evropskih socialističnih strank ob izbruhu prve svetovne vojne:

»Prišel je 4. avgust (1914), prišle so vesti o sklepih nemških in francoskih socialistov, katerih nismo nikdar pričakovali, dobili smo v roke uradno glasilo avstrijsko-nemške socialno demokratične stranke in čitali smo članke »Nach Paris:«, »Der deutsche Tag« itd. Tega postopanja ni mogel absolutno nihče odobravati in se z njim strinjati...«

To je res, kar vemo že iz tega zapisa. JSDS se vojnemu navdušenju socialistov nemškega cesarstva (razen Karla Liebknehta in drugih nemških internacionalistov, ki so se združili potem v tajno zvezo »Spartakusbund« in sodelovali v Švici na konferencah internacionalistov v Zimmerwaldu in Kienthalu, ki jima je prisostvoval tudi Lenin) in vojnemu navdušenju avstrijsko-nemške socialnodemokratske stranke ni pridružila. Zato je bil naslednji stavek v Petejanovem referatu na X. zboru JSDS resnično občutje slovenskih socialistov:

»Proletarska pamet ne more razumeti, kako je mogoče, da tisti, ki so se do včeraj ljubili in se skupaj bojevali za enake cilje, danes svojevoli drug drugega ubijajo.«

ZAČETEK ORGANIZIRANEGA KOMUNISTIČNEGA GIBANJA NA JESENICAH

Toda kasnejša zgodovina JSDS je pokazala, da je v usodnih dneh, ki so prihajali tudi ta stranka v celoti odpovedala, zlasti pa vodstvo, ki mu je poleg Antona Kristana pripadal tudi Josip Petejan, ki je najbrž nehotе priznal eno izmed mnogih šibkosti JSDS, ko je dejal: »O politični organizaciji in nje delu ni govora, ker izvzemši Trsta, Ljubljane in par drugih industrijskih krajev (na Jesenicah je še vedno ni bilo in so jo ustanovili šele 29. junija 1918 — prip. M. Kl.) je politična organizacija zaspala,« ker so vso pozornost posvetili »strokovnim in konsumnim organizacijam in to se je v splošnem tudi obneslo«.

»Naše strokovne organizacije, zlasti na Kranjskem, so skoro močnejše kakor prej, naša konsumna društva so danes v takem položaju, da smo na nje lahko ponosni in da stranka lahko od njih veliko pričakuje.«

Med strokovnimi organizacijami je omenil »podružnico kovinarjev na Jesenicah, ki šteje danes nad 1000 članov«.

Toda to ni bilo bistveno, JSDS je zamenjaval politično delo. »Politična organizacija je zaspala,« kar je priznal Petejan.

Torej Cankarjeva kritika Jugoslovanske socialno demokratične stranke, izrečena v njegovem govoru 20. aprila 1918 v Trstu (»Očiščenje in pomlajenje«) in ki je tako hudo razburila socialnodemokratskega veljaka in konsumarja Antona Kristana, za njim pa verjetno po njegovem naročilu še jeseniškega socialnega demokrata Antona Zugwitzja, da se je pridružil v tisku Kristanovemu napadu na Ivana Cankarja, le

ni bila iz trte izvita, marveč resnična, ko je postavil vprašanje:

»Kaj je storila stranka (JSDS) v tem usodnem času, ko se države rušijo in narodi vstajajo? Prav ničesar ni storila! Stisnila se je v kot svojih strokovnih organizacij in je godrnjaje gledala, kaj delajo drugi. (Zgod. arhiv KPJ, TOM V, str. 341, tudi Petejanovo poročilo na X. zboru isti vir, str. 300)

Ne bom se podrobneje zadrževal ob Petejanovem poročilu. Zdaj, ko je minilo že več kakor leto od Adlerjevega atentata in je cesar Karl spremenil smrtno obsodbo nad atentatorjem v osemnajstletno ječo, so tudi socialisti v avstrijskem cesarstvu pozabili na »dejanje blazneža« in njegovemu »samokresu« pripisovali zaslugi za ponovno »otvoritev parlamenta«, avstrijskim narodom pa nekaj več svobode in prostega gibanja.

»Po Adlerjevem činu so prišle na dan grozote, ki so jih pretrpeli avstrijski in zlasti slovanski narodi pod ero Stürgkha... Nismo prijatelji uboja in nasilstva, ali Adlerjevemu činu ne moremo odreči zgodovinske in politične važnosti, ne kot socialisti in ne kot Slovani. Zato naj mu danes pošljemo naše najprisičnejše pozdrave,« je rekel Petejan. (isti vir, str. 301) Rusko februarско revolucijo je imenoval »največji dogodek v času te vojne«, ker so »prvi podali podlago za pošten mir, dasi so bili voditelji

(Nadaljevanje na 4. strani)

Potem je dokazoval, da so podobni na- izredno sveži, saj je vojna še trajala in se je italijanska fronta predvsem napredovala v samovoljni in samovoljni (isti) krizma. Posledica te zmage pa bo pol- titična svoboda in samovoljni (isti)

(Nadaljevanje s 3. strani)

revolucije po večini iz meščanskih strank'. Da ti 'voditelji revolucije' niso uresničili pričakovanih ljudstev Rusije ne človeštva, Petejanovo poročilo ni omenjalo. Ta revolucija kljub svojemu vplivu ni postala največji faktor miru in ni zadala 'meščanski vojni smrtnega udarca', ni 'napravila konca nasilstvu' in ni 'pospešila nujnosti socialnih prenosov, da se zgradi na ruševinah razvalin držav svobodno socialistično Evropa', kar so še 8. aprila 1917 pričakovali od nje vodilni slovenski socialni demokrat- je v pozdravu, ki so ga preko nizozemskih sodrugov poslali iz Trsta v Rusijo.

Na X. zboru JSDS so govorili tudi o nameravani stockholmski konferenci socialistov centralnih vojskujočih se držav, ki naj bi obudile mrlica — II. internacionalo in jo angažirala za doseg miru in konca vojne, ki pa je ni bilo, a četudi bi bila, bi zaradi socialnodemokratskih voditeljev in njihovega oportunizma nikoli ne prišlo do česa podobnega kakor v Rusiji z Leninovo oktobrsko revolucijo, ki je v Rusiji napravila konec manjševškemu socialno-demokratskemu oportunizmu in že takoj po zmagi objavila zgodovinski Leninov dekret o miru ter odjeknila tudi med slovenskimi delavci, ki so začeli prirejati nove 'mirovne shode', o katerih je govoril tudi Petejan:

»Po zmagi ruskih boljševikov je prišla takoj mirovna ponudba, katero smo uporabili in sklicali 12 shodov, ki so bili v resnici prava mirovna konferenca slovenskih delavcev. Shodi so bili ogromno obiskani vzlic temu, da so skušali in skušajo še danes meščanski slovenski listi omalovaževati rusko mirovno ponudbo ter blatiti boljševike. Na to stališče so hoteli nekatere spraviti tudi naš Naprej, kar pa smo preprečili.« (isti vir, str. 302, 303)

Tudi tu bodo že prihodnja leta pokazala, da se bodo vodilni slovenski socialni demokrat pri pridružitvi meščanskim strankam pri 'zlivanju blata' na boljševiško revolucijo in Lenina, česar na X. zboru JSDS 25. in 26. decembra 1917 še ni bilo čutiti, in da bodo mnogo bolj smatrali za dolžnost 'stati konsumom ob strani in jih (s stranko) podpirati, ker s tem podpira (stranka) samo sebe', kakor pa podpirati boj delavstva in delovnega ljudstva za preobrazbo družbe v socialistično družbo. Komu bo na pr. sledil Anton Kristan in kdo mu bo že v bližnji prihodnosti za vzor bi se dalo slutiti iz njegove diskusije k Petejanovemu poročilu glede Stockholmske konference, ki je bilo:

»Sodrug Scheidemann (nemški oportunistični socialni demokrat, ki je pravzaprav preprečil zmago socialistične revolucije v Nemčiji, s tem pa indirektno povzročil tok nemške zgodovine v smer, ki je leta 1933 prinesla na oblast Hitlerja, z njim pa II. svetovno vojno in grozote, kakršnih človeštvo še ni doživelo) se je jasno izjavil, da so nemški socialisti za mir, zato smo tudi mi izjavo (za stockholmsko konferenco) podpisali in jo odposlali.«

Referent o političnem položaju Henrik Tuma je v svojem izčrpnem referatu, ko je obravnaval usodo mednarodne socialne demokracije ob izbruhu prve svetovne vojne, namenil prav Socialnodemokratski stranki Nemčije, ki jo je po Beblovi smrti leta 1914 vodil Scheidemann, precej ostro kritiko, potem ko je obravnaval njeno rast od leta 1890 dalje, za časa Bismarckovih izjemnih zakonov proti socialistom pa njeno radikalizacijo, ki je dala v tistem času stranki, prisiljeni delovati v ilegali, revolucionarnost, s tem pa tudi nemškemu delavskemu gibanju revolucionarno radikalno smer. Ta je po dr. Tumovo 'Bismarcka poučila, da s silo proti socialni demokraciji nič ne opravi, zato je odnehal'. »Uvidel je, da je za državno oblast ugodno, da ekonomično gibanje delavstva celo pospešuje.«

Pod 'ekonomično gibanje' je dr. Tuma štel strokovne organizacije in gospodarske organizacije (konsume). Pospeševanje le- teh naj bi preraslo politično radikalno gibanje in nemška socialnodemokratska stranka bi izgubila na politični akciji', kajti — dr. Tuma je nadaljeval: »... ekonomične in strokovne organizacije so bile takrat in so še danes v Nemčiji tako tesno vezane na državo in kapitalizem, da jih je mogoče ob (morebitnem) uporu takoj brez težave zatreti... NEMŠKA SOCIALNA DEMOKRACIJA SE JE DALA ZAVESTI S POTA, ZACRTANEGA PO KARLU MARXU IN NI SPOZNALA PRAVOČASNO, KAM MORE VESTI PRETESNA DRUŽITEV POLITIČNE ORGANIZACIJE S STROKOVNO IN EKONOMIČNO. Rezultat tega nenormalnega razvoja je moral biti sklep nemške socialno demokratske frakcije (v parlamentu) od 4. avgusta 1914. NEMŠKA SOCIALNA DEMOKRACIJA SE JE BILA ŽE DAVNO POPREJ ODREKLA VSAKI POMEMBNI POLITIČNI AKCIJI, BESEDO »REVOLUCIJA« JE IMELA, kakor prav pravi sodrug Otto Bauer, v SVOJEM JEZIKOVNEM ZAKLADU LE ŠE ZA DEKORACIJO.«

Naj navedem še nekaj dr. Tumovih citatov iz njegovega referata o političnem položaju na X. zboru JSDS 25. in 26. decembra 1917, saj nam bodo služili za razumevanje prihodnjega bližnjega zgodovinskega obdobja slovenske delavske zgodovine pa tudi Cankarjeve kritike JSDS 20. aprila 1918 v Trstu, ki sem jo že omenil in ki se do neke mere ujema tudi z naslednjo Tumovo ugotovitvijo:

»Bila je velika hiba naših prvih političnih boriteljev, da se je delavstvo premalo vzgajalo politično, da je stranka vse svoje praktično delo zastavila na parlamentarno akcijo. Zato so, kakor v nemški stranki, strokovne in gospodarske organizacije (konsumi) prevzele vodstvo vse stranke, one so bile merodajne tudi za politično taktiko. POZITIVNO PRAKTIČNO DELO, ki je predpogoj obstoja strokovne in gospodarske organizacije, JE MORALO ZADUŠITI VSAKO RADIKALNO GIBANJE STRANKE.«

Toda tudi takrat, kadar je šlo za politično akcijo (ob volitvah ali ob jug. soc. konferenci 1909, ki se je kakor vemo končala s klavirno in v celoti zgrešeno Tivolsko resolucijo o jugoslovanskem vprašanju, pri kateri je JSDS še vedno vztrajala, ali pri balkanski soc. konferenci leta 1910), ni bila politična akcija toliko naglašena, da bi se bilo slovensko delavstvo zavedalo nevarnega političnega položaja:

»To se je maščevalo nad nami tako kakor nad vso socialno demokracijo. Ta je močna le (internacionalno) zedinjena,« je dr. Tuma poudarjal večno resnico mednarodnega delavskega gibanja, ki ostane brez moči, če pri pomembnih in za človeštvo vsega sveta usodnih akcijah odpove en sam člen, kar so pokazali dogodki vojne in pokazala je konferenca v Stockholmu: »S trenutkom ko je odpadla nemška socialna demokracija v vladarstvu (Nemčiji), je paralizirala akcijo proletariata celega sveta! Vesoljni svet je pričakoval pred vojno od stranke, ki je štela 12 milijonov organiziranih mož, velikih činov (dejanj) — zaman, ker je odpovedal en sam člen!«

»Svetovna vojna je bila mogoča le s sodelovanjem delavca in kmeta,« je ugotavljal dr. Henrik Tuma na podlagi statistike prof. Cabetija za italijansko vojsko: »Vojsko sestavljata ... kmet in delavec s preko 70 %, a že proti volji združenega delavstva samega vojna ni mogoča.«

Zaradi razumevanja položaja ob koncu leta 1917 in zaradi sklepov, za našo akcijo za naprej je dr. Tuma opozoril na naslednje ugotovitve usodnih činiteljev pred in med vojno:

»Ne meščanska, ne naša stranka (socialni demokratje) ni dovolj poznala realnih razmer vojskujočih se držav; podcenjevalo se je Nemce, nadcenjevalo se je

Ruse. A kdor je Rusijo le količkaj proučeval, je moral vedeti, da so tla mogočnega ruskega kolosa izpodkopana. OD REVOLUCIJE 1905 naprej je bilo DELAVSTVO IN KMETSTVO REVOLUCIONARNO NE V SMISLU PRAZNE BESEDE ZAPADNE SOCIALNE DEMOKRACIJE, MARVEČ PRIPRAVLJENO BREZOBZIRNO SE VREČI V BOJ ZA SVOBODO. CILJ MU NI BIL LE STRMOGLAVITI CARIZEM, AMPAK VES KAPITALISTIČNI IN SOCIALNI RED. Rusko meščanstvo pa je bilo že davno prej in še bolj od leta 1905, ko se je preplašilo delavskega gibanja, gnilo do mozga moralno in politično. Car je bil slabotnejš, njegova zaslomba 600.000 orožnikov, Rusija je bila za vojno pripravljena za nekoliko mesecev, vsi predpogoji za veliko moderno vojno so manjkali, ni imela lastnih tovarnic ne potrebnih strateških železnic, ne dovolj vozil.«

Za moderno in dolgo vojno je bila najbolj pripravljena Nemčija, kar je zaradi industrije in drugih faktorjev res. Dr. Tuma v tistem času ni mogel vedeti, da je zaradi blokade Nemčiji pošel čilski soliter, neizogibna surovina za izdelovanje smodnika, in da bi bila že leta 1915 prisiljena zaradi pomanjkanja streliva kapitulirati, da je ni rešila nova iznajdba pridobivanja solitra, ki jo je iznašel židovski profesor dr. Fric Haber in tako podaljšal vojno, s tem pa tudi povečal milijonske žrtve vojskujočih se držav na bojiščih. (Dr. Fric Haber, eden največjih kemikov vseh časov, kakor so še ob njegovi smrti 1. februarja 1934 pisali o njem celo v Hitlerjevi Nemčiji, je imel 'zasluge' tudi za strupene pline, ki so jih uporabljali Nemci na francoski fronti. Takoj po vojni je prejel Nobelovo nagrado za kemijo. Ko so morali judovski profesorji pod Hitlerjem zapustiti nemške univerze, so nacisti pri Haberju napravili izjemo. Lahko bi predaval in raziskoval tudi pod Hitlerjem, a se je sam umaknil iz solidarnosti do svojih židovskih kolegov, ki so morali zapustiti katedre nemških univerz. Umrl je 'za težko srčno boleznijo'. Vsaj tako je bilo sporočeno nemški javnosti. Taka je bila tragična usoda židovskega znanstvenika, ki je s svojo metodo pridobivanja dušika iz zraka 'rešil' Nemčijo uvoza čilskega solitra, katerega zaloge so leta 1915 v Nemčiji že pohajale, in s svojo iznajdbo omogočil, da se je še tri leta vojskovala. Še bolj tragično pa je bilo to, da so nadaljevalci njegovih raziskav proizvajali plin za plinske 'kopalnice' v Hitlerjevih taboriščih smrti, kjer je našlo smrt šest milijonov Haberjevih sonarodnjakov. — M. Klinar: Študijsko gradivo za roman »Berlin«)

Vsega tega takrat najbrž še ni mogel nihče vedeti. Zato te kritične točke, na katero je Nemčija prišla leta 1915, dr. Tuma ni mogel omenjati, pač pa je opozoril na dolgo pripravljeno odlično pripravljenost Nemčije na prvo svetovno vojno, katere prvi netilec je tudi bila:

»Morda ni nobena stvar tako značilna za pripravljenost nemške armade kakor okoliščina, da je vojaška uprava že desetletja pred vojno vse zapadne province (torej na meji s Francijo) sanitarno organizirala tako, da so bile kos preskrbeti največje število ranjencev in bolnikov na stalnih modernih zavodih. S tako državo se ne more meriti agrarna država, kakor je ruska, in ogromne mase vojaštva, nako- pičene v naglici, so bolj škodile, nego koristile. Obenem je zbiranje ljudskih mas (Rusije) na fronti omogočilo uspešno revolucionarno propagando med vojsko samo. Ko je bil večji del ruske vojske po porazu pri Gorlicah zajet, je prišlo na novo fronto črnovojništvo iz revolucionarnih središč.«

Dr. Tuma je pravilno ugotavljal, da je 'vojna pokazala, da je vojno tekmovanje mogoče le med industrielnimi in kulturnimi državami prve vrste, kakor so Nemčija, Anglija, Francija in Severna Amerika.

tja so nas pripeljali kočjaži. Vožnja v obe smeri je približno 40 pijastrov (okoli 12 do 14 din, odvisno od menjave). Vozniki so vozili hitro, nekateri so celo hoteli tekmovati, seveda za bakšiš. Pred vhodom v tempelj je veliko parkirišče. Za vhodom je široka aleja s fting. Na desni je še peščen ostanek nasipa ob visokem zidu, ki lepo ponazarja način gradnje. Po pesku so vozili kamenite bloke. Ko so zid izgotovili, so pesek odstranili. Na podoben način so gradili tudi piramide in ostale velike gradnje. Številni manjši in večji templji se skrivajo pred dvorano stebrov, ki so popisani s hieroglifi, v sredi pa mogočna slopa, eden z lotosovim cvetom, simbolom Zgornjega Egipta in drugi s papirusovim trstom, znamenjem Spodnjega Egipta. Oba skupaj naj bi predstavljala enovitost starega egiptovskega kraljestva. Tu poskušamo razumeti religijo, ki sega daleč v prazgodovino, kjer so rodovi Nilove doline, kakor večina prazgodovinskih ljudstev, oboževali naravne pojave in tudi živali. Za Egipčane je bilo vse odvisno od volje bogov, celo faraon je bil za preprostega človeka bog. Zapoved nove zaveze: »Dajte cesarju, kar je cesarjevega in Bogu, kar je božjega«, bi v Nilovi dolini ne imela nobenega smisla.

In današnji ljudje? Seveda je današnji Egipčan musliman in Arabec, življenje na vasi se bistveno ni spremenilo. Kulturne veličine prejšnjih prebivalcev pa današnji preprosti človek v večini ne razume. Zaveda se le, da bogato dediščino hodijo občudovati tujci, katerim skuša prodati kakšen spominek ali kako drugače iztržiti bakšiš.

MEMFIS IN PIRAMIDE

Pozno zvečer se odpeljemo iz Luksorja. Tik pred odhodom smo obiskali še eno svetišče v bližini našega hotela, ki pa je kljub svoji veličini ostal v senci Karnaka.

Vožnja s spalnikom do Kaira sicer ni tako udobna kakor pri nas, toda če premoreš kakšen kuhalič in si sam pripraviš skodelico kave ali čaja je prijetnejše. Zbudimo se nekeje blizu El Vaste, kakih 90 km pred Kairom in na levi kmalu zagledamo eno prvih piramid — gradenj, ki so imena nekaterih faraonov dvignile v nesmrtnost. Morda bodo vtisi pri nekaterih drugačni. Obiskovalec današnjega Egipta bo morda razočaran nad kupom nesnage, revščino in podobno, ki je opazna skoraj na vsakem koraku. To je vse res. Toda, kdor je prišel semkaj da vidi eno prvih človeških civilizacij, bo prišel do spoznanja, kako majhen je danšnji človek v umetnosti, na primer, v kiparstvu. Ko so Napoleonovi vojaki korakali v boj pod piramidami, jih je slavni vojskovodja nagovoril: »Vojaki, z vrha piramid gleda na vas štirideset stoletij«. In ali niso ta stoletja postala tudi sestavina naše kulture? Zato še enkrat, kdor nima smisla za kulturo, umetnost, zgodovino, bo nad današnjim Egiptom razočaran in zanj je bolje, da ostane doma, ali pa odide v kakšno zabavišče.

Dopoldanski ogled Kaira je namenjen staremu delu mesta, trdnjavi in Alabastrski mošeji. V starem bazarju je gneča in zaradi žeparjev se držimo skupaj. Sicer pa je mravljišče vrveža in barantanja spet svet zase. Prijazni trgovci vas vabijo in očitno so zadovoljni, če vsaj poklepetaš z njimi. Naša Baščaršija v Sarajevu (pred leti) je videti le kot miniaturna Khan el Khalilija. Trdnjava je bila zgrajena leta 1176 iz kamnov manjših piramid. Mošejo iz alabastra je zgradil Mohamed Ali 1857. leta.

Memphis pri Sakkari je bil nekoč cvetoče mesto in sedež starega kraljstva. Slovito svetišče je leta 350 porušil cesar Teodozij. Kasneje so iz ruševin nastale slovite kairske mošeje. V palmovem parku brez izjeme občudujemo 80 tonsko sfigo iz alabastra. V bližnji stavbi pa je razstavljena 16 metrov dolga statua Ramsesa II. V neposredni bližini pa je enajst piramid med

Naš vodnik Milar Jerkič pred templjem kraljice Hačepsut v tipičnem arabskem oblačilu. Nekateri udeleženci so si kupili omenjene obleke v Luksoru za nastop ob praznovanju pusta. Kasneje sem ugotovil, da se je nakup »rentirala«. Sicer pa so oblačila praktična. Arabci običajno ne nosijo spodnjega perila. (Foto: R. Kočevar)

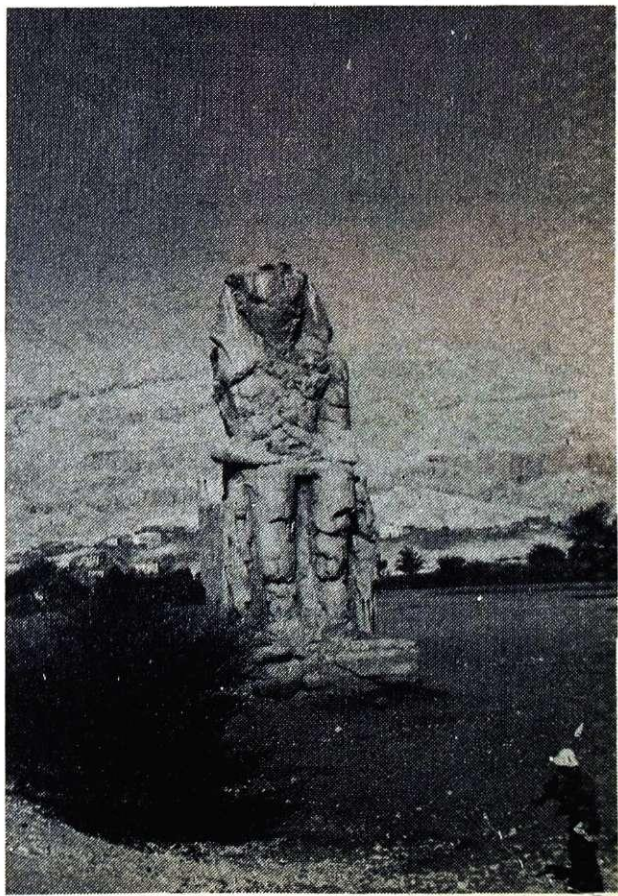
Danshurjem in Sakkaro. Med njimi pa turisti najbolj občudujejo Dzoserjev spominski tempelj in stopničasto piramido, obe sta prvi egiptovski stavbi, ki sta bili zgrajeni samo iz kamna. Bilo je okoli 2700 let pred našim štetjem, ko se je začelo novo tehnično obdobje v egiptovski zgodovini in to po zaslugi Dzoserjevega vezirja Imhotepa. Nove gradnje so ga kasneje sicer zasenčile, vendar je arhitekt, kot izumitelj prišel v zgodovino in postal legendaren.

Piramide so do danes ostale edini ostanek slovitihi čudes starega veka. Navada v starem kraljestvu je bila, da je faraon po zasedbi prestola začel razmišljati o svoji grobnici. Piramide so gradili mnogo let; Keopsovo piramido so gradili 20 let. Vanjo je vgrajenih 2,3 milijone kamenitih kvadrov, vsak je tehtal nad dve toni. Piramida je bila visoka 146 metrov. Kasneje so oblogo pobrali za druge gradnje. Vendar je

še danes visoka 137 m. Do letošnjega januarja so turisti lahko plezali na vrh. Zaradi številnih nesreč pa je egiptovska vlada to prepovedala. To je bila edina reč nad katero sem bil v Egiptu razočaran. Še iz časov, ko sem se aktivno ukvarjal z alpinizmom, mi je bila tiha želja, da poleg starodavne kulture obiščem tudi vrh piramid. Tako sem le v mislih preskakoval iz ene na drugo polico.

Nekateri viri omenjajo kar 100.000 graditeljev, kar pa je pretrirano. Ob piramidi je stalno delalo kakih 4000 delavcev. Gradbeniki so bili izredno natančni, vsak kvader je bil točno izdelan. Dolžina osnovne stranske piramide znaša 230 metrov. Jugovzhodni del piramide pa je le za 1,3 cm višji

(Nadaljevanje na 30. strani)

Pri Memnovih kolosih. Kako se počuti moderni (mali, na sliki avtor pričujočega potopisa) človek pred (velikim) spomenikom preteklosti? (avtor te fotografije in teksta, mag. L. Rebešek).

V TEBAH IN DOLINI KRAJEV

Največje ozemlje, ki so ga faraoni kdaj koli dosegli, je okoli leta 1450 pred našim štetjem ustvaril eden največjih med njimi: Tutmosis III. Imperij je segal od izvirov Eufrata na severu, do Napate (današnji južni Sudan). Ozemlje je obsegalo dve in pol današnji Jugoslaviji. V jeziku zgodovinarjev je to obdobje 18. dinastije (1567 do 1320) p. n. š.). V tem času, kakor tudi v obdobju naslednje dinastije so zlasti na območju Zgornjega Egipta nastali mogočni spomeniki, kot so bogati grobovi v dolini kraljev, svetišča v Karnaku in Luksoru. Če odštejemo obdobje starejših piramid, je bil to čas največje stavbarske dejavnosti, mojstrske umetne obrti in cvetoče literature.

Ko je naš »Nil ekspres« prispel v Luksor je bilo na postaji le malo obiskovalcev — pravo nasprotje vrvežu na Aswanski železniški postaji, katero smo zapustili z dokajšnjo zamudo. Ker je do našega hotela (hotel Luxor) precej hoje, so nas pripeljali takšiji. Hotel so gradili Angleži, kar je videti po ogromnih dimezijah sob in zidov,

ki so tipični za Anglijo iz preteklega stoletja.

Samo mesto ima nekaj nad 30.000 prebivalcev in je le del nekdanjih antičnih Teb — prestolnice velikega imperija na »tako majhnem prostoru« če seveda sem prištevamo še sloviti tempelj Karnak. Razvoj mesta se prične, ko je faraon Amenehmet I. združil oba Egipta v začetku 12. dinastije, kasneje pa je postal »velemesto« tistega časa. Vladarji tega obdobja so zapustili spomenike, ki jih še danes občuduje sodobni svet. Ko je Napoleonova armada leta 1799 zavzela Luksor je slikar Vivant Denon zapisal: »Ko je vojska zagledala razvaline, se je brez ukaza ustavila in brez povelja odložila orožje«.

Naslednji dan se je pričel z ogledom dela teh zakladov. Najprej smo se zapeljali z motornim čolnom (sovjetske izdelave) nekaj kilometrov ob reki navzgor. Pri postajališču Anjega smo prestopili v kombi. Vmes smo se morali otresati nadležnih prodajalcev spominkov, katerih največja vrlina je menda vztrajnost, ki jo imajo v svojem poklicu. V barantanju bi jim nikoli ne bili kos. Prva postaja sta slovita »Memnova kolosaa«, dve sedeči 16 metrov visoki figuri iz enega kosa granita (iz obdobja Amenophisa — 12. dinastija). Granit so posebej pripeljali iz nad 700 km oddaljenih kairskih gričev. Od faraonovega templja, pred katerim sta kolosa stala, je ostalo le še nekaj skromnih zidov. Kolosa pa sta bila že v davni antiki znana po posebnih zvokih, ki jih je bilo slišati po sončnem zahodu. Danes vemo da omenjena »melodija« nastaja kot posledica menjave temperature in vlažnosti zraka v eni izmed razpok granitnega velikana. Rimski cesar Septimius Severus je kasneje oba kolosa restavriral in ob vznožju severne figure je še danes poleg podpisa cesarja Hadrijana zaslediti še Severusov.

Pot nadaljujemo med nasadi sladkornega trsa. V ozadju se razločimo strme, nad dvesto metrov visoke in rumenkaste stene Deir el Bahrija in za naslednjim ovinkom je pred nami eno najlepših in najslavnejših svetišč, ki je tisočletja preživelo skoraj nedotaknjeno. Postaviti si ga je dala kraljica Hačepsut, poleg Mentuhotepovega templja. Zgrajeno je na treh terasah. Posebnost omenjene kraljice je, da si je prilastila vladarsko žezlo. Nosila je moško obleko in nadela si je celo faraonsko brado. Bila je v dolgoletni zgodovini dežele ob Nilu prva dama. Ni bila sicer vojskovodja, toda razširila je trgovino daleč na jug v Nubijo. Pozoren obiskovalec to opazi na slikah in hieroglifih na srednji terasi. Na steni je celotno poročilo kraljičine ekspedicije v somalsko deželo Punt (dežela kadila). Za tiste čase je bila odprava v Punt izreden podvig — brez dvoma največji dogodek njene dvajsetletne vladavine. Dopolnitev teh »potopisov« pa sta Anubisova in Hathorjevi kapelici. Vodič nam dopolni, da ima vso zgradbo na vesti arhitekt Senmut (kraljičin ljubimec), ki pa si je neopazno namestil na skrbno izbranih zidovih tudi svojo podobo, da bi bil vsaj malo deležen večnih blagoslovov. Ko je kraljica kasneje zvedela za to »bogokrunstvo« je dala razdejati njegov grob in izbrisati njegove sledove. Podobna usoda pa je doletela tudi njo, ko jo je po dvajsetletnem vladanju vrgel s prestola njen pastorek, kasnejši »egiptovski Aleksander Veliki« — Tutmosis III.

Naserjevo jezero z delom Zgornjega Egipta. Po podatkih iz leta 1970 je po površini peto, po kubaturi pa četrto največje umetno jezero na svetu (5120 kv. m). Pred njim so: Owenova akumulacija v Ugandi, ki izkorišča Viktorijino jezero, Irkutskakum. na Angari, Iroqu pri Ontarijskem jezeru v Kanadi, Akosombo na Zgornji Volti v Gani in Churchillov jez na reki Hamilton v Kanadi.

Velike slabosti pri zaježitvi so se pokazale kasneje. Izhlapevanje iz jezera je večje kot so pričakovali (leto 15 kub. m) skoraj 10% celotne kubature, povečalo se je zaslanjevanje dolinskih tal, naglo se širi rečna slepota (bilharzija), zmanjšan ribolov v delti itd. (Podatki iz mednarodne konference o varstvu človekovega okolja v Stockholmu 1972). Še vedno ostaja vprašanje ali je celotna koristnost rentabilna?

NIL – VEČNA REKA, REKA ŽIVLJENJA

Kmalu ugotovimo, da bomo morali po hiteti. Pred nami sta še dolina kraljev, Karnak in Luksor. Vtise sicer skušamo analizirati. Pravijo, da je umetnost izraz veren upanja in hrepenenja ljudstva, v tem primeru egiptovskega. Stvaritve njihovih umetnikov pa poleg estetskih dosega tudi izredno tehnično raven, doseženo, kar je posebej občudovanja vredno s preprostimi orodji. To je dejstvo, ki samo v superlativih potrdi izredno umetniško sposobnost starega ljudstva. Večina kasnejših zavojalcev se jim v tem pogledu nikoli ni niti približala, kaj šele presegle.

V dolini kraljev je vroče (v mesecu januarju okoli 25 stopinj C), toda zrak je suh. Tu leta ne dežuje. Rumenkaste skale, ponekod tudi čez sto metrov visoke. Dolina je podobna kanjonu. Nad nami modrina vedno jasnega neba. Taka je puščava. Razžarjeni asfalt nas pripelje do grobnic vladarjev 18., 19. in 20. dinastije. Od 64 znanih grobov jih je 14 odprtih za obiskovalce. Skoraj vse grobnice so nastale skoraj enako: strme stopnice vodijo navzdol, ob stenah so zapisi v hieroglifih z menjajočimi barvnimi podobami. V zadnjem prostoru, nekje na »dnu« je običajno sarkofag, seveda izropan. Zanimivo je pri tem, da so stoletja iskali zaklade in jih tudi večinoma izropali. Danes lahko rečemo, da skoraj ni bilo groba, ki bi bil ostal nedotaknjen. Običajno so deset let po kraljevi smrti tatovi vdrli v grob. Čuvarji so jih sicer odganjali, toda ropa niso mogli preprečiti. Roparji so običajno pokradli vse, prav so jim prišli celo kipi bogov, ki so jih častili in molili. Pohlep je bil že v tem času nad vsem. Obiskali smo grobnico Ramsesa IV., na dnu smo videli le sarkofag, toda stene so povedale mnogo več, celo barvne podobe, ki so nas spremljale od vhoda do sarkofaga. Toda obiska naslednje grobnice ne bomo pozabili nikoli — slavnega Tutankamona, slučajno je njegov zaklad ostal nedotaknjen. Nekoč je edino angleški arheolog Carter menil, da je Tutankamono zaklad mogoče najti. Kot mnogi arheologi poprej je s pičlimi dokazi, toda zahtevnimi posegi, izkopal desetine grobov. Imel pa je trden dokaz: kartušo (faraonov pečat). To je bilo odločilno. Po šestih letih prekopavanja, celo raznih odpadkov, je našel vhod v dosedaj najbolj bogato egiptovsko grobnico. Zlate maske žal nismo videli (razen kopije), ker je bila v tem času na turneji po ZDA. Carter je rabil osem let preden je spravil na varno več kot 2000 predmetov iz Tutankamonove grobnice.

Pred vhodom v grobnico moramo žal odložiti fotoaparate. Po ozkih stopnicah se spustimo do sarkofaga. Tu je Carter pred 57 leti zagledal množico nenavadnih živali, kipov in zlata. »Vsepopovod se je bleščalo zlato« je po odkritju izjavil slavni arheolog. V mislih imam sosednje grobnice velikih faraonov Setosa ali Ramzesa. Kakšni zakladi so bili šele tam, žal so jih odnesli roparji. Tutankamon je bil majhen, neznan faraon v primerjavi s svojimi sosedi. Bil je zet slavne kraljice Nefretete. Ko je leta 1361 pred našim štetjem zavladal mu je bilo šele 10 let, poročil se je z dvanajstletnim dekletom, umrl pa je v starosti 19 let. Kaj dosti več zgodovina o njem ne poroča.

Še večje presenečenje nas čaka popoldne v Karnaku. Iz Luksorja do slovitega Apolonovega templja je tri kilometre. Do

Potem je dokazoval, da so podobni napačni nazori kakor glede Rusije prevladovali tudi glede Italije. Pozabljali so, da Italija še danes ni po kulturi ljudstva enotna država:

»... ves južni del Italije je zanemarjen in da je v srednji Italiji močno razvito revolucionarno-agrarno gibanje. Italijansko ljudstvo ni imelo volje za odločen boj in je bilo poleg ruskega najmanj zavzeto za imperialistične cilje lastne države. Le tako se (lahko) pojasni neizbežne poraze italijanske armade.«

Italijanska armada je bila natančno dva meseca poprej poražena na Soški fronti. Dne 24. oktobra 1917 so avto-ogrske in nemške enote začele ofenzivo na soškem bojišču. Nemci so namreč potem, ko so na ruski fronti zasedli Rigo, skrivaj prepeljali eno svojih armad na italijansko bojišče (v eni izmed nemških enot je bil tudi Fric Lehmann, drugi mož Štefanije Federl, matere jeseniškega predvojnega revolucionarja Franja-Slavka Federla — prip. M. K.) 24. oktobra 1917 so prebili soško fronto pri Kobaridu ter med Avčami in Ročanjem. Dan kasneje — 25. oktobra 1917 — so prešli črto Kobarid-Avče, na visoki planoti Banjščica-Sv. Duh so prišli do Sv. Gabrijela, kjer so strli italijanski odpor.

Dne 26. oktobra 1917 so enote centralnih sil zasedle strateške položaje na Rombonu, Kaninu in Stolu in z naskokom zavzele Matajur. Prav tako so zavzele italijanske položaje južno od Vrha, koto 652 pri Vodicah in Sveto goro nad Gorico ter italijanski vojski iztrgale prednje položaje na Fajtovem hribu. Naslednji dan so na svojem levem križu že zavzele Tržič (Monfalcone), prekoračile črto Banjščica-Sv. Duh, zavzele Kuk in nadaljevale s prodiranjem. Ta dan so Italijani morali zapustiti tudi Čedad. Dne 28. oktobra 1917 je padla Gorica, Italijani so bili vrženi s strateško zelo pomembnega vrha Sv. Mihaela med Gorico in Doberdobom. Strateško pomembno obročje Goriških Brd nad Podgoro je bilo v avstro-ogrskih rokah. Prodor se je nadaljeval preko Krmina v Furlaniji in Monte Quarina, padle so tudi italijanske postojanke na tako imenovani koroški fronti jugozahodno od Trbiža in pri Pontebbi. Dne 29. oktobra so padle Udine. Dva dni kasneje — dne 31. oktobra 1917 so doživeli Italijani poraz na reki Tagliamento. Več kakor 60.000 italijanskih vojakov je položilo orožje. Tako je potekala 12. soška bitka in v enem tednu prizadela Italijanom izgubo 180.000 mož, ki so padli v roke centralnih sil kot ujetniki, števila mrtvih poročila niso navajala, pač pa število 1500 nepoškodovanih zaplenjenih topov. Dne 1. novembra 1917 so centralne sile imele v svojih rokah ves levi breg Tagliamenta od Bele do izliva v Jadransko morje. Naslednji dan je število zajetih Italijanov naraslo na 200.000 mož, 4. novembra 1917 pa so centralne sile prebile fronto na osrednjem odseku in prekoračile Tagliamento. Italijanski beg se je nadaljeval tudi s fronte na Tagliamentu. Italijani so bežali v neredu na vsej črti proti reki Piava. Dne 7. novembra 1917 je število zajetih Italijanov prekoračilo število četrt milijona mož, število zaplenjenih topov pa preseglo število 2300. Dan kasneje so enote centralnih sil prekoračile Livizno na vsej črti. Dne 9. novembra so bili Italijani vrženi z Monte Paralbo, Viga in iz Pieve di Cadore. Zapustiti so morale tudi Asiago. Dan kasneje je padel Belluno, 11. novembra 1917 pa so enote centralnih sil s naskokom zavzele neko italijansko mostišče na spodnjem toku reke Piave, 12. novembra 1917 sta padli mesti Lamon in Fonzano, 13. novembra so avstrijske čete vkorakale v Feltre in Fonzano, z naskokom pa zavzele utrdbo na Monte Lissarju itd.

Ti podatki o dogodkih na italijanskem bojišču, ki sem si jih nekoč izpisal poleg drugih za časovno orientacijo pri pisanju romanov »Tri leta dolga pot« in »Domovina«, so bili udeležencem X. zbora JSDS še

izredno sveži, saj je vojna še trajala in se je italijanska fronta s pomočjo italijanskih zaveznikov na Piavi konsolidirala. Koliko časa pa bo ostala na tej črti, je bilo vprašanje vojne moči obeh vojskujočih se strani ali pa vprašanje »miru«, ki so ga množice vedno bolj terjale in o katerem so razmišljali vedno bolj tudi vodilni v obeh vojskujočih se taborih. Sovjetska Rusija je pozivala vojskujoč se države k miru in tudi sama že 29. novembra 1917 ponudila premirje centralnim silama Avstro-Ogrski in Nemčiji, odločena, da se ne bo vojskovala več kot zaveznica katerega koli imperialističnega tabora.

»Rusija in Italija obe kažeta, kako je vse odvisno od dobre volje proletariata,« je govoril dr. Tuma na X. zboru JSDS in poudaril, da je v sedanjem času »najvažnejši dogodek, ki ne bo odločal le o izidu vojne same, marveč bo imel nepregledne posledice tudi po (obnovitvi) miru za ves politični, gospodarski in narodni razvoj sveta, ruska revolucija«.

Franci Sluga: Naša dolina

»Kakor Evropa ni poznala oficijelne Rusije, tako in še manj je poznala ruski proletariat,« je ugotavljal. »Posebno slovenskim šovinistom je nepristopna vsaka stvarna sodb. Tako so se varali v upanju na meščansko in oficijelno Rusijo, ki je pa Italiji prepustila absolutno gospodstvo Adrije in s tem ves zahodni Balkan, torej vso jugoslovansko skupino.«

Tu je dr. Tuma mislil na Londonski pakt, s katerim so aprila leta 1915 antantne sile pridobile Italijo za vojno proti Avstriji in s katerim so ji zagotovile nove meje po vrhovih Julijskih Alp in ji tako prepustile vse Slovensko Primorje, Trst in Istro, otoke, dele Dalmacije. Zato tudi bojazen za usodo slovenskega naroda v primeru antantne zmage. Da je bila ta bojazen upravičena so pokazali kasnejši dogodki. Mir po vojni je bil »imperialistični mir«, Wilsonova »samoodločba narodov« ni veljala za primorske in istrske Slovence ter istrske Hrvatje. To je bil krivičen mir. Pravičen mir bi moral imeti drugačen izvor. In ta izvor je čutil dr. Tuma v Leninovi okto-brski revoluciji:

»... konsolidacija ruske revolucije je v večjem interesu proletariata celega sveta nego izid vojne, kajti gotovo je, da polna zmaga ruske revolucije ne more ostati brez vpliva na svet. Kakor je svoj čas francoska revolucija prerodila Evropo in vzbudila silno nacionalno gibanje, tako mora ruska revolucija še hitreje in z večjo neodoljivostjo ustvariti proletarsko gibanje po vsej Evropi in vesti do zmage polnega demo-

kratizma. Posledica te zmage pa bo politična svoboda in samovlada narodov.« (isti vir kot prej)

Po spoznanju te resnice naj bi po dr. Tumovo socialna demokracija uravnavala svojo politično taktiko: »... in to še posebej glede jugoslovanske (majske) deklaracije brez vsakega predsodka. Trezneje ko mislimo, bolj služimo slovenskemu ljudstvu. Odločno moramo protestirati proti očitku, da socialna demokracija ni narodna zavedamo se jasno, da smo del slovenskega naroda ter da moremo biti edini pravi zastopniki tega zapuščenegega naroda. Koristiti pa mu moremo le v jasnem pogledu na realne moči okoli sebe, ki nas vodijo na pot svobode in samoodločevanja našega ljudstva. Ako smo pretehtali prav moči Nemčije, Italije in Rusije in razumeli pravi pomen ruske revolucije, moramo tudi brez pritajevanja priznavati istino, katero je vojna že ugotovila, tj. preteči razpad Avstrije... (kot prej)

Okto-brski revoluciji v Rusiji je dr. Tuma pripisoval anacionalni, zgolj protidržaven, gospodarski in socialni značaj. Glavna mirovna formula boljševikov je bila »mir brez aneksij in kontribucij« kot »predpogoj takojšnjega miru«, samoodločba narodov pa je po dr. Tumovo bila »za ruski proletariat le neizbežna posledica zmage revolucije in polnega demokratizma«, kar pa mora združeni proletariat vsega sveta izbojevati sam, sledeč zgledu ruske revolucije:

»Samoodločba narodov je ruskim revolucionarjem naravna posledica pridobljene politične svobode na Ruskem kakor drugod.« (isti vir kot prej)

Toda kakšnemu zgledu bo sledila socialna demokracija ob pretečem razpadu Avstrije in ali bo sploh zmožna, potem »ko je zamudila (že leta 1914) veliki zgodovinski moment«, biti voditeljica avstrijske socialne demokracije in ustvariteljica nove demokratične Avstrije?

Zgodovina je dokazala, da tega ni bila zmožna. Kakor leta 1914 je tudi leta 1917 tičala pregloboko v tradicijah nemške socialnodemokratske stranke v Nemčiji, polne oportunitizma in reformizma. Dr. Tuma je že na X. zboru JSDS opozoril, da se je tudi avstrijsko-nemška socialnodemokratska stranka le malo »preučila« in da ni »ob otvoritvi parlamenta (maja 1917) z vso silo zbrala okoli sebe raztresene ude avstrijske

internacionalne', da bi 'z njo nastopila na prvi seji parlamenta kot vihar, ki edini more osvežiti avstrijski okuženi vzduh'. (isti vir kot prej)

Iz Resolucije k političnemu položaju, sprejete na X. zboru JSDS 25. in 26. decembra 1917 v Ljubljani, naj navedem samo tiste stvari, iz katerih se je stranki porajala revolucionarno krilo in pripeljalo leta 1920 do dogodkov, omenjenih v naslovu tega zapisa:

»Strankin zbor

I. Pozdravlja zmago ruske proletarske revolucije kot prve revolucije v svetovni zgodovini združenega delavstva tvornic in mest, zemlje in dežele, zveze, ki edina je bila v stanju strmoglaviti carizem in buržoazijo, kapitalizem in nacionalizem obenem;

Za oživitvitev tega cilja je neobhodna obnovitev proletarske svetovne internacionale, ki se doseže le s polnim trtovanjem vseh proletarskih strank in le v polni vzajemnosti.

II. Zahteva... polno demokratizacijo javne uprave in vseh javnih skupščin. V to svrhu je (treba) osnovati popolnoma svobodne samoupravne občine in okrožja z odstranitvijo vseh političnih, finančnih in drugih lokalnih okrajnih in deželnih oblastev, in z odstranitvijo kronovin (ki so na pr. rezale slov. ozemlje na Kranjsko, Koroško, Stajersko in Primorsko kronovino) in deželnih zborov in enakih ustanov potom (s pomočjo) občne (splošne), tajne, proporcionalne volilne pravice doraslega državljana ne glede na posest, stan in spol... (isti vir kot prej, str. 319)

Nadalje je resolucija zahtevala združitev enonarodnih občin in okrožij v enonarodno politično zvezo kot... gospodarsko, prometno in upravno celoto s polno pravico samoodločevanja v vseh kulturnih, gospodarskih, socialnih in upravnih zadevah'. Zahtevala je združbo (združitev) teh samoupravnih narodno-gospodarskih enot v federativno adrijsko-donavsko-sudetsko državno zvezo kot prirodno prometno-gospodarsko narodnostno in politično državno celoto, s polno pravico samoodločevanja na zunan in znotraj združenih narodnosti ter z opravo tajne diplomacije.

Narodno združitev jugoslovanskih narodov v okviru te federacije je naslanjala na 'tivilsko resolucijo iz leta 1909', ki jo je Ivan Cankar v svojih pismih že takrat obsodil kot nesmisel in jo je kot tako ožigosal tudi v svojem govoru pred tržaškim delavstvom 20. aprila 1918:

»Če se (JSDS) sklicuje na zaspano ljubljansko, tako imenovano tivilsko resolucijo iz leta 1909, moram kar naravnost povedati, da se za tisto resolucijo prav nihče in nikoli ni zmenil, najmanj pa organizirano delavstvo. Stavim, da ne dobim nikjer, tudi v Trstu ne delavca, ki bi poznal besedilo tiste resolucije, mi mogel razložiti njen smisel ter mi povedati, kaj da pravzaprav hoče. Sploh pa je odgovor na tako sklicevanje zelo lahek: govori človek, govori stranka, govori narod, kadar je čas! In zdaj je čas! Mladi socialisti so grenko občutili, da zdaj, ko je ves narod v plamenu, ko se bliža ura — ali njegove pogube, ali njegovega vstajenja — da zdaj stoji njih stranka leno in mirno ob strani. Mislili so, da bi prav stranka novih ciljev in mladih idej, prav socialno demokratična stranka prva stopila na fronto, da bi ona bila poklicana voditeljica in glasnica v boju za narodovo odrešenje in vstajenje. Mislili so: če so druge stranke s toliko lahkote in deloma po naši lastni krivdi vzele kmeta in malo-meščana — naj stopi na plan krepko organizirano slovensko delavstvo, ki je vajeno preizkušenj in trpljenja, vajeno bojev, in je vztrajno v bojih. Tako so mislili mladi socialisti in zmotili so se! Stranka je zamrmrala v svojem glasilu in mrmra še zmerom, da je treba najpoprej demokratizacije in socializacije avstrijske monarhije in

Evrope z okolico vred, potem šele da se bo dalo govoriti o jugoslovanski državi...» (Ivan Cankar, Očiščenje in pomlajenje, Zgod. arhiv KPJ, TOM V, str. 341)

Cepprav je ta Cankarjeva kritika JSDS naletela pri večjem delu vrha stranke na neodobravanje in obsodbo, ki se je lotil Anton Kristan, kot glasnik delavske in strankine baze pa se mu je pridružil Anton Zugwitz, jeseniški delegat na X. kongresu JSDS, je Cankar vendarle imel prav in intuitivno videl dalj, kakor na pr. takratni strankin ideolog in drugače prodoren marksist dr. Henrik Tuma, saj je bila ustvaritev demokratične in socializirane adrijsko-podonavsko-sudetske države nemogoča. Že Tuma sam je na X. zboru ugotavljal, da se je avstrijsko-nemška socialnodemokratska stranka v tem času le 'malo preučila', da ni sprožila na prvi seji parlamenta maja 1917, viharja', ki bi lahko, ako bi združila okrog sebe narodnostne avstrijske socialnodemokratske stranke, kakršna je bila tudi JSDS, 'osvežil okuženi avstrijski vzduh', saj je tičala pregloboko v 'oportunizmu in reformizmu' in da zato ne bo mogla biti dejansko 'voditeljica in ustvariteljica nove demokratične Avstrije'.

Zato ni prišlo ne v Avstriji in ne v Nemčiji do podobne revolucije kakor v Rusiji in je prav zaradi oportunističnega in reformizma šla zgodovina Nemčije in Evrope tako za-

lostno pot, kakršno je šla. Socialna demokracija evropskih držav ni bila zmožna revolucionarnega prevrata, ki bi že ob koncu prve svetovne vojne dal Evropi tako obliko in družbo, ki bi delovna ljudstva Evrope osvobodila nasilja izkoriščevalskih dob. Čas je sicer revolucionarno dozoreval, voditelj, ki bi morali popeljati zrevoltirane trpeče množice delavcev, kmetov in vojakov v mir in socialno osvoboditev pa ni bilo. Bili so, kakor homo videli iz tega zapisa, bolj podobni 'gasilcem, ki so brzdali revolucionarne požare', namesto da bi jih združili v veliki požar revolucije.

Naj ob X. zboru JSDS omenim še, da je dodatno ob tem zboru dne 26. decembra 1917 zasedal tudi občni zbor zveze delavskih društev za Kranjsko, Primorsko, Stajersko in Koroško in da mu je že ob začetku konferenca zaupnikov kovinarske organizacije na Jesenicah predložila zahtevo po ustanovitvi posebnega tajništva v jeseniškem železarskem revirju. Svoj predlog je utemeljevala z 'lepim razvojem podružnice', v kateri je bilo organizirano že več kakor dve tretjini delavstva, zaposlenega pri KID na Savi (Jesenicah), Javorniku in (v novi tovarni elektrod) na Blejski Dobravi. Toda občni zbor je sklepanje o tem predlogu odložil. Na tem občnem zboru je bil izvoljen v kontrolo predsednik jeseniške podružnice Franc Gabriel. (Razprave X. zbora JSDS, str. 15)

V PRIČAKOVANJU MIRU IN VELIKIH SPREMENB

Antantne dežele se za predlog, ki ga je Lenin v imenu nove sovjetske vlade že dan po zmagi oktobrske revolucije naslovil na vojskujoče se države glede miru, niso zme-nile in so odklonile pogajanja za sklenitev splošnega pravičnega in demokratičnega miru. Zato pa so v le-ta privolili nemški imperialisti decembra 1917 in jih seveda s svojimi nameni tudi začeli v Brestu Litovskem, kjer so zahtevali, da bi mlada sovjetska država priznala mejo po črti, po kateri je potekala fronta. Tako bi Nemčija prišla do Poljske, Litve, Kurladije, dela Bele Rusije in Volinije.

Leninova vlada se je znašla v težavnem položaju: stara ruska vojska je zapuščala fronto, protirevolucija je začela dvigati glavo in se organizirati. Sovjeti niso imeli vojaške sile, ki bi mogla prisiliti nemško cesarsko vlado k sklenitvi pravičnega miru. V takem položaju je Lenin menil, da je treba sprejeti nemške mirovne pogoje. General Hoffmann, ki se je pogajal v imenu Nemčije in Avstro-Ogrske, je s svojim imperialističnim nastopom pri mirovnih pogajanjih s sovjetsko delegacijo spravil v bes tudi nemško in avstro-ogrsko delavstvo, ki je trpelo pomanjkanje in glad. Ko so 12. januarja 1918 zmanjšali delavstvu že tako nazadosten obrok moke, je 14. januarja 1918 vzklopelo najprej med delavci v tovarnah Dunajskega Novega mesta (Wiener Neustadt), kjer je prišlo do spontane stavke. To stavko so 'levo-radikalni' socialisti 15. januarja sprožili tudi po drugih nižjeavstrijskih tovarnah. Dne 16. januarja 1918 je začelo stavkati tudi dunajsko delavstvo.

Ta izbruh je presenetil vodstvo nemško-avstrijske socialne demokracije, saj se je gibanje razvilo v ogromen stavkovni val mimo nemško-avstrijskega socialnodemokratskega vodstva. Zato se je le-to začelo prizadevati, da bi ga obvladalo in da bi ga spremenilo v nenevarno politično demonstracijo in tako preprečilo preteči spopad delavstva z oboroženo silo države. Čutilo je celo 'dolžnost', da je 17. januarja 1918 objavilo poseben razglas, v katerem je rečeno, da je 'do stavke prišlo brez sodelovanja političnih in strokovnih organizacij'. Razglasilo je in svetovalo vladi, da le-ta

za pomirjenje delavskih množic zagotovi, da se mirovna pogajanja v Brestu — Litovskem ne bodo razbila na ozemeljskih zahtevah, nadalje, da vlada reorganizira preskrbo delavstva, da pristane ne demokratizacijo občinskih zastopov in da ukine militarizacijo vojno industrijskih obratov. Stavka se je 17. in 18. januarja 1918 razširila na gornjeavstrijsko delavstvo, na delavstvo na Stajerskem, na češki sever pa je seglo samo do Brna, kjer so jo podprli samo češki centralisti, ne pa socialisti, ki so boj za češko samostojnost povezali s češkimi buržoaznimi strankami, in ki so bili kot 'separatisti' znani v avstrijski socialni demokraciji že iz predvojnih let. Končno je segla stavka tudi na Krakov in Budimpešto.

Delavstvo je v teh stavekah postavljalo svete delavskih odposlancev. Dne 19. januarja 1918 je avstrijski ministrski predsednik dal delegaciji dunajskega sveta delavskih odposlancev zagotovilo avstrijskega zunanjega ministrstva, da se pogajanja v Brestu-Litovskem ne bodo razbila zaradi ozemeljskih zahtev, da Avstrija ne teži po nobenem ozemlju na škodo Rusije in da priznava brez pridržkov pravico (ruskega dela) Poljske do samoodločbe. Prav tako je obljubil tudi izboljšanje prehranbenih prilik, odpravo militarizacije v vojno industrijskih podjetjih in obratih ter demokratizacijo volilne pravice za občinske zastope, seveda oboje 'po zakoniti poti'. (42)

Tudi jeseniškega delavstva se je to gibanje dotaknilo, kakor se je spominjal Janez Mlakar. Najraje bi sami stavkali, ko so ob vsakdanjem boju proti lakoti in za zagotovljeno preskrbo lahko samo ugotavljali, da so bili 'vsi dosedanjí koraki' v tem oziru tako rekoč brez vsakega uspeha' (43) Bili so lačni. Novembra so dobili le 3 in pol kg krompirja na osebo, decembra en sam kg. Če se je delavec pritožil pri vojnem zastopniku poročniku Müllerju, so ga za nekaj dni zaprli. Zato so januarja 1918 delavski zaupniki poslali na deželno vlado v Ljubljani posebno 'spomenico' in terjali izboljšanje prehrane. Toda niso samo prosili samo za 'več močn(at)ih izdelkov', a če teh ni zadosti, 'vsaj kaše, jesprena in fižola'

'Tudi so se ostali. Eden med njimi je neprebrano. Ta se ho vztrajno glasovati. Ne

Kako mu je odleglo! Po učilnici se je razlezel smeh. Jasno: Preden mi je prišlo pred oči, kako me Borut vidi, so že vse sošolke in sošolci spis prebrali!

Potem smo se zaleteli med prislove. Hotel sem slišati, ali *drevi* šele bo ali je že bilo. Kdaj bo *davi*? *Sinoči*? In *nocoj*? Ali je *danes* zvečer enaka pesem kakor *drevi*? Je vseeno, ali rečeš *danes* *zjutraj* ali *davi*? Se nam je Saša Verónik oglašal po radijskih valovih *drevi* ali *davi*? Pa Tanja Rahonc? *Nocoj*? *Sinoči*? Kdaj smemo reči *davi*, kdaj pa *danes* *zjutraj*?

Ko so do konca zmedeni in ko si ne vedó več pomagati, jim pomagam z narodnimi aliponarodelimi pesmimi:

Nocoj pa, oh, nocoj...

Sinoči je pela ko slavček ljubo...

Davi je ustala, oj davi je ustala...

Davi pridem k tebi, oj pridem,

pridem k tebi...

»... rka malora, to je pa za mene čisto novo!« klikne Borut. Začetek vzklika sem lepó preslišal. Vrnil sem mu:

»Potem pa *dela* j, poba!«

In *dela* ti je glagol.

Vsa moč našega jezika je v glagolu. (Oton Župančič.)

Ponavljamo in spregamo glagol *dela* ti.

Delam, delaš, dela. Delava, delata, delata. Delamo, delate, delajo.

Nedovršni glagol. *Dela* ti je treba vse življenje. Od rojstva pa do smrti. Pomnite, ljubčki:

Vselej sem si prizadeval, da bi storil, kar mi je bilo naloženo, dobro in koristno. Od mojega *dela* živi zdaj mnogokateri upokojenec. Od učinka našega dela bo odvisna moja pokojnina. Če ne boste nič pametnega zvrtili skup, bom svoja stara leta preživljal v revščini.

Naš ród je dolga letal delal, delal, *dela* lal, da danes vsi skupaj mnogokaj imamo. Ustvarili smo vam življenje, o kakršnem se nam v naših rosnih letih še sanjati ni moglo.

Ne pozabíte:

Če Župančičev izrek velja, velja za glagol *dela* ti.

Glagolske oblike? Skoznje smo prišli igraje. Privoščil sem si čeneno predstavo:

»Léjite, miška je zapustila luknjo!«

Ves razred obrne glavice. Zijajo v pód. Rádi bi vsaj enkrat v življenju zagledali pravo miš.

»Jo vidite hiteti k meni?«

Vsi pari oči v učilnici se obrnejo kot na povelje. Navidez se ustrašim. Planem pokonci. Z nogama obvisim v zraku. Zavreščim od strahu.

Krilim z rokama. Vseh deset prstov na rokah divje vztrepeta. Oči toliko da mi ne stopijo iz jamic. Se lasišče se privzdigne. Čisto rahlo sicer, ampak vendar za spoznanje.

Skozi ókna odmeva sproščeni smeh Monik, Tanj, Borutov in Aléšev. Saj sploh ni bilo nobene miške! Pa so jo le vsi videli, kako je *pritekla*, kako nenadoma je *smuknila*, se zadaj *povaljala*, se nekajkrat *prevrnila*, potem pa kot po čudežu *izginila*.

»Dajmo zdajle, pobje, punce!

Trideset sekund imate časa. Kdor bo v tem kratkem času odkril, kateri izmed naštetih glagolov je *trajnik*, dobí petico!«

Še dobro izgovoril nisem, mi je že Borut pomóčil svoja dva prsta pod nos:

»NObeden! Vsi so dovršniki!«

Držal sem besedo. V žepno in v razredno redovalnico sem mu zapisal *pet*. Odlično. Zazdelo pa se mi je, da jo je dobil preveč poceni. Bi ga vendarle mogel omájati v prepričanju, da zna odgovoriti na najbolj prebrisana vprašanja?

»Kakšnega spola pa je miška?«

»Ženskega, tovariš.«

»Pa vrabec?«

»Moškega, tovariš.«

»Lastovka?«

»Ženskega, tovariš.«

»In deževnik?«

Franci Sluga: Pomladanski oblaki

»Moškega, tovariš.«

»Kaj bi se pa rodilo, če bi miška, vrabec, lastovka in deževnik hanosili skupaj močvirno travo, pozidali gnezdo, po končanem delu pa skupaj prenočili?«

»Krokodil, tovariš.«

Štiri stene moje učilnice se tresejo od smeha. Tudi tovariš se je za trenutek zarežal na vsa usta. Duhovit odgovor zasluži pač nagrado. Odnehati pa nočem. Temule Borutu hočem dokazati, da se mora še mnogočesa naučiti.

»Rekel si, da je miška ženskega spola. Prav. Kaj pa miš?«

»Tudi ženskega, tovariš...«

»Po tèm, kar si povedal, se mi mišji zárod smili. Izumrl bo. Ni moških. Se ti zdi, da bi te tvoja mati brez pomembnega očetovega sodelovanja lahko spravila na svet? Do jutri mi napiši spis:

Kako je s spolom pri miših, vrabcih, lastovkah in deževnikih.

Vidita, draga mati, spoštovani oče, ne gre samó za pouk, za znanje. Za bedaste ocene, ki na koncu konca ničesar ne podedó.

Za tvojo Tanjo, za Moniko, za Boruta posebej, za Aléša gre. Iz tñh vajinih hčerk in sinov poskušam *ustvariti* ljudi! Ljudi, ki bi jih lahko zapisali z véliko začetnico. Zaradi tega sem danes po pouku narekoval vajinim otrokom:

»Pišite!

»Spoštovani starši!

Zaradi najrazličnejših težav, ki jih imam v šoli z vašimi otroki, vas vljudo prosim, da se oglasite kdaj v šoli. Rad bi se pogovoril z vami, kako pomagati vašemu otroku iz zadreg.

Ne ustrašite se povabila:

Nič hudega ne bo!

In vaš otrók bo zraven, ko se bomo pogovarjali o tistem, kar je uspičil ali kar ga teži.

Čas za obisk si izberite sami! V šoli sem zaradi vaših otrók, zato se vas bom katerekoli dan in v katerémkoli odmoru resnično razveselil.

Otroci sami vam bodo najlepše razložili, kdaj se bomo o njih najbolj pristréno, vendar z uso odgovornostjo, ki jo čutimo do (sledé njihova imena) pogovorili.

Nestrpno pričakuje vašega obiska razrednik...«

Spodaj moj podpis. Lastnoročno.

Kakšna sreča za učitelja ob spoznanju, da starši kakor po pravilu skoraj nikoli niste odpovedali! Kako redno ste prihajali, da bi s skupnimi močmi rešili vašega otroka iz zagate! Srečen, neznansko srečen sem bil, ko smo vsi trije tudi Tanjam, Borutom, Monikam in Aléšem dali možnost, da so povedali svoje mnenje. V takih trenutkih smo *vzgjajali* iz njih odgovorne samoupravljajce.

Končujem svoje pismo, čeprav bi mu lahko sledil lahko še kak pripis. Moral bi povedati, zakaj se nam je vsem skupaj — pozornim očetom, čuječim materam pa vsem Tanjam, Monikam, Borutom in Aléšem, ne nazadnje pa tudi njihovemu učitelju in razredniku — posrečilo iz džungle v razredu *ustvariti* skupnost dobrih ljudi.

Vélika začetnica na koncu stavka ni pomota.

Čenjeni oče, srčna mati, hvala za vse, kar sta mi pomagala za vajinega otroka dobrega storiti! Naše prizadevanje ni bilo zaman:

Ustvarili smo ČLOVEKA!

(Nadaljevanje s 25. strani)

mo na trobento v pihalnem orkestru, ne gra samo namiznega tenisa, tudi 'Človek, e jezi se!' mu je le v zabavo.

Vse kaže, da mu ob vsem pihanju na trobento pa ob poskočnih žogicah na mizah namizni tenis ter ob 'Človek, ne jezi se!' staja se vedno dovolj časa za Mirka.

Vsa leta sem bil odličnjak. Ocene iz ločenice: odlično.

gulišč. Dragocen naravni dar. /stranili so ga starši. Nadarjene kolegice z nižje stopnje so jim pomagale ustvariti fanto, ki stoji zdaj pred menoj.

S tem pobom bo treba delati v rokavih. Vsak dan boš moral pomisliti na to, da ne boš dal več kot drugim! Ker zmore več. Češ: moče več. Ker je njegova glava napajna.

Dobro si zapomni:

Mirko Skok.

Ko se predstavi zadnja Tanja, zadnji fant, zadnja Monika in Aleš, vstanem za svoje mize. Verjemi, oče:

Takšna tišina takrat zavéje po razredu, da bi lahko slišal miško.

Vsi so zazrti vame. Se bom spomnil vseh imen in primkov? Vsega tistega, kar so mi pripovedovali celo uro?

To je najtežja ura v celem šolskem letu. Premikam se od klopi do klopi. Ponavljam.

Tako in tako ti je ime. Tako se pišeš. Mama dela v Železarni. Sestra je poročena. Očak se nima. Oče dela kot klučar v Augsburgu. Zahodna Nemčija. Zdomec. Ob vsakih cerkvah in državnih praznikih vas obišče. Zate skrbi dedek. S šopkom rož na babičnem grobu se ji ob nedeljah oddolžite za vse dobro, kar ste od nje dobili za življenja. V šolo prihajate peš, kajti lokalni je predrag. Avtomobil ste prdali. Očeta vožnja ne veseli, materi se pa ne da prebiti skozi džunglo, skozi katero je treba najti pot in denar, preden prideš do vozniškega izpita.

Stanuješ na ulici Kakosejžereče številka tapata, sedmo nadstropje v bloku. Ob zadnjem potresu se vam je ves porcelan razbil, zavarovalnica pa vam zanj ni hotela dati dinarja.

Skozi razrede si se prebijala s prav dobrim splošnim uspehom. Ocene iz slovenskega jezika: prav dobro. Sem se kaj zmotil?

Ves razred napeto čaka, kdaj se mi bo kaj zareklo.

Zvonec me reši. Otrokom je žal, da je ure konec. Radi bi me preskusili:

Bom do konca zdržal?

»Lutri se vidimo!«

Nočejo iz učilnice. Njihove težke šolske torbe leže razmetane po pódu. Iz cigaret-nice potegnem ibarico. V levem hlačnem žepu iščem škatlico s parafinkami. Z roko in z besedo jih priganjam, naj se že vendar skapajo iz razreda.

Ne gre. Prvi moram na hodnik. Sele potem se vsujejo za mano. Pred vrati že čaka naslednjih petintrideset Tanj, Borutov, Monik in Alešev ...

Zdaj vem:

Kupil sem jih. Tvoje Tanje, Boruti, Monike in Aleši so postali moji. Jaz njihov. Ob tem spoznanju mi se domišljav ni treba biti.

Zavéдали so se:

Delo bo trdó. Treba bo mnogo znati. Ostaja pa tiho upanje, da bo med urami završal smeh.

Potihem se režim. Vem, kaj jih razganja:

Kakšna je moja žena? Popoldne jih bo vsaj polovica drla po žvečilce, da bi se pri blagajni mogli zajizati vanjo. In Sancho Pansa? Takšno trapasto ime za psa! Tako se je imenoval neki zmešan španski kmet. Se spomniš televizijske nadaljevanke? Pa mački! Gašper in Matiček! Kako je že

rekel, da je tretjemu ime? Bimbo? Naka, ne bo držalo!

In

»hihihi«

in

»hohoho«

in

»hahaha« —

in potovalke odromajo za nadstropje niže.

Odselej njihov Dober dan, tovariš! ni nič več dolžnost. Samo prijateljski pozdrav. Tovariš iz razreda se je spremenil v sopotnika v življenju. Tovariš v najglobljem pomenu te besede. Ne le učitelj. Tovariš, kakor je besedo in človeka mogoče občutiti. Fosilni ostanek nekdanjega tovarštva v naši sodobni potrošniški družbi, v kateri so že vsi drugi postali gospodje in gospé. Razen takrat, ko gre za državne delegacije na višji ravni.

Ob radiatorju si prižgem ibarico. Kaj vem, kako se je začelo, toda sestanki med odmorji se praviloma začenjajo pri radiatorjih. Tja pridemo po zvonce, ki nam oznani konec učne ure, učitelji iz vseh učilnic v nadstropju.

S kottičkom levega očesa vidim, kako kolegici srbi jezik. Med pretečeno učno uro so pred njo sedeli moji mulci. Katera Monika mi ga je spet uspičila?

Sprehodim se do svojih pubertetnikov in pubertetnic. Previdno se mi umaknejo v učilnico. Napoveduje se nevihta. Grmelo bo in strele se bodo usipale iz ust. Oni, ki se bo nanje vsul vesoljski ogenj, pa sloh niso krivi. Nedolžni otročki.

V Monikinih očeh sta nemogoča mati in tiranski oče. Torej je jasno, da je za vsak nesporazum v šoli kriv učitelj.

Počutim se kot diplomat. Razsojati bom moral. Dati moram doraščajočemu drobižu možnost, da se bodo izblebetali. Slutim — kaj slutim, vém: priložnost bodo izkoristili na vse načine. Krivca za učiteljičino jezo med njimi ne bom našel.

»Saj sploh nisem nič storila! Samo ...«

»Samo?«

Gledam njen make up in lak na nohtih. Na desni roki je na dveh nohtih lak podrtan. Da kaj takega lahko storiš, potrebuješ tri četrte ure časa. Natančno toliko traja učna ura.

Monika sledi mojemu pogledu. Sramežljivo umakne roke za hrbet. Pritožbarsko čivkanje utihne. Vesoljnemu razredu se je posvetilo, da tovariš vè za krivca, ki je kolegicu razkuril. Zdaj preostane le še on:

Ali se mu bo posrečilo rešiti njegovo Moniko, da ji ne bo treba priprepetati domov z ukorom? Pogledi so tako zgovorni, da jo jadrno odkurim na hodnik. Rešuj, dokler še moreš!

»Veš kaj, tvojih frajlic mi je dosti! Poglej moje nohte: Kdaj naj si najdem čas, da bi si jih polakirala? Tvoje cucke si pa med mojim poukom drzajo lak z njih! Terjam ukor po razrednem učiteljskem zboru!«

»Mar bi rada, da bi se moje dečve po tebi zgledovale? Ti gre na živce, ker skušajo ujeti korak s časom? Ukradi si kdaj trenutek pa si na zaslonu oglej tri-dva-ena! Moje punčke vedo več povedati o lakih, sprayih in duetih kot pa o tvojih avstralskih puščavah.

Kar pa zadeva predlagani ukor:

Ne bom ga napisal, pa četudi bi vsi glasovali zanj. Naj se nam smeje celo mesto, ker je razredni učiteljski zbor sklenil z ukorom kaznovati čiščenje laka z nohtov? Bog pomagaj, ženska, kje si s pametjo?«

Med učitelji imam enega samega prijatelja. Vleče cigareto in strmi skozi okno. Vem, da bo potegnil z mano in se zavzel za Moniko. Vedno si priskočiva na pomoč, kadar je v stiski kdo izmed najinih učencev. Nočem biti skromen, toda najina beseda ima svojo težo.

Trije so še ostali. Eden med njimi je nevtralec. Ta se bo vzdržal glasovanja. Ne bo ne »za« ne »proti«.

Moniko sem torej rešil. Dva proti dvema in en vzdržan glas. Drugi, ki še uče v razredu, bodo to razmerje v glasovih upoštevali.

Spet zvonec. Konec odmora in razprav. Iti je treba v učilnico številka devetintrideset.

Ko odprem vrata, morajo učenci sedeti na svojih stoli. Ne prenesem tistega neumnega vstajanja, ki je sicer po šolah v navadi, kadar učitelj plane pred mladino.

Stoli z nogami iz kovine zaropotajo, klopi se premaknejo, noge v copatah stresejo parket, dokler ne zadoni slovesni:

»Sedite!«

Časti in spoštovanju je zadoščeno, ves hrup se pa še enkrat ponovi. Komu na ljubo?

Zato naročam vselej, ko dobim svež odelek predse:

»Da si mi ob zvonjenju vsi vsedete na stol! Da mi ja nihče ne vstane, ko bom stopil v razred! Vaše knjige in zvezki morajo ležati pred vami na klopéh! Nisem noben princ, kralj ali cesar, ki bi mu morali podaniki s strunnim skokom izkazati čast in spoštovanje. Če me že nagovarjate s tovarišem, potem bi vam tovariš rad ostal. Jasno?«

Vpišem v dnevnik, kaj bom počel med uro, ki se je pravkar začela. Vmes že velevam Franciju, naj mi po abecednem Rédu zbere triintrideset dolgih spisov. Na celih pólah po dve popisani strani. Šestinšestdeset strani branja. Ves čas z rdečim svinčnikom v roki. Od besede do besede, od enega stavka k drugemu. Pretehtati vsakokrat, kaj je dobro zapisano, kaj zanič. Popravljati napake. Pripisovati ob robu, kako bi se dala misel zapisati bolje. Izpisovati stavke, ob katerih bom učil, kako se ne sme pisati. Ugotoviti, ali se je Štefan končno že otrsela večnega in-in-in-in. Ali Bernarda še vedno ko-ko-kokodajsa na začetku svojih stavkov. Ali je Simona le izbrisala iz besedišča skratka mislim. Se je Romanu posrečilo odpraviti neskončni ter-ter-ter.

Dolgo bo popoldne, dolga noč. Jutri moram otrokom spise z ocenami vrniti. Povedati bom moral, s čim sem bil zadovoljen. Navdušiti za lépo pisanje vse tiste fičfiričnike, ki so zapisali vsaj en dober stavek. Spodbuditi druge, ki se jim je poskus ponesrečil.

Koliko ur bo preteklo, preden se bom z rdečilom prekôpal skozi zadnjo stran! Naporno, težaško delo, kajti iz svojih fantov in deklicev moram ustvariti pismene Slovence. Ljudi, ki bodo vedeli, da je greh mlatiti prazno slamo. Ki se bodo skrbno pripravili na nastop pred občani. Ki bodo desetkrat premislili, kako in kaj naj odgovoré na zastavljeno vprašanje. Ki bodo ničlikokrat prečrtali stavke, ker se jim je misel slabo zllila na papir. Ki se bodo zaljubili v lep in dober jezik.

Zraven še tako kočljiva snov:

»Kako se kaj počutiš v šoli?«

Ni prosti spis. Oris.

Franci položi prédme zajeten sveženj pól. V naglici nekatere preletim. Samo éno me zanima:

So mi verjeli, da nihče ne bo zvedel, o čem ali o kom so se razpisali?

Borut ves živčen mečka prste. Poznam ga. Glavica in pol! Zdravo misli. In kar se mu že porodi v možganih, zna tako zafrkljivo razložiti, da se mi ob branju njegovih razlag usta raztegnejo v nasmešek. Kóga se je tokrat lotil?

Méne.

Pogumen je. Orisati razrednika, kakršen je videti v učenčevih očéh, terja dobro mérico korajže. Brez besed vprašuje oči, ko ga pogledam.

»Sem storil prav?«

»Moj dragi fant, skoraj zagotovo bo petica.«

itd. marveč so ob zaključku zapisali stavek, ki ni bil več prošnja:

»Ako ostanemo naše prošnje brez uspehov, odločno odklanjamo vsako odgovornost za nadaljnje posledice.«

Tako je pisalo v »Napreju« 12. januarja 1918. Torej je bilo, kakor vidimo iz citiranega stavka, razpoloženje jeseniškega delavstva vedno bolj vroče, le da so to razpoloženje prihajali hladiti s centrale z opozorili, naj se, delavci ne dajo zapeljati v kako nepremišljeno dejanje ter tako otežijo že tako težko delo organizacije, kakor je na splošnem delavskem shodu 27. januarja 1918 dejal Zore. (44)

Naj mimogrede v zvezi z »vročim« januarjem 1918 omenim še delavsko demonstracijo v Ljubljani, kjer se je 20. januarja 1918 zbralo krog 5000 delavcev in delavk v Mestnem domu in na trgu pred njim ter demonstriralo proti vojni, za ureditev prehrane in svoje zahteve izročilo deželni vladi. (45). Take demonstracije so spremljale stavkovno gibanje na Avstrijskem in Ogrskem. Dne 21. januarja 1918 pa sta že dunajska socialdemokratska centrala in dunajski delavski svet, ki so ga postavili shodi stavkajočih in ki je bil pod vplivom socialnodemokratskega vodstva, že pozivala delavstvo, naj se vrne k delu in zadovolji z obljubami ministrskega predsednika. Med nezadovoljnimi delavskimi množicami je ta poziv povzročil novo ogorčenje in odpor, ki pa so ga vodilni socialdemokratski funkcionarji brez večjih težav obvladali. Stavka v nemških avstrijskih deželah se je tako do 24. januarja 1918 uradno že končala, (46) čeprav se vsi delavci še niso hoteli vrniti na delo.

V znamenju protesta proti nemškim imperialističnim brestlitovskim mirovnim pogojem proti nadaljevanju vojne pa je stavekalo tudi delavstvo v Nemčiji. Tako je januarja 1918 stopilo v stavko več kakor pol milijona nemških kovinarjev v berlinskih vojnih podjetjih. Tem so se pridružili tudi delavci drugih nemških industrijskih mest. V stavki v tovarni granat v Sternbergu je med organizatorji stavke sodelovala tudi Štefi Federl (mati znanega predvojnega jeseniškega komuniste in kasneje sama jeseniška komunistka) (47).

Po zaključni stavki v nemških industrijskih krajih Avstrije je tudi Izvršni odbor JSDS dne 25. januarja 1918 svoj »oklic«, v katerem je bilo rečeno, da »klic nemškega proletariata (v Avstriji) ni našel delavstva avstrijskega (po drugih nemških avstrijskih deželah) pripravljenega« in kot vzrok navajal »zmedo ideologije meščanstva«, ki so »cepile avstrijski proletariata na dvoje in troje — češki in poljski proletariata je zapustil sigurno pot skupnega hotenja in dejanja, izgubil je izpred oči veliki cilj obče svobode«. (48)

Oklic JSDS je zopet zamenjaval posledico — obnašanje češke in poljske socialne demokracije — vzrok vszrok in obodsodbo, namesto da bi poiskal vzrok posledice tudi v nerazumevanju avstrijske socialne demokracije kot celote do narodnostnih vprašanj, ki so butala ob stene te »ječe narodov«, kakor je Ivan Cankar imenoval habsburško cesarstvo. Vsi narodnostni programi avstrijske socialne demokracije so ostali samo pri besedah. In tudi sedaj ni bilo drugače. Dr. Tuma je, kakor smo videli, že na X. zboru podvomil, da bi mogla nemško-avstrijska socialna demokracija, ki je že leta 1914 zamudila zgodovinski moment in se omadeževala ne samo z oportunistom in reformizmom, marveč tudi s »pangermanskim navdušenjem« 4. avgusta 1914 in z »nesocialistično pisavo glavnega glasila Arbeiter-Zeitung do čina Frica Adlerja«, še biti dejansko voditeljica avstrijske socialne demokracije in ustvariteljica nove demokratične Avstrije. (49) 49 Kljub temu pa je Oklic IO JSDS z dne 25. januarja 1918 še verjel v moč avstrijsko-nemške socialdemokratske stranke, da bo izbojevala avstrijskemu delavstvu delav-

sko in hkrati narodom v Avstriji narodno svobodo. Zato je krivila češki in poljski proletariata, da zdaj, ko ni podprl avstrijsko-nemške socialnodemokratske stranke, stoji kakor pred grobom svoje lastne svobode in svoboda svojega naroda« in da je »kriv razdora edine velike sile (splošne avstrijske socialne demokracije, ki so jo v tem času imenovali tudi »avstrijska internacionala«), ki bi bila v stanu prinesiti rešitev«. (50)

»Proletariat malega slovenskega naroda bridko čuti zamujeni trenutek skupnega boja združenega delavstva vseh narodov za svobodo in blaginjo vseh. Svest si, da z lastno močjo (z močjo lastne stranke) ni moči dospeti do velikega stavljenega cilja, je videl slovenski proletariata boljše bodočnost le ramo ob rami s proletariatom sorodnih in velikih narodov, s katerimi mu je zgodovina odkazala skupno bivanje in skupno stremenje. Tem globlje danes teži na njem (tem globlje ga danes teži) posledica nesloge avstrijskega delavstva — danes po končanem velikem poskusu samostojnega gibanja krepko in enotno organiziranega nemškega proletariata. A tudi s tem živejšo (bolj živo) vero gleda v bodočnost, ker ga navdaja prepričanje, da edinole proletariata more izvojevati ideal svobode in neodvisnosti — da se avstrijski proletariata mora zavedati svoje življenjske

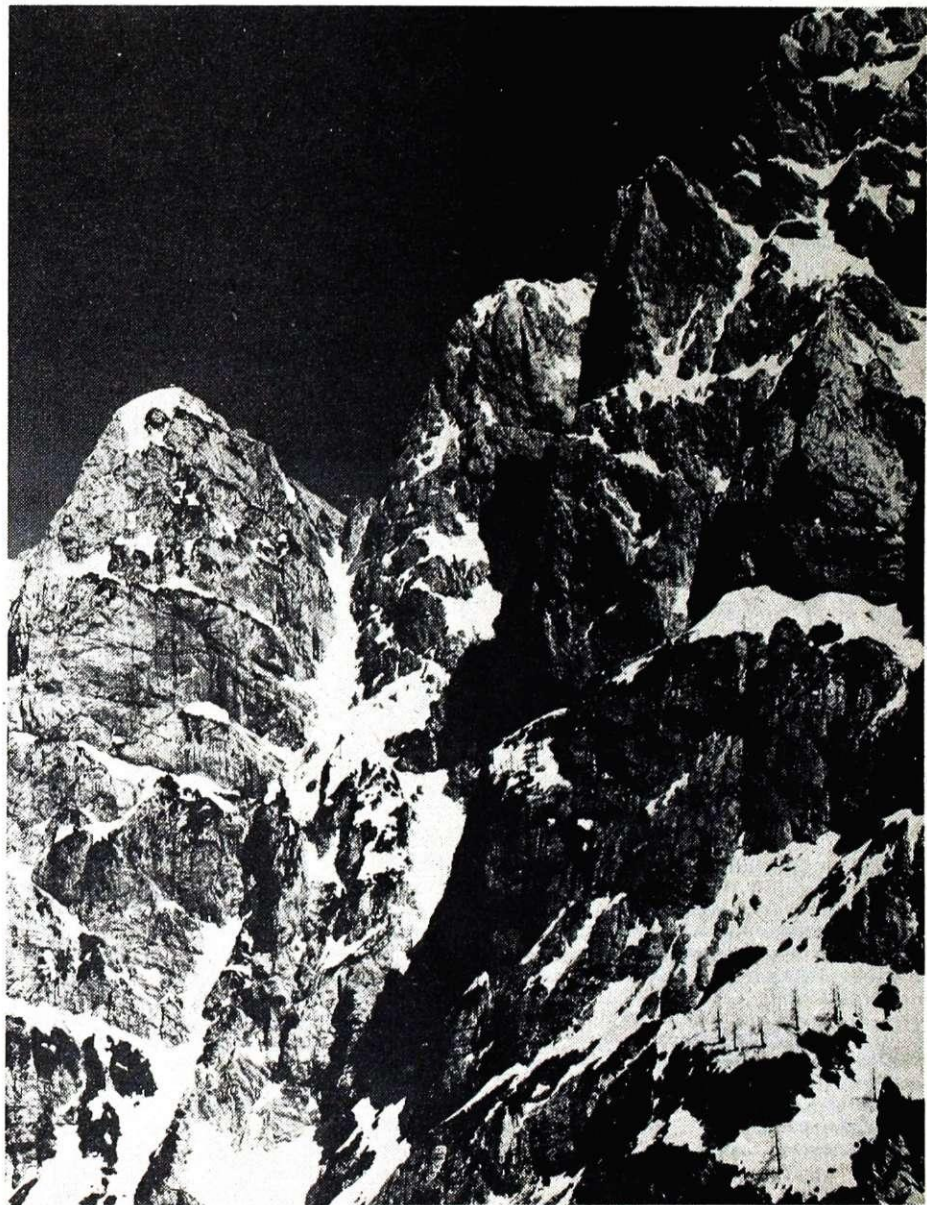
naloge ter združen zopet začeti boj za neločljive skupne cilje.« (51)

Oklic je zato pozival k slogi vseh avstrijskih socialnih demokratov, predvsem čeških in poljskih. Samo to bi bilo jamstvo polnega uspeha, končne zmage pod znamenjem proletarske sloge. (52)

»Gibanje nemškega proletariata označja kakor zarja nov dan, novo delo, novo življenje.« je Oklic podobno kakor že v uvodu nekoliko zafrznil. »Zato se obrača zastopstvo jugoslovanske socialne demokratične stranke na lastno delavstvo s pozivom, naj tesno strne svoje vrste, naj z neumorno agitacijo pridruži vse slovensko delavstvo svoji organizaciji, da stopi ob stran bojujočega se avstrijskega delavstva: obrača se na sorodno češko in poljsko delavstvo, naj se otrese usodepolnih predsodkov, katere mu je narekovalo lastno meščanstvo, in stopi v kolo združenega internacionalnega proletariata nazaj! Le v združenem hotenju, v enotni volji pride avstrijski proletariata do zmagovitega dejanja in le v dejanju proletariata je bodočnost in rešitev.« (53)

To je bilo res, a kaj ko so bila dejanja, ki naj bi jih uresničila združena avstrijska socialna demokracija le iluzija, kakor bodo pokazali nadaljnji dogodki.

(se nadaljuje)

Franci Sluga: Stena

Miha Klinar

Koračnica PARTIZANSKI PASTELI

Krstile so nas hoste
s svojimi imeni

Svitanica

Jutranji somrak drobi
že s sivo brano temno prst neba
in zvezde v brazde se gube
kot žitna zrna, ki jih je sinoči
posejal večer.

Le redke še bleste se po razorih
za plačilo pticam,
ki s pesmijo prižigajo
nov svet.

Partizani

Krstile so nas hoste
s svojimi imeni:
Bori, Hrasti, Gabri, Bresti,
Strnadi, Jastrebi, Sokoli...

kakor da bi nas rodilo drevje
ali v svojih gnezdih
izlegle ptice,
kljubujemo vsem ujamam
in viharjem.

Polifem

Gora
kot pred tisočletji
okamenel kiklop,
morda sam Polifem.
V dolino se izliva
skozi brado host
vošlo
velikanovo oko.

Odisej

Tu Itake iskal ni Odisej
in vendar smo
podobni Odiseju
ko je Itako iskal.

Beli kamen

Beli kamen razbeljenih pečin,
zlatih ognjev skameneli vrelec
kriknil je v zenit, kjer sonce
kot nihalo zlato je obstalo
za bežen hip.

Vrh skalnatih stopnic
odpira vrata nam prelaz
v blažilni hlad
in veter nas poljublja
na razgreta lica
v bratovski pozdrav.

Srebrna gaz

Na gozdno jaso sonce posejalo
je tisoč malih sonc:
zlato rumeno
med zelenim bronom.
V vsakem soncu gozd prašnikov,
temnih kot čmrlji,
ki z basi črnimi hite
v zlato cvetov po med.
V vonj arnike in zrelih trav
kolona
zaorala je s koraki
srebrno gaz
in kot na prečo
razčesala trato.
Zrak poln arnike je in medu.

Zlati lovec

Velblodji hrbti Karavank,
poraščeni
z zeleno volno trav
in rjava gahu.
Na jugu
z zidom Alp
podzidano nebo.
Na nebu
kakor ostri beli plamen
Spik.
Poplava modre luči nad dolino
kakor goreči alkohol.
Dan je visok.
V višavah zlati lovec tisočroki
s tisoč loki nas obstreljuje
s tisoči puščic.
Se več zbrni jih mimo
med trave in med rože
strmini v bok
kot zlat čebelji roj.
Nebo kot da zveni že ves dan
od tetiv.

Pastel

Molk belih skal
z lišaji zapечат.

Planinski mah. Kri
temnih murk. Oči
začudenih planik.

Skoz nizke bore
se preceja pašnik
med pogoriščem staj
zeleno bel
in nem.

V neznano

Dolina polna Scil in Karibd
in kiklopskih oči,
z jeklenimi zenicami
prežečih iz zased.
Po njej
kot sinja pentlja
reka se pentlja
in bela cesta.
Črna praga
v zaskrbljene misli zapisala
dvojni je uprašaj:
Kaj, le kaj bo z nami,
ko mrak bo rnil belo čelo gore
in ko bo kri zalila
modri svod neba.

Dan

Dan v navezah dolgih
truden spušča
z vitla vrvi
in sestopa z bosimi nogami
z nami s skalnatih kaskad,
se plazi skoz robidje in trniče
čez gmajne in čez frate
iz gozda v gozd
vse globlje, globlje
prav do dna doline, kjer
zanke iz zased
nam vsak večer nastavlja smrt.
In tu obstane z nami
in z nami iznenaden se požene
pred krogami čez cestni prah
in tračnice
po kamnih, ostrih kakor nož,
v zavetje vrb.
Ko stopi v reko, jo obarva kri
njegovih ran,
in vendar s prestreljenimi rokami
ognjene zublje na vrhovih pogasi
in krvaveč odtava sam čez prag noči
in truden, truden kakor mi, zapira
za seboj zeleni baker vrat.
Edino, kar ostalo je za njim,
so kaplje znoja, pronicajoče
skozi temni svod v večer...
O kaplje zvezd, ki z nebom potonile
reki ste na dno med črni prod!
Med vami bredemo oprezni, sami
na drugi breg v zavetje host.

MIHA KLINAR je za svojo par-
tizansko liriko letos prejel Kaj-
hovo nagrado in NAGRADO
VSTAJE SLOVENSKEGA NA-
RODA.

»Tovariš, samo glavo sem obrnil!«
Figo je obrnil samo glavo! S celo zadnjico
se je obrnil k sosedi za seboj.

»Ššššš! Tstststst! Hohoho! Hahaha!
Frajerka, tale tovarišica, a ne? Hihihih!
Hohohoho! Hahahaha! Sploh nobene kikle
nima! Ššššš! Tista revna bedra spravlja
vsak dan v oguljene kavbojke. Hihih!
Hohoho! Hahaha! Pazi: zdaj se bo
razpištolila!«

In »hihihi« in »hohoho« in »hahaha« —
tempirana Aléseva bomba se je nazadnje
razpočila. Razgnalo jo je, da je uboga kole-
gica v kavbojkah odvihrala iz učilnice. Z
vsemi pritožbami naravnost k meni.

Na vrsti sem torej jaz. Njegov učitelj, z
rahljim poskusom drugi oče, njegov raz-
rednik. Njegov večni advokat. Oprosti oče,
tvoj nebodigatreba mi jo je spet zakuril!

»To je že od sile!«
Dekle zahteva disiplinsko kazen. eksem-
plarično. Takšno, da bo kaj zalegla. Mulec
si je privoščil svojo predavateljico, kot da
je njegova vrstnica iz stolpnice. Kaj takš-
nega!

»Dosti mi je téga! Smrkavec naj enkrat
že zapre svoj gobec! Mislite, da bom še leta
dolgo prenašala njegove trapačije?«

Krožek poklicnih kolegic na hodniku se
vse bolj žviže.

Eksplozivno vzdušje na hodniku sku-
šam pomiriti. Čez méjo pa ne morem:

Če mi je kaj do poklica, ki zanj živim že
tri desetletja, sem dolžen spoštovanje
vsakomur, ki si je enakega izbral. Začet-
ništvo pa terja davek v vseh poklicih. Tudi
v našem, učiteljskem. Morda v tem še prav
posebej.

Plačevati ga morajo otroci. Žal.
Tudi meni so ga pred tridesetimi leti
plačevali. Teda, ko sem še mislil, da sem
bog in batina v razredu. In sem jih pošiljal
s cvetki v klop. v začetnikovi glavi se kaj
kmalu izoblikuje prepričanje, da mora na
šoli vladati določeno razmerje: učitelj
proti učencem. S tem pa seveda tudi proti
staršem, ki bodo svoje otroke skušali na
vsak način zaščititi pred učiteljskim nasi-
ljem.

Trdo besedo sem zapisal. Toda tako
sem mislil svoje davne dneve.

Danes vem:

V šolo hodim zaradi tvoje Tanje, Boru-
ta, Monike in Alése. Za to, da bi ti pomagal
iz tvojega otroka ustvariti CLOVEKA.

Svoj način dela sem popolnoma spremenil.

Nič več učitelj proti učencu. Samo še
učitelj, razrednik, človek za učenca.

Moje delo, draga mati, ni navadna
služba. To ni delo, ko ob šestih zjutraj
séšiš za pisalno mizo, do dveh popoldne
ljubko pokramljaš s sosedom, popiješ nekaj
kavic, skočiš k mesarju po telečji zrezek,
nakupiš v trgovini vse, kar ti manjka v
shrambi, se dogovoriš s frizerjem, kdaj boš
prišla na vrsto, vmes vrliš telefon in
sprašuješ, kdaj smeš priti z družino ali
sama na obisk, kako znanam in prijatel-
jem služi zdravje, ali gre Miranu v mali
šoli dobro, so v trgovini že dobili sveža
jajca, zakaj pri zajebanem Kurivu na
vsake toliko časa zmanjka plina, kako da
imajo v Murki tako trapaste pakete za
osmi marec, ali je tvoj mož na mestu,
kamor spada — in tako srečno nadaljuješ,
dokler ti končno ne zatuli d v e.

Poznam tudi drugo plat medalje:

Navsezgodaj začneš begati od ene mize
k drugi, pobiraš prazne vrčke in kozarce,
jih grmadiš pred prsmi, sprota pa si
vtiskuješ v spomin naročila, ki jih potem
zabevkaš skozi okence v kuhinjo:

»Dva bifteka! Enkrat vampe! Trikrat
segedin! Štirikrat polnjeno papriko! Jetra
v omaki! Enkrat (prekleta, na nekaj sem
pa pozabila! Tamle pri osmi mizi — kaj so
že naročili? Aha, že vem!) Štirikrat govejo
juho, pražen krompir, bočnik iz juhe,
mešano solato!«

In potem hiter skok za točilno mizo, da
boš med časom, ko bodo v kuhinji skušali
ustreči tvojim naročilom, natočila dvajset

vrčkov in kozarcev ter kozarčkov ter jih
postavila na mize pred goste, ki so vsi po
vrsti na piclem s časom.

Potem pa spet dirjanje od kuhinjskega
okna k mizam s polnimi pladnji pa spet
nazaj in sem in tja pa spet nazaj. Nič
počitka. Sedem ur dolgi maratonski tek.
Zakonsko določilo o polurnem odmoru za
malico zate ne velja. Ni nikogar, ki bi te
lahko zamenjal. Ljudje pa kar naprej
sedajo za mize, naročajo jedi in pijače.
Nekdo jim mora streči.

Sedem ur tekanja ven in noter, sedem
ur prijaznega nasmeha, sedem ur pobiranja
steklenine, krožnikov, sedem ur praznjenja
pepelnikov, sedem ur pripovedk, kaj vse
imate na jedilnem listu...

Grozno!
Toda delo, dragi materi, ki ga oprav-
ljata, sodi med običajne službe.

S čimer se pa jaz ukvarjam, spada med
poklice. Z veliko začetnico. To je po-
slanstvo. Služba tebi, spoštovani
oče, draga mati. Učim in vzgajam tvojo
Tanj, Boruta, Moniko in Alése. To je
služba naši samoupravljalški družbi. Živ-
ljenje, posvečeno Tanjam, Borutom, Mo-
nikam in Alésem, ki naj iz njih zrastejo
ljudje, da jih bomo vsi veseli.

Kar sem nehal biti bosonogi vaški pa-
cek, mi zvoni ali brni na ušesa šolski zvonec.

Pred skoraj petimi desetletji mi je
oznanjal, da moram sesti na svoje mesto v
šolski klopi.

Zdaj me naganja v razred. Za petinšti-
rideset minut pred Tanje, Borute, Monike
in Alése. Pred trideset, dvaintrideset, pet-
intrideset otrok, ki niso več otroci. Zrasli
so v dekleta, v fante. Ostali pa so vajini
otroci, oče, mati.

Za celih petinštrideset minut bodo
prepuščeni meni. Kaj jim bo v tem dolgem
času mogel dati?

Sem doma, na poti do avtobusne
postaje, med vožnjo na Jesenice, med hojo
z železniške postaje pa do šole — sem
dobro premislil, kaj moram v tistih
petinštridesetih minutah vtisniti Tanji v
spomin? Kaj terjati od Boruta? Fant je
bister in zahteven. Z njim se ne morem
pogovarjati v tri dni. Kaj mi je Monika še
dolžna? Včeraj se je nemo stresla, ko bi
moral odgovoriti na vprašanje. Kako
utisniti Alése? Moj mali drobnji buček brije
norca iz vsakogar, ki stopi predenj.

Kako bom torej z otroki ustvaril
vse tisto, kar sem si doma, po poti zamislil
in zapisal v pripravi na pouk?

Sestkrat mi bo šolski zvonec narekoval
pot v razred.

Sestkrat bom moral stopiti pred novih
petintrideset Tanj, Borutov, Monik in
Alésev. Dvesto otrok se bo zvrstilo dopol-
dne pred menoj.

Sreča je v tem, da smo dobri znanci.

Ko se prvič zagledam vanje, se jim
najprej predstavim.

Pišem na tablo:

Janez. Pazite pri priimku! Svoljšak.
Piše se z »lj«.

Stanujen tampatam. Sin in snaha sta
poskrbela, da sem postal dedek dvojčkoma
Luku in Gregu. Hčerka jo je ubrala po
mojih stopinjah učiteljica je postala. Žena
pritiska tipke na blagajni v trgovini. Psu je
ime Sancho Pansa. V garaži parkira svoj
avtomobil tuintam moj zet.

Tolikointoliko sem star. Žena redi za
luksuz še tri mačke.

Moj sosed se piše Delavec. Če kdo,
potem on zasluži tak priimek.

Zeleni travnik pred hišo mi bodo
jeseniški urbanisti zazidali.

Centralne kurjave v hiši nimam. Steno
v moji knjižnici pokriva štiri tisoč knjig.
Žepnih ređovalnic imam spravljenih devet-
najst.

Drva si sam napravljam, če mi jih
gozdar odkaže.

Skozi svoje okno vidim za zdaj še
Dimnike, Luknjo peč in greben Rjavine.

Kadar kaj pišem ali popravljam, odpi-
ram hkrati okno Sanchu Pansu, ki sicer
spi v knjižnici na fotelji. Skače skozi okno,
se sprehodi okrog hiše, povoha pasje prija-
telje pri sosedih, se otrobi.

Nasploh so mi otroci všeč. Vesel sem
če spravijo v betico, kar je treba znati.

Naza-dnje napišem na tablo še »itd«.

Kratiko, ki je drugače sploh ne prenesem.

Ta »itd«. pomeni namreč samo dvoje:

— umazan duševni lenuh, ki se mu ne
ljuje v stvari do konca govoriti,

— bedak, ki vè, kako bi mogel še
marsikaj povedati, pa je njegova glava
prazna.

V klopek ves čas odmeva smeh.

Krohota nenadoma poneha.

Zdaj so na vrsti oni. Natančno jim
razložim, kaj morajo povedati o sebi, kaj
želim zvedeti o njihovi družini, o sorodstvu
pa o tem, kako so doslej jadrali skoz šolo.

Ime in priimek. Očetovo ime. Kaj je
oče po poklicu? Kje dela? Kako je ime
materi? Ali samo doma gospodinja ali je
kje še zaposlena? Imaš brata, sestro? So
starejši ali mlajši kakot ti? Živiš skupaj z
babico? Pa dedek? Kakšno imate stan-
ovanje? Povej naslov! Svoj avto. Znamka
me ne zanima, ker se na avtomobile ne
razumem. Lastna garaža? Vikend? Učni
uspehi v prejšnjih letih. Ocene za slo-
venščino posebej!

Kako se pripravljajo na predstavitev.
Kako si vtiskujejo v spomin vprašanja.
Kako iščejo odgovore nanje!

»Moja mati Fani... (nazaj v razred:
Kaj se pa režite? Moja mati Anka — ne, to
je moja sestra... Oprostite, tovariš! Moja
mati Mirjam je... poročena z mojim
očetom...«

Hrum veseli po dvorani bije. (Fran
Levstik, Ubežni kralj.)

Fant je čisto zmeden. Brž ga pomirim in
prosim, naj si odgovore raje napiše. Kasne-
je bo povedal, kdo je pa s kom in kje živi.

»Moji materi je ime Zvonka. (K spedi
za seboj: Kaj se kar naprej hihitaš? To-
variš, moja mama dela v gotovini na
žrtnici.«

Ob takšnih razlagah človek težko
ostane resen. Razumel sem: njegova mama
dela v trgovini na tržnici. Prav mogoče je,
da se z njo že leta dolgo srečujeva kot
neznanca.

»Pišem se Mirko Škok. Mojemu očetu je
ime Mitja. Denar služi za nas v železarni.
(Se je dečko znašel!) Po poklicu je orodjar.
Doma pojé vse, kar mu skuha mama. Zna
zanimivo pripovedovati, kaj vse je med
svojim dnevnim delom slišal in doživel.
Rad se smeje. Skoraj vsak dan se z njim
igramo. Človek ne jezi se! Igra namizni
tenis. V železarski godbi piha na trobento.

Mama streže gostom v bifeju. Ata trdi,
da njen zaslužek še naših stroškov za
elektriko ne pokrije. Pa vsak dan po sedem
ur dirja sem in tja. Malice si ne more pri-
voščiti. Pri delu v kuhinji in v stanovanju
ji vsi pomagamo, da si more malo noge
spočiti.

Bratec Igor bo šel letos v malo šolo.

Sestre nimam. Babica in dedek sta umrla.

Ob sobotah se včasih z našo stočnko
odpeljemo v svet.

Ta mora biti odličnjak! Govori gladko,
kot bi deklamiral pesem.

»Stanujem v ulici Iksypsilon številka 7.
V tretjem nadstropju bloka so nam dodelili
dve sobi, kuhinjo in kopalnico ter stra-
nišče.

Lastne garaže nimamo, ker starši
hranijo denar za hišo, ki jo bomo prej ali
slej zgradili.

Celo tó ve, da se samostalnik STARS
uporablja le v množini. Pazi, stari fant!
Kolegice z razredne stopnje so ti poslale
talentiranega dečka! Njegov oče ne
popravlja samo orodja v železarni, ne piha

(Nadaljevanje na 26. strani)

VEČ KOT LETO DNI STARO UČITELJEVO PISMO STARŠEM MOJIH TANJ, BORUTOV, MONIK, ALEŠEV ...

Za uvod:

Pismo sem začel pisati pred dobrim letom. Tedaj sem še učil. Vsak dan sem se srečal s svojimi stoosecemdesetimi učenkami in učenci. In s sulci, ki so mi jih dodelili za razrednika. Po pravilu vedno najslabši razred: kar se jih je znašlo na šoli.

»Same barabice so!«

Vedno ista pesem. Tovariško društvo kolegic in kolegov me je vztrajno pošiljalo v razrede, za katere se je že vnaprej vedelo, da bodo pristali na zadnji stopnički naše tekmovalne lestvice. Z njimi vred seveda tudi jaz. Njihov učitelj in razrednik. Zmerom na zadnjem, kvečjemu na predzadnjem mestu.

Moji razredi so bili nepreklicno zapisani usodi:

Najbolj zanikrne učenke in učenci, kar je hkrati pomenilo najbolj zanikrnega učitelja in razrednika.

Ne vem, kako se je moglo nameriti, toda skoraj nikoli mi ni ušel oddelek z oznako »C«. Navadno sem jih dobil, ko so prikorakali v šesto šolsko leto. Potem smo se skozi tri šolska leta vsak dan srečevali, kako smo se po dolгих tednih, mesecih in letih človeško ujeli, bi rad pokazal v pismu, ki sem ga napisal pred letom dni. Kar je v njem zapisanega, je resnično, čeprav je malo obrnjeno. Spremenjena so imena in podatki, vse drugo pa je opisano tako, kot se je dogodilo.

Spoštovana mati! Dragi oče!

Prerédsko se zgodi, da dobita glas od mene. Zaupala sta mi vajino Tanjo, Boruta, Moniko in Aleša. V treh, morda v štirih letih naj bi iz njih ustvaril tisto, kar si vidva in jaz želimo iz srca:

Postenega, pridnega, dobrega človeka. Ljubeco hčerko. Spoštljivega sinu. Vestnega delavca. Zavednega Slovenca. Uvidevnega soseda svojih sostanovalcev. Mlado Jugoslovanko. Navdušenega mladinskega brigadirja, ki mu bosta pojma *bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov* povsem domača. Mladica, najstnik, ki ne bosta pomišljala, kadar bo treba braniti našo domovino.

Razgledano dekle, fanta, ki ju ne bo sram, zakorakati v ta zmešani svet, kajti vanj ne bosta odšla s prazno glavo.

Otroka, ki se bosta zaljubila v vajin jezik.

Dekliča in dolgasca, ki bosta vzljubila vse, kar sta jima vidva od rojstva ssem dajala. Ki bosta ljubila dom. Jagenjčke in vrabce, pastirčke, golobčke, vrtnice. Da, celo pse. Ki bosta zaljubljena v zabetonirano rodno mesto.

Taki in še boljši naj bi bile moje Tanje, Boruti, Monike in Aleši.

In dobro vem, da si prav nič drugačnih ne želite rti vidva, cenjena mati, spoštovani oče. Kar starši in učitelji *ustvarjamo* na svetu, so otroci. Rad bi poznal katerega med nami, ki bi se ne želel, da bi bila njegova hčerka, sin, njegov učenec samo *naj ... naj ... naj ...*

Verjemi mi, od dela že nekoliko zgara na mati:

Zaradi tvoje Tanje sploh ne morem mirno spati. Predvsem zaradi nje ti pišem tole pismo. Prišla je v tista leta, ko mlade- ga človeka vrže s tira.

Ko med odmorom steče mimo mene, se mi obvezno nasmehlja. Med učno uro v

učilnici poveša glavo. Čutim in vem, kako z mislimi plava nekje po veselju. Sam ljubi bogec v, kaj vse se ji tedaj móta po možganih!

Govorim in govorim. Čutim, da trkam na srčke vseh otrok, ki sedé v klopéh pred mano.

Tanja pa kar naprej zazrta v klop. Sploh me ne sliši.

Zbudim jo iz njenih sanj. Dvigne glavo in me začudeno pogleda.

»Bódi dobra pa ponovi, kar sem pravkar povedal!«

Gleda, gleda vame ... Se v pamet ji ne pade, kaj sem pripovedoval. Prestrašen pogled ji sije iz oči. Znam ga prebrati:

»Ne sitnari, prosim! Dovolj imam težav! Vsaj ti se me usmili!«

O Prešernovem Apelu in čevljarju ne vé ničesar povedati. Kljub temu, da je ves čas, kar sem sonet razlagal, v razredu vladala tišina, da bi lahko miško slišal.

Pójem o Prešernu pa o Apelu in čevljarju še naprej, pa se ne morem zbrati. Kaj je s Tanjo? So doma težave? Pubertet- niška ljubezen? Nesporazum s prijateljico? Cvek pri prejšnji učni uri? Sunek v hrbét od sošolca, ki ji je sicer neznanstvo všeč?

Pouk sem srečno dokončal. Na hodniku jo ustavim.

»Kaj je narobe, Tanja?«

Jeca. Cmoka. Jeclja. Pomežikuje. Polna je skrivnosti, ki ji ne gredo iz prsi. Nekaj jo teži. Ne najde besed, da bi se lahko spraznila. Nazadnje plane v jok.

To je že bolje.

Zdaj bo iz mladih ust privrelo, kar jo tišči pri srcu.

Poslušam zgodbo:

Janja ji je zabrusila, da je navadna réva. Tako je rekel Ferik, ki mu je Nedžida pošepetala, kako je slišala od Matjaža, da je Glista zinil:

»Serif je sploh ne mara.«

»Serif« sem jaz. Njen učitelj in razred- nik.

Solzé na licih se počasi posušijo. Čez čas se mi Tanja skozi mokre oči celo nasmeje. Njena stiska mine ob besedah, ki jih ji šepetam v uho. Potihem upam, da bo pri naslednjih učnih urah zbrana.

Tanja je deklič in pol. Lahko jo je imeti rad. Če pa imaš človeka rad, trpiš, kadar ga vidiš, da ni srečen.

Verjemi, spoštovani Tanjin oče, da vse dneve in noči premišlujem, kako bi lahko tvoji deklici podtaknil stopničke, po katerih bi se vesela, nasmejana, magari malce razbrzdana vzpenjala do tistega srečnega trenutka, ko se bo otresla vseh vezi ter začutila pravo srečo.

Domá se o Tanji pogovarjam z ženo, ki že tri desetletja živi z mojim delom. najboljša pedagoška svetovalka, kar sem jih kdaj srečal v življenju. Na njeno sodbo se morem brez skrbi vselej zanesti.

Ponoči se zbudim.

Premišljam, draga mati, kaj naj storim, da bi tvojo sladko malo Tanjo naredil spet veselo. Kako bi zbrisal z nje otroško kvanto. Kako naj se obnašam, da bo verjela, kar ji bom povedal. Slonim na pisalni mizi. Mozgaj. Tuhtam. Na list sproti zapisujem porajajoče se utrinke. Črtam stavke in zapisujem nove. Tanji ne bom mogel reči karsibodi.

V zgodnjem jutru me na pisalni mizi čaka delo. Kupi spisov. Žepna redovalnica.

Pisma in pisalni stroj. Migaj, človek, božji! Opravka imaš z živimi ljudmi! Vsako ime v redovalnici poméni živega človeka!

Delam. Berem. Pišem, vendar z mislimi nisem pri delu. Po glavi se mi vrti tvoja Tanja. Kako bi mogel ubogo deklico rešiti iz zagate?

Počakal bom. Morda se bo danes tajfun že izdivjal. Če pa ne bo bolje, ti bo Tanja sporočila moje povabilo na pogovor, oče, mati. Samo vsi skupaj lahko pomagamo otroku. In ker mu vsi trije želimo vse najboljše, mirno odpišem strah, zaradi katerega sem se prebujal v noči.

Potem pa v šoli počí.

Aleš je pred kolegico otresal jezik.

Spoštovani oče. Aleš je slab učenec.

Med učnimi urami obrača svojo bučico na vse strani. Klepeta s sošolkami in sošolci, kolikor njegov jeziček zmore. Domače naloge so mu docela tuja stvar. Sempatja se mu posreči, da pred poukom eno ali dve prepiše. Premetava se iz jarka v strugo. Z gofljo si hoče pomagati in se rešiti na suho. Navaden gobezdač je. S to svojo flinto bi rad prikrikl svoje neznanje in nédelo.

Ampak Aleš je dober fant. Zdravo testó, ki ga lahko po svoje gnetem. Živ kot hudič. Jezik dolg do popka. Zvečilec premetava med zobmi, kot da je govedo. Vem, da si prižiga cigarete.

Pa ga imam rad. Spominjam se še, kakšen sem bil sam v njegovih letih. Prav takšen nepridiprav, kakršen je zdaj Aleš. Zato je tvoj Aleš moja zrcalna slika.

Zdaj namreč vem, kaj mi je manjkalo takrat, ko sem bil star toliko, kolikor je let tvojemu razposajenemu fantiču:

Tople očetove besede.

Ni bil moj oče kriv, da je nisem bil deležen. Vmes je posegla Smrt. Prikrajšala me je za očetovsko toplino.

In vem:

Ti za sina nimaš časa. Delo. Opravki. Boj za boljši kosček kruha. Kegljanje. Hokej. Časopisi. Televizija. Sêje. Sestanki. Žena. Pa še kaj drugega.

Vse to človeku jemlje čas. Za otroke ga nič ne ostane.

Današnji čas je čas, ki mater in očeta oropa osnovnega poklica.

Biti mati, oče.

Tvojemu fantu bi bil rad kaj več kot učitelj, ki séde za katéder, odpre redoval- nico, pokliče mulca k tabli ter zabevska:

»Znaš? Neznaš! Sédi! — Cvek!«

Rad mu kdaj pa kdaj privoščim besedo, ki ogreje. Besedo, ka mi jo potem stokrat povrne s srečnim nasmehom. Oči se mu zaiskrijo, usta raztegnejo, lica pa kar pokajo od nasmeška. Takrat oba vevá:

Lepo je v naši domovini biti mlad. Biti mlad in pol nad ...

Tudi takih nad, da ti bodo stari pomagali po berglah splezati do cilja.

Zato po svojih skromnih močéh skušam zaščititi tvojega mladega samoupravljalca, kadar moje mlade kolegice zaradi njegove gobeždanja od srda kar razganja. Rojen je bil pač pod nesrečno zvezdo:

Nima dlake na jeziku!

Ne dá si dopovedati, da ne sme pred vsakomur sprazniti svoje duše. Bolj ko ga prosim, naj vseh vrst oslarije prihrani záme, manj me posluša.

NEPOZABNA POMLAD 1945

Deževni april se je umaknil sončnemu maju, ki je s toplimi žarki, cvetočimi polji in ozelenelimi gozdovi okrasil porajajočo se svobodo. Petje ptic se je stapljalo z zadnji- mi rafali, ki so oznanjali konec štiriletné teme in rojstvo novega jutra brez krvi in temnih oblakov.

Iz gozdov so hiteli partizani z zastava- mi in harmonikami. Strumno so zakorakali po glavnih cestah skozi vasi in mesta, pod slavoloki med množico v cvetje in objeme. Solze radosti so rosile odločne obraze kle- nih borcev in onih, ki so razprostirali roke v objem. Pesmi in vzkliki zmagooslavja so odmevali po ulicah in se mešali z zvoki koračnic v éno samo, komaj dojemljivo radost, kakor da je je preveč naenkrat. Kot bi ne bila resnica, temveč privid, sen, ki se bo v hipu razpršil. Se je zvenel v ušesih od- mev jeklenih korakov in ledenih povelj tuj- cev, ki so vzbujala srh v kosteh in sovra- štvu in srcu. Včerajšnji dan je postal pre- teklost, ki jo je treba za vedno in nepre- ključno pozabiti.

Skrajni severozahod naše domovine, med Karavankami in Julijskimi Alpami, je zadnji dočakal svoj praznik. Ta najlepši kos slovenske dežele, ki ga je topoglavi Hitler proglasil za germanskega do sodnega dne, je spet postal slovenski, čeprav je moral trpeti okupacijo do zadnjega strela te vojne. Medtem, ko so drugi kraji že dneve in tedne slavili zmago in že obnav- ljali rukevine, so se ob Savi Dolinki in Bohinjski gnetle poražene nemške in kvi- slinske čete, odločene, da s silo prekorači- jo Karavanke. Čeprav poraženi, niso bili niti najmanj pripravljeni odložiti orožje in se vdati zmagovitim slovenskim partiza- nom. Generalski možgani niso mogli pre- nesti misli, da so partizani zavezniška vojska. Če se že mora zgoditi, se pač raje vdajo Angležem in Amerikancem. Če morajo izbirati med črnim in še bolj črnim, bodo izbrali prvo, ker bo tam več milosti in manj tenkočutnosti za storjene zločine.

Svoboda si je nezadržno utirala pot. Slovenski partizani in divizije jugoslov-anske armade so podili in lovili umikajoče se tolpe brez predaha. Armade naše vojske so dosledno izvrševale povelje svojega vrhov- nega poveljnika, tovariša Tita. »Sovraž- niku je treba preprečiti, da bi ušel zaslu- ženi kazni!«

Z vsako jutranjo zarjo teh dni so vsta- jali novi upi, ki so prežemali ljudstvo go- renjskih krajev, ki je nestrpnó čakalo svo- bodo. Čim bližje je prihajalo bobnenje topov in čimvečja je bila zmeda na cestah ter progah, bolj so upi zoreli v prepričanje, da bo vsak hip konec nacistične tiranije. Nestrpnó pričakovanje se je stopnjevalo kot brodolomcem na osamljenem otoku, ki se jim približuje rešilna ladja.

Četrta armada in slovenski IX. korpus sta bila že v Trstu. Tanki z rdečo zvezdo so se valili skozi Trento in okrašeni s primor- skim cvetjem hiteli proti Koroški, da bi sklenili obroč s III. armado, ki je prodirala po dravski dolini proti Gospe Sveti. Osvo- boditelji niso imeli časa za slavlje, za zdra- vice svobodi, bratstvu in edinstvu. Morali so tekmovali s časom, če so hoteli izvršiti Titov nalog in zasluženo praznovanje od- ložiti na poznejše dni. Tudi sovražnik je hitel, da bi se izmaknil jekleni pasti.

Del kokrškega odreda, ki je 4. maja osvobodil Begunje in rešil zapornike smrti,

Jošt Rolc

OB SOTOČJU SAVE DOLINKE IN SAVE BOHINJKE SO ZAPLAPOLALE ZASTAVE SVOBODE

je po opravljenem delu hitel čez Karavan- ke, takoj nato pa še jeseniško-bohinjski odred, ki je operiral v Selški dolini. Med Bohinjsko in Dolinko je ostalo le nekaj stotin partizanov iz komande mesta Bled, okrožja, VDV čete in terencev. Večina do- mačinov se je borila v brigadah IX. korpu- sa. Obveščevalni center na Jelovici je imel polne roke dela. Načelnik Jože Kapus, radiotelegrafist Edvard Ličen in kurirji niso spali v tistih nočeh. Depeše iz glav- nega štaba JA Slovenije in obratno so kar deževale. Komanda mesta Bled je imela svoj sedež v graščini Stare Fužine v Bo- hinju. Že dober mesec pred osvoboditvijo je dobila navodila od korpusa glede ukrepov, ker je bilo pričakovati skorajšnjo kapitu- lacijo hitlerjevske Nemčije. Da ga ne bi prehiteli dogodki, je že nekaj dni za tem oddelek te komande na juris prevzel žan- darsko postajo v Gorjah. Komandant mesta, Niko Fabjan in komisar Brane Prhne sta se dobro zavedala odgovorne naloge. Tudi njima je primanjkovalo časa. Ljudem v komandi se je zdelo, kot da med večerom in jutrom ni presledka. Položaj je zahteval nagle odločitve in kar se da odlo- čne ukrepe.

Mrzlično premikanje sovražnih enot in zmedeno pripravljanje na odhod nacistič- nega civilnega aparata v tem delu Gorenj- ske je že kazalo znake razsula. Vešče so ga prikrivali v upanju, da se bo vsa ta sodrga nekaznovano umaknila preko Karavank. Njihove moči glede na število in oborože- nost ni bilo podcenjevati. Bilo bi nesmisel- no dopuščati kakršnakoli presenečenja. Zato je bila potrebna najtesnejša zveza operativnih enot komande mesta in VOS, ki je v teh dneh imel svoj sedež v barakah nad Studorjem in Bohinju. Od tam so pri- hajale najnovejše informacije o premikih in nakanah sovražnih enot v Bohinju, na Bledu, v Radovljici in Gornjesavski dolini. Poleg teh obvestil je komanda mesta pre- jemala tudi dragocene podatke neposredno od vaških in rajonskih odborov OF, ki so partizane podrobno seznanjali z razme- rami v še zasedenih krajih po dolini.

Koncem aprila je komanda mesta Bled razpolagala z okoli 280 borci, razporejenimi v dva bataljona. Če pristejemo dokaj nez- natne moči oddelkov VDV enot, miner- skega voda »Ratitovec« na Jelovici in oboroženih pripadnikov narodne zaščite na vsem področju ni bilo več kot 500 za borbo sposobnih ljudi proti 3000 sovražni- kovim vojakom. Njihove sile so zajemale okrepljene posadke v Bohinjski Bistrici, na Bohinjski Beli, Bledu, v Radovljici in Jese- nicah in druge gornjesavske postojanke. Sovražnikova moč je bila iz dneva v dan večja, kar je nezavidljivo razmerje še po- ostrilo.

Komanda mesta je izvedla potrebne ukrepe za čimbolj načrtno nadziranje svo- jega področja.

Komandir Polde Sumi je s četo okrog 90 borcev nemudoma krenil čez Pokljuko in Radovino proti Kranjski gori z nalogo, naj nadzoruje vso Gornjesavsko dolino in v primernem trenutku stopi v akcijo na za- hodni tromeji. Druga četa pod poveljstvom komandirja Gorazda Finžgarja je zasedla položaje nad Jesenicami na področju Blej- ske Dobrave in Mežaklje. Ta enota naj bi po načrtu pravočasno zasedla Jesenice in onemogočila okupatorjev umik. Drugi deli, oz. bataljon komande mesta — kot se je ta

skupina imenovala, so nadzirali bohinjski kot in blejsko kotlino.

Prve dni maja se je v Bohinjsko Bistri- co nateplo več skupin policistov iz primor- skih posadk in Sorice, ki so se umaknile pred napredujočimi rednimi enotami jugo- slovanske armade. Bohinjska posadka se je tako povečala na približno 400 mož, ki so bili oboroženi s sodobnim težkim orožjem. Da bi zavrl nagel prodor naših čet s pri- morske strani, so minirali bohinjski predor, ki je povezoval predvojno jugoslovansko obmejno postajo Bohinjska Bistrica s Pod- brdom.

Vsi položaji okrog postojanke so bili v čvrsti posesti naših. Na poziv, naj se oku- patorska posadka v Bistrici brezpogojno vda, se je njen komandant skušal z zvi- jačo izveči iz obroča. Zavedal se je ne- vzdržne situacije in je predlagal enodne- vno premirje, da bi razmisli o pogojih. Par- tizanske sile na tem terenu kot tudi na ostalem področju komande mesta, niso bile dovolj močne, da bi uspeh dosegle z borbo. Preostalo ni drugega kot čakanje. V veliko presenečenje partizanov je celot- no sovražnikovo moštvo pod okriljem noči po skriti maršuti pobegnilo proti Gorjam nad Bledom. V postojanki je ostalo le nekaj težjega orožja in opreme, vse ostalo so bežeči Nemci vzeli s seboj.

Kar ni uspele komandi mesta v Bo- hinju, se je posrečilo v Gorjah. Njena četa je tam zajela celo bistriško kolono. Naši so Nemce takoj razorožili in jih pod stražo poslali čez Pokljuko nazaj v Bohinj, kjer so prav tisti, ki so minirali predor, morali očis- titi ruševine in usposobiti progo.

Podobno je bilo tudi s posadko v vojaš- nici na Bohinjski Beli. Tudi to moštvo se je hotelo izogniti vdaji in pobegniti proti Jesenicam, nato pa v Avstrijo. Doleta pa jih je enaka usoda kot policiste z Bohinjske Bistrice. Nekje pri Jesenicah so bili zajeti in razoroženi. Tako je bila osvobojena vsa bohinjska dolina do Bleda.

Na Bledu je medtem nastal pravi voja- ški tabor s številnimi pripadniki vseh mogočih oddelkov vojske, policije, gestapa in vlasovcev. Sem se je natepla zločinska sodrga v zadnjem odločilnem poskusu, da se organizirano izmuzne partizanom, raču- najoč na progo iz Kranja proti Jesenicam in naprej na Koroško, ki je bila še v njihovih rokah.

Po zavzetju Bohinjske Bele, kjer je bilo zaplenjeno precej novega orožja in opre- me, je komanda mesta nameravala prodre- ti s svojimi četami naravnost na Bled. Toda Nemci so pri »dvornih garažah« na Mlinem, kjer je bila nastanjena močna po- sadka šole za dresuro policijskih psov, vzpo- stavili močno obrambo na dominantnih položajih nad Savo Bohinjsko. Okupatorski župan Paar je uvidel, da mu v obleganem Bledu rože ne bodo več cvetele. Tvegal je prihod na Bohinjsko Belo, kjer je na želez- niški postaji predlagal komandantu mesta, naj bi se pogajala o prevzemu oblasti. Kot vzrok je navedel, da želi zaščititi prebival- ce. Vendar partizanom ni nudil nobenih sprejemljivih zagotovil. Spoznali so, da ni čas, ki bi dovolil vdajati se utvarim in so brez odlašanja zasedli položaje pod vasjo

(Nadaljevanje na 10. strani)

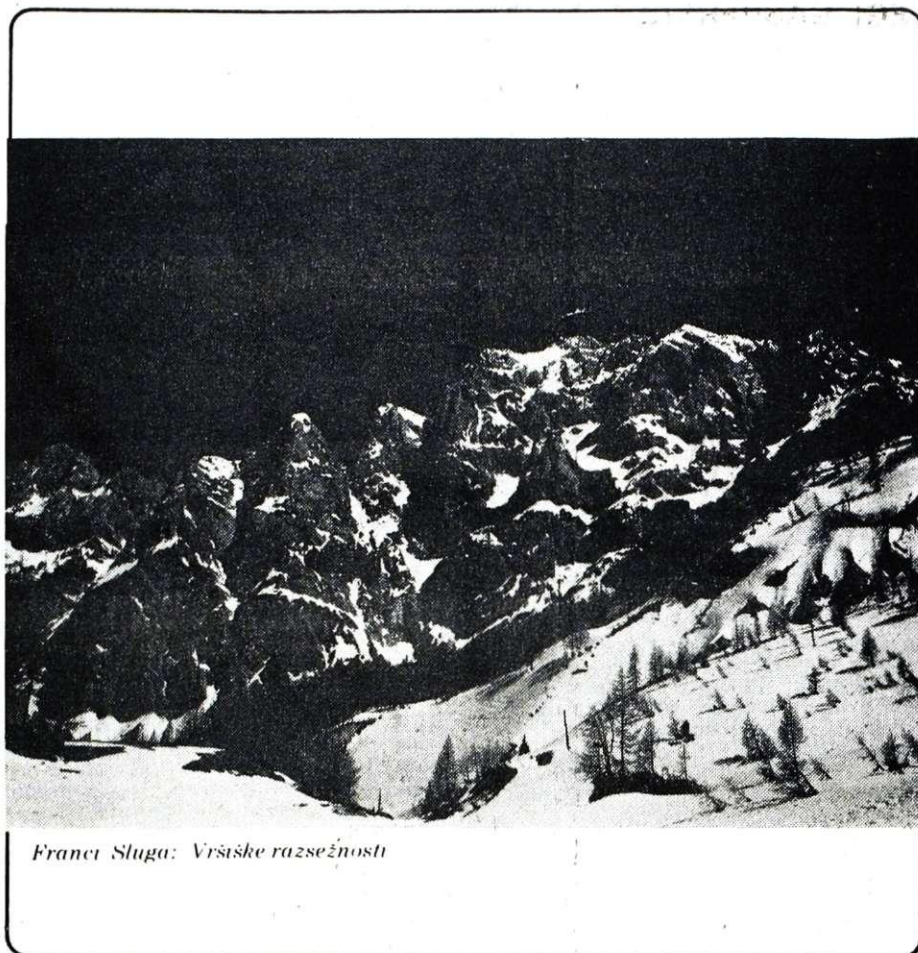
Kupljenik, odkoder so z desetimi zaplenjenimi minometalci začeli obstreljevati sovravno obrambo pri garažah. Ostale čete komande mesta so medtem prodrle ob progi Bohinjska Bela-Bled do železniške postaje Bled-jezero in čez Narčitno proti Krnici v Gorjah. Štab se je premaknil na Hotunje, odkoder je vodil operacije svojih enot vse do osvoboditve Bleda. Nemci so brez večjega odpora odnesli pete iz postaje in hotela Triglav, se prej pa so se naglo umaknili tudi iz Gorij.

Blejci so te dni prebili v nestrpnem pričakovanju. Vsi aktivisti so bili na nogah. Odbori OF so pripravljali vse potrebno za sprejem osvoboditeljev. Za zastrtimi okni so ženske na skrivnem iz nemških zastav sivale naše. Mladina je pisala gesla za dobrodoščilo. Posebno aktiven je bil odbor v naselju Grad z ilegalnim imenom »Sojna 2«, ki je v letih okupacije razvil izredno močno obveščevalno službo. Veliko zaslug za uspešno delo gre zlasti tajniku Francu Jarcu-Marjanu, ki je služboval v nemškem občinskem uradu in tam neopazno iztaknil važne podatke o okupatorju in njihovih namerah. Gestapovci so sicer vedeli, da nekdo pošilja partizanom podatke, toda našemu ilegalcu zaradi njegove spretnosti niso mogli priti na sled. Za posebno prese- nečenje je poskrbel Marjan nekaj dni pred osvoboditvijo. Osebe nemške pušarske delavnice v naselju Mlino je prepričal, da je naložilo kompletne naprave in material te delavnice ter s tremi vozmi pod njegovi vodstvom vse to skrivaj odpeljalo partizanom v Gorje.

Takoj po osvoboditvi Bohinjske Bistrice pa je tudi delno po njegovi zaslugi odšla z Bleda preko Pokljuke celotna posadka žandarjske postaje in se v Bistrici vdala komandi mesta Bled. Nekateri žandarji so pozneje, čeprav ne prostovoljno, sodelovali kot merilci pri minometih s kupljenjskih položajev v partizanskem napadu na policijsko obrambo pri garažah na Mlinem.

Štabu v Hotunjah se je v teh dneh nenehno prijavljalo na stotine novih prostovoljcev iz vseh krajev gornje Gorenjske, ki so se želeli vključiti v enote komande mesta. Le-ta je v naglici ustanovila in oborožila nove čete, ki so pozneje sodelovale v osvobajanju Bleda, Lesc, Radovljice in Jesenic. Streliva in orožja je bilo več kot dovolj, med drugim tudi nekaj topov manjšega kalibra, ki so bili zaplenjeni v Bohinju in na Bohinjski Beli. Stevilo oboroženih borcev je naglo raslo in se dvignilo v nekaj nad 1000. Kljub temu se položaj ni dosti spremenil, ker so naše čete morale nadzirati izredno razprostrto območje: od obronkov Jelovice nad Bohinjko do tromeje pri Ratečah. Nacisti so se vedno krepko križali Bled, Lesce, Radovljico, Tržič, Jesenice in kraje ob progi, po kateri so sopihale dolge kompozicije poraženih čet z balkanskih bojišč. Transporti so bili zavarovani z oklopnimi vlaki in oskrbljeni s kompletnimi inženjerskimi napravami za postavljanje mostov in tračnic, da so si lahko zagotovili prevoz. V vagonih je bilo velike količine različnega naropanega blaga, s katerim so hoteli pobegniti v Avstrijo.

Da bi dosegli varnost prevozov, so temeljito zaščitili progo. Vzpostavili so močno obrambno črto na severni in zapadni strani Bleda. Od blejskega gradu, preko močvirnih Blat, kjer je zdaj nogometno igrišče, preko Homa nad Zasipom in dalje proti Jesenicam, so na gosto razporedili svoje topništvo in vztrajno obstreljevali partizanske položaje proti Gorjam in po pobočjih Mežaklje. Vsa kanonada pa ni imela nobenega učinka, ker so granate zadevale v prazno. Partizanske patrulje so bile že neposredno pri utrjenih prihodih in z motilnim ognjem nadlegovale obupane Nemce. 7. in 8. maja so se izselili zadnji nemški civilni uslužbenci in učitelji iz

Franci Sluga: Vršiske razsežnosti

občinskih in drugih okupatorskih ustanov v Radovljici in na Bledu. To so bili najbolj krvoločni nacistični elementi, ki so štiri leta strahovali ljudi in samovoljno gospodarili.

Partizanska komanda v Gorjah je z željo, doseči kar se doseči da, po kurirki Jožici Dijak poslala na Bled zloglasnemu obersturmführerju Helmutu Rosumecu ultimatum. V njem je bilo rečeno, naj se s celotno blejsko posadko vda, ker bo edino tako preprečil nepotrebno prelivanje krvi. Izkušeni nacistični lisjak je predlog gladko zavrnil, češ da ni tako neumen, da bi partizanskim jamstvom verjel in je kurirko odslavljal. Se v isti noči so z Bleda izginili vsi vojaki, do zadnjega. Iz neznanih vzrokov so v hotelu Toplice pustili le svoje ranjenice.

Osmega maja zvečer so prve patrulje s komandantom mesta Fabjanom in komisarjem Prhnetom prispele na Bled. Svoj štab so takoj namestili v izpraznjenem hotelu Jelovica in poslali patrulje proti Lescam, kjer so bili nemški položaji. Nemški oddelki, ki so ščitili progo, so se sicer pomaknili na levi breg Save Dolinke, vendar nihče ni vedel, kje se nahajajo. Potrebna je bila največja previdnost, zato glavnina čet Komande mesta v tej noči na Bled ni vkorakala, temveč je zasedla bližnje položaje. Večji del se je pod poveljstvom komandanta bataljona Jožeta Gračlja utrdil na desnem savskem bregu, da bi preprečil morebitno presenečenje. Kljub vsem ukrepom pa je do presenečenja le prišlo. Malo pred polnočjo se je na cesti nenadoma pojavil nemški oklopni avtomobil, ki je nato prekrizal Bled, oddal nekaj rafalov in se prav tako nenadoma vrnil proti Lescam, kjer so tičali nemški vojaški transporti.

Devetega maja je nacistična Nemčija uradno kapitulirala. Vse svobodoljubno človeštvo je slavilo zmago nad največjim sovražnikom v zgodovini. Prav na ta dan,

ožarjen s pomladnim soncem, je tudi Bled dočkal svojo svobodo. Nastopil je težko pričakovani trenutek. Iz gorjanske smeri preko Rečice po današnji Prešernovi cesti so prikorakali borci enot komande mesta Bled; s cvetjem, zastavami in harmonikami. Vodila sta jih komandant Fabjan in komisar Prhne na konjih. Vznemirjena in navdušena množica jih je pričakovala na križišču med današnjim počitniškim domom PTT in zdravstvenim domom. Brezmejno, prisrčno navdušenje, poljubi, objemi, solze veselja; vse se je naenkrat strnilo v eno samo misel in izpolnjeno željo — svoboda. Po dolgih štirih letih trpljenja v temi gestapovske inkvizicije je neuklonljivo ljudstvo dočakalo lepše dni.

Mnogi so za ta trenutek dali svoja življenja. Več kot petdeset junakov je ostalo v poključkih gozdovih, na obronkih Jelovice, po kraških globelih Primorske ali celo na bregovih Krke. Njihove matere, žene in sestre v črtni so s pogledi zaman iskale znane obraze; tiho, prav na dnu srca so se upale, da jih bodo našle med tovariši. Naslednjega dne so borci partizansko odločno naskočili nemško obrambo onkraj Save, osvobodili Lesce, Radovljico ter zajeli transporte vojaštva z vsem orožjem in drugim plenom. Ujetnike so odgnali v radovljiške barake. Se dan prej naduti, krvoločni vojsčaki »Hervolka« so se klavrno strnili v kolone in kot tropi ukročenih zveri topo buljili v prazno. Boječe so se izmikali obtožujočim pogledom svobodnih ljudi, kot zasačeni strahopetni zmikavci z brezupnimi predstavami o svoji usodi.

Se istega dne so se ljudje spet zbrali. Pričakovali in gostoljubno sprejeli so hrabre hercegovske vojake iz 29. hercegovske divizije, ki je nato prevzela vojaške naloge ter številne ujetnike.

Med Savo Bohinjko in Savo Dolinko so plapolale zastave svobode.

smeha, toda brez uspeha. Silil se je, naprezal, mučil, ali namesto veselja ga je prevzelo krčevito trzanje. V njegovi duši je nekaj zdrknilo, se utrgalo; v njem se je zlomilo veselje do življenja, strast do norčevanja.

To je bil izreden dogodek v dolgočasnem podeželskem mestecu. Vsi so ugibali, kaj bo Mecheri storil, kako bo sprejel voino, ki so mu jo napovedali grbavci.

Ali neusmiljeni udarec ga je zadel naravnost v srce. Ni se mu več posrečilo dvigniti iz potrnosti, temu se je pridružila še strahopetnost, ga uklepala opreznost, da se kljub volji do smeha, ni mogel več smejati kakor nekoč. Čedalje bolj se je umikal z ulice v svojo hišico, kjer je v samotni preždel večino časa, tuhtal in premleval svojo usodo. Podnevi ga sploh ni bilo več videti v mestu.

Tem pogostejše je zdaj prihajal v mesto grbavec-posesnik. Cutil se je varnega. Dostojanstveno je hodil po ulicah in nemoteno opravljal svoje posle. Po mestu so že raznesli novico, da bo grbavi mizar odprl veliko trgovino v najbolj prometni ulici. Grbavi paznik je vsak večer prihajal v mesto po tobak. Odvetnikov grbavi pomočnik je postal redni gost kavarne, kjer se je rad pridružil kvartopircem. Le Mecherija ni bilo več videti in meščani so se vprašali, kako da je nastala med grbavci taka sprememba. Kako je mogel človek, kot je bil Mecheri zameriti duhoviti burki? Zakaj se je zaprl vase in ni norčevanja vrnil z norčevanjem?

Mecheri pa je odhajal v mesto samo ponoči, se stiskal in skrival k zidu kakor krt in s solzami škropil ulice, kjer je nekoč plaval veselje. Hodil je priprtih oči in drgetal od strahu, da ne bi opazil na steni senco svoje nakazne grbe, ki je podnevi zrasla skoraj do neba. Nazadnje pa je noč in dan obtičal v svojem brlogu. Nihče več ga ni videl. Kmalu se je razvedelo, da je odšel neznano kam in da se ne bo več vrnil. Da je odšel brez pravega vzroka ni mogel od zdravih ljudi nihče razumeti. Razumel je lahko samo — grbavec.

Nekega jutra opazijo cestni pometalci enega izmed večjih mest, v kotu na pločniku sveženj cunj, ožarjen s prvimi žarki. Pometalci, ki se je svežnju prvi približal, je opazil, da je v cunje zamotan človeček, podoben velikemu polžu, ki se je mrtev prilepil k tlaku z veliko hišico na plečih.

»Oh, ubogi grbavec!«

»Grbavec?«

»Da. Pridite ga pogledat!«

»Glej, glej.«

»Grbavec je!«

Prevedel C. Sinkovec

Valentin Polanšek

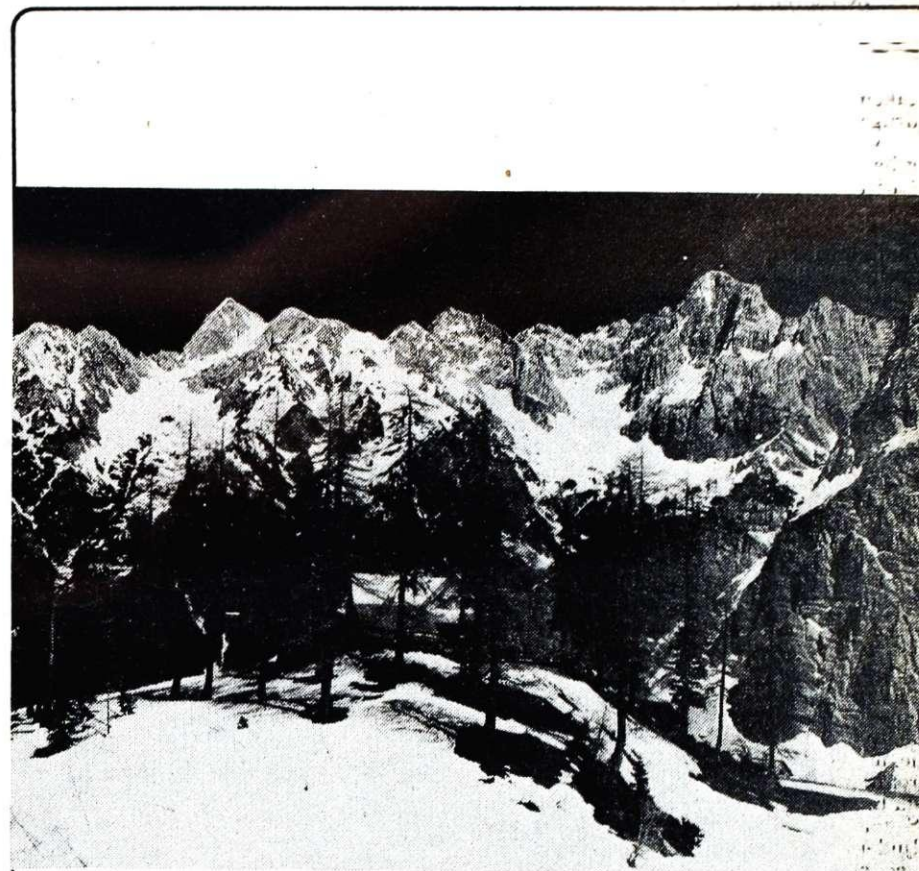
Potem bom slikal tebe

Najprve si umijem oči
v oktobrskem pastelu,
ki je tako barvit
samo letos,
ki je tako resničen
samo letos,
ker si ob tvojih licih
jemlje vroče žarenje ...

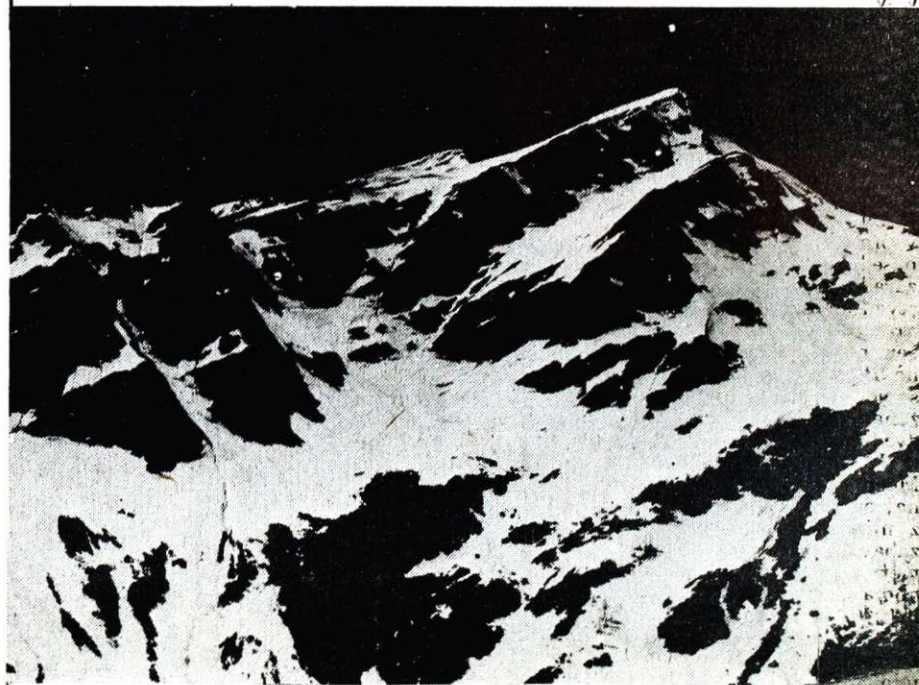
Potem bom se nalokal
olimpijske svečanosti
v izjemni tišini,
ki se zgoda
v magistratu vseh veseljačenj ...

Hvala, da si pesnik,
ne bova umrla ob tej sreči!

Nato bom
slikal tebe
v vzhičenosti poezije,
v srhljivosti melodije
do zvrhano polne duše.

Franci Sluga: Erjavčeva koča na Vršču obkrožena z rajdo gora

Franci Sluga: Mojstrovka

takem trenutku, niste videli ničesar drugega kakor smeh.

V tem mestecu je namreč živelo pet grbavcev, se pravi, da je Mecheri imel še štiri tovariše in obenem štiri velike sovražnike. To so bili pravi nesrečniki, zakaj srečanja z Mecherijem so se bali, kakor hudica. Na trgu jih je kar javno zasmehoval in napadal in če jih je priložnost pripeljala preden, so pobledeli in postveli kakor kače. Proti grozni in nevarni pošasti niso bili sposobni izustiti niti ene same besede. Zato so se ga izogibali, kakor so vedeli in znali. Ali kam se moreš skriti pred to mero v mestecu, ki nima niti dvajset tisoč prebivalcev in kjer se mnogi srečajo po nekajkrat na dan. Toda najbolj gotovo je bilo srečanje z Mecherijem, saj se je ves božji dan klatil okoli. Ali naj bodo vedno zaprti v hiši? Da, kakor jetniki, ki se ne smejo zmakniti iz hiše. Da, kakor zločinci. Naj se živi zakopjele v grob?

Prvi od teh štirih grbavcev, grda zelenkasta prikazen z grbančenim obrazom, je bil pisarniški pomočnik pri nekem odvetniku. Zaradi svoje službe je bil primoran vedno hoditi s temtertje po mestu. Ta je bil najbolj izpostavljen. Na Mecherijevo zasmehovanje je odgovarjal, kakor je vedel in znal. Pri tem ni štedil z ničemer. Kričal je in streljal nesramne puščice. Ali zlo je rodilo zlo. Vsekakor bi bilo zanj prijetnejše, da bi pustil temu lopovu, naj ga zasmehuje. S tem je dal le priložnost čisto zdravim ljudem, da so se smejali, smejali, ko grbavec obdeluje grbavca. To jih je prijetno zabavalo, ta položaj, ki sta ga sama ustvarila in bila prisiljena postati predmet splošnega norčevanja.

Drugi je bil paznik v neki starinski vili na kraju mesta. Vila je bila preurejena v muzej. Poredkoma se je prikazal, pa tudi Mecheri ni zašel tjakaj. Tako ni dajal priložnosti, da bi Mecheri z njim obračunal v središču mesta.

Tretji, mizar, ki je imel lastno mizarско delavnico v eni izmed glavnih ulic. Ta, po značaju dobričina, se je čim več zadrževal doma, kljub škodi, ki jo je zaradi tega trpel v svoji obrti. Toda kadar je Mecheri kresal mimo njegove delavnice, mu ni dalo, da ne bi pokukal notri in se smejal. Od neki priložnosti je z drugimi stopil v delavnico, kakor da hoče pomeriti čevlje. Temu je sledil strahovit prizor — mizar je naravnost ponorel.

Četrti je bil premožen, oženjen človek. V zakonu je imel dve hčeri, zdravi in poštavni in v letih za možitev. Čeravno grbav, je bil to resen možiček, kateremu je bilo v prostem času najbolj ljubo sprehajanje, posedanje in kramljanje v kavarni. Toda zaradi Mecherija ni mogel biti dostojanstveni grbavec, kakor je zahtevala njegova nprav. Od vseh štirih je bil ta najbolj ogorčen na Mecherijev zlobni jezik. In zakaj ne. Bil je premožen meščan, čeravno grbav, se je oženil v ugledni meščanski družini, žena mu je prinesla dobrošno doto in rodila dve lepi hčerki, ki nista bili grbavi.

V njem se je razceperila mržnja na Mecherija in skoval je maščevanje. Kako naj on, kot ugleden meščan dopusti, da se z njim norčuje tisti capin. S tem bi se zabavalo celo mesto. Sicer pa je on v primeri z Mecherijem, se more reči, popolnoma postaven človek. Na to ga je stokrat in stokrat opominjala žena in hčerki. Vendar se je Mecheriju kdaj pa kdaj izognil tudi s krajšim potovanjem, ki je včasih trajalo tudi po dva ali tri mesece. Odšel je, da se z družino nasrka svežega zraka. Ob tem je čutil obilo ugodja, čeprav je s tem zane-maril svoje premoženje.

Ti štirje grbavci so bili prav pravcati nesrečniki, štirje siromaki tega mesteca. To pa zaradi ničesar drugega, kakor da se je Mecheri, njihov tovariš, brat, večji grbavec

od njih, iz njihove nesreče tako nesramno norčeval. Če bi takšno norčevanje doživljali od človeka brez grbe, bi jih ne vznemirjalo, ne bi čutili strahu pred njim. A to, da se iz njih norčuje grbavec, jim je bilo nezno.

Spričo tega se je zgodilo, da so neke noči prišli v hišo grbavca — posestnika, drug za drugim drugi trije grbavci. Zadržali so se dolgo in se razšli komaj pred zoro. Pred durmi so se tiho poslovili, nato pa se razšli vsak na svojo stran.

Zlobni jeziki pripovedujejo, da se grbavci na tem sestanku niso niti pogledali, vendar se posteno izgrbili. Novica o tem sestanku se je hitro razširila po mestu. Nekateri so domnevali, da je to najnovejša Mecherijeva norčija, v resnici pa so grbavci proti njemu skovali zaroto.

Bilo je dvajsetega septembra. Mesto je bilo v zastavah, opleteno z lovorjem in hrastovimi vencii. Z oken so poleg sadja viseli trobarvni beneški lampiončki, pripravljeni za večerno in slavnostno razsvetlitev mesta. V mestnem parku sta že celo popoldne igrali mestna in vojaška godba. Tri druge godbe, ki so prišle na slavnost iz okolice, igrajo med pavzami prvih dveh, na drugih krajih mesta.

Bil je prelep dan poznega poletja. Meščani so odšli na ulice, da se pokažejo v praznični obleki. Po dolgem po ulicah so bile postavljene stojnice, natrpane s sejmarskimi slaščicami, bomboni, igračami, drobnarijami, tkanino, sladkorjem in sadjem. Iz okolice so prihiteli kmetje skozi oblake svečanega prahu in se zamaknjeni pomikali ob stojnicah, izblujenih oči in vznemirjeni od mestnega vrenja.

Grbavec Mecheri se je že od zgodnjega jutra klatil po ulicah vzdolž in počez. Vsi so pozdravljali, ga ustavljali in ogovarjali, kakor kakšno imenitno osebnost. Ta dan si je ogrnil novo pelerino, prijetne zelene barve. Tudi na glavi je imel novo čepico. Preko telovnika mu je visela zlata verižica s koralnim rožičkom, ki je bil na njegovem pasu videti še večji. Imel je tudi novo kravatno iz belega atlasa z rdečimi in zelenimi cveticami.

Ljudje so se le s težavo prepirali po nagnetenih ulicah. Popoldne je bilo sveže in vedro, zato so se vsi pomikali proti parku, kjer je bil napovedan slavnostni koncert.

Po kraljevskem maršu, ki mu je sledilo zanosno ploskanje, so godci zaigrali Gioboldije himno. Ljudje so bili navdušeni. Toda pravi koncert se je pravzaprav začel šele z odlomkom iz »Norme«. Mecheri je imel glavno besedo v gruč meščanov, ki so

ga z zanimanjem poslušali. Govoril je o moderni glasbi, o slavnih predstavah, o slavnih pevcih in plesalkah ter o drugih gledaliških stvareh.

Naenkrat je v Mecherijevo skupini vzbudil pozornost človeček, ki se je približeval po ulici s hitrimi koraki. Bil je le za trohico večji od enega metra in nenavadno oblečen. Nosil je črno pelerino in slamnat klobuk z vrstico rjave barve. Že od daleč je bilo zlahka prepoznati grbavca. Toda kakšnega! Grbo je imel takšno, kakor Mecheri, koničasto in visoko, da je segla skoraj do ušes. Pravšen Mecheri, le nekaj centimetrov večji.

Kdo je ta novi grbavec? Morda je prišel v mesto iz okolice? Na slavnost. Medtem ko se je človeček že približeval Mecherijevo skupini, je ta ugibal. Nedvomno je to znani pizanski grbavec, ki je prišel v mesto na izlet. O njem so marsikaj govorili. Hudi-mana, treba ga bo napoditi nazaj v Pizo, da ne bo mogel pripovedovati o svojem obisku.

Toda prihajajoči grbavec se ni oziral na levo ne na desno, marveč se je drzno pre-rinil v sredo skupine, kakor da bi jo hotel razdvojiti. Pri tem ni z najmanjšo kretnjo pokazal, da je v skupini opazil nekoga, ki mu je sila podoben. Ni se še prerinil prav do sredine, ko so vsi prasnili v huronski smeh. Najbolj sproščeno in glasno se je smejal, posmehoval in zasmehoval Mecheri. Bržkone se še nikoli ni tako smejal. Njegov smeh je bil oster, zavijajoč in prha-joč, da se je slišal daleč naokoli. Zdelo se je, da se Mecheri raztaplja v žaru lastnega veselja. Toda neznani grbavec se je molče oddaljil, ne da bi se zmenil za norčevanje. Na dvajset korakov je postal in sunkovito potegnil izpod pelerine velik svitek kunj, z njim visoko zamahnil ter ga odrgel za plot. Nato se je obrnil k zasmehovalcem in z viteško kretnjo namignil Mecheriju, naj stori enako s svojo grbo. Hitro nato se je prožno obrnil in odšel. Bil je resnično pritlikavec, ali ko vreteno pravilne rasti.

Tako se je Mecherijevo nenavadno veselje na mah ohladilo. Na videz se je sicer še smehljaj, ali ta smeh je bil pomešan s ponižanjem in grenkobo. Tedaj pa se dvigne iz bližine gromki, rezgetajoči smeh štirih mestnih grbavcev, ki so se, kakor nevidni, vrinili v skupino. Sovražnik v podobi Mecherija je bil ujet v krog štirih grbavcev, ki se smejejo in rigajo s peklensko mržnjo, ki so jo toliko let hočeš nočeš morali tajiti.

Mecheri se je znašel v sredini, kakor brez moči. Se je poskusil norčevati se, prebuditi ščegetalec svojega veličastnega

KLADIVO JIM V ROKI PLEŠE, PESMI POJE, ISKRE KREŠE

3

USTANOVITEV DRUŠTVA 1897

JURIJ LEGAT, PETER ŽMITEK

Zadnja leta 19. stol. je kot zborovodja deloval učitelj Josip Korošec. V društvenem arhivu sta pesmi »Zakletev viharja« in »Mirno jezero« za moški zbor, ki ju je pre-pisal Korošec januarja 1894, torej takrat, ko je Kovšca še živel. Natančnejših podatkov o Koroševem glasbenem udejstvo-vanju nimamo. Vemo, da je imel leta 1897 v šoli koncert z moškim zborom. Po nekaj letih je Korošec odšel službovat v Mošnje.

Posebno mesto med kroparskimi glasbenimi amaterji ima Jurij Legat (1865 do 1964). Začel je pri mehu na koru, od koder sta ga med pevce vzela Zupana. Ker ga je glasba privlačevala, se je začel učiti igranja na harmonij in orgle. Ko je Ivan Zupan zaradi preselitve in bolezni opustil vodstvo kora, ko je okoli 1894 odšel še France Bešter (Florjančnekov), ki je delal v Zupanovi delavnici in tudi orglal, se je tega posla oprijel Legat in pri njem s kratkimi pre-sledki ostal več desetletij. Čeprav samouk, je postal sposoben pevovodja. Da bi laže napredoval, si je z Dunaja naročil za 37 kron majhen harmonij (še danes glasovno in intonacijsko soliden instrument, ki ga je sedanjí moški zbor prva leta uporab-ljal za intonacijo). Tudi iz teorije in harmonije si je osvojil toliko znanja, da je brez težav preigral skladbe, ki jih je izbi-ral v spored. Znanje si je dopolnil tudi na kratkem seminarju v Ljubljani. Mnogo not je nabavil na lastne stroške, za potrebe zbora pa jih je prepisal cele kupe. Marsikaj od tega je bilo pozneje izgubljeno, zavrženo ali uničeno, kljub temu pa je ostalo še veliko materiala, iz katerega lahko sklepa-mo, kakšen je bil program zbora. Note z njegovim rokopisom sežejo od leta 1894 do 1934. Na nekaterih notah so se podpisali pevci kot Toncala, Erjavec, Solar, Micka in Sabina Legat, Slavica Solar, Angela Varl itd. Posamezni pevci so kdaj pa kdaj sami prepisovali note, npr. Debeljak, Solar in Rezka Lazar. Ponekod so podpisani samo z začetnicami: AB, TL, MM in CG. Precej not so mu prepisali otroci doma. Glede izbire pesmi velja ugotovitev, da je nanjo zelo vplivalo Cecilijansko gibanje. Razen tega je zanimivo, da so bile razmeroma po-gosto na sporedu Zupanove skladbe. Vaje z zborom je imel doma vsako soboto in nedeljo (najprej v hiši št. 66, potem 62). Kot dolgoletnega vnetega gasilca so ga več-krat naprosili, da je gasilske trobentarje učil igranja signalov in koračnic.

Ko je bilo 1897 ustanovljeno »Katoliško delavsko izobraževalno društvo«, ki je obstajalo dobrih 35 let, se je vključil v delo moškega zbora pri društvu. Po fotografiji tega zbora iz let okoli 1900 povzemamo, da so peli naslednji: Francen Dermota, Lo-vrenc Dermota, Cene Strnad, Balant Raj-gelj, Lovrenc Zupan, Florijan Resman, Miha Eržen, Urban Lazar, Janez Leš, Ma-tija Gašperšič, Jernej Praprotnik in še ne-kateri drugi. Med nastopi so posebno ostali v spominu tisti z Jamnika, kamor je zbor hodil prepevat na semanji dan. Kdo od močnih pevcev je na hrbtu prenesel Lega-tov harmonij, da so mogli peti ob sprem-

ljavi, saj je bila jamniška cerkev brez instrumenta. Po obredih so v »Pstoti« s harmonijem in petjem poskrbeli za dobro voljo. Zbor je Legat vodil do leta 1906 ali 1907, ko ga je prevzel učitelj Josip Pleničar.

Legat je bil eden tistih ljudskih glasbe-nikov, ki so s svojim delom pokazali, da bi v drugem okolju oziroma boljših razmerah in možnostih za izobrazbo vse drugače raz-vili in izrabili naravne talente. Tako je bil navezan predvsem na svojo iznajdljivost in veliko pridnost. Kljub vsemu pa oče števil-ne družine, žebjar, cokrak, brivec, prilož-nostni ranocelnik (izdiral je zobe), zboro-vodja in organist ni izgubil volje. Bil je član slovenskega društva organistov vse do 1934, se udeleževal seminarjev in nenehno izpopolnjeval znanje. Naj bo tu omenjeno nepremišljeno in škodljivo ravnanje tistih ljudi, ki v različnih krajih in različnih časih z nezaupanjem, morda tudi z nezavedno zavistjo gledajo na domače samouke diri-gente, režiserje in druge ljubiteljske umet-nike, češ, le kaj pa ta sploh more znati in podobno. Ne le, da s tem delajo krivico pri-zadetim in jim ne priznavajo zaslug, še hušje je, da na ta način zavirajo razvoj kulturnega življenja kraja. To je občečlo-veški pojav, opazen pa je bil tudi v Kropi. Legat ga je večkrat občutil, vendar ostane dejstvo, da ima kot dolgoletni soustvarja-lec kulturnega življenja v Kropi veliko zaslug za kontinuirano glasbeno udejstvo-vanje žebjarjev in kovačev. Vemo, da se je poskusil tudi v komponiranju, vendar o tem ni moč povedati kaj določenega, saj je vse uničil.

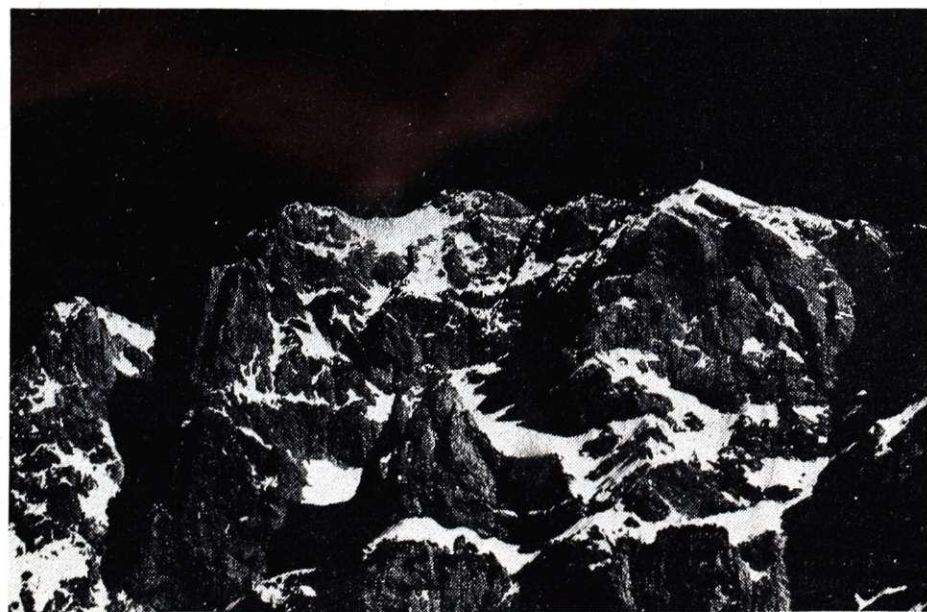
Redek dogodek za Kropro v tem času je bila slikarska razstava, ki jo je leta 1900 imel v šoli domačin Peter Žmitek (1874 do 1934). Čeprav je bil šele na začetku svoje umetniške poti, naj bo zaradi te razstave omenjen tu. Bil je iz številne družine z de-

vetimi otroki, med katerimi je bil tudi Va-lentin-Balant Žmitek. Študiral je v Ljub-ljani, na Dunaju, v Pragi in pet let v Petro-gradu, kjer je pri slavnem Rjepinu opravil specializacijo. V Rusiji in na Finskem je ostalo mnogo njegovih slik. Več kot 27 let je bil profesor risanja na realni gimnaziji v Ljubljani. Slabo zdravje mu je zelo ote-ževalo slikarsko delo. Znan je bil po tem, da je precej slik daroval v dobrodelne na-mene. Stilno se je pridružil impresionistom in je največ slikal kmečke prizore iz kra-jine. Kot risar je upodobil mnogo folklor-nih motivov, tudi iz Kroke (koledniki, spu-šanje barčic itd.). Spomin nanj je pred nekaj leti lepo oživil Kovski muzej s po-natisom Žmitkove »Prošnje cerkvice« iz leta 1903. Na tej sliki lahko spoznamo nekaj oseb, omenjenih tudi v pričujočem opisu kroparske preteklosti (npr. Jurija Legata in Jožeta Gašperšiča), ki jih je sli-kar upodobil zbrane okrog berača Poca. Istega leta je Žmitek, čeprav je takrat bival v Pragi, naslikal portrete prvih dveh za-družnih načelnikov — to sta bila Luka Kenda in Franjo Solar.

ROVTARJI IN GASILSKA GODBA

V letih, ko je Legat vodil zbor društva, godbe ali kakega drugega instrumentalne-ga ansambla ni bilo. Bovčanov, ki so bili pred tem precej pogosto v Kropi (tudi v drugih krajih, posebno okrog Kranjske gore so veliko igrali), tudi ni bilo več. Okoli 1900 so začeli hoditi muziki s Češke. Pravili so jim »Progarji«, igrali so na trgu in po ulicah, najraje so se seveda ustavljali pri hišah veljakov, kjer so računali na boljši zaslužek. Konrad Ažman (r. 1888) se spo-minja, da so muzicirali »na pamet in tako lepo, da so ljudje kar vkup leteli«. Njihove skupine so štejele 8–10 godbenikov s trobili. Kdaj pa kdaj je otroke in odrasle privabil tudi kak lajnar. Še naprej pa so prihajali godci iz Rovt in Češnjice. Prav zanimivo je, kako se je pri nekaterih družinah teh vasi več desetletij obdržala godba, ki je igrala po bližnjih vaseh. Največkrat so igrali na ohceti, ki so trajale tudi po več dni, tako »da so se godcem nazadnje kar zobje majali«. Ne da se več ugotoviti, kdo in kdaj je začel in za sodelovanje pridobil še druge. Med prvimi, to je med tistimi, ki so v času kroparske »Čitalnice« igrali v Kropi, je bil menda »ta star Aleš« iz Potoč-nikove družine s Češnjice. To je bila zelo »muzikalna hiša«, podobno kot Solarjeva

(Nadaljevanje na 12. strani)

Franca Sluga: Prisojnikova stena

Žmitkova skica iz Kroke

(Gregčeva) iz Rovt. Med tistimi, ki so po letu 1900 še hodili v Kropo in jih je učil omenjeni ljudski godec iz Aleševih hiš, so bili: stari Solar (Gregec) s sinovi Jožetom, Francetom, Janezom in Balantom, njegov brat France, Franc in Janez Vovk (Žitarjeva), Rant (Boštarijev Amerikanec) in Janez Potočnik (Alešev). Imeli so klarinet, več krilnih rogov, bas in trobente. Mlajše od teh je učil Joža Solar, ki je bil poldrugo leto pri vojaški godbi. Služboval je skupaj z Blejčevim — Finžgarjevim Jožetom s Prezrenj. Ta je Solarju potem pošiljal za domačo godbo note. Solar se je namreč s pretvezo izmazal iz vojaške službe. Znanje, ki si ga je pridobil, mu je seveda koristilo in ga je s pridom prenašal na druge. Instrumente so si kupovali sami. Potem ko je prva svetovna vojna prekinila in pravzaprav tudi končala skupno igranje teh nadarjenih vojaških godbenikov, so glasbila ostala v Gregčevi hiši v Rovtah. Sinovi Joža, France, Rok in Rudl so imeli v očetu prizadevnega učitelja in kmalu so znali toliko igrati, da so doma muzicirali v kvintetu (2 trobenti, 2 krilna rogov in bas), in sicer po notah ali pa tudi po posluhu. Do leta 1937, ko je Joža st. umrl, je bila hiša polna muzike. Niso igrali le na trobila, imeli so tudi dve violini, citre, harmoniko in kitaro.

Vse kaže, da je bila Potočnikova (Turkova) hiša oziroma družina osnovni vir glasbenega talenta in veselja vseh omenjenih družin. Sinovi in hčere so se poročili v Alešev in Gregčev hišo in s svojim glasbenim darom oplemenitili muzikantsko žilico novih rodov.

Po razpadu Podobnikove godbe je bila Kropa več kot pol stoletja brez svojega organiziranega pihalnega orkestra. Za obstoj zbora so bila dovolj minimalna sred-

J. Legat (1865–1974) nekaj let pred smrtjo

V. Žmitek (1867–1966)

Kropa okoli leta 1900 — pred požarom

stva, pri godbi z dragimi instrumenti je to bilo drugače. Po ustanovitvi Zadruga se je stanje polagoma zboljšalo, a velik požar je leta 1901 spet precej prizadel prebivalce. Načrti za lastno godbo so morali spet počakati za nekaj let. 1905 so člani gasilskega društva, katerega načelnik je bil Franjo Solar, z združenimi močmi zbrali denar za instrumente, pulte in note. F. Solar jim je odstopil prostor za vaje, kjer so plačevali le kurjavo (tri krajcarje za večer). Nekakšen mentor godbe je bil Josip Pleničar, dirigentov pa je imela v svojem desetletnem delovanju šest. To so bili: V. Žmitek, F. Potočnik, H. Sejnosta, C. Trpik, Murovčev in Brezovica in Z. Solar. Odlični kapelnik je bil Franc Potočnik. Po nekaterih navedbah naj bi bil Turkov s Poljšice, a bo menda držalo, da je bil Blažšekov iz Bistrice, kamor se je njegov oče preselil iz Rovt. Bil je v vojaški godbi. V Kropi so bili zelo zadovoljni z njim, zato ni čudno, da jim je bilo zelo žal, ker se je kmalu poslovil in odšel na boljše mesto. Pozneje je igral v orkestru Zagrebske opere. Mimogrede povedano — bil je brat Alojza Potočnika-Jarma. Za njim so povabili Henrika Sejnosta. Tudi on je bil odlični godbenik, Čeh po rodu, sicer pa uradnik v Radovljici. Na vaje so ga vozili z Jarmovo kočijo, kar je bilo seveda povezano z dodatnimi stroški.

Zanj je ostalo v spominu, da je v glavnem stalno mislil le na muziko. Tudi med tem, ko je hodil po cesti, je ves čas brundal in si dirigiral. Iz Kroe je šel, ko je zmanjkalo denarja za njegov honorar. Na razpolago je imel zadosti primerne notne literature, pa tudi sam je komponiral. Tako je npr. za salonski orkester napisal koračnico »Pozdrav Kropi«. Po njej bi mogli sklepati, da so bili takrat v Kropi tudi violinisti in drugi godalci, vendar za to ni podatkov. Pod njim je godba lepo napredovala in so jo večkrat vabili na gasilske veselice. Tako so gostovali v Lesah, Strazišču in drugod. S Potočnikom so šli v Podbrezje, kjer so nastopili ob domači uprizoritvi igre »Dimnikar«. V neprijetnem spominu je ostal povratek. Voz, s katerim so se peljali, se je v Gobovcih prevrnil. Pri tem se je nekaj trobil zmečkalo in so jih morali poslati na Češko v popravilo. Nazaj so dobili skoraj nove — tako se spominja Konrad Ažman. Ta je godbo zapisal 1909, ko je za tri leta odšel v Ljubljano k vojakom, kjer mu je znanje iz domače godbe prav prišlo. Tako tudi pozneje, ko se je na Jesenicah vključil v Sokolsko godbo, ali pa, ko je na prošnjo okrajnega gasilskega načelnika Rusa učil gasilske trobentarje igranja signalov, za kar so ga odlikovali s signalnim rogom, ki ga še zdaj hrani v svojem domu na Jese-

nicah. K. Ažman pravi, da je bilo včasih v Kropi »petje bolj v časteh kot godba«. Morda je V. Žmitek iz tega vzroka uvedel pri gasilski godbi kombinirano igranje in petje.

Valentina Žmitka (Simnov Balant, rojen 1867 v Kropi, umrl 1966 v Ljubljani) smo spoznali kot pevca v kvartetu in moškem zboru »Odmev« že okoli 1885, še bolj pa kot skrbnega zapisovalca starega kropskega življenja. Manj vemo o njegovem lastnem, dolgem in bogatem življenju. Zapisal je, da je bil že od mladih nog »ukazljen« in je prebiral »raznovrstne, ne le pripovedne knjige, ki jih je dobil oče v zavzo«. Iz slovnice se je učil nemščine in »sploh imel veliko veselje do učenja in čitanja«. Kot učenec ljudske šole, kjer je učil Kovšca, je redno hodil v Slogino knjižnico in si sposojal knjige. Ko jih je vračal, ga je stric v knjižnici spraševal in preverjal, če si je kaj zapomnil. Zaradi pomanjkanja dela je leta 1890 — podobno kot še precej drugih pevcev »Odmeva« — šel za kruhom drugam. Kot navdušen pevec je povsod pristopal k pevskim zborom. V Ljubljani je pel pri »Slavcu«, v Kranju se je vključil v Bralno društvo in zbor. Tu se je učil teorije, z glasbenim študijem pa je nadaljeval v Mengšu, kjer se je pri Petru Liparju st. učil tudi harmonije, violine in kitare. S prebiranjem strokovnih knjig, z razgovori z glasbeniki si je ves čas večal glasbeno znanje in izkustvo. Po poklicu, ki ga je opravljal v mnogih krajih, je bil »zasebni uradnik«, veliko časa pa je posvečal glasbenemu delovanju, in sicer vse bolj kot dirigent zborov, godb in tamburaških skupin. Od 1903 do 1910 je bil spet v Kropi, član Zadruga in nekaj časa dirigent gasilske godbe. Par let je učil tudi violino. Ni bilo možno ugotoviti, ali je bilo učencev razen Joža in Filipa Gašperšiča še kaj več. Pod Žmitkovim vodstvom godba ni samo igrala. Izkazal se je tudi kot pevovodja. Še danes so živi spomini na koncerte, ki jih je z godbo prirejal v poletnem času vsako nedeljo pri lopi na trgu. Pri teh nastopih je zbor pel pesmi: »Zmiraj vesel«, »Razstanek«, »Megla v jezeru«, »Pobratimija«, »Prihod v gostilno« (K. Mašek), »Eno devo le bom ljubil«, »Kaj pa ti pobič« (Janko Zirovnik) in domačina Zupana pesem »Vasovalec«. S takim programom so gostovali tudi v Kranju na Gaštelju in v Železnikih.

Žmitek je leta 1910 verjetno že odšel iz Kroe, najprej v Lesce, potem v Laško. Nekaj časa je bil tudi na Rakeku, vendar se po letu 1920 menda ni več dosti ukvarjal z glasbo. Veselje do petja je ohranil prav do visoke starosti. Ko je bil star okrog 90 let,

Aldo Palazzeschi

MOŽICELJ Z GRBO

Kadar narava odpravlja iz svoje čudežne delavnice kakšnega grbavca, nikar ne mislite, da se v zadregi počehlja za ušesom, kot bi hotela reči:

»Glejte no, kaj se mi je pripetilo!«

Nikar ne mislite, da se bo narava obrnila k svojemu stvarjenju in vzklila:

»Ne zameri mi, nesrečno bitje! Zgodilo se je, toda ne po moji krivdi. Sirota, prosim te, ne zameri mi...«

Ne, narava ni tega še nikoli storila.

Vendar je grbavec predmet zasmeha, zasmeha zase, za druge in za samo naravo, ko se svojemu stvarjenju prijazno nasmehne. Ta zasmeh, da se prav razumemo, pravzaprav ni namenjen njenemu grbavemu otroku, niti ne zdravim otrokom. Nasmeh narave se čuti nekako takole:

»Oho, vi bi ga radi zasmehovali, toda videli bomo.«

Narava skrbi za popolno ravnovesje. Ko je ustvarila grbavca, ga je nežno posadila na kolena, ogledovala, otipavala in ujčkala. Nato je v neki skrivnostni posodici namočila prste in poskropila to nakazno telesce z nečim, kar je bilo podobno soli, medtem pa se je prikrito smehljala, kot bi hotela reči:

»Oh, vi bi se na njegov račun radi smehljali. Ali, dragi moji...«

Ali grbavec mnogo bolj zasmehuje povsem postavne ljudi, kakor pa oni njega. To mu je v največje zadovoljstvo.

Slepi človek ima mnogo bolj razvite druge čute. Čeravno jih ne more videti, mnogo bolj čuti stvari in dogajanje. Zaradi slepote vidi svet v mnogih lepših barvah, kakor pa ljudje z zdravimi očmi. Gluši poslušajo z očmi in ljubijo barve glasov. S pomočjo oči doživljajo glasbo, se opajajo z zvoki in harmonijo. Včasih mnogo bolj, kot tisti, ki imajo zdrav sluh... Torej ne smemo obtoževati svoje velike matere narave! Ne smemo ji očitati, da je pristranska, če nas je obdarila s to ali ono nesrečno hibo, pa tudi z grbo. Narava namreč deli življenje vsem stvarjem z enako žlico.

Ako narava k temu ali onemu življenju navzre kakšno stotinko, navzre tistemu, ki jo zna najbolje potrošiti. Primakne mu še potrebno modrost, da jo potroši o pravem času. Ako narava komu natrosi več drobiža, ga v istem trenutku oskrbi s potrebno strpnostjo, da ta drobiž življenja razdaja belič za beličem. Samomorilci so svoje življenje takorekoč že doživeli, zakaj narava jim ga je dala, kot kratkoročno posojilo. Vendar jim je na voljo, da se temu kratkoročnemu posojilu tudi uprejo. Tisti, ki so jih drugi ubili, niso bili lastniki svojega življenja, marveč le njegovi delničarji. Kadar narava ustvari velikana, dodeli njegovemu življenju še tisoče in tisoče drugih življenj. Ne življenj v pravem smislu besede, temveč stvari, ki so velikemu življenju neobhodno potrebne.

To je dokaz, da je narava delila življenje vsem z enako žlico. Zaradi tega tudi grbavec ni kakšno nesrečno bitje. Grbavec ni stvor ponižanja in razžaljenja, pač pa kot vse druge vesele stvari. Slišim, kako kličete:

»Giacomo Leopardi!«

Da, da! Bodite prepričani, da ta dobričina, ta človek ni bil nesrečen zaradi svoje grbe, namreč zaradi grbe, ki jo je nosil kot bolečino v svoji duši. Če bi imel grbo samo na plečih, bi nemudoma prišel pred vas, živahno bi se izprsil ter vas bi ošvrknil s hudomušnim, ostrim in žgočim zasmehom. Niti zdaleč vam ne bi prišlo na misel, da bi

Vse je kazalo, da je narava Mecherija, morda zaradi nepazljivosti, preveč pomohila prste v tisti skrivnostni posodi in ga nekoliko preveč poskropila s tisto rečjo, podobno soli. To je bilo obilno nadomestilo njegovi zagrenjenosti. Ko se je smejal, se je smejal ves; ob veselem smehu je tudi obilna grba veselo poskakovala. Velik je bil komaj za dober meter, morda niti toliko ne. Navzlic temu je bil spredaj raven in vitek. Na htrbu pa se mu je od pasu gori bočila visoka, ošiljena grba. Ljudje so se čudili ob vsakem srečanju z njim, kako se mu je mogla hrbtnica tako ukriviti, ne da bi se bila zlomila. Imel je okrogel, rumenkast, gladek obraz, rdečkaste kodraste lase; medtem ko je bil pokrit s cepico, oblečen v obleko iz zelenkastega blaga. Suknjice mu je zaradi grbe visel za dobro ped podolgem od života. V mali palici je imel nerazdružljivo prijatelja, ki jo je ob poskakovanju huj spretno sukal in s tem izvrstno dopolnjeval svojo pojavo. Tehtal ni niti dvajset kilogramov, ni bil oženjen in živel je od majhnih prihrankov, ki mu jih je bila zapustila teta. Prav to mu je omogočilo, da se je ukvarjal izključno s svojim poklicem, s poklicem grbavca. To se pravi — ves dan pohajati po bučnih mestnih ulicah, sedeti v kavarni po cele ure, smejati se in zasmehovati druge.

Pred njegovim zlobnim jezikom so morali vsi prej ali slej upogniti glavo, zakaj nihče ga ni mogel sovražiti, sovražiti niti tedaj ne, ko je šaljivec zbadal v živo. Hočes nočes so mu bili vsi nekam podložni in prav tako z njim pristrani. Vabili so ga v svoje trgovine, lekarne, tobakarne, brivnice in povsod je prinesel s seboj smeh in vedrino. Vsakdo se je ob tem bistrem studentu veselosti hotel oteščati. Bil je eden od redkih ljudi, ki ga imajo radi, o katerem še vedno govori in povprašuje in se mu zabavno stvar ne zaveda. Vsak dan je prihajal z novimi zgodbami in dovtipi, sploh s kakim nenavadnim presenečenjem. Njegovo posebno področje so bile ženske. Kot iz navade in v božjem imenu so mu brez zamere dopustile pikro zbadanje z jezikom.

Navzlic veliki priljubljenosti so Mecherija nekateri srdito sovražili. Njegovega mu pikre mu jeziku nikakor niso mogli doživeti. Zasmehoval je vse in vsakega, tembolj, če se mu je kdo postavil po robu. Največ smeha pa je Mecheri izžval ob srečanju z drugim grbavcem. Če ste ga opazovali v

(Nadaljevanje na 22. strani)

Franci Sluga: Kulise Vršiča

privatnih stvarih, ali če mu ni dovoljevala ženskih obiskov v sobi. Včasih je šel tudi zaradi kakšne ženske, ki je ni maral več videti, pa je bilo mesto premajhno, da bi se ji lahko izogibal in jo je še vseeno srečeval po dvakrat ali trikrat na dan na edini mestni promenadi ali v edini mestni kavarni...

Mnogo vode je že preteklo od tistega poletja. »Proplakati čez zora« je že zdavnaj utočila v pozabo, črni nogometni biser Pele brne žogo samo še v kakšnem reklamnem filmu, vroče hlačke so že zgodovina, in tudi naš Riko se najbrž ne postavlja več okoli z dolgimi lasmi in s sliko Che Guevare na hrbtu. Med tem nenehnim preseljevanjem iz kraja v kraj se je nekje prav gotovo že ustavil in resignirano vzdihnil: »Saj je povsod enako!« Iz večnega pripravnika je medtem prav gotovo že napredoval v mojstra ali kontrolorja in v tihi želji, da bi nekoč na tablico s svojim imenom lahko pripisal besedico »inž.« se je lotil izrednega študija na strojni fakulteti. Stara škoda, ki jo je pred kratkim kupil, pač ni kaj prida avto, zato pa ima lepo ženo in še lepšega otročička; — vse to pa ga ne moti, da ne bi ob večerih svojim pivskim tovarišem v kavarni Turist z dvignjenim prstom zatrjeval, kako je vse brez smisla in kakšne ničle smo v primeri z veseljem.

Pravzaprav so vse to le naša uganjanja, nič zadržnega ne moremo reči, izgubili smo sled za njim, njegove stopinje je zbrisal dež in zasulo listje, zaman se v množici oziramo za njegovim lepim obrazom in plavimi kodri. Mogoče pa še zmeraj brez cilja bega po svetu in ne ve, da je Mallarmejev »Bežati, tja bežati...« iz srednješolske čitanke samo vzdih poskrobljenega poeta, ki se izzza svoje pisalne mize presede na balkon in s svojim občutljivim pesniškim nosom lovi vase vonj po morju. — Mogoče še zmeraj piše neokusne verzice v stilu »afrika — paprika«, prebira biografije slavnih revolucionarjev in pustolovcev, se naslaja nad divjeromantičnim koloritom v špagetivesternih in se istoveti z njihovimi junaki, modrookimi in zagorelimi kavboji (ki se na daleč izogibajo govejih čred in dela na rančih, zato pa se tem raje zadržujejo v saloni in igralnicah in ne zamudijo nobene priložnosti, da pokažejo svojo spretnost v ravnanju s pištolo ali pestmi.)

Včasih, ko hodim po Ljubljani, Kranju ali na Jesenicah, se nenadoma zdrznem: Riko! — Dolgi lasje, vojaška srajca, zguljene farmerke... No, seveda ni on. Včasih se mi zdi, da slišim za hrbtom njegov glas. Včasih, ko sedim s prijatelji v kakšnem lokalju, imam občutek, da me nekje iz ozadja sprejo motrijo njegove oči. (Za to srepo stoji se je pri Riku zmeraj skrivala plahost in negotovost.) Včasih, ko listam po svojih starih zapiskih in jemljem iz skatle svoje stare fotografije, se mi zdi, da sem Riko jaz sam v nekem drugem, oddaljenem času...

»Ah, dosti je! Do grla sem že sit tega krčanja po papirju. Naj končam to zgodbo, preveč vsakdanja in dolgočasna je, da bi jo kazalo nadaljevati. Povprečnim bralcem ne bo ugajala, ker je brez seksa in dialogov, literarno izobraženim intelektualcem pa tudi ne, ker v njej ne bojo našli ne globokih misli ne bleščečega stila. — In kaj je najhuje — zgodba ne ugaja niti meni, ki jo pišem. Z vsakim stavkom, ki ga vržem na papir, imam občutek, da sam sebi kopljem grob... Da bi jo vsaj mogel drago prodati!«

— Pustimo zdaj Rika Puglja, naj gre svojo pot (proti zvezdam? v blato? — kaj nam to mar). Jutri bomo spletali novo zgodbo, sledili bomo novim junakom na njihovi poti skozi lepe in žalostne čase. Upajmo, da bomo imeli z njimi več sreče in da nam bo peró bolj gladko teklo po papirju. O hudičar, že toliko da je ura! Samo še zobe operem, potlej pa takoj v posteljo. Da bi bile vsaj po radiu kakšne dobre popevke.

Televizijska posmehulja

*Zleknjen na kavču
uživam
pletanje zunanjega deževja
in skomigavanja
bajacov in klounov
v tv-oddaji,
ki ni namenjena meni.
Uživam...
Uživam zametke avtorja
in realizatorja
nečesa,
ki je samo sebi kriminal,
kajti pošiljuje gledalce
in okuži javno mnenje.
Javno mnenje,
ki je le nekoga hotenje.*

*Zunanji dež
nadaljuje s pletenjem,
ko strela stre
ožilje tv-zaslona.*

*Zakrohotam
se v razburkano noč!*

Dirigiraš

*davne,
sproščene nagajivosti,
dozorevajoče porednosti,
prikrite zaljubljenosti
in prezečene folkloristične
ljubavi,
pomešane z lahkoživostjo
in s sladkobno otožnostjo.
Vedno več je skupnega,
ki ne samo olepšuje,
ogreva
in prebujajo
marveč tudi razjasnjuje,
ko se znajdemo spet
kot razcefrani cvetovi
v zaježenem tolmu
bežečih dni
in se podoživljamo
na gladini kot naplavljen
mladostni cvet.*

Pravljicar

*prerad postanem
v teh zimskih dneh
in prezebljenih nočeh:
Vse se mi razleti
na usklajenost beline
in prostornosti,
da posebim
pradijvinsko stanje:
Nekdaj je bilo...
Nekoč bo...
Sedaj pa je samo luna,
ki se valja
med jekleno kupolo
in prostrano belino...*

Po premieri nove melodije

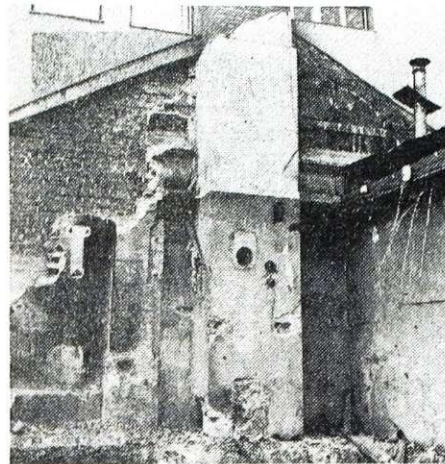
*Poskočno uživam vsak korak,
ko dohitevam
iskrišče navdihov.
Zadovoljstvo
mi je dobrodošli drobiž,
da ga trosim med tiste,
ki me srečujejo.
Vsakogar pobožam
s pogledom,
kot bi skupaj
medico pila.*

Veleskoki po posebni sreči

*Lebdim po ljubavi!
in se razsipljem v ugodju.
ugodju
Temno žametni glas
iz prsi,
ki posladijo
vse neznansko bogato;
temno žametne obrvi
nad očmi,
ki izživajo
prostodušni smehljaj
prikritih lepot,
ki so naenkrat
vse moja last.*

Jutri boš vsega vesel

*Žuljev na dlani,
pretegnjenih mišic,
prežganih živcev,
podplutih oči,
skuštranih lasi,
opotekajočih se korakov —
celo nevednosti,
ki te ni mogla
posinoviti.
Saj se je že začelo
s petelinjim petjem,
kakšna veselost!
In s prvimi koraki
po svitnem tlaku,
kakšna radoživost!
In s prvim
tujčevim pozdravom,
kakšna odprtost!
In z vročim čajem
v neznanem bifeju,
in ustrežljivim nasmeškom,
ker te neznanci
jemljejo za svojega,
kakšno srečno naključje!*

Posnetek ostankov dvoranice iz leta 1913, narejen ob adaptaciji tovarne leta 1976. Za dimnikom je delno ohranjen napis: Ljudem v pouk in zabavo

je na obisku v Kropi v hiši J. Gašperšiča še zelo rad zapel ob spremljavi klavirja.

Na z roko napisanem izvodu »Pole za trombu Es — F«, ki je ohranjena v društvenem arhivu, je še navedeno: spisal Cyril Trpik, kapelnik godbe v Kropi, 14. 9. 1913. Več o njem ni znanega, prav tako ne o kapelniku Murovcu, ki naj bi bil Grosčev iz Brezovice, učil pa je že pred Žmitkom. Zadnji dirigent gasilske godbe je bil najbrž Zdravko Solar (1895–1916). Bil je sin dolgoletnega združnega načelnika, odličnjak v gimnaziji, kjer je 1914 maturiral. 1915 je odšel k vojakom, naslednje leto pa padel. Bil je tudi sposoben glasbenik. Igral je violino in klavir. Pred odhodom v vojsko je nekaj časa vodil kroparsko godbo, ki je takrat imela prostore pri sosedu Ignacu Blazniku. Enega zadnjih nastopov godbe je vodil Jože Gašperšič, še gimnazijec, in tako prvič stopil v kroparsko glasbeno življenje.

V tistih časih Kropa ni imela primerne prostora za vaje in nastope godbe. Ob že imenovanih prostorih pri Solarju in Blazniku je godba uporabljala tu in tam tudi prostore pri »Jarmu« in v »fovsaritnici« (danes št. 28). Nastopala pa je največ na prostem. Razen že naštetih prireditelj se starejši še spominjajo muziciranja ob tombolah pod orehi na trgu in pa izletov ob semnju na sosednji Češnjici.

Lenart Zupan je 6. 4. 76 zapisal: »Pri prireditvah, kjer je bil na sporedu tudi ples, smo tu pa tam muzicirali v zmanjšani postavi, ena viža je veljala eno srebrno krono. Spominjam se takratnega kroparskega dacarja Piškurja, velikana blizu 2 m, ki je zelo rad plesal. Za naročene viže pa je kronice metal kar v široko trobljo bardona, ki ga je igral Franc Prešern, po domače Pokelnov France. Po priliki smo včasih napravili kak izlet v naravo (okrog gore), kjer smo tudi prepevali in se zabavali s šaljivimi kroparskimi igrami (biti rihtarja, jelena spuščati itd.). Neke nedelje smo se kolektivno peljali v Ljubljano poslušat opero »Nikola Zrinjski«.

Iz ohranjenega notnega materiala povzemamo, da so igrali koračnice, polke, valčke, mazurke, fanfare, žalostinke, priredbe opernih odlomkov in narodnih pesmi itd. Med avtorji so npr. Czerny, Sejnost, Wagner, Strauss, Haydn, Zajc, Dr. Jenko, G. Ipavec, Fučik in V. Parma. Precej skladb dokazuje, da je godba skrbela za spored, ki je utrjeval narodno zavest. Take so: »Kje moj je dom«, »Hej Slovani«, »Naprej zastava Slave«, »Slovenec sem« itd. Popolna godba je igrala predvsem ob društvenih prireditvah, ob drugih priložnostih pa so nastopale manjše skupine. Po sliki, ki kaže kroparsko gasilsko godbo leta 1910, so bili njeni člani: Simon Pirc, France Pesjak, Joža Leš, Konrad Ažman, Jože Vidic, France Prešeren, Cene Škriba, Tone

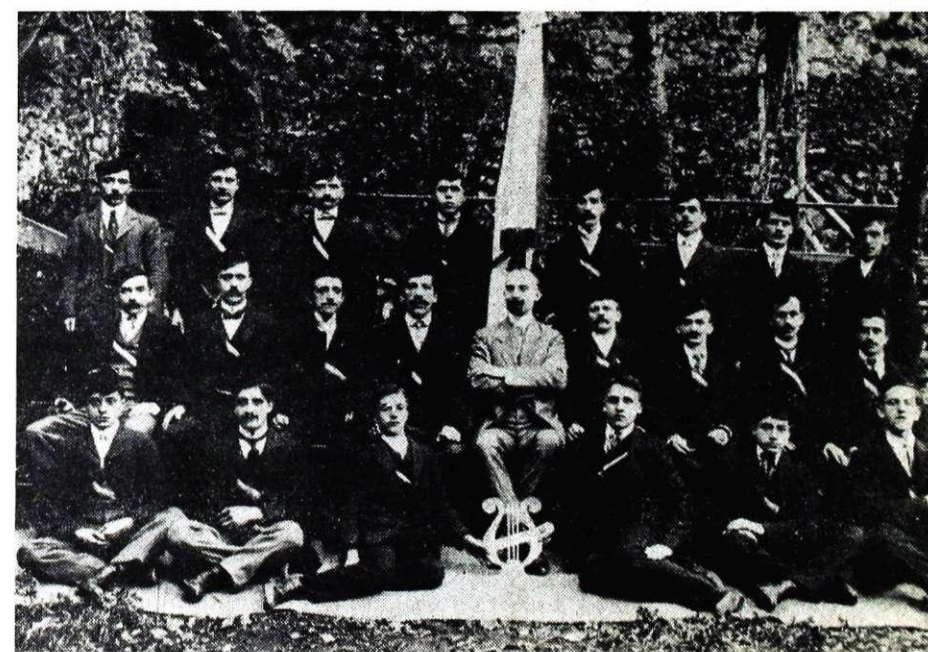
Josip Pleničar, ki je takoj po končanem učiteljsku prišel 1905 v Kropo na svoje prvo službeno mesto, je bil rojen 1886 v Novem mestu, umrl pa je 1970 v Ljubljani. Stejemo ga med osrednje možne ljudskega prosvetnega dela v Kropi, kjer je bil od 1905 do 1921 in potem še leta 1925. S seboj je prinesel znanje in pripravljenost za delo: v kraju ga je pričakala že od njegovih prednikov obdelana kulturna njiva, saj je bila ves čas prisotna spontana volja po kulturnem udejstvovanju. Take razmere so mladega učitelja takoj privabile v društveno življenje, ne le kulturno, tudi gasilsko, kjer je na mestu tajnika zamenjal V. Žmitka. Povsod, kjer je bilo potrebno, je poprijel za delo — toliko bolj z veseljem, ker je videl, da Kropa kljub mnogim težavam ni izgubila zaupanja vase in je v vztrajnem kulturnem življenju izkazovala svoj optimizem skupnih naporov. Z delom si je Pleničar pridobil ugled in avtoriteto ter hitro postal osrednja osebnost.

Okrog leta 1907 je prevzel vodstvo društvenega zbora. Društvo, ustanovljeno

(Nadaljevanje na 14. strani)

Gasilska godba (okoli 1914), v srednji vrsti z leve sedata prvi J. Pleničar, drugi F. Potočnik

J. Pleničar z zborom

1897, srečujemo pod raznimi imeni: Katoliško delavsko izobraževalno društvo, Katoliško delavsko prosvetno društvo in Pevsko delavsko izobraževalno društvo, so najbolj pogoste variante, povsod pa je poudarjeno DELAVSKO društvo. Zasluznim, rednim in častnim članom, je na podlagi društvenih pravil podeljevalo posebne spominske diplome, ki so jih podpisovali predsednik, tajnik, blagajnik in pevovodja. Pod novim vodstvom se je zbor povečal, postal agilnejši in deloval vse do konca prve svetovne vojne. Zbor je pel samostojno, ob raznih proslavah in odrskih uprizoritvah, gasilskih prireditvah itd. Starejši Kroparji se spominjajo podoknic, ki so jim otroci večkrat prisostvovali in pri tem nosili lampiončke. Mnoge take prireditve, najsi so bile uradno slovesne ali bolj domače prijetne, so družile ljudi v kulturno skupnost. Nekatere nastope je dirigent zapisal v Šolski kroniki, druge v gasilskih zapisnikih. Kot nekakšen organizacijski mentor se je vključil tudi v delo gasilske godbe, ki smo jo že spoznali, zato tu le še par dopolnitev. O njenem delu so poročali tudi na sejah in občnih zborih gasilskega društva. Tako je 20. januarja 1908 prav Pleničar zapisal, da se je godba »tekem leta 1907 rapidno hitro razcvetela«. Godbeniki so sami kupili glasbila in tudi iz svojega žepa prispevali za honorar kapelnikov. Zadnja leta godbe se je za njen obstoj kot godbenik in organizator posebno zavzemal France Petrač, poznejši kroparski župan. Vojna je povzročila, da je godba povsem utihnila in si pozneje ni več opomogla. Dva njena člana sta bila med vojnimi žrtvami. Jaka Debeljak je bil ranjen, ostal brez noge in kmalu umrl. Za drugega, Vincenca Škriba, beremo v gasilskem zapisniku 27. januarja 1918, da so »počastili spomin člana godbe, ki je padel junaške smrti na italijanskem bojišču«.

Pleničar je kmalu uvidel, da ni pametno cepiti sil, zato je mnogokrat združil pevce, godbenike in odrske igralce. Že 21. julija 1907 je gasilskemu društvu predlagal zamlisel, po kateri naj se »pri veselici vrši tombola, šaljiva pošta, petje ter koncert društvene godbe. Igra naj bi se pa pozneje naredila... Igralo se bo šaloigro »Oproščeni jetnik«. Tako so tudi igralci dobili sposobnega in ambicioznega režiserja. Nastopali so seveda že prej veliko in so s svojim vrednim amaterskim darom privabljali ljudi v salon Klinerjeve hiše. V teh letih, ki so jih še vedno prevečala lepa čustva domoljubja, a so mlajše, inteligentne delavske amatere že burile slutnje in nemir novega časa, so se začeli uveljavljati mladi društveniki: France Dermota (Francon), Joža Dermota (Jožman), Florijan Resman (Florjanček), Gregor Gašperšič, Janez Gašperšič (Jajtek), Lenart Zupan (Pastirčkov) in drugi.

Pleničar je imel smisel za oblikovanje privlačnih prireditev. Nastopi zbora so bili posebno atraktivni. Ni bilo sicer denarja za cele kroje, a so pevci vseeno navduševali s slovenskimi trakovi čez prsa in znaki slovenske trobojnice na temenu enotnih pokrival. Lahko si predstavljamo navdušenje poslušalcev, ko je ta zbor zapel Ipavčevo pesem »Domovini«, v kateri sta se postavila odlična solista Miha Eržen in Florijan Resman. Iz tega obdobja naj omenimo dva zborova nastopa, ki ju je Pleničar zabeležil v šolski kroniki. 2. decembra 1908 so proslavili 60-letnico vladanja cesarja Franca Jožefa, 11. aprila 1909 pa so skupaj z godbo spremili k zadnjemu počitku pomembnega rojaka Karla Pibrovca. Po sliki iz leta 1909 vemo, da so takrat peli: Lenart Zupan, Jakob Vidic, Polde Dobro, France Debeljak, Ljotze Dobro, France Prešeren, Franc Dermota, Lovro Zupan, Jernej Praprotnik st., Joža Dermota, Cene Strnad, Tone Gašperšič, Miha Eržen, Tone Bertonec, Jože Leš, Janez Gašperšič, France

Praprotnik, France Gašperšič, Miha Rajgelj, Tone Kramar in Jaka Pogačnik.

V tem času je obiskal Kropo Franc Kramar, zbiratelj ljudskih pesmi. Pri njem beremo: »Meseca junija 1910 sem se peljal v Kropo na Gorenjskem, kjer sta mi gospa Žmitkova in njena hčerka dokaj lepih starih božičnih in drugih zapeli. Tudi neki fantje in dekleta so mi v gostilni nekaj prav čednih zapeli.« Med njegovimi zapisanimi so največ take, ki jih sedaj ne poznamo več.

Pleničarjeve sposobnosti so menda še bolj kakor pri zboru prišle do izraza pri dramatik, čeprav je bilo že rečeno, da je vse panoge rad družil. Že leta 1907 je predlagal uprizoritev »Desetega brata«, a še ni bilo primernih možnosti, zato so se še nekaj let morali zadovoljiti z manjšimi deli. Zraven so iskali primerno rešitev in jo našli v dogovoru z gasilskim društvom, kar je omogočilo še bolj polno ljudsko kulturno življenje. Ljudski oder je dobil polovico prostorne gasilarne, dvorano pa so dali v zadržno skladišče. Društvi sta sklenili dogovor, po katerem mora prosvetno društvo plačati gasilcem po 20% od čistega dohodka vsake predstave. S posojilom hranilnice in posojilnice v Kropi so društveni delavci postavili oder, ki je bil po besedah Joža Solarja »krasen gledališki odrček, brez para v okraju in je zelo dvignil ugled Kroke«. Tudi Danijel Solar (r. 1898) se spominja takratnih dogodkov. Trinajstleten fantič je 1911 začel delati v tovarni. Ko je zmanjkovalo naročil, so delali le po 6 ur, pomagali pa so tudi pri zidavi odrca. Za otvritev odrca, ki je bila 15. avgusta 1913, je Pleničar pripravil igro »Strah v grajskem stolpu«. Nekdo je na gasilskem stolpu opazoval, kako prihajajo »cele procesije ljudi« z Jamnika, Čenčnice in po cesti. Sele po tem, ko so se poti spraznile, so začeli s pri-

reditvijo. Pred predstavo je zbor zapel par pesmi.

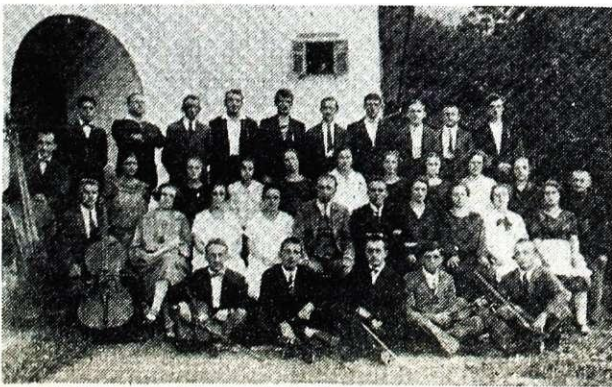
Tak je bil začetek obdobja, v katerem se je Pleničar neumorno posvečal odrskemu udejstvovanju, tudi takrat, ko je prva svetovna vojna zelo skrčila možnosti. Ves čas pa je delal tudi z zborom in mu dajal priložnost petja ob dramskih predstavah, ki jih je znal z glasbenimi vložki spetno poživiti. Od predstav naj bodo omenjene vsaj nekatere: »Legionariji«, »Naša kri«, »Andrej Hofer«, »Gospa Kordula«, »Dimež — strah kranjske dežele«, »Don Fernando — strah Asturije«, »Občinski tepček«, »Revček Andrejček«, »Damoklejev meč« in »Za pravdo in srce«.

Pravcati kulturni dogodek je pomenila predstava »Desetega brata« aprila 1918. Enajst let je torej moral čakati Pleničar, da je uresničil načrt za to uprizoritev. Nastopili so nekateri mlajši inteligenti, ki so se po končani vojni zaposlili v tovarni. To so bili Jože in Gregor Gašperšič, Janez Lazar, Slavko Sadar in drugi. Za uvod je »40 grl močan mešani pevski zbor« zapel pesmi »Zvezda mila je sijala« in »Nazaj v planinski raj«. Vodil ga je že J. Gašperšič. Najboljši poznavalec odrskega življenja v Kropi Joža Solar je zapisal: »Uprizoritev Desetega brata je pomenila v merilu kulture delavskega kraja pravo prelomnico in velik korak naprej, pričela se je nova stran v zgodovini domačijske delavske ustvarjalnosti. Nje sledovi segajo prav do našega časa.«

Po tem dogodku je delo na glasbenem področju počasi prevzemal J. Gašperšič. Pleničar je ostal pri odru. Taka delitev je bila za napredovanje boljša, saj je bilo dela za enega preveč. Razen tega so bili Gašperšičevi načrti daljnosežnejši, osnovani na sistematičnem glasbenem izobraževanju

Del nastopajočih v Desetem bratu leta 1918

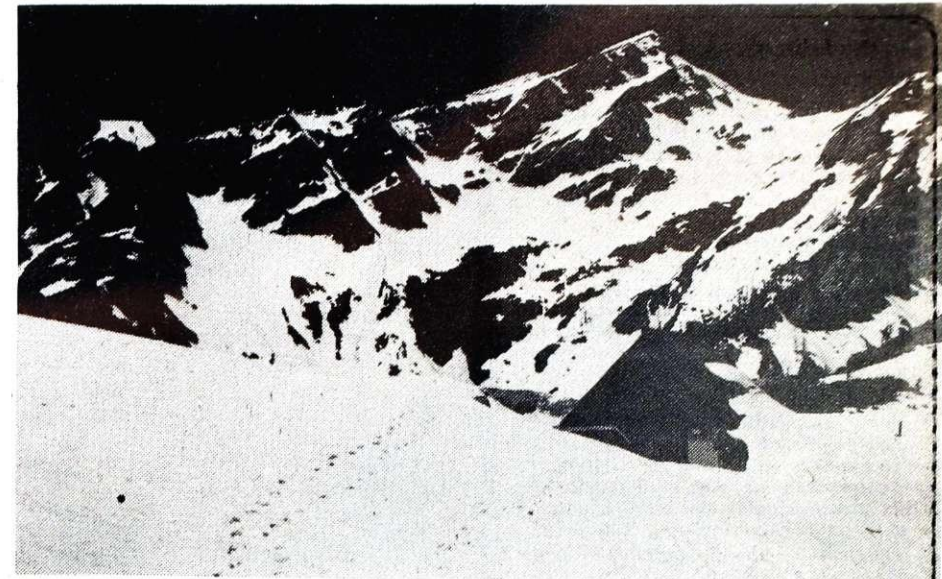
Po koncertu zbora in orkestra leta 1925

da to sploh ni več on, Riko Pugelj, da sploh ni več človek iz mesa in krvi, ampak samo še klavrn privešek te fabrike, še neutečen vijak te hrupne mašinerije okoli njega. Togo in leseno je stal tam sredi pisarne, sram ga je bilo širokih in zakrpanih delovnih hlač in težkih čevljev. Odsotno je poslušal mojstra, ki mu je dajal navodila za delo. Se ponoči se je ogledoval mesec na oknih njegove sobe, komaj nekaj ur je šele od tega, in bela albatrosova krila so mu rasla iz ramen, zdaj pa se zdi sam sebi kot kakšno strašilo v teh smešnih proletarskih cunjah, ne ve kam bi z rokami, ne ve kam bi s pogledom (on, ki je zmeraj s tako srditostjo udrihal čez lepo oblečene buržuje — pa ga to ni motilo, da ne bi vse svoje garderobe hodil kupovat v Italijo, ker se mu domača ni zdela dovolj dobra.) Zvezde so se mu poskrile, z mesečino obliki oblaki so se razpuhteli in peruti so mu ohromele, še preden jih je sploh utegnil razpeti in poleteti... **Bežati, tja bežati...** »Ah, le kam?«

Mojster ga je odvedel k peči, mu v roke potisnil lopato in ga pustil samega med delavci, ki so čakali, da se bojo vrata peči odprla in da bojo napolnili njeno požrešno žrelo z apnom, žveplom in kovinskimi legurami. Pred pečjo so bili železni boksi in v vsakem od njih je stal po en v azbest oblečeni delavec in metal polne lopate v peči. Riku, ki ni bil vajen težkega dela, so proti koncu že omahovale roke, vendar je iz gole trme vzdrljal, ker ni hotel zaostajati za drugimi. Globoko se je oddahnil, ko so se vrata peči slednjič zaprla in ga je vročina raztaljena litine nehala žgati v obraz. V umivalnico se je šel napit vode, da bi izpral jedki apneni prah, ki mu je sušil usta, nos in grlo. Potem se je vrnil nazaj v tovarniško halo in z rokami, prekrizanimi nad lopato obsedel na leseni klopi. Bolj kot je gledal svoje nove tovariše, pazljiveje kot jih je poslušal, bolj je bil prepričan, da ne spada mednje. (On, delavčev sin, ki je zrasel v senci fabriških dimnikov in je imel zmeraj polna usta revolucionarnih proletarskih gesel.) Prava fizična groza ga je obšla ob misli, da bo zdaj vse poletje in vso jesen, dokler se ne izteče njegova pripravniška doba, metal apno v ta nenasitna žrela peči, preden si bo končno prislužil črno haljo, s katero bo potem postopal po pisarnah, premetaval nekakšne ničeve papirje po zaprašenih mizah in predalih, se smejal neslanim šalam svojih sodelavcev, kimal nadrejenim in rohnel nad podrejenimi. Strašila ga je misel, da bi to lahko trajalo leta in leta in da bi mu v takšnem brezplodnem življenju minila mladost. Že je videl samega sebe z vencem sivih las okoli gole lobanje, kako se še vedno mota po tem istem obratu v črni zamazani halji, kako izgovarja iste prazne besede, se smeje istim plehkim šalam, kot je to počel že pred desetletji.

Zunaj za sajastimi okni pa poletje, sonce, mlada in jedra dekliška telesa po pločnikih, parkih in rečnih bregovih!

Tako je Riku minil prvi siht. In minil je tudi drugi in tretji in peti in deseti. Riko se je počutil v fabriki iz dneva v dan bolj nesrečnega in zapostavljenega. Zaman je upal, da se bo sčasoma privadil; da se mu bo sčasoma vse to zdelo samoumevno, če ne že dobro in potrebno — to šklepetanje budilke ob petih zjutraj, ta muka vstajanja in oblačenja, to zmeraj enako težaško delo v livarni, ta prah, ki se mu je zajedal v nosnice, pljuca in oči. Večkrat so mu prihajale na misel dedove besede iz časov, ko je šel hodil v šolo in je med počitnicami zahajal k starim staršem na deželo: Treba je živeti in se prebijati skozi to življenje, kakor ti je pač namenjeno. Svet ni paradiž in nikoli ne bo. Treba je gristi, gristi, dokler imaš še močne in ostre zobe, dokler imaš še kaj moči v kitah. Zdaj moraš poprijeti, zdaj ko si mlad si moraš urediti brlog, potem boš pač ležal, kakor boš ležal. Nihče ti ne bo pomagal. Nihče ti ne bo polagal mehkih

Franci Sluga: Panorama s poštarsko kočjo na Vršču

blazin pod glavo, ko si jih sam ne boš mogel več. Je že tako na tem svetu.

Toda te starčeve modrosti so njegove-mu vnuku bore malo pomagale. Že ko je na koncu sihta čakal, da se bojo odprla fabriška vrata in ko je potem po popoldanski vročini skupaj z drugimi ves zbit od dela drsal proti domu, ga je bilo že vnaprej strah prihodnjega jutra, prihodnjega sihta. Pri nobeni stvari se ni mogel sprostiti: ne pri kopanju v bližnji reki, ne pri branju knjig, ne pri večernem posedanju v gostilni. Saj je tako in tako vseeno, si je dopovedoval, ko pa bo treba zjutraj spet na siht. Kmalu mu je večina popoldnevoval minevala v topem, brezdelnem poležavanju in strmenju v strop. Fabrika je legala nanj kot težek svinčen zvon, ovijala je okoli njega svoje lepljive lovke in ga dušila.

Minila sta dva meseca. Poletje se je že nagibalo v jesen, zaveli so prvi hladni vetrovi in deklice so vroče hlačke zamenjale za daljša krila in hlače. Riko je zadnje tedne zmeraj več pil in ponočeval in gospodinja ga je zmeraj pogosteje opominjala zaradi nerada v sobi. Po vseh kotih so se razpredale pajčevine, namizni prt je bil na več mestih prežgan s cigaretinimi ogorki, pod posteljo in za omarami pa so vsevpred ležale umazane spodnjice, hkrati s starimi časopisi, pomarančnimi olupki in mareličnimi peškami. (Oh, kje si mamica zlata, da poskrbiš za svojega sineta?)

Potem pa se je le zgodilo: nekega deževnega ponedeljkevega jutra je Riko v sveti jezi nad vsem, kar se je dogajalo v njem in okrog njega (tej jezi je prav gotovo botrovalo tudi dejstvo, da je šel v nedeljo zelo pozno spat in da je imel hudega mačka) zgrabil budilko, brž ko je začela zvoniti in jo z vso močjo tresčil v tla. Iz njenega razbitega ohišja so se prikotale medenina-sta zobata kolesca, vzmeti so zanihale v prazno, kazalci so se skrivili in sprednja šipca se je razletela na tisoč drobnih kosčkov. Zdaj, ko je ura onemela in obstala, se mu je zdelo, kot da se je hkrati z njo zastavil tudi čas. Glavo je skril nazaj pod odejo in znova zaspal. Spal je do desetih dopoldne — kot otrok, z lepim, nedolžnim in do vsega brezbriznem nasmeškom na obrazu.

Ko se je prebudil, ga je zapekla vest, toda poti nazaj ni bilo več (vsaj on je ni videl). Kako naj opraviči pri šefu svoj izostanek z dela? Hkrati pa je začutil tudi olajšanje, da je vendar že enkrat postavil piko na i; — saj je bilo že tako in tako jasno, da je s to fabriko opravil; šef ga je bil namreč že nekajkrat zalotil, ko je ležal na klopi za boksi; seveda saj so tudi drugi poležavali, kadar ni bilo dela, toda bili so toliko pametni, da so vstali, ko je prišel šef, in

hitro prišli za lopato, sprenevedajoč se, da delajo, pa čeprav so bila vrata peči zaprta. Riko ni nikoli mogel razumeti tega: stali delavci, ki so imeli za seboj že dvajset ali trideset let delovne dobe, so skočili pokonci kot mačke, iz strahu pred šefom, ki se je bližal, mogoče komajda takrat rotil in kakal v pleničke, ko so oni s svojimi drobnimi deškimi rokami vrgli že prve lopate legur v te peči.

Riku je bilo že dolgo jasno, da v tej livarni ne bo naredil poklicne kariere in je bilo torej prav vseeno ali se poslovi od nje zdaj ali mogoče kdaj pozneje. — Bolje zdaj, kot pozneje. Norme ne dosega, čeprav se trudi (bolj zaradi prestiža kot zaradi česa drugega), šefov pristrani odnos do njega se je že prvi teden ohladil in tudi tovarniški lopatarji ga že postrani gledajo, ker ne navija ne za Hajduka in ne za Zvezdo in se tudi nasploh precej nerad udeležuje njihovih debat. Na sumu ga imajo, da se hoče postavljati nadnje, da se ima za nekaj boljšega (pravzaprav je bilo to popolnoma res, čeprav si še sam tega za nič na svetu ne bi priznal); da jim s svojo lenobo kvari skupinsko normo in ga zato še bolj priganjajo k delu. In nihče od tistih, ki v modnih haljah postopajo po obratu in pisarnah, mu ničesar ne omeni o povišanju, čeprav s svojo pripravniško plačo v tem mestecu bolj krkuje kot živi. Spoznali so pač, da z njim ni nič, da se premoalo posveča svojemu delu (pa tudi sodelavcem) — in ga prepuščili samemu sebi.

In tako je tehnik Riko Pugelj napolnil svojo potovalko s ponošenimi in umazanimi cunjami, z nekaj scefranimi knjigami, tranzistorjem in majhnim električnim kuhalnikom (ki ga vse te mesece ni bil enkrat uporabil), šel v fabriško pisarno in delavsko knjižnico, se poslovil od gospodinj in se odpravil naprej v beli svet, išoč svat in denar — predvsem denar. Klátil se je po različnih mestih te dežele, v vsakem je ostal nekaj mesecev, dva, tri, največ po leta; najel si je skromno sobo pri kakšni stari pukljasti vdovi, se zaposlil v kakšni zakotni tovarnici, potem pa kar na lepeh — izginil. Šel je brž, ko je začutil, da mesto steguje po njem svoje kremplje, da si ne hoče podrediti in vzeti zase. Zgodilo se je, da so ga zaradi nediscipline in predznanja do nadrejenih vrgli iz podjetja; zgodilo pa se je tudi obratno: da so ga zaradi pridnosti in prizadevnosti, ali pa zaradi njegove srednješolske diplome, premestili na bolj odgovornejšo delovno mesto; — v vsakem primeru je šel. Včasih je šel tudi zaradi gospodinj, če je brskala po njegovih

»Bilo je 9. marca 1945. Ta dan vsa leta posej praznujem in premišlujem noro, nepotrebno nesrečo, ki so jo povzročila tik pred koncem vojne zavezniška letala. Noro, pravim, ker so bombe odvrgli na Trnovo in Mirje, kjer ni bilo najmanjšega vzroka za napad. Tistega dne dopoldne ob pol devetih je bilo dano znamenje, da se bližajo zavezniška letala. Letala niso šla nad Ljubljano, zato nismo šli v zaklonišče. Po obedu smo še čakali, kaj bo. Ker dolgo ni bilo sledu, so v sobah ali vrtovih delali kakor ponavadi. Ura je bila tri popoldne – tedaj bolj začutim, kakor zlasti silen udarec z omamnimi pritiskom. V hipu sem bil prepričan, da je padla na streho bomba. Obrnil sem se proti oknu. Videl sem, kako se je okvir in vse leseno ogrodje v oknu v kosih zdrobilo, kako se je zrušila in odprla stena ter se vdrl strop od nadstropja. Glasu rušenja nisem dojel nobenega. Moj sluh je bil od pritiska že tako omamljen, da se slušni živci niso več odzvali. Nato sem omahnil.

Začutil sem strašne klesče, ki so me oklepale in stiskale vse telo. Toda iz gramoza mi je molela desna roka kvišku, kakor jo dvignemo ob padcu. To je bil dokaz, kako hipoma sem bil zasut. Dognati nisem mogel, kje sem. Morda na dnu ruševin. Trudim se, da bi morda zganil z nogami. Tedaj se mi zgane iz gramoza štrleča desnica. S težavo sem jo upognil in z njo dosegel desno oko, skušal sem ga odpreti. Ni šlo. Vse je bilo zalito s krvjo. Počasi sem ga vendarle odprl. Kakšna sreča! Nad seboj sem zagledal skozi strop in streho jasno nebo.

Po dveh mesecih sem se vrnil iz bolnišnice. Videl sem porušeno bajto, toda še mar mi ni bilo, kajti imel sem še življenje in živeti je neskončno lepo.

Finžgar je umolknil, zamišljen nad ugotovitvijo o življenju. Ker je bil pri roki fotograf, sva se skupaj fotografirala. Slike, ki jih imam še danes, so mi ostale v dragoceni spomin.

Devetega marca 1945 je Finžgar doživel napad zavezniških letal. »V spalnici, kjer sem bil zasut, je bilo do zadnjega kosa vse uničeno: hrastova postelja, dve težki jesenovi omari, knjižne police, klečalnik, miza, stoli – vse okrog mene same treske. Koliko knjig je bilo razcefranih, prestreljenih, pisalni stroj zmečkan, ura budilka in velika nihalka uničeni. Če so debele knjige prestreljene, vem, da jih je prebil jekleni okršek bombe.«

Edo Torkar

ZGODBA O RIKU PUGLJU

V silni želji, da bi čimprej vzrftotal iz domačega gnezda mamici izpod krila, se je devetnajstletni Riko Pugelj, takoj ko je končal srednjo šolo, komaj en teden po slovesni podelitvi diplomskih spričeval, s potovalko v roki in z nekaj deset jurji v žepu vsedel na vlak in se odpeljal v neko majhno belokranjsko mesto, kjer ga je že čakala majhna pripravniška službica v neki majhni zastareli livarnici.

Bil je vroč, peklenko vroč zgodnje julijski dan, ko je vlačil svojo prtljago s kolodvora v svojo sobo na trgu sredi mesteca. To je bilo tisto poletje, ko so mlada dekleta nosila vroče hlače in je Mišo Kovač na Splitskem festivalu zmagal s svojo »Proplakat če zora« in je v Braziliji črni nogometni biser Pele odigral poslovlino tekmo za svojo reprezentanco; novopečeni tehnik Riko Pugelj pa je bil star devetnajst let, tri mesece in en dan, in tisto noč je prvič v življenju ležal pod tujo streho. Gledal je venkaj skozi odprto okno v jasno poletno noč, prisluškoval pasjemu laježu in zateglemu, neubranemu prepevanju zapoznelih vinskih bratcev. Globoko je dihal od sladkega vznemirjenja, ki se mu je prelivalo po žilah, vroče fantovske solze so mu žgale oči. Bil je sam, neodvisen in svoboden, končno! Velika, bela albatrosova krila so mu rasla iz ramen in njegov duh se je že dotikal tistih zadnjih daljav, ki so se začenjale tam za tistimi modrikastimi oblaki nad črno gmoto roških gozdov. S pomilovanjem je pomislil na svoje sošolce, ki se bojo vsi zaposlili v domači tovarni čez ceto, tam, kjer se že dolga leta udingajo njihovi starši, ali pa se bojo z jutranjimi avtobusi vozili v Ljubljano študirat. Nič novega si ne upajo začeti! Njihova mladost se je osula, še preden se je utegnila razcveteti. Nihče si ne upa čez! Brez domišljije so ti njegovi sošolci, brez poleta, brez korajže. Zajtrk, ki jim ga zjutraj mama prinese v posteljo, jim pomeni več kot vse pustolovščine na tem svetu. Njihova telesa so lena in počasna, to je mogoče prav dobro videti pri urah telovadbe, in v žilah se jim pretaka sirotka namesto kri. Med poukom trepetajo pred spraševanjem, v odmorih pa se bahajo z žganjem, ki ga niso popili, s pretepi, ki se jih niso udeležili, z ženskami, s katerimi niso spali.

Tako je Riko zviška razmišljal o svojih sošolcih. Vsakega posebej je potisnil globoko v njegovo lastno blato, tako da je izmed vseh ostal čist in neomadeževan samo on, Riko Pugelj, najlepša in najdržnejša žival pod soncem. Tisto noč je v soju mesečine zapisal v svojo beležko Mallarmejeve stihe, ki jih je našel v šolski citanki: »... Bežati, tja bežati...«

Vsa tista noč mu je minila v sanjavih blodnjah, v sebičnem in mehkužnem milovanju samega sebe. Vse do svitanja se je samovšečno naslajal nad svojim telesom, ki je nago ležalo med belimi rjuhami, nad svojimi komaj poganjajočimi brčicami, nad svojimi dolgimi lasmi. Koliko truda ga je stalo, da je te svoje dolge plave kodre ubranil pred ravhateljem in razrednikom, ki sta ga celo leto pošiljala k frizerju, zato jih je zdaj še bolj ljubil. Ko jih je gladil z rokami, je čutil, kako mu mehko in svilnato polzi po prsti. Najdaljše in najlepše lase bom imel v tem mestu, si je domišljal. Vsi fantje mi jih bojo zavidali in vse punce bojo ponorele za njimi.

Ko mu je zjutraj, tisto prvo jutro toliko zelene in sanjane samostojnosti, budilka zadržala svojo lajnasto pesmico in se je zunaj prebujal svež poletni dan z vstajenjem sonca in ptičjim cvrkutanjem, si je

Riko še dolgo pokrival glavo z odejo, želeč si, da bi urni kazalci, ki so toliko časa neusmiljeno mrcvarili nočno tihoto, obstali, da bi obstalo tudi sonce, da bi obstali avtomobili spodaj na cesti, da bi obstale vse stvari v tistem, nepremičnem ždenju, dokler se ne bi do sitedga naužil te noči. Toda nič ni pomagalo: ura je tekla naprej, sonce se je dvigalo, avtomobili so še kar naprej brenčali pod njegovim oknom. Jutro mu je ukradlo sanje, ga vrglo iz postelje, mu z mrzlo vodo umilo obraz, razčesalo lase, ga obleklo v svežo srajco, mu očistilo čevlje in ga pognalo v zgodnji predšitni vrvež ven na cesto.

Riko je gledal v tla, ko je skupaj z desetimi drugih delavcev hitel proti tovarni v predmestju. Ljudje so bili brez dvoma utrjeni, sinoči so pozno v noč gledali televizijo, topo so zrl predse; mogoče so razmišljali o sanjah, ki so jih sanjali ponoči in vezali potrgane niti med posameznimi prizori. Nihče se ni kaj dosti menil za visokega, mladega, dolgolasega tujca, ki je šel skupaj z njimi isto pot na vsakdanjo tlako. Vendar je Riko vseeno v vsakem pogledu, ki ga je začutil na sebi prebral škodoželjno misel: Tudi ti, seveda! Tudi tebi zveni budilka ob petih zjutraj. Tudi ti moraš uklanjati svojo visoko nasajeno glavo, da lahko živiš. Tudi ti boš sčasoma začel lizati riti, ko si boš zaželel živeti še bolje. Morda jo boš lizal prav meni... Kaj se pa vendar sprenevedaš? Nikogar ne boš pretental s to svojo puntarsko grivo, s sliko Che Guevare na hrbtu in s srepim bleskom v očeh. Aha, si telebnil z oblakov, ti sanjač, vendarle? Mar zjutraj tudi tebi budilka ne da, da bi do kraja dosanjal svoje lepe sanje? Jih tudi ti splakuješ s sebe z mrzlo vodo, izpod pipe, da te čez dan ne bi motile pri služenju denarja? Saj smo vedeli, saj smo vedeli. Zmeraj pride zima in vsaka kopriva pozebe, slej ali prej. Kaj pa spet tako srepo gledaš? Saj te poznamo, ne bojimo se te. Zdaj si skupaj z nami v dreku, skupaj smo v tem pacastem proletarskem dreku, tovariši smo si, bratje skoraj! Zdaj nisi več sam, zdaj si z nami, enak si nam. Pomagali ti bomo, če le ne boš skušal vzdigovati nosu, če le ne boš preveč visok. Potem jih lahko dobiš po betici! Potem boš sam, nikomur ne boš več tovariš, nihče ti ne bo več pomagal, če te bo spodneslo. Bolje, da ostaneš kar z nami v jati. Saj ni tako slabo kot je videti. Tudi takšno življenje pozna svoje skrite koticke – lepe in tihe in včasih celo razburljive. V sobotah in nedeljah si še vedno lahko privoščiš kakšno malenkost od življenja...

Tisti prvi dan v fabriki mu je bilo tako, kot da je prišel v zapor ali kazensko taborišče. Šef ga je predstavil sodelavcem in v hrušču, ki je prihajal iz hale in ki ga tanke aluminijaste stene mojstrove pisarne seveda niso mogle povsem zadržati, so si stiskali roke in izgovarjali imena – ki jih je Riko seveda sproti pozabljal. To so bili tehniki in mojstri, njegovi bodoči sodelavci, v modrih in črnih delovnih haljah, vsi stari tam okoli petindvajset, trideset, petintrideset let.

Šef mu je napisal skladiščni listek za delovno obleko in zaščitna sredstva, in to je bilo za Rika spet novo razočaranje in ponižanje. Pričakoval je, da bo dobil haljo, skladiščnik pa mu je porinil v roke že ponošeno in izprano delovno obleko, usnjen predpasnik, težke delovne čevlje z železnimi ščitniki za prste, rokavice, očala in vrh vsega že prav tako ponošeno ognjevarno obleko iz azbesta. Ko je v garderobi navlekel vse to nase in je prišel tako napravljen nazaj v mojstrov pisarno, se mu je zdelo,

novih ljudi, pripravljenih, da se z vso vne-mo posvetijo zahtevnim nalogam. Ko so 1919 proslavili kralja Petra I., je zbor pel pod Pleničarjevim vodstvom, in sicer domoljubne pesmi: »Povejte, ve planine«, »Morje adrijansko«, »Hej Slovani« in »Na straži«. V istem letu so gasilci obnovili pogodbo z društvom. Za dobo 50 let so dali na razpolago prostor, zahtevali so pa 10 % od dobička, če se društvo izseli, pa mora spraviti gasilarno v prvotno stanje. To pogodbo so 3. 11. 1919 v imenu društva podpisali: predsednik Matija Lazar, tajnik Jože Gašperšič, blagajnik Joža Solar in člani odbora Janez Rajgelj, Franc Petrač, Filip Legat, Joža Dermota in Joža Bertonec. Do konca vojne so bili društveni prostori v »fovsaritnici«, pri Vrenkotu (današnja št. 28), potem so jih prenesli čez vodo na trg, kjer je imel svojo gostilno Troha, v Vretenovo hišo, kjer so pozneje bivali Legatovi (številka 62). V zgornjih prostorih se je odvijalo živahno društveno življenje fantovskega in ženskega odseka. Poleg že znanih dejavnosti se je tedaj posebno razmahnila telovadba. Poskrbeli so za razne tečaje in predavanja. V istih prostorih so bili tudi recitacijski večeri, ki jih je samostojno pripravil Stanko Smitek. Zbor je še vedno vadil v šoli. P. Dermota se spomni, da je slišal vajo, kako so se učili »Morje adrijansko«. To so bile zadnje vaje, ki jih je še imel Pleničar, potem je zbor prepustil Gašperšiču. Ta je želel glasbeno življenje popestriti. Ob sposobnem zboru naj bi imeli tudi orkester, ne godbo, ampak majhen simfonični ansambel, ki bi bil pripraven tudi za združeno vokalno instrumentalno nastopanje. To so višji cilji. Kdor se jih premisljeno loti, ve, da ga čaka ogromno delo, polno čeri in razočaranj; uspeh in zadovoljstvo pa nista zagotovljena. Lepi prireditvi so Kroparji prisostvovali ob 25-letnici Zadruga 4. julija 1920. Na predvečer je igrala pihalna godba iz Selc, prav tako na sam dan dopoldne. Osrednjo proslavo sta pripravila pevski ter dramski odsek društva.

Leta 1921 je Pleničar odšel v Radovljico za upravitelja šole. Iz pošte, ki jo je Gašperšič dobival takrat od društvenih članov na Dunaj, vemo, da so v Kropi nameravali imenovati ga za častnega člana. Do tega ni prišlo, a Pleničar bi po vsem, kar je storil, to zaslužil. Njegov odhod so Kroparji obžalovali. J. Solar je z zapisom ohranil kratek dvogovor, ko je nek postaran mož povprašal: »Joj, kaj sem slišal, gospod Pleničar! Ali je mogoče? Da boste šli iz Krole?« Pleničar: »Res grem, res!« »Ja, ali greste s kom pokam?« »Samo s pokam« – je končal razgovor nadučitelj. Prva leta za njim so se kot režiserji menjavali Valentin Oblak (režiral je »Učenjaka«, ki so ga dobro igrali, a je bila »igra pretežka za ljudi«), Jože Gašperšič, Janez Lazar, Janez Rajgelj in še kdo. Prišel je čas, ko je na glasbenem področju prevladovala »Zvezda«, na dramskem pa so se ob Pleničarjevi dediščini kalile nove moči za nov razmah, ki je prepodil strah pred stagnacijo. Že na začetku so skušali uresničiti načrte za nove in večje društvene prostore. Na eni od telovadnih akademij v skladišču so si obiskovalci v majhnem paviljončku za nekaj drobiza lahko ogledali načrte za bodoči dom. Na paviljončku je bil napis »Pogled v bodočnost«. Akcijo je vodil Viktor Solar, vendar iz nje ni bilo nič, tudi načrti so se porazgubili.

Nekaj let pozneje so se vodeči prosvetarji znova lotili načrtov za dom. Dogovorili so se z Avscem, leškim županom, ki se je iz veselja ukvarjal tudi z arhitekturo. Po njegovi zamisli bi dvorano zgradili v salonu Klinarjeve hiše, del stropa bi odstranili in tako dobili galerijo, oder pa bi potisnili v breg za hišo. Tudi ta zadeva je obtičala v predalu.

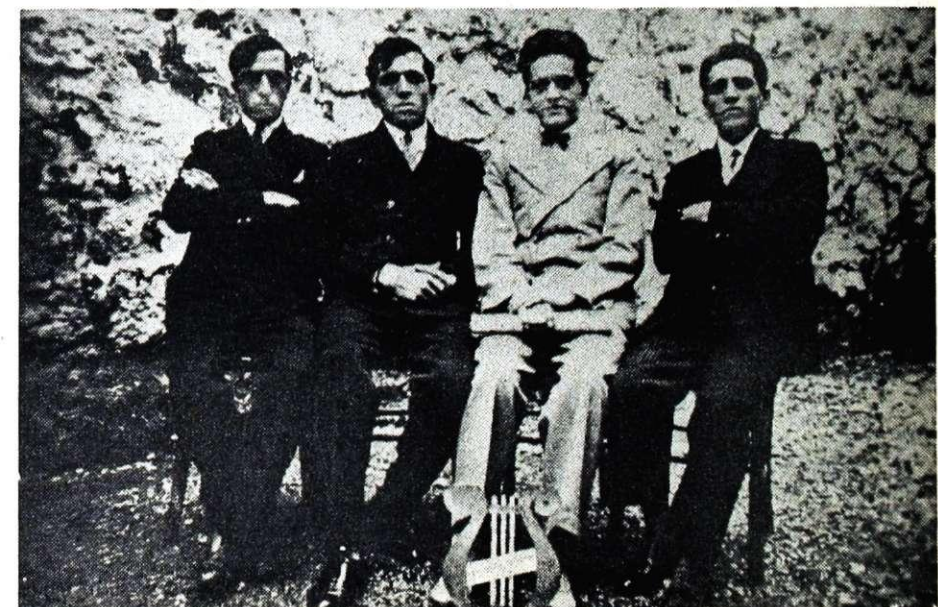
Ce strnemo delo Pleničarja, ki je 1925 še eno šolsko sezono prebil v Kropi, vidimo,

»Zvezda« leta 1913

Kropa med obema vojnama

Kvartet »Kropa« z leve proti desni: E. Resman, S. Legat, A. Dermota, J. Debeljek

da ga moramo obravnavati z vsem spoštovanjem. Ves čas je ohranil požrtvovalnost in vztrajnost, kjer koli je vodil delo ali pa se sodeloval. Pripravljaj je po več predstav letno, neprekinjeno vodil zbor, bil pri gasilskem društvu in godbi. Vse to je zmožal kljub napornemu delu v šoli, kjer je tudi gojil petje in učence spoznaval z narodno pesmijo. Tudi pri tem, ko jih je karal, se je izražal »glasbeno«: »Slišite planke citrat!«. Ne smemo prezreti, da je po 1911 celih 10 let vodil zraven vse naštetega še Obrtno nadaljevalno šolo, ki je Zadruzi dajala potreben kader, mladim pa možnost, da so se po končani osnovni šoli lahko naprej izobraževali — po končanem vsakodnevnem delu seveda.

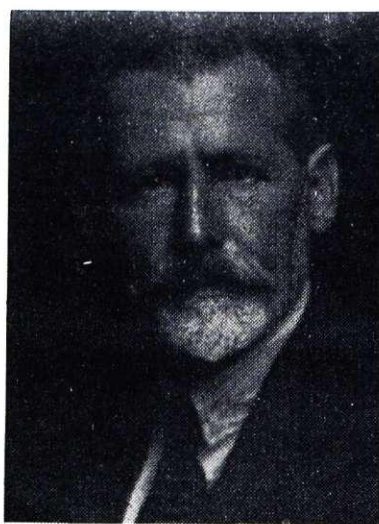
Pleničar je bil aktiven do zadnjega. V visoki starosti je bil knjižničar na Akademiji za glasbo. Zelo rad je pripovedoval o letih, ki jih je preživel v Kropi. Ni pa mogel razumeti, da je šola šla iz kraja. Ob koncu še misli, ki naj zaključijo poglavje o dobi okrog Pleničarja. Bi ne bilo prav, da bi tudi on — podobno kot Kovšca — dobil vsaj skromno obeležje? Ploščo, ki jo ima Kovšca, pa bi kazalo prestaviti drugam, saj je nesmiselno, da je »skrita« v — zdaj — privatnem stanovanju. Morda pa se bo našla še boljša rešitev za celo stavbo, eno najpomembnejših kroparskih hiš.

ZVEZDA

Načrti za ustanovitev orkestra so se zavlekli, ker je J. Gašperšič odšel študirat na Dunaj. Ko se je maja 1921 vrnil, je prinesel nekaj violin, nabavili so še violo, violončelo, kontrabas ter par pihal. Le redki posamezniki so že poznali note in po malem znali igrati na kako glasbilo. Tako se je France Gašperšič že pred vojno pod nadzorstvom starejšega brata učil igrati na harmonij po klavirski šoli A. Foersterja. Brat Filip je še pri V. Žmitku dobil nekaj violinskega pouka, pa tudi na harmoniji je — čeprav le bolj po posluhu — marsikaj zaigral. Dober muzikant je bil tudi Lojze Dobre, ki je bil harmonikar, v orkestru pa je dobil violončelo. Drugi pa so se v glavnem prvič srečali z instrumenti in notami. Takoj so pričeli s poukom in vajami. J. Gašperšič je učil vse od flavte, klarineta in godal, pozneje še trobila. Z vsakim posa-

meznikom je imel pouk večkrat tedensko. Vadili so seveda vsak dan tudi sami zase. Kmalu so prišle na vrsto skupne vaje. Najprej so bile v Potočnikovi hiši, kjer je Gašperšič takrat stanoval, pozneje v novem stanovanju pri »Cenetu« (hišna št. 8), nazadnje v Klinarjevi hiši. Res so morali pridno delati, da so lahko pozimi že nastopili. Dirigent si je naprtil težko breme, saj mu je poleg pouka in vaj veliko časa vzelo pripravljajanje glasbenega programa. Treba je bilo komponirati, prirejati tuje skladbe, prepisovati note za cel orkester in še za zbor. Ta stran njegovega dela bo malo bolj podrobno opisana na drugem mestu. Pozimi 1921/22 je orkester »Zvezda« torej začel nastopati. Igrali so ob različnih priložnostih, največkrat pa med odmori odrskih uprizoritev. Na sliki, ki je iz leta 1923, so: violinisti France Dermota, Tone Lazar, Filip Legat, Joža Zupan, Valentin Prezelj, violončelist Lojze Dobre, basist Jur Legat ml., klarinetist Valentin Petrač, flavtist Tone Kržišnik, dirigent in violinist J. Gašperšič ter France Gašperšič, ki je igral harmonij. Na sliki manjkata violist Stanko Legat in violončelist Filip Gašperšič.

Dirigent se je kmalu odločil, da pomnoži orkester z novimi instrumenti, zlasti s trobili. Opustili so harmonij in F. Gašperšič se je naučil flavto in pikolo. Jernej Dermota je postal klarinetist, Karel Dakol je dobil tolkala, Janez Petrač pozavno, Miha Rajgelj in Lojz Gašperšič pa rog. Franc Kržišnik se je takrat učil pri čevljar-skem mojstru Gašperinu. Dirigent je prišel prosit zanj, da bi smel hoditi na vaje in Kržišnik je postal trobentar pri »Zvezdi«. Vsi niso bili enako vztrajni in nekateri so kmalu »obupali«. »Zvezda« je kot simfonična skupina — sicer ne velika — zahtevala v kratkem času precej tehničnega znanja, dosti več kot pihalna godba. Ni čudno, da ta ali oni ni zmožal zahtev ali pa mu je enostavno zmanjkalo volje. Spored, ki ga je orkester izvajal na svojih nastopih, bo opisan pri obravnavanju skladateljskega dela J. Gašperšiča. Med domačimi nastopi je najbolj ostal v spominu koncert iz leta 1925. Z orkestrom je koncertiral tudi mešani zbor, ki ga je to pot vodil Vinko Rupret, takrat učitelj v Kropi. Nekaj podatkov o »Zvezdi« vsebuje tudi zapisnik GD. 15. marca 1924 je to društvo dovolilo uporabo glasbil, ki so ostala še od gasilske godbe. Šlo je za veliki in mali boben, tri-

F. Solar (1868–1949)

angel, činele, flavto, taktirko, 10 pultov in 10 stolov. 13. julija 1924 pa so na svoji seji sklenili, da bo pri gasilski vrtni veselici igrala godba »Zvezda«.

Orkester je trikrat gostoval v Trzinu, Preski in Železnikih. Kot se spominja F. Gašperšič, ki je za tržiški nastop prišel iz Maribora, kjer je služil vojsko, to niso bili samostojni orkestrovi koncerti, saj je sodelovala tudi igalska družina. Razmere so se leta 1926 naglo spremenile. Nekaj orkestrašev je odšlo k vojakom, dirigent pa je s prevzemom vodstva Zadruga dobil nove dolžnosti, zaradi katerih mu ni bilo več možno angažiranje v prosvetnem delu, polovičarstva pa tudi v amaterizmu ni maral niti priznaval. Doba delovanja »Zvezde«, salonskega orkestra, kot se takemu manjšemu simfoničnemu ansamblu reče, res ni bila dolga, nedvomno pa je v smislu kvalitete predstavljala enega največjih dosežkov bližnje amaterske izvajalske prakse v 20. stoletju.

SVOBODA

Po prvi vojni so se tudi v Kropi vse bolj pogosto javljala napredna mišljenja, a je država tako organizirano politično življenje kmalu prepovedala. Šele po letu 1925 so se spet pokazale možnosti za ustanovitev društva. Pobudo in nasvet je dal Stane Žagar, ki je bil takrat že učitelj na Dobravi. Njegovi sodelavci so zbrali več somišljenikov in namesto stranke, za katero ni bilo dovoljenja, so 1926 ustanovili društvo »Svoboda«. Ustanovitvi, ki je bila 16. maja, je prisostvoval tudi znani slovenski politični delavec dr. Henrik Tuma, predsednik Zveze Svobod za Slovenijo. Svobodaši so se povezali z Javornikom, Jesenicami in Lescami, kjer so že imeli taka društva s telovadnimi in glasbenimi sekcijami. Da bi zakrili politične ambicije društva, za predsednika niso izbrali Florijana Resmana ali Janeza Strgovška, kakor je bilo prvotno mišljeno. Prvi predsednik je bil Franc Pesjak. Društvo je najprej pripravilo knjigovodski tečaj, ki ga je vodil prof. Fran Zupančič, udeležila pa se ga je večina članov. Predsednik pevske sekcije je bil J. Strgovšek. Za dirigenta so dobili Srečka Gostiča, strica znanega tenorista Josipa Gostiča. Doma je bil blizu Kamnika, končal ljubljansko orglarsko šolo, kot izučen krojač pa v službi na Jesenicah pri »Zvezdi«. Bil je tudi talentiran basist. Vaje so najprej imeli pri Solarju, ki jim je dal na razpolago prostor in harmonij. Kmalu so se z vajami preselili v drugo nadstropje Klinarjeve hiše, od tam pa v salon prvega nadstropja. Prostor so imeli zastoj, le za kurjavo so morali sami prispevati. Z vajami so začeli konec septembra 1926. Imeli so jih ob nedeljah od 8. do 12. ure. Ker je bila le ena tedensko, je bila dolga in naporna.

(se nadaljuje)

Črtomir Šinkovec ZADNJE SREČANJE S FRANOM S. FINŽGARJEM

»Eno spoznanje pa mi je bilo popotovanje skozi dobo življenja, to namreč: Človekovo življenje in življenje človeštva sploh je tako skrivnostno zapleteno in skrotovičeno, da ga nobena učenost ne bo razvozlala. Kdor misli, da bo zlasti z nasiljem napel človeka na en in isti vzorec, je v hudi zmoti...«

Te modre in spremne besede je napisal na čelo spominov »Leta mojega popotovanja« nekdanji Dolenčev študent, kajzarjev sin Fran S. Finžgar, ki se je rodil v Doslovičah pri Breznici na Gorenjskem in po enaindevetdesetletnem potovanju čez zeleno in sončno in sivo, pa temno poljano življenja, prestopil rob večnosti pred sedemnajstimi leti, drugega junija 1962 v Ljubljani.

V zori svojih dvaindvajsetih let je zastavil pero kot človek, »ki je presneto dobro čutil, kaj je lepota in kaj je javnost«. Od tistih dob je vedel, da ima resnično književno delo nalogo, da ustvarja dela, ki so po obliki, po zgradbi in ideji umetniška in imajo prav zato večno življenje. Vedel je, da resničen pisatelj oblikuje dušo in srce človeka, zasleduje dejanja, ki nekako usodno potekajo. Osrednji vir mu je bil vedno naš človek, kakršenkoli že v večnem boju, delu, trpljenju, zmoti in hrepenenju po resnici in lepoti in dobroti. Vedel je, da je prva dolžnost pisatelja, če ima vso popolnost jezika in spretnost oblikovanja, da je odkritosrčen, nareven, nič zlagan in v tem najbolj pričevalen... In Fran S. Finžgar je bil ves svoj v besedi, v slogu, živel je s svojimi ljudmi, ki jih je oblikoval, z njimi trpel, jokal in se smejal, se boril in omahoval. V svojih delih se je boril za ideje, zakaj brez idej bi bila knjiga brez duše, brez srca, pogrešala bi življenjske toplote.

Fran S. Finžgar je bil ljudski pisatelj v pravem pomenu te besede. Vzgojitelj in umetnik je bil v črticah in povestih, v socialnem in zgodovinskem romanu in v pisanju za mladino. Kot dramatik je napisal naše najlepše ljudske igre. Kot malokdo doslej je obogatil slovensko književnost.

Pisatelja Finžgarja sem obiskal v dneh, ko je pisal zadnja poglavja svojih spominov. Ljubljana je bila bela od snežne odeje, v južnih vetrovih je vel duh po prvi pomladi. To pa je čas, ko se začneja najlepši lov — lov na divjega petelina. Obiskal sem pisatelja v njegovem domu ob Gradaščici, ki je bil bombardiran tik pred osvoboditvijo. Našel sem ga v sobi. Sedel je za mizo in pisal spomine iz svojega življenja, spomine na deda, očeta in mater, spomine na znanec in prijatelj, ki so spremljali njegovo življenje od mladosti do smrti. Klub svoji starosti je Finžgar prav pravcat korenjak, pristna gorenjska korenina: Nasmehnil se je prožno vstal, a kljub temu dejal:

»Glej, v miru in pokoju, kakor vidiš, preživljam svoja stara leta.« Na-

to je še pobrskal sem in tja za slušnim aparatom in ko ga je našel, sva sedla in beseda je stekla.

S Finžgarjem si nisva bila popolna neznanca. Že zelo mlad sem mu tam iz Idrijskih hribov, pošiljal v oceno svoje literarne prvece. In Finžgar mi je na vsako pismo vestno odgovarjal in mi dajal poguma v črnih razmerah or. stran državne meje. V prijateljskih odnosih je bil tudi z mojim stricem Ivanom Grudnom, profesorjem v Ljubljani. Mimogrede sva o tem obudila spomine, jaz pa sem pogovor preusmeril in dejal: »Začenja se lov na petelina,« sem povzel. »Vi pa ste tak lov tako lepo opisali v svoji noveli Na petelina prav ta najlepši lov.«

»No, zapisal sem to, kar sem doživel. In doživel sem do besedice tako, kakor sem opisal,« je dejal zveneče in nekoliko z gorenjskim naglasom navdahnjeno besedo, ki diši po kremenitostjo.

»Bilo je spomladi leta 1910, ko se je moja povest na petelina prav v resnici zgodila. Zgodba je v meni tako silna zaživela, da sem jo kar hitro vrgel na papir. Zakaj? Ker je lov na divjega petelina najlepši lov, ki zahteva od lovca največ znanja, opreznosti in človeka. Lovca mora biti predvsem človek, ki ljubi živali, ki ve, kaj je za odstrel. Ne sme pa biti mesar, kakor jih je žal še danes in povsod mnogo. Danes na lovu govori in gospodari puška. Tudi jaz sem bil nekoliko lovca. Najrajši sem hodil na lov sam. Srce mi ni dalo, da bi bil kar vprek pobijal. Rad sem odbil najstarejšega divjega petelina. Ta je gospodaril nad vso okolico. Če se je oglašil mladinec, je sfrčal proti njemu, ga pregnal z veje in mu velel molk. Nekoč sem zalezoval takega starca. Ni lahka reč. Preveč je oprezen. Ko se mi je le posrečilo, da sem ga izpodlezel in je padel, je priletelo sedem mladih petelinov. Nisem streljal. Dobro jutro sem jim voščil in jih vprašal: »Ali ste prišli k pogrebu?«

Če sem naletel na srno z enim ali dvema ljubkima mladičema, se mi je vse uprlo, da bi pomeril na mater. Kdor strelja na vse, kar leze in gre, ni pravi lovec. Takemu smo rekli mrhar — mrhovinar.

»S katerimi možmi pa ste se družili kot lovec? Ali se dandanes še zanimate za lov?«

»Dejal sem že, da sem na lov hodil običajno sam. Sicer sem imel za spremembo včasih lovca Franca Bernika iz Stohovca. To je bil zlat mož po duši in značaju. In lovec v pravem pomenu besede, kajti žival je ljubil, le žal, da je tako nesrečno umrl. Nekoč, ko sva šla iz Ljubljane na lov, si je kupil dva hlebčka svežega kruha. Vso pot v gore ga je polagoma drobil in jedel. Toda ko sva prišla v samotno planin, ga je začelo zvijati, da mu ni bilo pomoči. Od svežega kruha in vode mu je počil želodec, da je na mestu umrl. Jokal sem se ob njem kakor otrok. Tako dobrega lovca in človeka nisem srečal v vsem življenju.«

»Več knjig ste napisali o življenju živali.«

»Živali ljubim. Žival in človek sta med seboj tesno povezana. Kot deček sem rasel v naravi in se mnogo potepal po gozdovih pod Stolom. Ni čudno, da sem že tedaj z zanimanjem opazoval in razumel vse živali, ki hodijo in se bore za svoj obstanek. Tudi v moji rojstni kajži smo imeli

Finžgar pripoveduje o najlepšem lovu... »Petelin je razprostrl krila, našopiril rep v pahljačo in se z veličasno kratko obrnil proti soncu. Glavo je globoko priklonil, dnevu v pozdrav, nato pa je iztegnil vrat in zapel — pesem vzhajajočemu soncu. Vzprico krasnega prizora se mi je ustavljala roka, ko sem dvignil puško...«

kravo, dve kozi in pa konjička. Kadar sem mogel, sem bil v hlevu s koščkom kruha, ki sem si ga pritrgal pri malici, da sem ga lahko dal konjičku, kozici ali kravici. Vse te živali so me poznale in rade imele. Moj ded me je učil: »Žival natančno ve, kdo jo ima rad. Zato nikdar nad njo s šibo. Vselej zlepa.« Te živali so me ljubile. Konjičku sem se smel po mili volji splaziti pod trehuh, kozici, kadar sem ju gnal v zgodnji pomladi, ko so se v Rebru pokazale prve zaplate kopnega, na pašo, sta drobili za mano kot priliznjena kužka. Kadar sem smel celo na planino, je bilo moje veselje zvrhano. Tako sem imel tedaj tanko uho za najrazličnejše škripanje žužka na drevesu, oko pa vsako živo stvar v naravi. Skrivnostni svet v naravi mi je prvi začel odgrinjati moj dobri ded Joža s svojimi zgodbami o živalih. V mojih deških letih je bil že pravi starček, znal ni brati ne pisati. Toda njegova glava je bila kakor nikdar prebrana knjiga. Za stoletja nazaj je pomnil vse, kar se je zgodilo doma in tudi drugod po svetu.

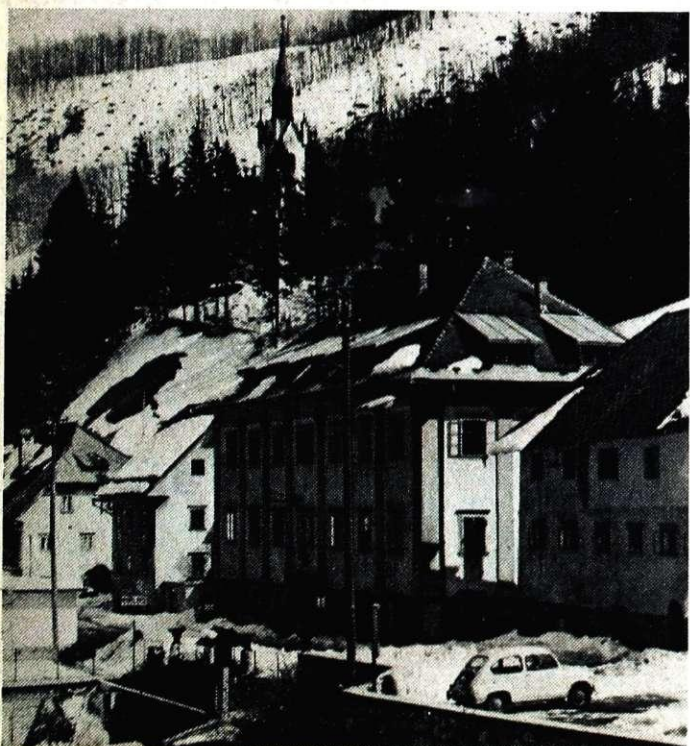
Ljubezni do živali se nimam zahvaliti samo dedu, ampak tudi očetu, ki je bil pameten mož. Kadarkoli me je kot dečka kam poslal, mi je vselej naročil: »Pa oči s sabo vzemi! Kadar pojdeš čez brv, glej pod noge, ne v vodo, če greš po travi, vzemi šibo in švrkaj pred seboj, da ne stopiš na modrasa. Tako se ga ubraniš, da te ne useka.« Moj oče je bil krojač in pravi umetnik v izdelovanju irhastih hlač.

»Kakor vidim in kakor ste mi povedali, pišete spomine.«

»V letih, kolikor jih imam, sem mnogo doživel. Zato se mi zdi vredno, da nekatere stvari zapišem. Če bi me ne bila vojna poškodovala, bi bil lahko še pri moči. Tako, tako pa — je pomislil — moči mi pešajo in slabo slišim.«

»Pa mi povejte, kako ste doživeli bombni napad?«

(Nadaljevanje na 18. strani)

Klinarjeva hiša, v kateri je delovala Svoboda

privatnih stvarih, ali če mu ni dovoljevala ženskih obiskov v sobi. Včasih je šel tudi zaradi kakšne ženske, ki je ni maral več videti, pa je bilo mesto premajhno, da bi se ji lahko izogibal in jo je še vseeno srečeval po dvakrat ali trikrat na dan na edini mestni promenadi ali v edini mestni kavarni...

Mnogo vode je že preteklo od tistega poletja. »Proplakat če zora« je že zdavnaj utočila v pozabo, črni nogometni biser Pele brčne žogo samo še v kakšnem reklamnem filmu, vroče hlačke so že zgodovina, in tudi naš Riko se najbrž ne postavlja več okoli z dolgimi lasmi in s sliko Che Guevare na hrbtu. Med tem nenehnim preseljevanjem iz kraja v kraj se je nekje prav gotovo že ustavil in resignirano vzdihnil: »Saj je povsod enako!« Iz večnega pripravnika je medtem prav gotovo že napredoval v mojstra ali kontrolorja in v tihi želji, da bi nekoč na tablico s svojim imenom lahko pripisal besedico »inž.« se je lotil izrednega študija na strojni fakulteti. Stara škoda, ki jo je pred kratkim kupil, pač ni kaj prida avto, zato pa ima lepo ženo in še lepšega otročka; — vse to pa ga ne moti, da ne bi ob večerih svojim pivskim tovarišem v kavarni Turist z dvignjenim prstom zatrjeval, kako je vse brez smisla in kakšne ničle smo v primeri z veseljem.

Pravzaprav so vse to le naša ugibanja, nič zadržnega ne moremo reči, izgubili smo sled za njim, njegove stopinje je zbrisal dež in zasulo listje, zaman se v množici oziramo za njegovim lepim obrazom in plavimi kodri. Mogoče pa še zmeraj brez cilja bega po svetu in ne ve, da je Mallarmejev »Bežati, tja bežati...« iz srednješolske čitanke samo vzdih poškrbljenega poeta, ki se izzza svoje pisalne mize presede na balkon in s svojim občutljivim pesniškim nosom lovi vase vonj po morju. — Mogoče še zmeraj piše neokusne verze v stilu »afrika — paprika«, prebira biografije slavnih revolucionarjev in pustolovcev, se naslaja nad divjeromantičnim koloritom v spageti-vesternih in se istoveti z njihovimi junaki, modrookimi in zagorelimi kavboji (ki se na daleč izogibajo govejih čred in dela na ran-čih, zato pa se tem raje zadržujejo v salo-nih in igralnicah in ne zamudijo nobene priložnosti, da pokažejo svojo spretnost v ravnanju s pištolo ali pestmi.)

Včasih, ko hodim po Ljubljani, Kranju ali na Jesenicah, se nenadoma zdrznem: Riko! — Dolgi lasje, vojaška srajca, zgulje-ne farmerke... No, seveda ni on. Včasih se mi zdi, da slišim za hrbtom njegov glas. Včasih, ko sedim s prijatelji v kakšnem lokalju, imam občutek, da me nekje iz ozad-ja strepo motrijo njegove oči. (Za to srepo-stjo se je pri Riku zmeraj skrivala plahost in negotovost.) Včasih, ko listam po svojih starih zapiskih in jemljem iz škatle svoje stare fotografije, se mi zdi, da sem Riko jaz sam v nekem drugem, oddaljenem času...

»Ah, dosti je! Do grla sem že sit tega krčanja po papirju. Naj končam to zgodbo, preveč vsakdanja in dolgočasna je, da bi jo kazalo nadaljevati. Povprečnim bralcem ne bo ugajala, ker je brez seksa in dialogov. Literarno izobraženim intelektu-aleom pa tudi ne, ker v njej ne bojo našli ne globokih misli ne bleščečega stila. — In kaj je najhuje — zgodba ne ugaja niti meni, ki jo pišem. Z vsakim stavkom, ki ga vržem na papir, imam občutek, da sam sebi kopljem grob... Da bi jo vsaj mogel drago prodati!«

— Pustimo zdaj Rika Puglja, naj gre svojo pot (proti zvezdam? v blato? — kaj nam to mar). Jutri bomo spleтали novo zgodbo, sledili bomo novim junakom na njihovi poti skozi lepe in žalostne čase. Upajmo, da bomo imeli z njimi več sreče in da nam bo peró bolj gladko teklo po papirju. O hudi-čar, že toliko da je ura! Samo še zobe operem, potlej pa takoj v posteljo. Da bi bile vsaj po radiu kakšne dobre popevke.

Televizijska posmehulja

**Zleknen na kavču
uživam
pletanje zunanjega deževja
in skomigavanja
bajacov in klonov
v tv-oddaji,
ki ni namenjena meni.
Uživam...
Uživam zametke avtorja
in realizatorja
nečesa,
ki je samo sebi kriminal,
kajti pošiljuje gledalce
in okuži javno mnenje.
Javno mnenje,
ki je le nekoga hotenje.**

**Zunanji dež
nadaljuje s pletanjem,
ko strela stre
ožilje tv-zaslona.**

**Zakrohotam
se v razburkano noč!**

Dirigiraš

**davne,
sproščene nagajivosti,
dozorevajoče porednosti,
prikrite zaljubljenosti
in prezečene folkloristične
ljubavi,
pomešane z lahkoživostjo
in s sladkobno otožnostjo.
Vedno več je skupnega,
ki ne samo olepšuje,
ogreva
in prebuj
marveč tudi razjasnjuje,
ko se znajdemo spet
kot razcefrani cvetovi
v zaježenem tolmu
bežečih dni
in se podoživljamo
na gladini kot naplavljen
mladostni cvet.**

Pravljicar

**prerad postanem
v teh zimskih dneh
in prezebljenih nočeh:
Vse se mi razleti
na usklajenost beline
in prostornosti,
da posebim
pradijinsko stanje:
Nekdaj je bilo...
Nekoč bo...
Sedaj pa je samo luna,
ki se valja
med jekleno kupolo
in prostrano belino...**

Po premieri nove melodije

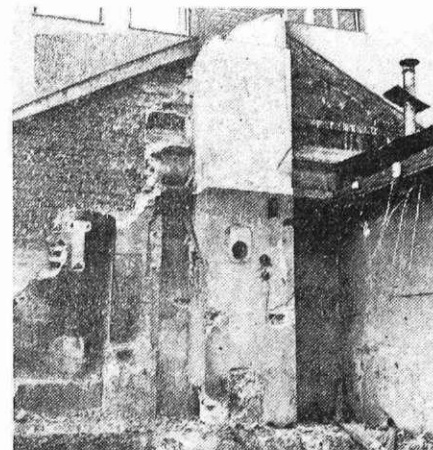
**Poskočno uživam vsak korak,
ko dohitevam
iskrišče navdihov.
Zadovoljstvo
mi je dobrodošli drobiž,
da ga trosim med tiste,
ki me srečujejo.
Vsakogar pobožam
s pogledom,
kot bi skupaj
medico pila.**

Veleskoki po posebni sreči

**Lebdim po ljubavi!
in se razsipljem v ugodju.
ugodju
Temno žametni glas
iz prsi,
ki posladijo
vse neznansko bogato;
temno žametne obrvi
nad očmi,
ki izživajo
prostodušni smehljaj
prikritih lepot,
ki so naenkrat
vse moja last.**

Jutri boš vsega vesel

**Žuljev na dlani,
pretegnjenih mišic,
prežganih živcev,
podplutih oči,
skuštranih lasi,
opotekajočih se korakov —
celo nevednosti,
ki te ni mogla
posinoviti.
Saj se je že začelo
s petelinim petjem,
kakšna veselost!
In s prvimi koraki
po svitnem tlaku,
kakšna radoživost!
In s prvim
tujčevim pozdravom,
kakšna odprtost!
In z vročim čajem
v neznanem bifeju,
in ustrežljivim nasmeškom,
ker te neznanci
jemljejo za svojega,
kakšno srečno naključje!**

Posnetek ostankov dvoranice iz leta 1913, narejen ob adaptaciji tovarne leta 1976. Za dimnikom je delno ohranjen napis: Ljudem v pouk in zabavo

je na obisku v Kropi v hiši J. Gašperšiča še zelo rad zapel ob spremljavi klavirja.

Na z roko napisanem izvodu »Pole za trombu Es — F«, ki je ohranjena v društvnem arhivu, je še navedeno: spisal Cyril Trpik, kapelnik godbe v Kropi, 14. 9. 1913. Več o njem ni znanega, prav tako ne o kapelniku Murovcu, ki naj bi bil Grošljavec z Brezovice, učil pa je že pred Zmitkom. Zadnji dirigent gasilske godbe je bil najbrž Zdravko Solar (1895–1916). Bil je sin dolgoletnega združnega načelnika, odličnjak v gimnaziji, kjer je 1914 maturiral. 1915 je odšel k vojakom, naslednje leto pa padel. Bil je tudi sposoben glasbenik. Igral je violino in klavir. Pred odhodom v vojsko je nekaj časa vodil kroparsko godbo, ki je takrat imela prostore pri sosedu Ignacu Blazniku. Enega zadnjih nastopov godbe je vodil Jože Gašperšič, še gimnazijec, in tako prvič stopil v kroparsko glasbeno življenje.

V tistih časih Kropa ni imela primerne prostora za vaje in nastope godbe. Ob že imenovanih prostorih pri Solarju in Blazniku je godba uporabljala tu in tam tudi prostore pri »Jarmu« in v »fovsarit-nici« (danes št. 28). Nastopala pa je največ na prostem. Razen že naštetih prireditel-jev se starejši še spominjajo muziciranja ob tombolah pod orehi na trgu in pa izletov ob semnju na sosednji Češnjici.

Lenart Zupan je 6. 4. 76 zapisal: »Pri prireditvah, kjer je bil na sporedu tudi ples, smo tu pa tam muzicirali v zmanjšani postavi, ena viža je veljala eno srebrno krono. Spominjam se takratnega kropar-skega dacarja Piškurja, velikana blizu 2 m, ki je zelo rad plesal. Za naročene viže pa je kronice metal kar v široko trobljo bardona, ki ga je igral Franc Prešern, po domače Po-kelnov France. Po priliki smo včasih napra-vili kak izlet v naravo (okrog gore), kjer smo tudi prepevali in se zabavali s šaljivimi kroparskimi igrami (biti rihtarja, jelena spuščati itd.). Neke nedelje smo se kolektivno peljali v Ljubljano poslušat opero »Nikola Zrinjski«.

Iz ohranjenega notnega materiala po-zvemamo, da so igrali koračnice, polke, valčke, mazurke, fanfare, žalostinke, pri-redbe opernih odlomkov in narodnih pesmi itd. Med avtorji so npr. Czerny, Sejnost, Wagner, Strauss, Haydn, Zajc, Dr. Jenko, G. Ipavec, Fučik in V. Parma. Precej skladb dokazuje, da je godba skrbela za spored, ki je utrjeval narodno zavest. Take so: »Kje moj je dom«, »Hej Slovania«, »Naprej zastava Slave«, »Slovenec sem« itd. Popolna godba je igrala predvsem ob društvenih prireditvah, ob drugih priložno-stih pa so nastopale manjše skupine. Po sliki, ki kaže kroparsko gasilsko godbo leta 1910, so bili njeni člani: Simon Pirc, France Pesjak, Joža Leš, Konrad Ažman, Jože Vidic, France Prešeren, Cene Škriba, Tone

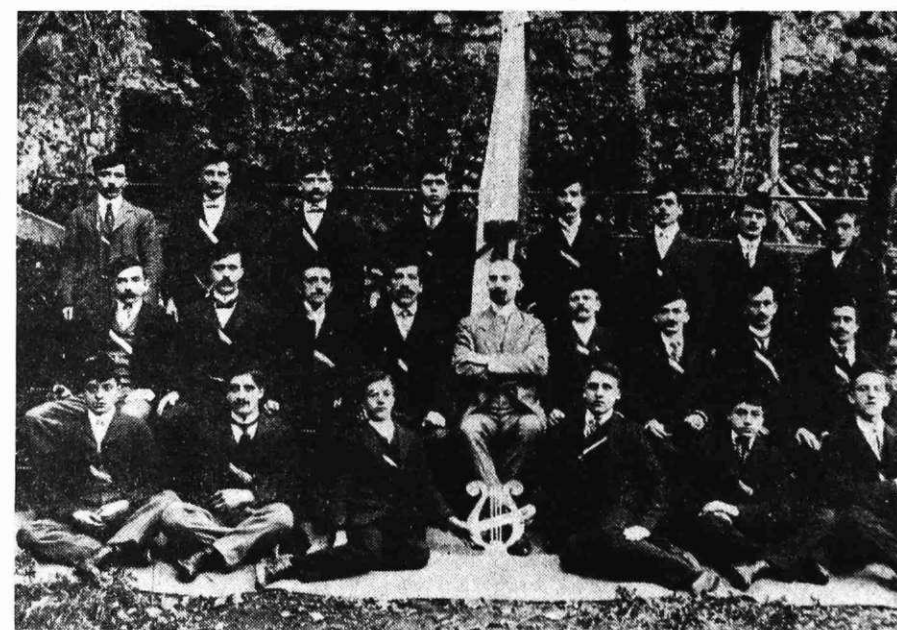
Josip Pleničar, ki je takoj po končanem učiteljsku prišel 1905 v Kropo na svoje prvo službeno mesto, je bil rojen 1886 v Novem mestu, umrl pa je 1970 v Ljubljani. Stejemo ga med osrednje moze ljudskega prosvetnega dela v Kropi, kjer je bil od 1905 do 1921 in potem še leta 1925. S seboj je prinesel znanje in pripravljenost za delo: v kraju ga je pričakala že od njegovih pred-nikov obdelana kulturna njiva, saj je bila ves čas prisotna spontana volja po kultu-rnem udejstvovanju. Take razmere so mla-dega učitelja takoj privabile v društveno življenje, ne le kulturno, tudi gasilsko, kjer je na mestu tajnika zamenjal V. Zmitka. Povsod, kjer je bilo potrebno, je poprijel za delo — toliko bolj z veseljem, ker je videl, da Kropa kljub mnogim težavam ni izgu-bila zaupanja vase in je v vztrajnem kulturnem življenju izkazovala svoj optimi-zem skupnih naporov. Z delom si je Pleničar pridobil ugled in avtoriteto ter hitro postal osrednja osebnost.

Okrog leta 1907 je prevzel vodstvo društvenega zbora. Društvo, ustanovljeno

(Nadaljevanje na 14. strani)

Gasilska godba (okoli 1914), v srednji vrsti z leve sedata prvi J. Pleničar, drugi F. Potočnik

J. Pleničar z zborom

1897, srečujemo pod raznimi imeni: Katoliško delavsko izobraževalno društvo, Katoliško delavsko prosvetno društvo in Pevsko delavsko izobraževalno društvo, so najbolj pogoste variante, povsod pa je poudarjeno DELAVSKO društvo. Zasluznim, rednim in častnim članom, je na podlagi društvenih pravil podeljevalo posebne spominske diplome, ki so jih podpisovali predsednik, tajnik, blagajnik in pevovodja. Pod novim vodstvom se je zbor povečal, postal agilnejši in deloval vse do konca prve svetovne vojne. Zbor je pel samostojno, ob raznih proslavah in odrskih uprizoritvah, gasilskih prireditvah itd. Starejši Kroparji se spominjajo podoknic, ki so jim otroci večkrat prisostvovali in pri tem nosili lampijončke. Mnoge take prireditve, najsi so bile uradno slovesne ali bolj domače prijetne, so družile ljudi v kulturno skupnost. Nekatere nastope je dirigent zapisal v Šolski kroniki, druge v gasilskih zapisnikih. Kot nekakšen organizacijski mentor se je vključil tudi v delo gasilske godbe, ki smo jo že spoznali, zato tu le še par dopolnitev. O njenem delu so poročali tudi na sejah in občnih zborih gasilskega društva. Tako je 20. januarja 1908 prav Pleničar zapisal, da se je godba »tekem leta 1907 rapidno hitro razcvetela«. Godbeniki so sami kupili glasbila in tudi iz svojega žepa prispevali za honorar kapelnikov. Zadnja leta godbe se je za njen obstoj kot godbenik in organizator posebno zavzemal France Petrač, poznejši kroparski župan. Vojna je povzročila, da je godba povsem utihnila in si pozneje ni več opomogla. Dva njena člana sta bila med vojnimi žrtvami. Jaka Debeljak je bil ranjen, ostal brez noge in kmalu umrl. Za drugega, Vincenca Škriba, beremo v gasilskem zapisniku 27. januarja 1918, da so »počastili spomin člana godbe, ki je padel junaške smrti na italijanskem bojišču«.

Pleničar je kmalu uvidel, da ni pametno cepiti sil, zato je mnogokrat združil pevce, godbenike in odrske igralce. Že 21. julija 1907 je gasilskemu društvu predlagal zamišl, po kateri naj se »pri veselici vrši tombola, šaljiva pošta, petje ter koncert društvene godbe. Igra naj bi se pa pozneje naredila... Igralo se bo šaloigro »Oproščeni jetnik«. Tako so tudi igralci dobili sposobnega in ambicioznega režiserja. Nastopali so seveda že prej veliko in so s svojim vrednim amaterskim darom privabljali ljudi v salon Klinerjeve hiše. V teh letih, ki so jih še vedno prevečala lepa čustva domoljubja, a so mlajše, inteligentne delavske amaterje že burile slutnje in nemir novega časa, so se začeli uveljavljati mladi društveniki: France Dermota (Francon), Joža Dermota (Jožman), Florijan Resman (Florjanček), Gregor Gašperšič, Janez Gašperšič (Jajtek), Lenart Zupan (Pastirčkov) in drugi.

Pleničar je imel smisel za oblikovanje privlačnih prireditev. Nastopi zbora so bili posebno atraktivni. Ni bilo sicer denarja za cele kroje, a so pevci vseeno navduševali s slovenskimi trakovi čez prsa in znaki slovenske trobojnice na temenu enotnih pokrival. Lahko si predstavljamo navdušenje poslušalcev, ko je ta zbor zapel Ipavčevo pesem »Domovini«, v kateri sta se postavila odlična solista Miha Eržen in Florijan Resman. Iz tega obdobja naj omenimo dva zborova nastopa, ki ju je Pleničar zabeležil v šolski kroniki. 2. decembra 1908 so proslavili 60-letnico vladanja cesarja Franca Jožefa, 11. aprila 1909 pa so skupaj z godbo spremili k zadnjemu počitku pomembnega rojaka Karla Pibrovca. Po sliki iz leta 1909 vemo, da so takrat peli: Lenart Zupan, Jakob Vidic, Polde Dobro, France Debeljak, Ljotze Dobro, France Prešeren, France Dermota, Lovro Zupan, Jernej Praprotnik st., Joža Dermota, Cene Strnad, Tone Gašperšič, Miha Eržen, Tone Bertoncelj, Jože Leš, Janez Gašperšič, France

Praprotnik, France Gašperšič, Miha Rajgelj, Tone Kramar in Jaka Pogačnik.

V tem času je obiskal Kropo Franc Kramar, zbiratelj ljudskih pesmi. Pri njem beremo: »Meseca junija 1910 sem se peljal v Kropo na Gorenjskem, kjer sta mi gospa Žmitkova in njena hčerka dokaj lepih starih božičnih in drugih zapeli. Tudi neki fantje in dekleta so mi v gostilni nekaj prav čednih zapeli.« Med njegovimi zapisanimi so največ take, ki jih sedaj ne poznamo več.

Pleničarjeve sposobnosti so menda še bolj kakor pri zboru prišle do izraza pri dramatik, čeprav je bilo že rečeno, da je vse panoge rad družil. Že leta 1907 je predlagal uprizoritev »Desetega brata«, a še ni bilo primernih možnosti, zato so se še nekaj let morali zadovoljiti z manjšimi deli. Zraven so iskali primerno rešitev in jo našli v dogovoru z gasilskim društvom, kar je omogočilo še bolj polno ljudsko kulturno življenje. Ljudski oder je dobil polovico prostorne gasilarne, dvorano pa so dali v zadržno skladišče. Društvi sta sklenili dogovor, po katerem mora prosvetno društvo plačati gasilcem po 20% od čistega dohodka vsake predstave. S posojilom hranilnice in posojilnice v Kropi so društveni delavci postavili oder, ki je bil po besedah Joža Solarja »krasen gledališki odrček, brez para v okraju in je zelo dvignil ugled Kropce«. Tudi Danijel Solar (r. 1898) se spominja takratnih dogodkov. Trinajstleten fantič je 1911 začel delati v tovarni. Ko je zmanjkovalo naročil, so delali le po 6 ur, pomagali pa so tudi pri zidavi odrca. Za otvritev odrca, ki je bila 15. avgusta 1913, je Pleničar pripravil igro »Strah v grajskem stolpu«. Nekdo je na gasilskem stolpu opazoval, kako prihajajo »cele procesije ljudi« z Jamnika, Černejce in po cesti. Sele po tem, ko so se poti spraznile, so začeli s pri-

reditvijo. Pred predstavo je zbor zapel par pesmi.

Tak je bil začetek obdobja, v katerem se je Pleničar neumorno posvečal odrskemu udejstvovanju, tudi takrat, ko je prva svetovna vojna zelo skrčila možnosti. Ves čas pa je delal tudi z zborom in mu dajal priložnost petja ob dramskih predstavah, ki jih je znal z glasbenimi vložki spetno pozitiviti. Od predstav naj bodo omenjene vsaj nekatere: »Legionariji«, »Naša kri«, »Andrej Hofer«, »Gospa Kordula«, »Dimež — strah kranjske dežele«, »Don Fernando — strah Asturije«, »Občinski tepček«, »Revček Andrejček«, »Damoklejev meč« in »Za pravdo in srce«.

Pravcati kulturni dogodek je pomenila predstava »Desetega brata« aprila 1918. Enajst let je torej moral čakati Pleničar, da je uresničil načrt za to uprizoritev. Nastopili so nekateri mlajši inteligenti, ki so se po končani vojni zaposlili v tovarni. To so bili Jože in Gregor Gašperšič, Janez Lazar, Slavko Sadar in drugi. Za uvod je »40 grl močan mešani pevski zbor« zapel pesmi »Zvezda mila je sijala« in »Nazaj v planinski raj«. Vodil ga je že J. Gašperšič. Najboljši poznavalec odrskega življenja v Kropi Joža Solar je zapisal: »Uprizoritev Desetega brata je pomenila v merilu kulture delavskega kraja pravo prelomnico in velik korak naprej, pričela se je nova stran v zgodovini domačijske delavske ustvarjalnosti. Nje sledovi segajo prav do našega časa.«

Po tem dogodku je delo na glasbenem področju počasi prevzemal J. Gašperšič. Pleničar je ostal pri odru. Jaka delitev je bila za napredovanje boljša, saj je bilo dela za enega preveč. Razen tega so bili Gašperšičevi načrti daljnosežnejši, osnovani na sistematičnem glasbenem izobraževanju

Del nastopajočih v Desetem bratu leta 1918

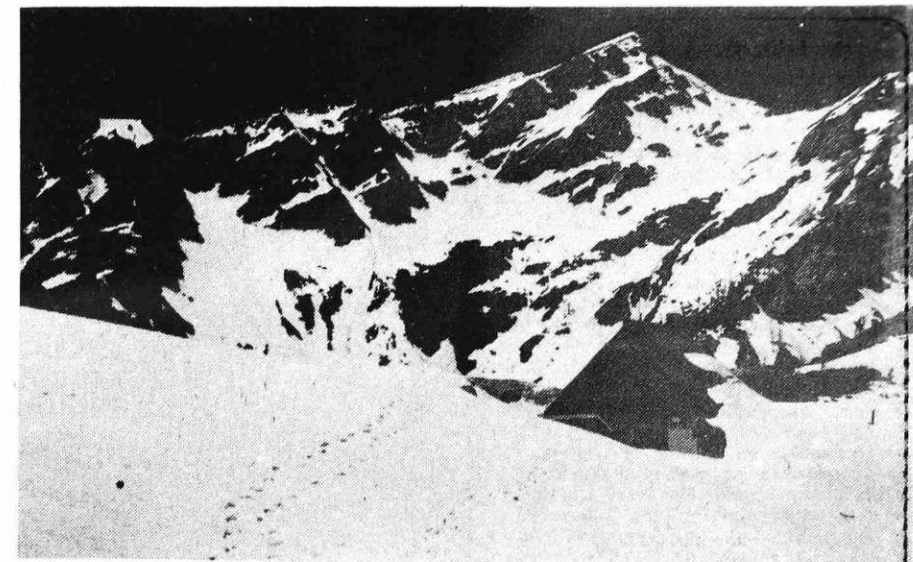

Po koncertu zbora in orkestra leta 1925

da to sploh ni več on, Riko Pugelj, da sploh ni več človek iz mesa in krvi, ampak samo še klavrn privešek te fabrike, še neutičen vijak te hrupne mašinerije okoli njega. Togo in leseno je stal tam sredi pisarne, sram ga je bilo širokih in zakrpanih delovnih hlač in težkih čevljev. Odsotno je poslušal mojstra, ki mu je dajal navodila za delo. Se ponoči se je ogledoval mesec na oknih njegove sobe, komaj nekaj ur je šele od tega, in bela albatrosova krila so mu rasla iz ramen, zdaj pa se zdi sam sebi kot kakšno strašilo v teh smešnih proletarskih cunjah, ne ve kam bi z rokami, ne ve kam bi s pogledom (on, ki je zmeraj s tako srditostjo udrihal čez lepo oblečene buržuje — pa ga to ni motilo, da ne bi vse svoje garderobe hodil kupovat v Italijo, ker se mu domača ni zdela dovolj dobra.) Zvezde so se mu poskrile, z mesečino obliki oblaki so se razpuhteli in peruti so mu ohromele, še preden jih je sploh utegnil razpeti in poleteti... **Bežati, tja bežati...** »Ah, le kam?«

Mojster ga je odvedel k peči, mu v roke potisnil lopato in ga pustil samega med delavci, ki so čakali, da se bojo vrata peči odprla in da bojo napolnili njeno požrešno žrelo z apnom, žveplom in kovinskimi legurami. Pred pečjo so bili železni boksi in v vsakem od njih je stal po en v azbest oblečeni delavec in metal polne lopate v peč. Riku, ki ni bil vajen težkega dela, so proti koncu že omahovale roke, vendar je iz gole trme vzdrljal, ker ni hotel zaostajati za drugimi. Globoko se je oddahnil, ko so se vrata peči slednjič zaprla in ga je vročina raztaljena litine nehala žgati v obraz. V umivalnico se je šel napit vode, da bi izpral jedki apneni prah, ki mu je sušil usta, nos in grlo. Potem se je vrnil nazaj v tovarniško halo in z rokami, prekrizanimi nad lopato obsedel na leseni klopi. Bolj kot je gledal svoje nove tovariše, pazljiveje kot jih je poslušal, bolj je bil prepričan, da ne spada mednje. (On, delavčev sin, ki je zrasel v senci fabriških dimnikov in je imel zmeraj polna usta revolucionarnih proletarskih gesel.) Prava fizična groza ga je obšla ob misli, da bo zdaj vse poletje in vso jesen, dokler se ne izteče njegova pripravniška doba, metal apno v ta nenasitna žrela peči, preden si bo končno prislužil črno haljo, s katero bo potem postopal po pisarnah, premetaval nekakšne ničeve papirje po zaprašenih mizah in predalih, se smejal neslanim šalam svojih sodelavcev, kimal nadrejenim in rohnel nad podrejenimi. Strašila ga je misel, da bi to lahko trajalo leta in leta in da bi mu v takšnem brezplodnem življenju minila mladost. Že je videl samega sebe z vencem sivih las okoli gole lobanje, kako se še vedno mota po tem istem obratu v črni zamazani halji, kako izgovarja iste prazne besede, se smeje istim plehkim šalam, kot je to počel že pred desetletji.

Zunaj za sajastimi okni pa poletje, sonce, mlada in jedra dekliska telesa po pločnikih, parkih in rečnih bregovih! Tako je Riku minil prvi siht. In minil je tudi drugi in tretji in peti in deseti. Riko se je počutil v fabriki iz dneva v dan bolj nesrečnega in zapostavljenega. Zaman je upal, da se bo sčasoma privadil; da se mu bo sčasoma vse to zdelo samoumevno, če ne že dobro in potrebno — to šklepetanje budilke ob petih zjutraj, ta muka vstajanja in oblačenja, to zmeraj enako težaško delo v livarni, ta prah, ki se mu je zajedal v nosnice, pljuca in oči. Večkrat so mu prihajale na misel dedove besede iz časov, ko je šel hodil v šolo in je med počitnicami zahajal k starim staršem na deželo: Treba je živeti in se prebijati skozi to življenje, kakor ti je pač namenjeno. Svet ni paradiž in nikoli ne bo. Treba je gristi, gristi, dokler imaš še močne in ostre zobe, dokler imaš še kaj moči v kitah. Zdaj moraš poprijeti, zdaj ko si mlad si moraš urediti brlog, potem boš pač ležal, kakor boš ležal. Nihče ti ne bo pomagal. Nihče ti ne bo polagal mehkih

Franci Sluga: Panorama s pošarsko kočjo na Vršču

blazin pod glavo, ko si jih sam ne boš mogel več. Je že tako na tem svetu.

Toda te starčeve modrosti so njegove-mu vnuku bore malo pomagale. Že ko je na koncu sihta čakal, da se bojo odprla fabriška vrata in ko je potem po popoldanski vročini skupaj z drugimi ves zbit od dela drsal proti domu, ga je bilo že vnaprej strah prihodnjega jutra, prihodnjega sihta. Pri nobeni stvari se ni mogel sprostiti: ne pri kopanju v bližnji reki, ne pri branju knjig, ne pri večernem posedanju v gostilni. Saj je tako in tako vseeno, si je dopovedoval, ko pa bo treba zjutraj spet na siht. Kmalu mu je večina popoldnevoval minevala v topem, brezdelnem poležavanju in strmenju v strop. Fabrika je legala nanj kot težek svinčen zvon, ovijala je okoli njega svoje lepljive lovke in ga dušila.

Minila sta dva meseca. Poletje se je že nagibalo v jesen, zaveli so prvi hladni vetrovi in deklisce so vroče hlače zamenjale za daljša krila in hlače. Riko je zadnje tedne zmeraj več pil in ponočeval in gospodinja ga je zmeraj pogosteje opominjala zaradi nerada v sobi. Po vseh kotih so se razpredale pajčevine, namizni prt je bil na več mestih prežgan s cigaretinimi ogorki, pod posteljo in za omarami pa so vsevpred ležale umazane spodnjice, hkrati s starimi časopisi, pomarančnimi olupki in mareličnimi peškami. (Oh, kje si mamica zlata, da poskrbiš za svojega sineta?)

Potem pa se je le zgodilo: nekega deževnega ponedeljkevega jutra je Riko v sveti jezi nad vsem, kar se je dogajalo v njem in okrog njega (tej jezi je prav gotovo botrovalo tudi dejstvo, da je šel v nedeljo zelo pozno spat in da je imel hudega mačka) zgrabil budilko, brž ko je začela zvoniti in jo z vso močjo tresčil v tla. Iz njenega razbitega ohišja so se prikotale medenina-sta zobata kolesca, vzmeti so zanihale v prazno, kazalci so se skrivili in sprednja šipca se je razletela na tisoč drobnih kosčkov. Zdaj, ko je ura onemela in obstala, se mu je zdelo, kot da se je hkrati z njo zastavil tudi čas. Glavo je skril nazaj pod odejo in znova zaspal. Spal je do desetih dopoldne — kot otrok, z lepim, nedolžnim in do vsega brezbriznem nasmeškom na obrazu.

Ko se je prebudil, ga je zapekla vest, toda poti nazaj ni bilo več (vsaj on je ni videl). Kako naj opraviči pri šefu svoj izostanek z dela? Hkrati pa je začutil tudi olajšanje, da je vendar že enkrat postavil piko na i; — saj je bilo že tako in tako jasno, da je s to fabrikco opravil; šef ga je bil namreč že nekajkrat zalotil, ko je ležal na klopi za boksi; seveda saj so tudi drugi poležavali, kadar ni bilo dela, toda bili so toliko pametni, da so vstali, ko je prišel šef, in

hitro prišli za lopato, sprenevedajoč se, da delajo, pa čeprav so bila vrata peči zaprta. Riko ni nikoli mogel razumeti tega: stapi delavci, ki so imeli za seboj že dvajset ali trideset let delovne dobe, so skočili pokonci kot mačke, iz strahu pred šefom, ki se je bli mogoče komajda takrat rodil in kakal v pleničke, ko so oni s svojimi drobnimi deškimi rokami vrgli že prve lopate legur v te peči.

Riku je bilo že dolgo jasno, da v tej livarni ne bo naredil poklicne kariere in je bilo torej prav vseeno ali se poslovi od nje zdaj ali mogoče kdaj pozneje. — Bolje zdaj, kot pozneje. Norme ne dosega, čeprav se trudi (bolj zaradi prestiža kot zaradi česa drugega), šefov pristrani odnos do njega se je že prvi teden ohladil in tudi tovariši lopatarji ga že postrani gledajo, ker ne navija ne za Hajduka in ne za Zvezdo in se tudi nasploh precej nerad udeležuje njihovih debat. Na sumu ga imajo, da se hoče postavljati nadnje, da se ima za nekaj boljšega (pravzaprav je bilo to popolnoma res, čeprav si še sam tega za nič na svetu ne priznal); da jim s svojo lenobo kvari skupinsko normo in ga zato še bolj priganjajo k delu. In nihče od tistih, ki v modrih haljah postopajo po obratu in pisarnah, mu ničesar ne omeni o povišanju, čeprav s svojo pripravniško plačo v tem mestecu bolj krkuje kot živi. Spoznali so pač, da z njim ni nič, da se premoalo posveča svojemu delu (pa tudi sodelavcem) — in ga prepuščili samemu sebi.

In tako je tehnik Riko Pugelj napolnil svojo potovalko s ponošenimi in umazanimi cunjami, z nekaj scefranimi knjigami, tranzistorjem in majhnim električnim kuhalnikom (ki ga vse te mesece ni ni enkrat uporabil), šel v fabriško pisarno in delavsko knjižnico, se poslovil od gospodinje in se odpravil naprej v beli svet, išoč sramo in denar — predvsem denar. Klátil se je po različnih mestih te dežele, v vsakem je ostal nekaj mesecev, dva, tri, največ po letu; najel si je skromno sobo pri kakšni stari pokljasti vdovi, se zaposlil v kakšni zakotni tovarnici, potem pa kar na lepeh — izginil. Šel je brž, ko je začutil, da mesto steguje po njem svoje kremplje, da si ne hoče podrediti in vzeti zase. Zgodilo se je, da so ga zaradi nediscipline in predzročnosti do nadrejenih vrgli iz podjetja; zgodilo pa se je tudi obratno: da so ga zaradi pridnosti in prizadevnosti, ali pa zaradi njegove srednješolske diplome, premestili na boljše, odgovornejše delovno mesto; — v vsakem primeru je šel. Včasih je šel tudi zaradi gospodinje, če je brskala po njegovih

»Bilo je 9. marca 1945. Ta dan vsa leta posej praznujem in premišlujem noro, nepotrebno nesrečo, ki so jo povzročila tik pred koncem vojne zavezniška letala. Noro, pravim, ker so bombe odvrgli na Trnovo in Mirje, kjer ni bilo najmanjšega vzroka za napad. Tistega dne dopoldne ob pol devetih je bilo dano znamenje, da se bližajo zavezniška letala. Letala niso šla nad Ljubljano, zato nismo šli v zaklonišče. Po obedu smo še čakali, kaj bo. Ker dolgo ni bilo sledu, so v sobah ali vrtovih delali kakor ponavadi. Ura je bila tri popoldne — tedaj bolj začutim, kakor zaslilišilen udarec z omamnimi pritiskom. V hipu sem bil prepričan, da je padla na streho bomba. Obrnil sem se proti oknu. Videl sem, kako se je okvir in vse leseno ogrodje v oknu v kosih zdrobilo, kako se je zrušila in odprla stena ter se vdrl strop od nadstropja. Glasu rušenja nisem dojel nobenega. Moj sluh je bil od pritiska že tako omamljen, da se slušni živci niso več odzvali. Nato sem omahnil.

Začutil sem strašne klešče, ki so me oklepale in stiskale vse telo. Toda iz gramoza mi je molela desna roka kvišku, kakor jo dvignemo ob padcu. To je bil dokaz, kako hipoma sem bil zasut. Dognati nisem mogel, kje sem. Morda na dnu ruševin. Trudim se, da bi morda zganil z nogami. Tedaj se mi zgane iz gramoza štrleča desnica. S težavo sem jo upognil in z njo dosegel desno oko, skušal sem ga odpreti. Ni šlo. Vse je bilo zalito s krvjo. Počasi sem ga vendarle odprl. Kakšna sreča! Nad seboj sem zagledal skozi strop in streho jasno nebo.

Po dveh mesecih sem se vrnil iz bolnišnice. Videl sem porušeno bajto, toda še mar mi ni bilo, kajti imel sem še življenje in živeti je neskončno lepo.

Finžgar je umolknil, zamišljen nad ugotovitvijo o življenju. Ker je bil pri roki fotograf, sva se skupaj fotografirala. Slike, ki jih imam še danes, so mi ostale v dragoceni spomin.

Devetega marca 1945 je Finžgar doživel napad zavezniških letal. »V spalnici, kjer sem bil zasut, je bilo do zadnjega kosa vse uničeno: hrastova postelja, dve težki jeseni omari, knjižne police, klečalnik, miza, stoli — vse okrog mene same treske. Koliko knjig je bilo razcefranih, prestreljenih, pisalni stroj zmečkan, ura budilka in velika nihalka uničeni. Če so debele knjige prestreljene, vem, da jih je prebil jekleni ukršek bombe.«

Edo Torkar

ZGODBA O RIKU PUGELJU

V silni želji, da bi čimprej vzfrtjal iz domačega gnezda mamici izpod krila, se je devetnajstletni Riko Pugelj, takoj ko je končal srednjo šolo, komaj en teden po slovesni podelitvi diplomskih spričeval, s potovalko v roki in z nekaj deset jurji v žepu vsedel na vlak in se odpeljal v neko majhno belokranjsko mesto, kjer ga je že čakala majhna pripravniška službica v neki majhni zastareli livarnici.

Bil je vroč, peklenko vroč zgodnje julijski dan, ko je vlačil svojo prtljago s kolodvora v svojo sobo na trgu sredi mesta. To je bilo tisto poletje, ko so mlada dekleta nosila vroče hlače in je Mišo Kovač na Splitskem festivalu zmagal s svojo »Proplakat če zora« in je v Braziliji črni nogometni biser Pele odigral poslovlino tekmo za svojo reprezentanco; novopečeni tehnik Riko Pugelj pa je bil star devetnajst let, tri mesece in en dan, in tisto noč je prvič v življenju ležal pod tujo streho. Gledal je venkaj skozi odprto okno v jasno poletno noč, prisluškoval pasjemu laježu in zateglemu, neubranemu prepevanju zapoznelih vinskih bratcev. Globoko je dihal od sladkega vznemirjenja, ki se mu je prelivalo po žilah, vroče fantovske solze so mu žgale oči. Bil je sam, neodvisen in svoboden, končno! Velika, bela albatrosova krila so mu rasla iz ramen in njegov duh se je že dotikal tistih zadnjih daljav, ki so se začenjale tam za tistimi modrikastimi oblački nad črno gmoto roških gozdov. S pomilovanjem je pomislil na svoje sošolce, ki se bojo vsi zaposlili v domači tovarni čez cesto, tam, kjer se že dolga leta udingajo njihovi starši, ali pa se bojo z jutranjimi avtobusi vozili v Ljubljano študirat. Nič novega si ne upajo začeti! Njihova mladost se je osula, še preden se je utegnila razcveteti. Nihče si ne upa čez! Brez domišljije so ti njegovi sošolci, brez poleta, brez korajže. Zajtrk, ki jim ga zjutraj mama prinese v posteljo, jim pomeni več kot vse pustolovščine na tem svetu. Njihova telesa so lena in počasna, to je mogoče prav dobro videti pri urah telovadbe, in v žilah se jim pretaka sirotka namesto kri. Med poukom trepetajo pred spraševanjem, v odmorih pa se bahajo z žganjem, ki ga niso popili, s pretepi, ki se jih niso udeležili, z ženskami, s katerimi niso spali.

Tako je Riko zviška razmišljal o svojih sošolcih. Vsakega posebej je potisnil globoko v njegovo lastno blato, tako da je izmed vseh ostal čist in neomadeževan samo on, Riko Pugelj, najlepša in najdržnejša žival pod soncem. Tisto noč je v soju mesečine zapisal v svojo beležko Mallarmejeve stihe, ki jih je našel v šolski citanki: »... Bežati, tja bežati...«

Vsa tista noč mu je minila v sanjavih blodnjah, v sebičnem in mehkužnem milovanju samega sebe. Vse do svitanja se je samovšečno naslajal nad svojim telesom, ki je nago ležalo med belimi rjuhami, nad svojimi komaj poganjajočimi brčicami, nad svojimi dolgimi lasmi. Koliko truda ga je stalo, da je te svoje dolge plave kodre ubranil pred ravnateljem in razrednikom, ki sta ga celo leto pošiljala k frizerju, zato jih je zdaj še bolj ljubil. Ko jih je gladil z rokami, je čutil, kako mu mehko in svilnato polzi po med prsti. Najdaljše in najlepše lase bom imel v tem mestu, si je domišljal. Vsi fantje mi jih bojo zavidali in vse punce bojo ponorele za njimi.

Ko mu je zjutraj, tisto prvo jutro toliko zelene in sanjane samostojnosti, budilka zadržala svojo lajnasto pesmico in se je zunaj prebujal svež poletni dan z vstajenjem sonca in ptičjim cvrkutanjem, si je

Riko še dolgo pokrival glavo z odejo, želeč si, da bi urni kazalci, ki so toliko časa neusmiljeno mrcvarili nočno tihoto, obstali, da bi obstalo tudi sonce, da bi obstali avtomobili spodaj na cesti, da bi obstale vse stvari v tistem, nepremičnem ždenju, dokler se ne bi do siteda naužil te noči. Toda nič ni pomagalo: ura je tekla naprej, sonce se je dvigalo, avtomobili so še kar naprej brenčali pod njegovim oknom. Jutro mu je ukradlo sanje, ga vrglo iz postelje, mu z mrzlo vodo umilo obraz, razčesalo lase, ga obleklo v svežo srajco, mu očistilo čevlje in ga pognalo v zgodnji predšitni vrvež ven na cesto.

Riko je gledal v tla, ko je skupaj z desetimi drugih delavcev hitel proti tovarni v predmestju. Ljudje so bili brez dvoma utrujeni, sinoči so pozno v noč gledali televizijo, topo so zrl predse; mogoče so razmišljali o sanjah, ki so jih sanjali ponoči in vezali potrgane niti med posameznimi prizori. Nihče se ni kaj dosti menil za visokega, mladega, dolgolasega tujca, ki je šel skupaj z njimi isto pot na vsakdanjo tlako. Vendar je Riko vseeno v vsakem pogledu, ki ga je začutil na sebi prebral škodoželjno misel: Tudi ti, seveda! Tudi tebi zveni budilka ob petih zjutraj. Tudi ti moraš uklanjati svojo visoko nasajeno glavo, da lahko živiš. Tudi ti boš sčasoma začel lizati riti, ko si boš zaželel živeti še bolje. Morda jo boš lizal prav meni... Kaj se pa vendar sprenevedaš? Nikogar ne boš pretental s to svojo puntarsko grivo, s sliko Che Guevare na hrbtu in s srepim bleskom v očeh. Aha, si telebnil z oblakov, ti sanjač, vendarle? Mar zjutraj tudi tebi budilka ne da, da bi do kraja dosanjal svoje lepe sanje? Jih tudi ti splakuješ s sebe z mrzlo vodo, izpod pipe, da te čez dan ne bi motile pri služenju denarja? Saj smo vedeli, saj smo vedeli. Zmeraj pride zima in vsaka kopriva pozebe, slej ali prej. Kaj pa spet tako srepo gledaš? Saj te poznamo, ne bojimo se te. Zdaj si skupaj z nami v dreku, skupaj smo v tem pacastem proletarskem dreku, tovariši smo si, bratje skoraj! Zdaj nisi več sam, zdaj si z nami, enak si nam. Pomagali ti bomo, če le ne boš skušal vzdigovati nosu, če le ne boš preveč visok. Potem jih lahko dobiš po betici! Potem boš sam, nikomur ne boš več tovariš, nihče ti ne bo več pomagal, če te bo spodneslo. Bolje, da ostaneš kar z nami v jati. Saj ni tako slabo kot je videti. Tudi takšno življenje pozna svoje skrite koticke — lepe in tihe in včasih celo razburljive. V sobotah in nedeljah si še vedno lahko privoščiš kakšno malenkost od življenja...

Tisti prvi dan v fabriki mu je bilo tako, kot da je prišel v zapor ali kazensko taborišče. Šef ga je predstavil sodelavcem in v hrušču, ki je prihajal iz hale in ki ga tanke aluminijaste stene mojstrove pisarne seveda niso mogle povsem zadržati, so si stiskali roke in izgovarjali imena — ki jih je Riko seveda sproti pozabljal. To so bili tehniki in mojstri, njegovi bodoči sodelavci, v modrih in črnih delovnih haljah, vsi stari tam okoli petindvajset, trideset, petindeset let.

Šef mu je napisal skladišni listek za delovno obleko in zaščitna sredstva, in to je bilo za Rika spet novo razočaranje in ponižanje. Pričakoval je, da bo dobil haljo, skladišnik pa mu je porinil v roke že ponošeno in izprano delovno obleko, usnjen predpasnik, težke delovne čevlje z železnimi ščitniki za prste, rokavice, očala in vrh vsega že prav tako ponošeno ognjevzdržno obleko iz azbesta. Ko je v garderobi navlekel vse to nase in je prišel tako napravljen nazaj v mojstrov pisarno, se mu je zdelo,

novih ljudi, pripravljenih, da se z vso vne-
mo posvetijo zahtevnim nalogam. Ko so
1919 proslavili kralja Petra I., je zbor pel
pod Pleničarjevim vodstvom, in sicer do-
moljubne pesmi: »Povejte, ve planine«,
»Morje adrijansko«, »Hej Slovani« in »Na
straži«. V istem letu so gasilci obnovili po-
godbo z društvom. Za dobo 50 let so dali na
razpolago prostor, zahtevali so pa 10 % od
dobička, če se društvo izseli, pa mora spravi-
ti gasilarno v prvotno stanje. To pogodbo
so 3. 11. 1919 v imenu društva podpisali:
predsednik Matija Lazar, tajnik Jože Gaš-
persič, blagajnik Joža Solar in člani odbora
Janez Rajgelj, Franc Petrač, Filip Legat,
Joža Dermota in Joža Bertonec. Do kon-
ca vojne so bili društveni prostori v »fovsar-
itnici«, pri Vrenkotu (današnja št. 28),
potem so jih prenesli čez vodo na trg, kjer
je imel svojo gostilno Troha, v Vretenovo
hišo, kjer so pozneje bivali Legatovi (šte-
vilka 62). V zgornjih prostorih se je odvi-
jalo živahno društveno življenje fantov-
skega in ženskega odseka. Poleg že znanih
dejavnosti se je tedaj posebno razmahnila
telovadba. Poskrbeli so za razne tečaje in
predavanja. V istih prostorih so bili tudi
recitacijski večeri, ki jih je samostojno pri-
pravil Stanko Smitek. Zbor je še vedno
vadel v šoli. P. Dermota se spomni, da je sli-
šal vajo, kako so se učili »Morje adrijan-
sko«. To so bile zadnje vaje, ki jih je še imel
Pleničar, potem je zbor prepustil Gašper-
šiču. Ta je želel glasbeno življenje pope-
striti. Ob sposobnem zboru naj bi imeli tudi
orkester, ne godbo, ampak majhen simfo-
nični ansambel, ki bi bil pripraven tudi za
združeno vokalno instrumentalno nasto-
panje. To so višji cilji. Kdor se jih premiš-
ljeno loti, ve, da ga čaka ogromno delo, pol-
no čeri in razočaranj; uspeh in zadovolj-
stvo pa nista zagotovljena. Lepi prireditvi
so Kroparji prisostvovali ob 25-letnici Za-
druge 4. julija 1920. Na predvečer je igrala
pihalne godba iz Selc, prav tako na sam
dan dopoldne. Osrednjo proslavo sta pri-
pravila pevski ter dramski odsek društva.

Leta 1921 je Pleničar odšel v Radovljico
za upravitelja šole. Iz pošte, ki jo je Gaš-
persič dobival takrat od društvenih članov
na Dunaj, vemo, da so v Kropi nameravali
imenovati ga za častnega člana. Do tega ni
prišlo, a Pleničar bi po vsem, kar je storil,
to zaslužil. Njegov odhod so Kroparji obža-
lovali. J. Solar je z zapisom ohranil kratek
dvogovor, ko je nek postaran mož povpra-
šal: »Joj, kaj sem slišal, gospod Pleničar!
Ali je mogoče? Da boste šli iz Krole?« Ple-
ničar: »Res grem, res!« »Ja, ali greste s co-
kem pokam?« »Samo s pokam« — je kon-
čal razgovor nadučitelj. Prva leta za njim
so se kot režiserji menjavali Valentin Oblak
(režiral je »Učenjaka«, ki so ga dobro igrali,
a je bila »igra pretežka za ljudi«), Jože
Gašpersič, Janez Lazar, Janez Rajgelj in še
kdo. Prišel je čas, ko je na glasbenem po-
ročju prevladovala »Zvezda«, na dramati-
skem pa so se ob Pleničarjevi dediščini
kalile nove moči za nov razmah, ki je pre-
podil strah pred stagnacijo. Že na začetku
so skušali uresničiti načrte za nove in večje
društvene prostore. Na eni od telovadnih
akademij v skladišču so si obiskovalci v
majhnem paviljončku za nekaj drobiža
lahko ogledali načrte za bodoči dom. Na
paviljončku je bil napis »Pogled v bodoč-
nost«. Akcijo je vodil Viktor Solar, vendar
iz nje ni bilo nič, tudi načrti so se poraz-
gubili.

Nekaj let pozneje so se vodeči prose-
tarji znova lotili načrtov za dom. Dogovo-
rili so se z Avscem, leškim županom, ki se je
iz veselja ukvarjal tudi z arhitekturo. Po
njegovi zamisli bi dvorano zgradili v salonu
Klinarjeve hiše, del stropa bi odstranili in
tako dobili galerijo, oder pa bi potisnili
v breg za hišo. Tudi ta zadeva je običala
v predalu.

Ce strnemo delo Pleničarja, ki je 1925 še
eno šolsko sezono prebil v Kropi, vidimo,

(Nadaljevanje na 16. strani)

»Zvezda« leta 1913

Kropa med obema vojnama

Kvartet »Kropa« z leve proti desni: E. Resman, S. Legat, A. Dermota, J. Debeljek

da ga moramo obravnavati z vsem spoštovanjem. Ves čas je ohranil požrtvovalnost in vztrajnost, kjerkoli je vodil delo ali pa le sodeloval. Pripravljal je po več predstav letno, neprekinjeno vodil zbor, bil pri gasilskem društvu in godbi. Vse to je zmoželo kljub napornemu delu v šoli, kjer je tudi gojil petje in učence spoznaval z narodno pesmijo. Tudi pri tem, ko jih je karal, se je izražal »glasbeno«: »Šišite planke citrat!«. Ne smemo prezreti, da je po 1911 celih 10 let vodil zraven vse naštetega še Obrtno nadaljevalno šolo, ki je Zadrugi dajala potreben kader, mladim pa možnost, da so se po končani osnovni šoli lahko naprej izobraževali – po končanem vsakodnevem delu seveda.

Pleničar je bil aktiven do zadnjega. V visoki starosti je bil knjižničar na Akademiji za glasbo. Zelo rad je pripovedoval o letih, ki jih je preživel v Kropi. Ni pa mogel razumeti, da je šola šla iz kraja. Ob koncu se misel, ki naj zaključí poglavje o dobi okrog Pleničarja. Bi ne bilo prav, da bi tudi on – podobno kot Kovšca – dobil vsaj skromno obeležje? Ploščo, ki jo ima Kovšca, pa bi kazalo prestaviti drugam, saj je nesmiselno, da je »skrita« v – zdaj – privatnem stanovanju. Morda pa se bo našla še boljša rešitev za celo stavbo, eno najpomembnejših kroparskih hiš.

ZVEZDA

Načrti za ustanovitev orkestra so se zavlekli, ker je J. Gasperšič odšel študirat na Dunaj. Ko se je maja 1921 vrnil, je prinesel nekaj violin, nabavili so še violo, violončelo, kontrabas ter par pihal. Le redki posamezniki so že poznali note in po malem znali igrati na kako glasbilo. Tako se je France Gasperšič že pred vojno pod nadzorstvom starejšega brata učil igrati na harmonij po klavirski šoli A. Foersterja. Brat Filip je še pri V. Zmitku dobil nekaj violinskega pouka, pa tudi na harmonij je – čeprav le bolj po posluhu – marsikaj zaigral. Dober muzikant je bil tudi Lojze Dobre, ki je bil harmonikar, v orkestru pa je dobil violončelo. Drugi pa so se v glavnem prvič srečali z instrumenti in notami. Takoj so pričeli s poukom in vajami. J. Gasperšič je učil vse od flavte, klarineta in godal, pozneje še trobila. Z vsakim posa-

meznikom je imel pouk večkrat tedensko. Vadili so seveda vsak dan tudi sami zase. Kmalu so prišle na vrsto skupne vaje. Najprej so bile v Potočnikovi hiši, kjer je Gasperšič takrat stanoval, pozneje v novem stanovanju pri »Cenetu« (hišna št. 8), nazadnje v Klinarjevi hiši. Res so morali pridno delati, da so lahko pozimi že nastopili. Dirigent si je naprtil težko breme, saj mu je poleg pouka in vaj veliko časa vzelo pripravljanje glasbenega programa. Treba je bilo komponirati, prirejati tuje skladbe, prepisovati note za cel orkester in še za zbor. Ta stran njegovega dela bo malo bolj podrobno opisana na drugem mestu. Pozimi 1921/22 je orkester »Zvezda« torej začel nastopati. Igrali so ob različnih priložnostih, največkrat pa med odmori odrskih uprizoritev. Na sliki, ki je iz leta 1923, so: violinisti France Dermota, Tone Lazar, Filip Legat, Joža Zupan, Valentin Prezeli, violončelist Lojze Dobre, basist Jur Legat ml., klarinetist Valentin Petrač, flavtist Tone Kržišnik, dirigent in violinist J. Gasperšič ter France Gasperšič, ki je igral harmonij. Na sliki manjkata violist Stanko Legat in violončelist Filip Gasperšič.

Dirigent se je kmalu odločil, da pomnoži orkester z novimi instrumenti, zlasti s trobili. Opustili so harmonij in F. Gasperšič se je naučil flavto in pikolo. Jernej Dermota je postal klarinetist, Karel Dakol je dobil tolkala, Janez Petrač pozavno, Miha Rajgelj in Lojze Gasperšič pa rog. Franc Kržišnik se je takrat učil pri čevljar-skem mojstru Gasperinu. Dirigent je prišel prositi zanj, da bi smel hoditi na vaje in Kržišnik je postal trobentar pri »Zvezdi«. Vsi niso bili enako vztrajni in nekateri so kmalu »obupali«. »Zvezda« je kot simfonična skupina – sicer ne velika – zahtevala v kratkem času precej tehničnega znanja, dosti več kot pihalna godba. Ni čudno, da ta ali oni ni zmoželi zahtev ali pa mu je enostavno zmanjkalo volje. Spored, ki ga je orkester izvajal na svojih nastopih, bo opisan pri obravnavanju skladateljskega dela J. Gasperšiča. Med domačimi nastopi je najbolj ostal v spominu koncert iz leta 1925. Z orkestrom je koncertiral tudi mešani zbor, ki ga je to pot vodil Vinko Rupret, takrat učitelj v Kropi. Nekaj podatkov o »Zvezdi« vsebuje tudi zapisnik GD. 15. marca 1924 je to društvo dovolilo uporabo glasbil, ki so ostala še od gasilske godbe. Šlo je za veliki in mali boben, tri-

F. Solar (1868-1949)

angel, činele, flavto, taktirko, 10 pultov in 10 stolov. 13. julija 1924 pa so na svoji seji sklenili, da bo pri gasilski vrtni veselici igrala godba »Zvezda«.

Orkester je trikrat gostoval v Trzinu, Preski in Železnikih. Kot se spominja F. Gasperšič, ki je za tržiški nastop prišel iz Maribora, kjer je služil vojsko, to niso bili samostojni orkestrovi koncerti, saj je sodelovala tudi igralna družina. Razmere so se leta 1926 naglo spremenile. Nekaj orkestrašev je odšlo k vojakom, dirigent pa je s prevzemom vodstva Zadruga dobil nove dolžnosti, zaradi katerih mu ni bilo več možno angažiranje v prosvetnem delu, polovičarstva pa tudi v amaterizmu ni maral niti priznaval. Doba delovanja »Zvezde«, salonskega orkestra, kot se takemu manjšemu simfoničnemu ansamblu reče, res ni bila dolga, nedvomno pa je v smislu kvalitete predstavljala enega največjih dosežkov bližnje amaterske izvajalske prakse v 20. stoletju.

SVOBODA

Po prvi vojni so se tudi v Kropi vse bolj pogosto javljala napredna mišljenja, a je država tako organizirano politično življenje kmalu prepovedala. Šele po letu 1925 so se spet pokazale možnosti za ustanovitev društva. Pobudo in nasvet je dal Stane Zagar, ki je bil takrat že učitelj na Dobravi. Njegovi sodelavci so zbrali več somišljenikov in namesto stranke, za katero ni bilo dovoljenja, so 1926 ustanovili društvo »Svoboda«. Ustanovitvi, ki je bila 16. maja, je prisostvoval tudi znani slovenski politični delavec dr. Henrik Tuma, predsednik Zveze Svobod za Slovenijo. Svobodasi so se povezali z Javornikom, Jesenicami in Lescami, kjer so že imeli taka društva s telovadnimi in glasbenimi sekcijami. Da bi zakrili politične ambicije društva, za predsednika niso izbrali Florijana Resmana ali Janeza Strgovška, kakor je bilo prvotno mišljeno. Prvi predsednik je bil Franc Pesjak. Društvo je najprej pripravilo knjigovodski tečaj, ki ga je vodil prof. Fran Zupančič, udeležila pa se ga je večina članov. Predsednik pevske sekcije je bil J. Strgovšek. Za dirigenta so dobili Srečka Gostiča, strica znanega tenorista Josipa Gostiča. Doma je bil blizu Kamnika, končal ljubljansko orglarsko šolo, kot izučen krojač pa v službi na Jesenicah pri »Zvezdi«. Bil je tudi talentiran basist. Vaje so najprej imeli pri Solarju, ki jim je dal na razpologo prostor in harmonij. Kmalu so se z vajami preselili v drugo nadstropje Klinarjeve hiše, od tam pa v salon prvega nadstropja. Prostor so imeli zastoj, le za kurjavo so morali sami prispevati. Z vajami so začeli konec septembra 1926. Imeli so jih ob nedeljah od 8. do 12. ure. Ker je bila le ena tedensko, je bila dolga in naporna.

(se nadaljuje)

Klinarjeva hiša, v kateri je delovala Svoboda

Črtomir Šinkovec ZADNJE SREČANJE S FRANOM S. FINŽGARJEM

»Eno spoznanje pa mi je bilo potovanje skozi dobo življenja, to namreč: Človekovo življenje in življenje človeštva sploh je tako skrivnostno zapleteno in skrotovičeno, da ga nobena učenost ne bo razvozljala. Kdor misli, da bo zlasti z nasiljem napel človeka na en in isti vzorec, je v hudi zmoti...«

Te modre in spremne besede je napisal na čelo spominov »Leta mojega popotovanja« nekdanji Dolenčev študent, kajzarjev sin Fran S. Finžgar, ki se je rodil v Doslovičah pri Breznici na Gorenjskem in po enaindevetdesetletnem potovanju čez zeleno in sončno in sivo, pa temno poljano življenja, prestopil roh večnosti pred sedemnajstimi leti, drugega junija 1962 v Ljubljani.

V zori svojih dvaindvajsetih let je zastavil pero kot človek, »ki je presneto dobro čutil, kaj je lepota in kaj je javnost«. Od tistih dob je vedel, da ima resnično književno delo nalogo, da ustvarja dela, ki so po obliki, po zgradbi in ideji umetniška in imajo prav zato večno življenje. Vedel je, da je resničen pisatelj oblikuje dušo in srce človeka, zasleduje dejanja, ki nekako usodno potekajo. Osrednji vir mu je bil vedno naš človek, kakršenkoli že v večnem boju, delu, trpljenju, zmoti in hrepenenju po resnici in lepoti in dobroti. Vedel je, da je prva dolžnost pisatelja, če ima vso popolnost jezika in spretnost oblikovanja, da je odkritosrčen, naraven, nič zlagan in v tem najholy prepuščen... In Fran S. Finžgar je bil ves svoj v besedi, v slogu, živel je s svojimi ljudmi, ki jih je oblikoval, z njimi trpel, jokati in se smejati, se boril in omahoval. V svojih delih se je boril za ideje, zakaj brez idej bi bila knjiga brez duše, brez srca, pogrešala bi življenjske toplotne.

Fran S. Finžgar je bil ljudski pisatelj v pravem pomenu te besede. Vzgojitelj in umetnik je bil v črticah in povestih, v socialnem in zgodovinskem romanu in v pisanju za mladih. Kot dramatik je napisal naše najlepše ljudske igre. Kot malokdo doslej je obogatil slovensko književnost.

Pisatelja Finžgarja sem obiskal v dneh, ko je pisal zadnja poglavja svojih spominov. Ljubljana je bila bela od snežne odeje, v južnih vetrovih je vel duh po prvi pomladi. To pa je čas, ko se začenja najlepši lov – lov na divjega petelina. Obiskal sem pisatelja v njegovem domu ob Gradaščici, ki je bil bombardiran tik pred osvoboditvijo. Našel sem ga v sobi. Sedel je za mizo in pisal spomine iz svojega življenja, spomine na deda, očeta in mater, spomine na znanca in prijatelja, ki so spremljali njegovo življenje od mladosti do smrti. Klub svoji starosti je Finžgar prav pravcat korenjak, pristna gorenjska korenina: Nasmehnil se je prožno vstal, a kljub temu dejal:

»Glej, v miru in pokoju, kakor vi-diš, preživljam »voja stara leta.« Na-

to je še pobrskal sem in tja za slušnim aparatom in ko ga je našel, sva sedla in beseda je stekla.

S Finžgarjem si nisva bila popolna neznanca. Že zelo mlad sem mu tam iz Idrijskih hribov, pošiljal v oceno svoje literarne prve. In Finžgar mi je na vsako pismo vestno odgovarjal in mi dajal poguma v črnih razmerah orstran državne meje. V prijateljskih odnosih je bil tudi z mojim stricem Ivanom Grudnom, profesorjem v Ljubljani. Mimogrede sva o tem obudila spomine, jaz pa sem pogovor preusmeril in dejal: »Začenja se lov na petelina.« sem povzel. »Vi pa ste tak lov tako lepo opisali v svoji noveli Na petelina prav ta najlepši lov.«

»No, zapisal sem to, kar sem doživel. In doživel sem do besedice tako, kakor sem opisal,« je dejal zveneče in nekoliko z gorenjskim naglasom navdahnjeno besedo, ki diši po kremenitostjo.

Bilo je spomladi leta 1910, ko se je moja povest na petelina prav v resnici zgodila. Zgodba je v meni tako silna zaživela, da sem jo kar hitro vrgel na papir. Zakaj? Ker je lov na divjega petelina najlepši lov, ki zahteva od lovca največ znanja, opreznosti in človeka. Lovca mora biti predvsem človek, ki ljubi živali, ki ve, kaj je za odstrel. Ne sme pa biti mesar, kakor jih je žal še danes in povsod mnogo. Danes na lovu govori in gospodari puška. Tudi jaz sem bil nekoliko lovca. Najrajši sem hodil na lov sam. Srce mi ni dalo, da bi bil kar vprek pobijal. Rad sem odbil najstarejšega divjega petelina. Ta je gospodaril nad vso okolico. Če se je oglašil mladinec, je sfrčal proti njemu, ga pregnal z veje in mu velel molk. Nekoč sem zalezoval takega starca. Ni lahka reč. Preveč je oprezen. Ko se mi je le posrečilo, da sem ga izpodlezel in je padel, je priletelo sedem mladih petelinov. Nisem streljal. Dobro jutro sem jim voščil in jih vprašal: »Ali ste prišli k pogrebu?«

Če sem naletel na srno z enim ali dvema ljubkima mladičema, se mi je vse uprlo, da bi pomeril na mater. Kdor strelja na vse, kar leze in gre, ni pravi lovec. Takemu smo rekli mrhar – mrhovinar.

»S katerimi možmi pa ste se družili kot lovec? Ali se dandanes še zanimate za lov?«

»Dejal sem že, da sem na lov hodil običajno sam. Sicer sem imel za spremembo včasih lovca Franca Bernika iz Stohovca. To je bil zlat mož po duši in značaju. In lovec v pravem pomenu besede, kajti žival je ljubil, le žal, da je tako nesrečno umrl. Nekoč, ko sva šla iz Ljubljane na lov, si je kupil dva hlečka svežega kruha. Vso pot v gore ga je polagoma drobil in jedel. Toda ko sva prišla v samote planin, ga je začelo zvijati, da mu ni bilo pomoči. Od svežega kruha in vode mu je počil želodec, da je na mestu umrl. Jokal sem se ob njem kakor otrok. Tako dobrega lovca in človeka nisem srečal v vsem življenju.«

»Več knjig ste napisali o življenju živali.«

»Živali ljubim. Žival in človek sta med seboj tesno povezana. Kot deček sem rasel v naravi in se mnogo potepal po gozdovih pod Stolom. Ni čudno, da sem že tedaj z zanimanjem opazoval in razumel vse živali, ki hodijo in se bore za svoj obstanek. Tudi v moji rojstni kajži smo imeli

Finžgar pripoveduje o najlepšem lovu »Petelin je razprostrl krila, našopiril rep v pahljada in se z veličasno kratko obrnil proti soncu. Glava je globoko priklonil, dnevu v pozdrav, nato pa je iztegnil vrat in zapel – pesem izhajajočemu soncu. Vzprilo krasnega prizora se mi je ustavljala roka, ko sem drugnil puško...«

kravo, dve kozi in pa konjička. Kadar sem mogel, sem bil v hlevu s koščkom kruha, ki sem si ga pritrgal pri malici, da sem ga lahko dal konjičku, kozici ali kravici. Vse te živali so me poznale in rade imele. Moj ded me je učil: »Žival natančno ve, kdo jo ima rad. Zato nikdar nad njo s šibo. Vselej zlepa.« Te živali so me ljubile. Konjičku sem se smel po mili volji splaziti pod trebuh, kozici, kadar sem ju gnal v zgodnji pomladi, ko so se v Rebru pokazale prve zaplate kopnega, na pašo, sta drobili za mano kot priliznjena kučka. Kadar sem smel celo na planino, je bilo moje veselje zvrhano. Tako sem imel tedaj tanko uho za najrazličnejše škripanje žužka na drevesu, oko pa vsako živo stvar v naravi. Skrivnostni svet v naravi mi je prvi začel odgrinjati moj dobri ded Joža s svojimi zgodbami o živalih. V mojih deskah letih je bil že pravi starček, znal ni hrati ne pisati. Toda njegova glava je bila kakor nikdar prebrana knjiga. Za stoletja nazaj je pomnil vse, kar se je zgodilo doma in tudi drugod po svetu.

Ljubezni do živali se nimam zahvaliti samo dedu, ampak tudi očetu, ki je bil pameten mož. Kadarkoli me je kot dečka kam poslal, mi je vselej naročil: »Pa oči s sabo vzemi! Kadar pojdeš čez brv, glej pod noge, ne v vodo, če greš po travi, vzemi šibo in švrkaj pred seboj, da ne stopiš na modrasa. Tako se ga ubraniš, da te ne useka. Moj oče je bil krojač in pravi umetnik v izdelovanju irhastih hlač.«

»Kakor vidim in kakor ste mi povedali, pišete spomine.«

»V letih, kolikor jih imam, sem mnogo doživel. Zato se mi zdi vredno, da nekatere stvari zapišem. Če bi me ne bila vojna poškodovala, bi bil lahko še pri moči. Tako, tako pa – je pomislil – moči mi pešajo in slabo slišim.«

»Pa mi povejte, kako ste doživeli bombni napad?«

(Nadaljevanje na 18. strani)